

سخن نخست

قرآن کریم، این معجزه جاویدان پیامبر اکرم (ص) از همان زمان نزول تاکنون در طی قرون مختلف همواره به بهترین شکل ثبت و ضبط شده و نسخه‌های خطی قرآن کریم، یکی از نشانه‌های توجه و علاقه ملت ما به تمدن اسلامی است.

هر نسخه خطی قرآن - علاوه بر تقدسی که در ذات کلام الهی آن نهفته است - نشانه‌ای محسوب می‌شود که سال‌ها تلاش و دلدادگی جمعی از هنرمندان خطاط، مذهب و تصویرگر را برای ارائه دلنشین کلام الهی پروردگار به مسلمانان نشان می‌دهد.

این نسخه‌ها، کارنامه کاتبان و خطاطان بزرگ این مرز و بوم محسوب می‌شود و بر عهده هر نسلی است که این میراث را ارج نهاده و در احیا و بازسازی آن اهتمام ورزد.

با اینهمه در زمان ما نسخه‌هایی از قرآن در سطح جامعه و در دست مردم وجود دارد که به خوبی ساماندهی نشده است؛ بی‌شک ساماندهی قرآن‌های خطی نیازمند این است که از طریق نهادهای فرهنگی به عموم مردم، به ویژه مالکان این نسخه‌های خطی آگاهی داده شود که با چاپ این نسخه‌ها می‌توان این نسخه‌ها را حفظ؛ و فرهنگ ملی و اسلامی را غنی‌تر کرد.

آن چه در این مجموعه گرد آمده است، علاوه بر ارائه نقطه نظرات کارشناسان، سعی دارد به معرفی بخش اندکی از نسخه‌های خطی قرآن موجود در کشور بپردازد تا پاسداشتی باشد از زحمات آن‌هایی که در طول تاریخ با عشق، قلم خود را در نگارش کلام وحی به حرکت در آورده‌اند.

معصومه کلانکی

دبیر سرویس ادب

خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)

نسخ خطی قرآن به روایت تاریخ

قرآن‌های خطی؛ روایت عشق هنرمندان به کلام وحی

نگاهی به قرآن‌های خطی نشان از ذوق و علاقه وافر هنرمندان مسلمان به کلام وحی است که عاشقانه تمام هنر خود را بر پهنه کاغذ در کتابت قرآن صرف کرده‌اند.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) کتابت قرآن یکی از موضوعات بنیادین در علوم قرآنی و مجموعه علوم و معارف اسلامی است.

پیشینه نگارش قرآن

ضرورت نگارش قرآن کریم در زمان حیات پیامبر اسلام (ص) روشن بود، زیرا اعتماد بر حفظ قرآن در حافظه‌ها نمی‌توانست اطمینان خاطر در مورد صیانت قرآن را فراهم سازد. از این رو، پیامبر اسلام به جهت اهتمام خاص به قرآن برای نوشتن وحی، آنان را که نوشتن می‌دانستند، برگزید تا با دقت به ثبت و ضبط آیات اقدام کنند و هر وقت که آیه‌ای نازل می‌شد و پیغمبر اسلام آن را بر

خط کوفی

خط کوفی نام خطی است زاده شهر کوفه که در آنجا شکل گرفت و وسعت یافت. این خط دارای نقطه‌گذاری و اعراب است، اما در بیشتر متونی که به این خط نوشته شده است، تنها حرکت‌های حروف نوشته شده و نقطه‌ها نوشته نشده‌اند. نخستین قرآن‌ها با این خط نوشته می‌شد. با آمدن خط نسخ نوآوری شده به دست ایرانیان، خط کوفی کنار گذاشته شد و دیگر برای نوشتن آن همه‌گیری پیشین را نداشت.

از آنجا که اعراب فاقد خط و سواد نوشتن بودند (بنا به روایات ۲۰ نفر در کل عربستان) با ظهور اسلام قرآن با خط کوفی نوشته شد و بعدها با سوادآموزی یاران حضرت محمد (ص) این خط وسعت یافت که تا پدید آمدن خط نسخ این خط تنها خط مسلمانان بود.

انواع خط کوفی

با گسترش اسلام و کشورگشایی مسلمانان خط کوفی به عنوان خط بین‌المللی اسلام به شرق و غرب راه یافت و با ورود به هر سرزمینی، این خط تحت تأثیر فرهنگ و تمدن، خط محلی یا آن شهر مشهور و معروف می‌شد. به این علت تنوع در شیوه‌های نگارش در بین تمام خطوط جهان بی‌نظیر است. خط کوفی به تدریج برای نوشتن قرآن به کار برده شد. خط کوفی قابلیت استفاده در امور تزئینی را دارا بود و خطاطان می‌توانستند به راحتی آن را به هر شکل با مقاصد و نظریات خویش منطبق سازند.

پس از زمانی خط کوفی از صورت سادگی بیرون آمد و دارای قواعد و موازین معینی شد، به طوری که از آثار باقیمانده و قرآن‌های نوشته شده آن دوران این تکامل را می‌توان مشاهده کرد. به طور کلی قرآن‌هایی که اکنون باقی مانده به خط کوفی نوشته شده است و این موضوع تا قرن پنجم هجری ادامه داشته است.

خط ثلث

خط ثلث یکی از خطوط زیبای اسلامی است که در کتابت قرآن استفاده شده و از خطوطی است که «ابن مقبله» استخراج کرد. خط ثلث از جهت استحکام و زیبایی به «ام‌الخطوط» معروف شده است. خطاطان زیادی در نگارش این خط کوشش کرده‌اند که بعضی از آن‌ها عبارتند از «عبدالله صیرفی»، «سلمان بن شاهرخ»، «اسدالله کرمانی»، «رضا عباسی».

در قرن‌های مختلف از این خط زیبا در نگارش کتیبه‌های اسلامی در اماکن مقدسه و مذهبی و کاشی‌کاری‌ها استفاده شد.

اصحاب فرو می‌خواند از صحابه کسانی که خط داشتند و کتابت می‌دانستند، آیه را بر استخوان، چوب، برگ خرما و چیزهای معمول به زمان می‌نوشتند. این گروه «کتاب وحی» نامیده می‌شدند. عده‌ای هم آن‌ها را حفظ می‌کردند.

پیامبر اسلام (ص) نیز به آموزش خط و کتابت به مسلمین علاقه زیادی داشته‌اند. چنانکه در جنگ بدر که عده‌ای از قریش به اسارت مسلمین در آمده‌اند پیامبر اسلام شرط آزادی آن‌ها را تعلیم خط و کتابت به عوض هدیه به مسلمین قرار دادند.

تدوین اولین قرآن

در تهیه اولین نسخه واحد قرآن به صورت فعلی نظریات مختلفی وجود دارد. عده‌ای معتقدند که اولین نسخه واحد قرآن در زمان خلافت ابوبکر، به سعی عمر و به دست زید بن ثابت تهیه شده است، ولی این روایت مورد اتفاق نیست. آنچه از مطالعه تاریخ صدر اسلام برمی‌آید پس از وفات پیغمبر اسلام بیم آن می‌رفت که کتاب مسلمانان از بین برود و یا اینکه مورد تحریف واقع شود. بالاخره در زمان خلافت عثمان (سومین خلیفه راشدین) به جمع‌آوری نسخ مختلف قرآن موفق شد و با نظر و صلاح‌دید عده‌ای از صحابه خاص و نزدیک پیغمبر اسلام صورت واحدی برای آن اتخاذ گشت که اینک همان متن کتاب برگزیده آسمانی مسلمین است. قرآن پژوهان بزرگ شیعه از جمله آیت‌الله خویی و «مرتضی جعفر عاملی» برآنند که قرآن در زمان پیامبر کاملاً و تماماً مکتوب و مدون بوده است.

نخستین کاتبان

بر اساس روایات آن‌که بیش از همه به نگارش وحی موفق بود، در مرحله اول حضرت علی بن ابی طالب (ع) بوده است. حضرت علی (ع) دارای مقامی برجسته در امر نگارش وحی و احاطه بر آیات قرآن بودند.

خطوط اولیه

محققان بر این عقیده‌اند که اولین رشته‌های خط عربی، خط مصری (دموتیک) است و دومین آن‌ها خط فنیقی و سومین آن‌ها خط آرامی (مسند). مورخین اسلامی بر این عقیده‌اند که خط حجازی را اعراب از مردم حیره و انبار گرفته‌اند.

خط حجازی دو نوع دارد: نسخ و خط کوفی نسخ، که در نامه‌نگاری و برای نوشته‌های عادی استفاده می‌شد و خط کوفی که از نوع سریانی گرفته شده و برای نوشته‌های مهم و رسمی به کار می‌رفت.

قرآن‌های بسیاری با این خط هم‌اکنون در دست است. خط ریحان، نیز یکی از خطوط شبیه محقق است.

اعراب‌گذاری قرآن

خط عربی در زمان بعثت افزون بر آن که از نقطه خالی بود، نشانه و علامت نیز نداشت؛ از آن روی قرآن نیز، طبق معمول آن زمان، اعراب نداشت.

تاریخ کتابت قرآن

قرآن‌های قرون اولیه هجری به خط کوفی و روی پوست نوشته می‌شد. به مدت پنج قرن کتابت منحصر به خط کوفی بود و قرآن‌های اولیه فاقد نقاط و حرکات بودند. این قرآن‌ها دارای ویژگی‌های هنری خاصی بودند، برای نمونه در بعضی از قرآن‌های اولیه ستاره‌هایی به عنوان تزئین استفاده می‌شد. که اغلب نیز روی پوست با قطع‌های متفاوت نگارش شده‌اند، تزئینات سر سوره به صورت مستطیل است و اسم سوره با خط کوفی محرر نگارش شده است.

تذهیب

شاید بتوان تاریخ تذهیب قرآن را هم‌زمان با نوشتن آن دانست، به این معنی که نخست به منظور تعیین سرسوره‌ها، آیه‌ها و جزوها آن را به نوعی تزئین می‌کردند.

قدیمترین قرآن‌هایی که باقیمانده اغلب به خط کوفی است، تاریخ تحریر آن‌ها از قرن سوم هجری به بعد است؛ به تدریج به دلیل علاقه نسبت به قرآن و هم‌چنین عشق به تجمل، هنرمندان را بر آن داشت تا در تذهیب آن دقت بیشتری به‌کار برند و در نتیجه این علامات از صورت سادگی بیرون آمد و جنبه تزئینی به خود گرفت.

جلدسازی

یکی از هنرهایی که در اوایل اسلام معمول شد هنر جلدسازی است. چنین به نظر می‌رسد که چون محافظت قرآن را هر مسلمان بر خود واجب می‌دانسته، از این رو تا آنجا که توان داشتند، در حفظ کلام خدا می‌کوشیدند و تدریجاً نیز در تهیه و تزئین جلد تلاش‌های بسیار کردند.

منابع:

- حاجتی، سیدمحمدباقر. پژوهشی در تاریخ قرآن کریم، کاوش‌های مربوط به علوم قرآنی. تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۶.

- پاک‌سرشت، مرتضی. خوشنویسی در خدمت کتابت قرآن مجید. معاونت فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. قدیانی، برزین، پروین. «نگاهی به سابقه تاریخی کتابت قرآن». مرکز اسناد و مدارک میراث فرهنگی. تهران

نسخه‌های خطی علوم قرآنی دریابی از فرهنگ ایران و اسلام

است. مکان تحریر نیز در دارالسلطنه اصفهان ذکر شده است. در جلد این قرآن که لاکه و دارای کتیبه‌ای در میان است از فضائل قرائت قرآن کریم نکاتی بیان شده است.

قرآن خطی مزین با مکتب هندی

در این قرآن عناوین سوره‌ها، شماره آیات و مواضع سجدهات شجره‌ای است. جلد این قرآن مقوایی با روبه تیماج است. سرتبل با طرح ترنج ضربی طراحی شده و رقم «ابراهیم بن ملافتح بن ملاشعبان» به تاریخ ۱۰۸۹ هجری کتابت شده است. این قرآن نسخه وقفی بر مسجد جامع بوده است.

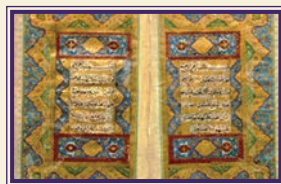
رنگه‌نویسی روشی است برای تزیین قرآن‌های خطی که در گذشته بسیار رواج داشته است. زر، لاجورد، شنجرف، زنگاری، اخراپی از جمله رنگ‌هایی هستند که در این روش از آن بهره‌می‌بردند.

قرآن مقابل جلد لاکه دارد که به شیوه رنگه‌نویسی با نعت رسول اکرم (ص) و خاندان او تزیین شده است. طرح ترنج و سرترنج و عناصر اسلیمی و ختایی از جمله تزیینات قرآن مذکوراند. این قرآن سال ۱۲۰۲ هجری کتابت شده است.

در قرآن‌هایی که به تذهیب آراسته می‌شوند بیشتر از طرح‌های اسلیمی استفاده می‌شود.

ختایی بر خلاف اسلیمی بیشتر در تشعیر به کار می‌رود و کمیت عناصر در این روش بسیار کمتر از اسلیمی است.

قرآن خطی به شیوه نسخ ریحانی

این قرآن خطی، مذهب و مرصع به شیوه نسخ ریحانی جلی و شیوه کتابت و کتاب‌آرایی آن به شیوه عثمانی است، دو صفحه افتتاح این قرآن سراسر

نسخه‌های خطی علوم قرآنی دریابی از فرهنگ پرمایه اسلام و ایران است که حاصل قرن‌ها تلاش نوابغ و دانشمندان بزرگ اسلامی بوده است.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) در ایران و سرزمین‌های اسلامی، تدوین فهرست کتب از قرن‌های چهارم و پنجم هجری مرسوم بوده و فهرست‌هایی از آن زمان برجای مانده است.

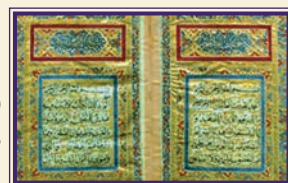
نسخه‌های خطی میراث ماندگار و مکتوب دانشمندان ایرانی و اسلامی است. در میان نسخ خطی اسلامی نسخه‌های علوم قرآنی و قرآن‌های خطی از اهمیت بیشتری برخوردار هستند، چرا که این نسخ در بردارنده کمال هنرهای هنرمندان بزرگ ایرانی اسلامی است و کاتبان و دانشمندان ایران نهایت تلاش خود را در کتابت و تذهیب این نسخه‌ها به کار گرفته و در طول قرون نیز بهتر از سایر نسخه‌ها حفظ شده‌اند.

قرآن‌های خطی در طول تاریخ بیشترین تعداد نسخه‌های خطی را داشته‌اند و از بین نسخه‌های علوم قرآنی تفاسیر از اهمیت بسیاری برخوردار بوده و با بیشترین تعداد بهترین تذهیب‌ها و ویژگی‌های هنری را به خود اختصاص داده‌اند.

این گزارش درصدد است تا به معرفی برخی از نسخه‌های خطی نفیس قرآن و علوم قرآنی بپردازد.

قرآن به نسخ جلی در کتابخانه ملی

این قرآن خطی مذهب و مرصع است و کلیه صفحات با جدول‌کشی و طلااندازی تزیین و سرسوره‌ها مذهب و عناوین به قلم زر و رقم «محمدقاسم قراداغی» نوشته شده است.

زمان کتابت قرآن مذکور سال ۱۲۴۸ هجری است.

این قرآن به نسخ جلی به قلم «حسنعلی قزوینی» در تاریخ ۱۲۴۹ کتابت شده در حالی که خواص سوره به قلم شکسته نستعلیق در حاشیه

است، تمام صفحاتش جداول زرین و شنگرف دارد.

■ نصف القرآن

اگرچه خطکوفی ایرانی، به دلیل دشواری کتابت چند قرن بیشتر رواج نداشت، یکی از خطوطی است که در اواخر سده سوم و اوایل قرن چهارم قمری شکل گرفت و قرآن‌های متعددی به آن خط، تحریر شده و شناخته شده‌ترین آن‌ها

قرآنی است که قسمتی

از آن، موسوم به نصف القرآن، هم

اکنون در موزه ملی ایران نگهداری می‌شود. این

نسخه که مورخ به سال ۸۴۴ قمری است، ۴۲۷ صفحه دارد و جلد

چرمی میشن آن علیرغم فرسودگی بیش از حد، همچنان زیبایی خود را حفظ کرده است.

به خطکوفی، قرآنی کامل نیز در موزه ملی ایران نگهداری می‌شود که بر روی

پوست آهونوشته شده و مشتمل بر ۶۱۶ صفحه به ابعاد ۱۸/۳×۲۷/۷ سانتیمتر است و

کارشناسان زمان تحریر آن را بین قرن دوم و سوم قمری تشخیص دادند.

■ نسخ بقعه شیخ صفی الدین

نسخه‌ای نفیس از قرآن مجید، که هم خط خوش و تذهیب زیبا و

پرکار دارد و هم ترجمه و ملحقات متعدّدش آن را از سایر قرآن‌های

تحریر شده در دوره صفوی متمایز می‌سازد، نسخه‌ای است که به

سفارش شاه «قلی خلیفه»، یکی از شخصیت‌های سیاسی عهد صفویه

کتابت، تذهیب تجلید شده، این قرآن مترجم که به خط نسخ نگارش

یافته، در قطع رحلی بزرگ، به ابعاد ۱۶/۲ در ۲۵ سانتی‌متر است و در پایان

آن، به قلم شنگرف، فالنامه‌ای قرآنی به خط نستعلیق گنجانده شده

است.

این قرآن تاریخ کتابت و نام کاتب را ندارد و از وقف‌نامه‌ای که بر

مذهب و مرصع و مناظر با ابری‌سازی طلااندازی و دندان‌موشی بین سطور طراحی شده است.

این قرآن در قرن دوازدهم هجری کتابت شده و عناوین سطور به شیوه رفاع به قلم زر و جلد تیماج طرح ترنج و سرترنج ضربی مذهب و الحاقی تزئین شده است.

در برخی از قرآن‌های خطی بین سطور اشکال نامنظمی برای زیبایی طراحی می‌شود. این اشکال اصولاً کوچکتر از حروف بوده و به طور معمول افقی هستند. به علت شباهت این اشکال ابرهای آسمان و ویژگی مشترک نامنظمی ابرها و این نوع طراحی به این شیوه ابری‌سازی گفته می‌شود.

گاهی در این اشکال توخالی، طلای مایع به کار می‌رود که در این صورت از اصطلاح طلااندازی برای توصیف استفاده می‌شود. در برخی موارد دور این طلاکاری‌ها با قلم مشکی حاشیه‌هایی کشیده می‌شود که از این طراحی با عنوان دندان‌موشی یاد می‌شود.

■ قرآن نفیس با رویه تیماج

این قرآن خطی مذهب و مرصع به شیوه نسخ جلی و رنگه‌نویسی کتابت شده است.

دو صفحه افتتاح این قرآن مذهب، مرصع و مناظر همراه با رنگه‌نویسی، ابری‌سازی طلااندازی و دندان‌موشی بین سطور است.

در این قرآن عناوین سوره‌ها، عدد آیات و محل

نزول به قلم زر جلی و به شیوه نسخ و ثلث تحریر

یافته است. تقسیمات و رموز محاسباتی آیات با رنگه‌نویسی انجام شده است.

این قرآن از سوی «محمدجعفر بن محمدابراهیم تبریزی» در تاریخ ۱۱۰۶

مرقوم شده است. جلد با رویه تیماج و طرح لچک ترنج ضربی و رقم صحاف - شاه

محمد است. زمان کتابت این قرآن به دوره شاهان صفوی برمی‌گردد.

■ قرآن مزار شیخ احمد جام

با وجودی که اغلب محققان مجموعه‌سی جزء قرآن کریم به خط «عثمان

بن وراق غزنوی» را شاهکار هنر کتابت و تذهیب کلام‌الله می‌دانند، اما

به جرأت می‌توان گفت قرآنی که یک قرن بعد از تحریر و تذهیب آن در

قرن ششم قمری کتابت شده، اگر از جهات هنری برتر از قرآن «عثمان

بن وراق» نباشد، هم سطح آن هست. این نسخه که مشتمل بر چهار مجلد و

هر مجلد آن شامل یک ربع قرآن است، مجموعاً از ۱۸۲۵ صفحه به قطع ۳۰ در ۳۹

سانتی‌متر تشکیل شده و به طوری که از کتیبه رقمش بر می‌آید، کتابت آن در

ربیع الاخر سال ۵۸۴ قمری توسط «محمد بن علی نیشابوری» پایان یافته و در

آن حداقل ۱۰ هزار طرح ظریف تزئینی و تذهیب که هر یک پرکارتر از دیگری

است به چشم می‌خورد. این قرآن که از موقوفات مزار شیخ «احمد جامی»

است که بر هر رویش آیاتی به خط محقق دیده می شود.

قرآن‌های کتابخانه تبریز

در کتابخانه ملی تبریز هم، که بهتر است گنجینه بی نظیری از کتاب‌های خطی و منابع مکتوب با چاپ سنگی نامیده شود، ده‌ها نسخه نفیس قرآن از ادوار مختلف تاریخی و به قلم خوشنویسان معروفی یافت می شود که برخی از آن‌ها عبارت است از:

قرآن‌های مشابه: یکی از قرآن‌های بسیار نفیس کتابخانه ملی تبریز، نسخه‌ای است که در اختیار مرحوم «حاج حسین نخجوانی» بوده و توسط وی به کتابخانه اهدا شده است. این نسخه که با خط محقق، روی کاغذ خان بالیغ، یعنی کاغذ تهیه شده در چین نگارش یافته، تا چند سال پیش محررش مشخص نبود. ولی اینک گفته می شود که در قرن ششم قمری توسط خوشنویسی به نام «سیدعلی موسوی هزار جریبی» خطاطی شده است. این قرآن ۳۶ در ۲۹ سانتیمتری، مهمترین مشخصه‌هایش این است که کلیه اوراقش مزین به شمسه‌هایی از جنس طلا بوده و شمسه‌ها برای نمایش سجاوند، سجده‌ها، احزاب و جزوها به کار رفته است. سرسوره‌ها، برخلاف بسیاری از دیگر نسخه‌های مربوط به این دوره، طلااندازی ندارد، بلکه با میناکاری تذهیب شده و عبارت «بسم الله الرحمن الرحیم» در ابتدای سوره‌های آن به ۴۰ نوع نگارش یافته است.

قرآن دیگری که از لحاظ خط، مشابه قرآن مورد اشاره به شمار می آید و مانند آن به خط محقق نگارش یافته، نسخه‌ای است که تاریخ سال ۹۱۲ قمری را دارد، بر روی کاغذ ختایی نوشته شده، جلدش چرمی ضربی و کاتبش ناشناخته است و برخلاف نسخه پیشین دارای ترجمه به زبان فارسی است.

قرآن به خط نسخ

بیشترین قرآن‌هایی که در کتابخانه ملی تبریز نگهداری می شود، به خط نسخ و از بین آنها، قرآن‌های ذیل قابل اشاره است:

- قرآن مجید، با خط نسخ، به قلم «سلیمان بن مکایل کلوان»، که تاریخ کتابت ندارد، ولی محققان آن را از آثار خوشنویسی قرن دهم قمری دانسته‌اند. این قرآن که اندازه اش ۱۵/۲۳ در ۱۵

سانتی متر است، دارای ۲۹۳ ورق، مجدول و مذهب است، روی کاغذ ابریشمی نگارش یافته و در هر صفحه اش ۱۷ سطر نگارش یافته و در ابتدا دو سر لوح زیبا و هنرمندانه با آب طلا و مینا به سبک مکتب هرات دارد. این قرآن، جلد سوخت بسیار نفیسی داشته که بر اثر مرور زمان از بین رفته و فعلاً فقط یک رویه از جلد اصلی آن را در داخل جلد جدید، با مهارت قاب کرده‌اند.

- قرآن مجید، مجدول و مذهب، با خط نسخ، در ۱۸۹ ورق، با کاغذ هندی، به ابعاد ۱۲×۱۹/۵ سانتیمتر، که کاتبش معلوم نیست. اما افتادگی آن توسط شخصی به نام «محمد حسین شیرازی» مرمت شده است. این قرآن،

آن نوشته‌اند چنین بر می آید که به سال ۹۴۶ قمری وقف بقعه «شیخ صفی الدین اردبیلی» شده است. این نسخه قرآن، هم اکنون در موزه ملی ایران نگهداری می شود.

یکی دیگر از قرآن‌های موقوفه بقعه شیخ صفی الدین اردبیلی، نسخه‌ای است به ابعاد ۱۹/۵×۳۱ سانتیمتر که جلد میشن قهوه‌ای رنگ، مزین به نقوش اسلیمی و حاشیه بازوبندی به شیوه سوخت ضربی دارد و توسط شاه طهماسب صفوی وقف شده است. نام کاتب و تاریخ کتابت این قرآن مشخص نیست.

قرآن‌هایی به قلم محقق

اگرچه از گذشته‌های دور، خط نسخ به عنوان رایج‌ترین خط برای نگارش قرآن رواج یافته، اما قرآن‌های متعددی نیز در مجموعه‌ها و موزه‌ها نگهداری می شود که با اقلام کوفی، ثلث، ریحان و حتی غبار تحریر شده و جالب توجه اینکه از خط محقق نیز، که به راستی نماد نظم، استواری و وزن به شمار می آید، در کتابت معدودی از قرآن‌های قرن هشتم و نهم قمری استفاده شده است. در مجموعه کاخ گلستان (سابق) چند نسخه قرآن نفیس به خط محقق وجود دارد که هر یک در حد خود، شاهکاری از هنر خوشنویسی محسوب می شود. همچنین در موزه ملی ایران قسمت‌هایی از قرآن کریم به قلم محقق، اثر هنرمندان برجسته‌ای همچون «احمد سهروردی»، «عماد الطاووسی»، «بایسنقری میرزا» و «عماد محلاتی» محفوظ است که در بین آنها چهار جزء قرآن، به رقم «احمد سهروردی» از نظر فنون کتاب آرایی جزو آثار بی نظیر است. هم چنین قرآن مذهب کوچکی با خط نسخ نیم‌دانگ جلی خوش و ثلث دو دانگ جلی به تاریخ سال ۷۱۸ موجود است.

در رابطه با فعالیت‌های قرآنی سهروردی، به ۳۳ جلد قرآن کتابت شده توسط وی اشاره رفته که متأسفانه امروزه از اغلب آن‌ها نشانه‌ای در دست نیست. فقط می دانیم یک نمونه قرآن کامل از آثارش در کتابخانه ایاصوفیه استانبول محفوظ است. به اضافه آنکه چهار جزء از قرآن بزرگی که وی در ابعاد ۳۶/۱ در ۴۹ سانتی متر نوشته و صفحه اول تمام آن‌ها مذهب و مرصع است، در موزه ملی ایران نگهداری می شود، که یک جزء از آن‌ها تاریخ ۷۰۴ قمری و دو جزء تاریخ ۷۰۶ قمری را دارد و جزء چهارم فاقد تاریخ است.

از خوشنویسی موسوم به عماد المحلاتی نیز چهل نیم جزء قرآن کریم مذهب، به خط محقق در قطع رحلی ۲۵/۵ در ۳۴/۲ موجود است و افزون بر این ۱۳ جزء قرآن به خط محقق در قطع رحلی ۲۵/۲ در ۳۵/۱ با رقم عماد القاری الطاووسی در موزه ملی ایران نگهداری می شود که جزء‌های اخیر الذکر، مترجم نیز هست و از کتیبه‌اش چنین برمی آید که به سال ۸۷۰ قمری، در شهر تبریز تحریر شده است.

از دیگر آثار قرآنی به خط محقق، ۲۳ جزء از قرآنی بسیار نفیس با تذهیبی عالی، به رقم علاء الدین و متعلق به قرن نهم قمری است که در موزه ملی ایران نگهداری می شود و بالاخره اینکه از بایسنقر میرزا نیز یک صفحه از قرآنی به خط محقق به اندازه ۱۱۲ در ۱۷۹ سانتی متر موجود

مجدول و مذهب دو سرلوح بسیار زیبا با مینا و آب طلا دارد، آغاز سوره‌ها و نشانه‌های حزب و جزء آن را با آب طلا نوشته، جداول و نشانه‌های فاصله آیات را با آب طلا ترسیم کرده‌اند و نشان‌های سجاوندی را با شنگرف نوشته‌اند.

■ **قرآن مجید، با خط نسخ،** در ۳۷۹ ورق ۱۵ سطری، به ابعاد ۱۷×۱۰ سانتی‌متر که روی کاغذ هندی نوشته شده و قبلاً جلد چرمی نفیسی داشته که از بین رفته و با این حال یک‌رویه از جلد اصلی آن را داخل چرمی جدیدش قاب کرده‌اند.

این قرآن، که دو سرلوح زیبا در صفحات اولیه دارد، تمام سطور اوراقش با آب طلا مجدول و مذهب شده، نام‌کاتبش مشخص نیست، اما به نظر می‌آید از آثار قرن دهم قمری به بعد باشد.

■ **قرآن مجید، به خط نسخ «حسین آملی»،** شامل ۱۹۶ صفحه، به ابعاد ۲۸×۱۸ سانتی‌متر که به سال ۱۱۱۷ بر روی کاغذ فرنگی تحریر شده است.

■ **قرآن مجید، به خط نسخ «سید سلیمان»** در ۳۰۰ صفحه به ابعاد ۱۶ در ۱۳ سانتی‌متر که روی کاغذ فرنگی نوشته شده و تاریخ تحریرش مشخص نیست.

■ **قرآن، به خط نسخ،** مورخ به سال ۱۲۱۵ قمری که نام کاتبش مشخص نیست و روی کاغذ فرنگی نگارش یافته است.

■ **نسخه قرآن مجید بسیار فرسوده و ناقص،** به ابعاد ۲۹×۱۷ سانتی‌متر که روی کاغذ فرنگی نوشته شده و فقط ۱۸۷ صفحه از آن موجود است و تاریخ تحریرش دقیقاً مشخص نیست.

یادگاری از هزاره اول هجرت

یکی از نفایس کتب خطی و مذهب از جمله اموال فرهنگی متعلق به موزه «رضا عباسی تهران»، نسخه‌ای از قرآن کریم، به خط و رقم «عبدالله الکاتب» است که دقیقاً در یک‌هزارمین سال هجرت پیام‌آور وحی، حضرت محمد مصطفی (ص)، به هنگام سلطنت شاه عباس اول تحریر، تذهیب و تجلید شده است.

این اثر شریف که هم‌چون ستاره‌ای در میان دیگر آثار موجود در موزه رضا عباسی می‌درخشد، در قطع وزیری و هر صفحه‌اش به ابعاد ۲۴ در ۳۶ سانتی‌متر است و از جهات اجزاء و عناصر طرح‌ها و وسعت تزئینات، وجود تعداد کثیر اوراق مستحبات و ملحقات تزئینی در پیش از افتتاح، جوار متن شریف و خاتمه، از نفایس کتاب‌آرایی ایرانی در عصر صفوی محسوب می‌شود و اغلب کارشناسان آن را از فرازهای ارزشمند مکاتب هنری تبریز و هرات دانسته‌اند.

چند قرآن از یک کاتب

«ملا علاء بیگ تبریزی» که از مشاهیر ادبا و کاتبان قرآن‌میبید در نیمه دوم قرن دهم هجری به‌شمار می‌آید، قطعات، مرقعات و مصاحف متعددی از خود برجای گذاشته که از جمله معروف‌ترین آن‌ها قرآنی مذهب در قطع وزیری به ابعاد ۱۷ در ۲۸ سانتی‌متر، به خط نسخ و عناوین

که هر صفحه‌اش ۱۹ سطر دارد، دارای جلد چرمی ضربی است و با این حال از آغاز سوره فاتحه تا آیه بیستم سوره بقره را فاقد است.

■ **قرآن مجید، با خط نسخ، به خط «سید یوسف نجیب»،** دارای ۲۰۸ ورق، که در سال ۱۲۴۱ قمری، بر روی کاغذ ابریشمی نوشته شده و هر صفحه‌اش ۱۵ سطر دارد. ابعاد این قرآن ۱۶ در ۱۰ سانتی‌متر و دارای جلد چرمی ضربی است.

■ **قرآن مجید با خط نسخ، به ابعاد ۵/۱۱ در ۸/۱۱ سانتی‌متر،** در ۳۲۲ ورق که بر روی کاغذ هندی نوشته شده و هر صفحه‌اش ۱۲ سطر دارد. این قرآن نفیس که مجدول و مذهب است، کاتبش مشخص نیست و در آغاز دو سرلوح دارد و ابتدای سوره‌ها، آیات علایم و رموز سجاوندی آن را با شنگرف نوشته‌اند.

■ **قرآن مجید، به خط نسخ «محمد جعفر»،** شامل ۲۲۸ ورق، به تاریخ ۱۱۳۲ قمری، به ابعاد ۵/۱۱ در ۶/۵ سانتی‌متر که بر روی کاغذ ابریشمی تحریر شده و هر صفحه‌اش ۲۰ سطر دارد. در این قرآن که مجدول و مذهب دارای جلد چرمی ضربی است، دو سرلوح به‌سبک نگارگری هندی به چشم می‌خورد، آغاز سوره‌ها و نشانه سجده‌ها را با آب طلا و رموز سجاوندی را با شنگرف نوشته و فاصله آیات را با آب طلا پر کرده‌اند.

■ **قرآن مجید، به خط نسخ،** شامل ۳۲ ورق هفت سطری، به ابعاد ۲۴/۵ در ۱۵ سانتی‌متر که روی کاغذ ترمه نوشته شده و جلد چرمی سوخت بسیار نفیسی دارد. در این قرآن که سوره «الفاتحه» تا آیه ۱۴۱ سوره «بقره» را شامل می‌شود، دو سرلوح زیبا با مینا و آب طلا به چشم می‌خورد و جداول، نشانه‌های سجاوندی و فواصل آیات با آب طلاست.

■ **قرآن مجید، با خط نسخ «عماد محلاتی»،** به تاریخ ۸۵۴ قمری، در ۴۵۳ ورق یازده سطری، که روی کاغذ سمرقندی نوشته شده و جلد چرمی کهنه‌ای دارد که به نظر می‌رسد الحاقی باشد. این قرآن نفیس،

لایحه، از آیت‌الله نورالسموات و حدیث اللهم اجعل فی قلبی نوراً این گفتار در مجموعه رساله‌های او با عنوان «لوايح» به چاپ رسیده است. خط به کار رفته در این نسخه نستعلیق و کاتب آن محی‌الدین فرزند درویش محمد است.

«قصص القرآن»

«قصص القرآن» تفسیری است از سوره «بقره» تا سوره «قصص» و در آن بیشتر به قصه‌های قرآن توجه شده است. در آغاز این نسخه چنین نوشته شده است: «سوره «بقره» در مدینه نازل شده و بیست و پنج هزار و پانصد حرف را در بر می‌گیرد.» خط به کار رفته در این نسخه شکسته نستعلیق است و کاتب آن «شیرعلی ضرابی» است.

«الدرالنظیم فی تفسیر القرآن العظیم»

«الدرالنظیم فی تفسیر القرآن العظیم» نسخه دیگری است از «محمد رضا فرزند محمد امین همدانی، کوثر علیشاه» در گذشته، ۱۲۴۷ در یک مقدمه در دوازده تمهید و سپس پنج اصل، هر یک در یکی از اصول عقاید

به قلم رقا، به تاریخ ۹۶۴ قمری است که جلدی با روبه‌لاکی و اندرون تیماج ساده دارد. از این کاتب چندین قرآن دیگر نیز بر جای مانده است که مشخصات برخی از آن‌ها چنین است:

■ نسخه قرآن مذهب به شیوه نسخ، به تاریخ ۹۵۵ قمری به قطع ۷/۵ در ۱۲ سانتی متر با جلد تیماج ضربی (مجموعه کتابخانه مجلس).

■ نسخه قرآن مذهب، به خط نسخ و ثلث، به تاریخ ۹۶۴ قمری با جلد معرق به قطع رحلی (مجموعه موزه ملی ایران)

■ نسخه قرآن مذهب، به خط نسخ، به تاریخ ۹۸۰ قمری، در قطع وزیر با جلد روغنی الحاقی از دوره قاجاریه (مجموعه کاخ گلستان).

■ نسخه قرآن مذهب و مرصع، به خط نسخ، به تاریخ ۹۸۹ قمری، با جلدی چرمی و نقوش لچک ترنج ضربی، به ابعاد ۱۵/۵ در ۲۴/۵ سانتیمتر (مجموعه کاخ گلستان).

■ یک جزء از قرآن کریم، مذهب، به خط ثلث و نسخ، بدون تاریخ، با جلدی تیماج در قطع وزیر، (مجموعه کاخ گلستان).

■ نسخه قرآن مذهب، به خط ثلث، ریحان و رقا، به تاریخ ۹۷۸ قمری، به ابعاد ۳۳ در ۴۷ سانتی متر، با جلد چرمی ساده (مجموعه موزه آستان قدس رضوی).

■ نسخه قرآن مذهب، به خط نسخ، به تاریخ ۱۰۰۳ قمری، در قطع جیبی (مجموعه آستان قدس رضوی).

■ یک جزء از قرآن مجید، مذهب به خط نسخ و ثلث، بدون تاریخ در قطع وزیر، با جلد تیماج (مجموعه کاخ گلستان).

نسخه‌های خطی علوم قرآنی

معرفی نسخه‌های خطی علوم قرآنی به جا مانده از گذشتگان نیز اهمیت بسیاری در شناسایی این نسخه‌ها و واقف شدن به ارزش آن‌ها دارد. در زیر چند نمونه از مهمترین نسخه‌های خطی علوم قرآنی معرفی می‌شود.

«روض الجنان و روح الجنان»

نسخه خطی «روض الجنان و روح الجنان» تفسیری از ابوالفتوح رازی، حسین فرزند علی خزاعی نیشابوری در قرن ششم است. این تفسیر در ۵ جلد به چاپ رسیده است.

«شرح لوايح آیه نور»

نسخه خطی «شرح لوايح آیه نور»، از شاه «نعمت‌الله ولی‌کرمانی» تفسیر و تأویلی است به نظم و نثر، با عنوان‌های

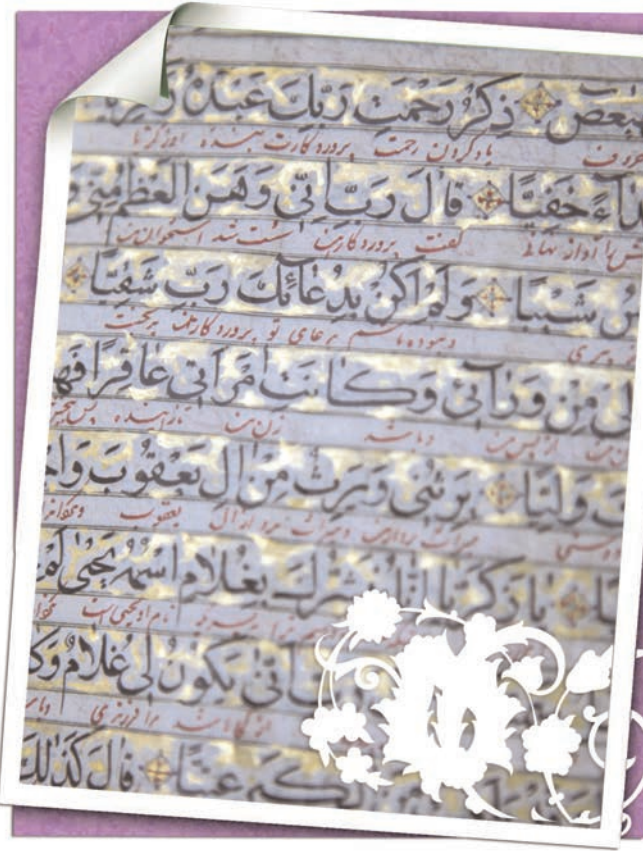

قراء»، «معجزه قرآن»، «تعداد علوم قرآنی»، «آداب قرائت»، «جمع و تغییر و زیاده و نقصان در قرآن»، «معنی قرآن»، «آنچه درباره اهل بیت نازل شده»، «تقسیم و تعداد آیت‌ها»، «شماره آیت‌ها و قصه‌ها و جز آن»، «نام‌های قرآن»، «استعاده»، «بسمله»، «خواص سوره‌ها»، «نکات لطیفه درباره حمد» و در نهایت به تفسیر قرآن از سوره حمد می‌پردازد.

«ترجمه قرآن»

«ترجمه قرآن» از «قطب‌الدین محمد فرزند شیخ علی شریف دیلمی لاهیجی اشکوری» شاگرد میرداماد ترجمه و تفسیری است روان به روش شیعه در دو جلد که در آن از «مجمع البیان» بسیار یاد شده است.

«تفسیر سور آبادی»

«تفسیر سور آبادی» از «ابوبکر عتیق فرزند محمد نیشابوری سورآبادی هروی»، که در روزگار «ارسلان سلجوقی» در چهار جلد تنظیم یافته و ترجمه و تفسیری به نثری شیوا و روان است.

«منهج الصادقین»

«منهج الصادقین» از «ملا فتح‌الله شکرالله شریف‌کاشانی» از سده دهم تفسیر بزرگ اوست که بارها به چاپ رسیده است و این جز «ترجمان القرآن» اوست.

«کلمات القرآن»

«کلمات القرآن» از «ملانظر علی فرزند سلطان حافظ طالقانی» تفسیری است، فرهنگ‌مانند از واژه‌های قرآن به ترتیب حروف تهجی با دیباچه‌ای کوتاه و این از «دراللغات» است.

منابع:

- منزوی، احمد/فهرست‌مشترک نسخه‌های خطی فارسی علوم قرآنی در ایرانتهرانیپام آزادی ۱۳۷۸
- گلستان قرآن، شماره ۱۰۰

پنجگانه، تفسیری موضوعی به ترتیب سوره‌ها است.

دو جلد از این تفسیر که درباره اصل توحید است، این تفسیر به خط نستعلیق و کاتب آن «محمد محسن فرزند محمد کاظم اشرفی مازندرانی» است.

«دقایق الحقایق»

«دقایق الحقایق» تفسیری است، عرفانی در ۸۰ فصل و در هر فصلی آیتی گزارش می‌شود و ناظر به مثنوی مولویست، نسخه‌های ترکی و فارسی با دو عنوان «دقایق الحقایق» و «حقایق الدقایق» به «ابن کمال پاشا»، «احمد رومی» یا «محمد بلخی» نسبت داده شده است.

«جلاء الاذهان فی تفسیر

القرآن»

«جلاء الاذهان فی تفسیر القرآن» از «ابوالمحاسن حسین فرزند حسن جرجانی» و ابن جز «جلاء الاذهان فی علوم القرآن» ابوالخیر محمد معین‌الدین فرزند خیرات علی مشهدی کراوی است.

این نسخه تفسیری است در دو بخش، بخش نخست را «جلاء الاذهان» و بخش دوم که متمم آن است تفسیر «گازر» می‌نامند، این‌گونه نقل شده است که بخش نخست را «ابوالمحاسن» و بخش دوم را «غیاث‌الدین جمشید زواره‌ای» نگاشته است.

«جواهر الاعمال»

«جواهر الاعمال» از «محمود فرزند ابوالقاسم کاشانی»، نگارنده «حقایق الازلیه» تفسیر و تأویل بندهای اذان و اقامه نماز و سور اخلاص است. پرورش عرفانی و به مانند تأویلات اسماعیلیان با عنوان‌های «جوهر عنوانی»، «جوهر نبوی»، «جوهر نزهتی»، «جوهر معانی»، نام کتاب و نگارنده در دیباچه آمده است.

«خزائن الانوار و معادن الاخبار»

«خزائن الانوار و معادن الاخبار» از «محمدرضا» فرزند «مومن خان» آبادی امامی» که «جنات‌الخلود» را در ۱۱۲۸ به انجام رسانیده است، به نام شاه سلطان «حسین صفوی» نگاشته است و تفسیری است با یک مقدمه در یک فاتحه و چهارده خزانه، که به موضوعاتی چون «اختلاف

قرآن‌های خطی میراث‌گران‌بهای تمدن اسلامی

در حال حاضر قرآن‌های خطی بسیاری از پیشینیان به جا مانده است، این قرآن‌ها که در بردارنده میراث عظیم فرهنگی و معنوی مسلمانان و تمدن عظیم اسلامی است، علاوه بر ارزش معنوی و مادی از جایگاه بلند تاریخی و فرهنگی برخوردار هستند.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) هنر خوشنویسی در طول تاریخ هنر اسلامی، جولانگاه بسیاری از هنرمندان خوشنویس در کتابت قرآن کریم بوده و در این راستا آثار جاودانه‌ای به اقلام کوفی، نسخ، ثلث، ریحان، محقق و غبار در سراسر جهان پدید آمد.

یکی از بهترین دوره‌های شکوفایی هنری که مشتمل بر ساخت و تهیه تعدادی از قرآن‌های برجسته است، دوران میان قرن سیزده و پانزده بود که مملوکیان بر مصر و شام حکم می‌راندند.

یکی از آثار به جا مانده از آن زمان، یک صفحه از قرآن مملوکی است، متن روی این تک برگ زیبا بر کاغذی با کیفیت عالی به خط محقق نوشته شده، که این خط یکی از خطوط ششگانه شکسته و حاصل ابتکار «ابن مقله» است که به وسیله دیگر خوشنویسان برجسته همانند «ابن بواب» و «یاقوت مستعصمی» دچار تغییر و اصلاح شد.

تزئینات به رنگ قرمز و آبی و طرح‌های گل و بوته طلایی برای سرفصل‌ها و در این نمونه برای سوره «عنکبوت»، شیوه معمول در اکثر تزئینات قرآنی این دوره و تزئینات هم‌عصر آن در ایران تیموریان است.

دو خط از قرآن دست‌نوشته در آسیای میانه، احتمالاً سمرقند، در قرن پانزدهم، به خط محقق با مرکب قهوه‌ای پرنرنگ بر کاغذ چرمی

کتابت شده است.

برخی از ممتازترین خوشنویسان در دوره تیموری زیستند و ادعا می‌شود شاهزاده تیموری، «بایسنقر میرزا» بیش از چهل کاتب در دربار خویش به خدمت گرفته بود. این پاره دو خطی قسمتی از یک قرآن دست‌نوشته برجسته است که متن آن در هفت خط در صفحاتی بزرگ، با ابعاد حدود ۱۷۷ در ۱۰۱ سانتی‌متر نوشته شده است. در صورتی که متن بر یک روی صفحه نوشته شود، حدود ۱۶۰۰ برگ کاغذ مورد نیاز خواهد بود تا تمام متن قرآن را در خود جای دهد.

قرآن دوره‌ی صفویه

این قرآن دست‌نوشته، در دوران صفویه، اواسط قرن شانزدهم است و به خط محقق و نسخ با مرکب سیاه بر کاغذ زرکوب که با جلد مراکشی به زیبایی تزئین شده است.

این قرآن برای کتابخانه سلطنتی نگاشته شده

است، در سال ۱۵۶۷ میلادی سفیر صفویان روانه ترکیه شده و سلطان عثمانی، سلطان سلیم دوم را در ادیرن ملاقات نمود. سی و چهار شتری که حامل هدایای برگزیده شخص سلطان بودند نشان‌دهنده‌ی جلال و

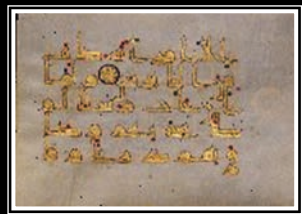

خطی در قرن نوزدهم است و به نظر می‌رسد نمونه‌یگانه‌ای از این سبک بر روی کاغذ باشد. ابعاد کلی این نسخه خطی بسیار بزرگ است. اما استفاده از خط ریز قباری، کاتب، «سیدعلی طباطبایی» را قادر ساخته است تا کل متن را تنها در دو صفحه جای دهد. هر صفحه به ۱۵ خانه تقسیم شده و هر خانه یک جزء کامل از قرآن را در خود جای داده است. خانه‌ها به وسیله‌ی ستونی دو خطی قرمز رنگ که به رنگ‌های آبی و طلایی تزئین شده از یکدیگر مجزا گشته‌اند و طرح گل و بوته در درون این حواشی ستونی شکل به کار رفته است.

جلدهای چرمی بیرونی آن مربوط به دوره‌ی معاصر است و در یکی از لوحه‌های تزئینی مرکزی آن نوشته‌ای به خط نستعلیق وجود دارد که می‌گوید این قرآن برای سلطان العلماء ساخته شده است.

قرآن‌های زرنوشت به خط کوفی

تنها تعداد اندکی از قرآن‌های ساخته شده به خط کوفی طلایی باقی مانده‌اند. فن نویسندگی به خط کوفی طلایی (زرنوشت) با فرآیند نویسندگی با مرکب قهوه‌ای تفاوت داشت. برای خط کوفی طلایی، پس از نگاشتن طرح حروف به وسیله مرکب قهوه‌ای کم‌رنگ، میان آن را با طلایی ساییده شده پر می‌کردند و به طریقی آن را مستحکم می‌نمودند. به دلیل آنکه این امر فرآیندی طولانی و گران بود، قرآن‌های کوفی طلایی کمیاب هستند.

ساخته شده به خط کوفی طلایی باقی مانده‌اند. فن نویسندگی به خط کوفی طلایی (زرنوشت) با فرآیند نویسندگی با مرکب قهوه‌ای تفاوت داشت. برای خط کوفی طلایی، پس از نگاشتن طرح حروف به وسیله مرکب قهوه‌ای کم‌رنگ، میان آن را با طلایی ساییده شده پر می‌کردند و به طریقی آن را مستحکم می‌نمودند. به دلیل آنکه این امر فرآیندی طولانی و گران بود، قرآن‌های کوفی طلایی کمیاب هستند.

طومار قرآن

طومار قرآن، در ایران دوره قاجار، اواسط قرن نوزدهم به خط قباری با مرکب سیاه بر کاغذ کتابت شده است، این قرآن طوماری شکل که به خط قباری ریز بر کاغذی به خوبی صیقل داده شده نوشته شده، حدود ۵/۷۵ متر طول دارد. متن به شکلی قرار داده شده است که نقوش هندسی متناوب و گل‌داری همراه با آیات برگزیده‌ی قرآنی، از جمله آیه مشهور «نور» از سوره‌ی نور را در زمینه‌آن شکل داده است. سرفصل‌ها به رنگ قرمزند و حاشیه‌ها با رنگ آبی و طلایی خط‌کشی شده‌اند. این طومار قرآن که صفحه‌ی اول آن به زیبایی با رنگ‌های مختلف و طلا تزئین شده، احتمالاً برای استفاده‌ی یک مسافر تهیه شده است.

شکوه این مناسبت است و احتمالاً این قرآن یکی از این هدایا بود که حاکم صفوی به سلطان عثمانی در مراسم تخت‌نشینی وی اعطا کرد. بر اساس یک کتیبه، این دست‌نوشته پس از آن در دوران حکومت سلطان سلیم دوم به مسجد ادرین بخشیده شد. گفته می‌شود که این قرآن به کنسول کل فرانسوی ادرین در اواخر قرن نوزدهم به پیشکشی داده شده، و در طول قرن بیستم در مجموعه‌های خصوصی افراد نگاه‌داری می‌شده است.

علاوه بر تاریخ شگفت‌انگیز آن، تذهیب خیره‌کننده، خوشنویسی هنرمندانه و جلد زرکوب مجلل آن نشان می‌دهد که این دست‌نوشته یکی از کتاب‌های ممتاز پدید آمده در دوره صفویه است. این قرآن دارای شش صفحه دولا به زیبایی تذهیب شده با رنگ و طلا است و جلد معاصر آن با لوح‌های طلایی منقش به گل و بوته مکرر و پوشش داخلی مزین و زرکوب آن بسیار باشکوه است.

قرآن کامل بر پارچه

قرآنی کامل بر پارچه در هند قرن هجدهم، به خط نسخ با مرکب سیاه بر پارچه منقوش سبز، همراه با تذهیب طلا و نقوش گیاهی رنگارنگ کتابت شده است.

این قرآن بسیار غیر معمول است و نشانگر آمیزش هنر ایرانی و هندی است که در هند مغولان قرن هجدهم به شکوفایی رسید. این قرآن به خط نسخ ریز نوشته شده و آیات مختلف با خط سیاه در منحنی‌های تزئینی قرمز مشخص شده‌اند. عنوان سوره‌ها به خط ثلث قرمز است، و پنج منحنی بزرگی که «بسم الله» را در بر گرفته به خط سیاه در دایره‌های طلایی نگاشته و به وسیله تذهیب طلا و نقوش رنگارنگ تزئین شده است. بر اساس یادداشت پایانی، تکمیل این قرآن دو سال به طول انجامید؛ شاید کتابت بر روی چنین سطحی مانند پارچه منقوش، بیانگر طول مدت ساخت و تولید آن است. این قرآن به حاکم «الله آباد»، «امیر عبدالله» پیشکش شد. در اواخر قرن شانزدهم، الله آباد تبدیل به مرکز ایالت شد، و بسیاری از نویسندگان هندی و اروپایی که از هند در طی قرون هفدهم و هجدهم بازدید می‌کردند، اهمیت آن را مورد تأیید قرار داده‌اند.

نسخه‌ی خطی قرآن کامل در دو صفحه

نسخه خطی قرآن کامل در دو صفحه، در ایران دوران قاجار و قرن نوزدهم با خط قباری با مرکب سیاه بر روی کاغذ کرم کتابت شده است. این قرآن بسیار نادر نمونه بدیعی از خلاقیت در تهیه و ساخت نسخ

قرآن نیلی

دو صفحه از قرآن نیلی در شمال آفریقا یا اسپانیا، به خط کوفی قرن نهم با مرکب طلائی بر چرمینه‌ی نیلی رنگ کتابت شده است.

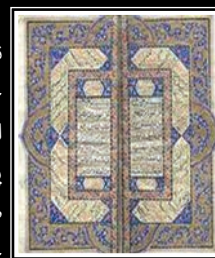
این برگ دو صفحه‌ای بخشی از یک دست‌نوشته‌ی یگانه از قرآن است که یکی از بدیع‌ترین و خارق‌العاده‌ترین آفرینش‌های هنری اسلام قرون وسطی و یکی از شگفتی‌های خوشنویسی اسلامی است.

این دست‌نوشته معروف به قرآن نیلی، همان‌گونه که از کاربرد طلا در کتابت آن و رنگ آمیزی چرمینه‌ها پدید آمده است با هزینه فراوان تهیه شده است. این طرح رنگ که خط کوفی طلائی بر چرمینه‌آبی سیر یا نیلی نگاشته شده در هیچ دست‌نوشته‌ی قرآنی دیگر یافت نشده است. مجلل و کمیاب بودن این نسخه نشانه‌ای جز این نمی‌تواند باشد که این قرآن اثری سلطنتی بوده است که یا برای خلیفه و یا به عنوان بخششی از طرف خلیفه به یک مرکز بزرگ دینی مهیا گشته است.

شکل مستطیلی و طویل آن و نیز فقدان علائم نشانگذاری از ویژگی قرآن‌های اولیه است، و هر چند غیاب این علائم از خوانایی آن کاسته است، اما به ظرافت و زیبایی آن افزوده است. حروف عمودی فشرده شده‌اند، و حروف منحنی مترکم‌تر گشته‌اند تا خطوط پانزده‌گانه آن افقی بودن را بیشتر بنمایند و شکوهی را به همان جلوه رنگ‌های برگزیده شده پدید آورند. این برگ در اصل همراه با دسته‌ای از صفحات دو برگی بوده است که نشان می‌دهد متن این دو صفحه مربوط به یکدیگر نیست. این متن سوره‌ی «فرقان»، آیات ۴۸ تا ۶۰ و سوره‌ی «شعرا» آیات ۵۲ تا ۷۷ را تشکیل می‌دهد.

نسخه مذهب قرآن، قرن نوزدهم از کشمیر

این نسخه از قرآن نمونه‌ای لطیف از نسخه‌های خطی کشمیر در قرن نوزدهم است که دارای خوشنویسی پر قدرت و تذهیب‌هایی ظریف است. این نسخه خطی که سه برگ آن،

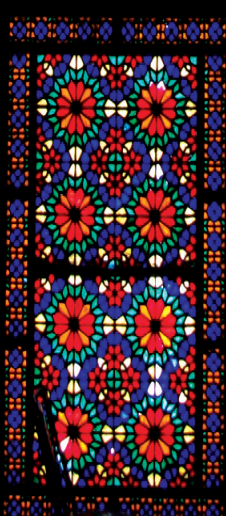

تذهیب دو برگی دارد و به خط نسخ بسیار شیوایی نگاشته شده است، در حاشیه ترجمه و تفسیری به زبان فارسی

دارد.

این قرآن در سال ۱۲۹۸ از سوی «شیخ احمد بن شیخ محمود» در ۴۹۹ برگ به اندازه ۱۰۵ در ۱۸۵ میلیمتر کتابت شده است.

منبع: مؤسسه مطالعات اسماعیلی

قرآن «میر عبدالقادر حسینی شیرازی»؛ مصحفی ارزشمند از هندوستان

قرآن نفیسی به خط «میر عبدالقادر حسینی شیرازی» - خوشنویس قرن دهم و اوایل قرن یازدهم هجری است - که «ابراهیم قطب‌شاه» آن را به آستان قدس رضوی در ایران وقف کرده است.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) این قرآن شریف به خط ثلث خوش، کاتب «میر عبدالقادر حسینی شیرازی» از خوشنویسان پرکار و معروف نیمه دوم قرن دهم و اوایل قرن یازدهم هجری است که به هندوستان مهاجرت کرده و در گلکنده دکن پایتخت سلاطین قطب‌شاهی رحل اقامت افکنده و قرآن‌های زیادی نوشته است.

این قرآن یکی از نفایس هنری هندوستان است، در شصت و هشت صفحه مذهب و مرصع (چهار صفحه از اول و شش صفحه از آخر و دو صفحه در آغاز هر جزو) و بقیه صفحات دارای حاشیه ابری است.

سر سوره‌ها با سرلوح مذهب و مرصع تذهیب شده و اسامی سوره به خط رفاع جلی با سفیدآب تحریردار نوشته شده و نشان‌ها به طرح ترنج و فواصل آیات با ستاره زرین مشخص شده است.

هر صفحه این قرآن دوازده سطر دارد، یکی به زر تحریردار و دیگری به لاجورد،

خطوط دوصفحه آغاز هر جزء به قلم زر و بعضی به زر و سفیدآب تحریردار، و یکی به لاجورد، خطوط دو صفحه آغاز هر جزء به قلم زر و بعضی به زر و سفیدآب تحریردار کتابت شده است.

این قرآن در نیمه دوم قرن دهم و اوایل قرن یازدهم هجری قمری کتابت شده که در ۳۳۹ صفحه در ابعاد ۳۷ در ۵۶ سانتی‌متری منتشر شده است. نوع جلد این قرآن سوخت عالی دورو با ترنج و گوشه و حاشیه‌ای که آیت‌الکرسی را به خط ثلث و برجسته زرین کتابت شده است.

واقف این قرآن سلطان «ابراهیم قطب‌شاه» از سلاطین اهل تشیع سلسله قطب‌شاهیان حیدرآباد در هند است و تاریخ وقف آن به سال ۹۷۰ هجری قمری در ربیع‌الاول سال ۹۷۰ هجری قمری است.

این قرآن هم‌اکنون در گنجینه خطی آستان قدس رضوی نگهداری می‌شود.

نگاهی به «مصحف نور»

بوده

است.

مهم‌ترین مشخصه این نسخه

همان نگارش آن به خط «محقق» است که با

کمترین غلط نوشتاری (که نشانه سواد و دانش

خوش نویسی است) اجرا شده است. از پایان دوره

ایلخانی کمتر نسخه‌ای به خط محقق دیده شده و بکارگیری

این خط توسط «نورالدین محمد» نشانه سفارشی استثنایی در

جهت نسخه‌ای منحصر به فرد بوده است، آن هم با چنان قدرتی در

خوش نویسی متنی و سرسوره‌ها. افتتاح مصحف با دعای شروع قرآن

به رنگ سفیدآب در میان دو نسخه قرینه متصل به دو کتیبه منفصل

است.

در انتهای متن قرآن فالنامه‌ای به شعر با خط نستعلیق نوشته شده که

حکایت از شیعه بودن سفارش دهنده و کاتب دارد.

در دوره‌ای که خط محقق تنها در قطعه‌نویسی به کار می‌رفته، نورالدین

محمد در این مصحف دوباره دست به احیا این خط زده به گونه‌ای که هر صفحه

این نسخه به مانند یک قطعه خوش نویسی در نظر گرفته شده است.

ترکیبات این اثر روح و شاکله کلی مکاتب بزرگ خراسان را دارا و توجه ویژه‌ای به

مکاتب هرات شده است و در بخش‌هایی از صفحات مذهب، تقسیم‌بندی‌های به

کاررفته روحیه دوره تیموری را دارا است.

طراحی کلی مصحف و سلیقه رنگی به کاررفته در نسخه نشان‌گر آن است که طراح و

مذهب اثر مطالعه‌ای کلی در مکاتب داشته و بهترین‌ها را گل چین کرده است.

هشت صفحه مذهب مرصع با حاشیه و شرفه در ابتدا و انتها، سرلوحه مذهب

به همراه ۱۱۴ کتیبه، سرسوره با رنگ‌آمیزی نزدیک به مکتب هرات به همراه

صدها شمسه طلایی و ترنج لاجوردی در حاشیه صفحات متن و هم‌چنین

گل‌های علامت آیه در شکل‌های متنوع و زرافشان متنی چنان شکوهی در

کنار متن کلام‌الله ایجاد کرده که چشم‌گیر و چشم‌نواز است. طراح مصحف

در مجموع جشنواره‌ای از تذهیب‌های ماقبل دوره صفویه را در این

نسخه یک جا گردآوری و اجرا کرده است.

در یک جمع‌بندی باید گفته شود که همراهی خوش نویسی با

خطی ویژه هم‌چون محقق، امکان ترکیبات بدیع و زیبایی را به

وجود آورده بر روی کاغذ ضخیم و خوش‌رنگ آهار شده

کرم رنگ با کاغذ متنی روشن و تذهیبی به غایت

باشکوه به همراه جلد چرمی زرکوب نسخه‌ای

نفیس و بی‌نظیر را به وجود آورده که امروز

هر ورق آن زیور مجموعه‌ای

می‌شود.

نسخه «مصحف نور» از

نفیس‌ترین نسخ خطی قرن دهم

هجری است که به تازگی از سوی مؤسسه

«عظام» چاپ شده.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، «مصحف نور»

نسخه خطی قرآنی متعلق به قرن دهم هجری است که

به‌کوشش «سیدمحمدصادق خرازی» و «عباس ایروانی» از سوی

مؤسسه «عظام» چاپ شده است.

برنامه‌ریزی برای چاپ این اثر از سال ۲۰۰۰ میلادی در شهر کلن آلمان

آغاز شده و با توجه به امکانات روز همراه با تهیه اسلاید و اسکن، نسخه با

ویرایش کامپیوتری تا حد امکان شبیه به نسخه اصل مصحف چاپ شد.

مرحله اسلاید و اسکن نسخه در آلمان و مرحله ویرایش و آماده‌سازی آن در

ایران انجام گرفته و طراحی و جلدسازی این قرآن خطی توسط گروه «ترنج»

مطابق با جلد اصلی نسخه، طراحی و ساخته شده است.

«مصحف شریف نور» از نسخه‌هایی است که نفاست و جلالت مکتوب را به

نهایت نشان داده و علاوه بر قطع بزرگ سلطانی و کاغذ مرغوب، متن و حاشیه به

اختیار خوشنویس غیر معمول، تذهیب مفصل و پرتجمل در تمام صفحات و

جلدی بی‌نظیر جلگی مجموعه‌ای هنری و بی‌نظیر به وجود آورده است.

در مصحف شریف نور کاتب رجعتی هنرمندانه به خطوط کوفی، محقق،

ریحان، ثلث و نسخ در متن و سرسوره‌ها و عناوین دارد و همواره فراتر از زمان

خویش رفته است. در مصحف نور رشد و تکامل نقوش تزئینی و تذهیب در نهایت

دقت و ظرافت کار شده و ثمره و تلاش ۹ دوره هنر خوشنویسی و تذهیب ایران

زمین گردآوری شده است. خوش نویسی این مصحف «نورالدین محمد» است

که در پایان نسخه نام خود را در درون یک کتیبه با رنگ سفیدآب به یادگار

باقی گذاشته، با توجه به شیوه نگارش و نوع کاغذ در تذهیب احتمالاً

«نورالدین محمد اصفهانی» که در محدوده زمانی ۹۰۰ تا ۹۵۰ هجری

قمری آثار گران‌بهایی را خوش نویسی کرده است.

هم‌چنین در پشت صفحه آغازین این قرآن ذکر شده در تاریخ

۱۰۲۶ هجری قمری حاکمی این گنجینه منحصر به فرد را ابتیاع و

به فرزند خویش هدیه کرده است، با توجه به بخش فالنامه

در انتهای نسخه که به خط نستعلیق است و خطوط

مختلف به‌کاررفته در مصحف که همگی به

استادی نوشته شده «نورالدین محمد» از

نوادر روزگار خویش و اصطلاحاً

خوش نویسی هفت‌قلمی

قرآن به خط «ابراهیم سلطان» اثری منحصر به فرد در گنجینه مخطوطات

رجب المرجب سنه احد جلوس میمنت مأنوس به تحویل خواجه هلال تحویل کتابخانه گردید» و سپس چنین مهر شده است «سیدعلی الحسینی مرید عالمگیر پادشاه» دو صفحه اول این قرآن با ترنج و پیشانی و زیر آیتی از قرآن به خط ثلث و رقاع با سفیدآب تحریردار از قرن یازدهم و ساخته شده در هندوستان تذهیب شده است و دو صفحه افتتاح و دو صفحه اختتام نیز مذهب و مرصع است به خط کوفی و با سفیدآب تحریردار و همزمان متن، مکتب هرات. کاغذ سمرقندی و جدول تزئین یافته است.

سوره فاتحه و آغاز بقره به قلم زر تحریردار و نشانه‌های ترنجی، فواصل آیات با نشان‌هایی ستاره‌مانند، سرسوره‌ها مذهب و اسامی سور به خط رقاع و قلم زر تحریردار تزئین یافته است. در هر ورق این قرآن ۱۱ سطر به اندازه ۳۴/۵ در ۲۴/۵ سانتی‌متر، وجود دارد.

جلد به کار رفته در این قرآن از جنس چرمی دوروست و بیرون آن منگنه‌ای و درون آن از سوخت فرسوده و مستعمل استفاده شده است.

این قرآن از سوی آقا میرطالب در ربیع الثانی ۱۳۱۳ هجری وقف آستان قدس رضوی شده است و هم‌اکنون در گنجینه نسخ خطی این کتابخانه نگهداری می‌شود.

قرآن به خط «ابراهیم سلطان» یکی از آثار نفیس و منحصر به فرد نسخ خطی جهان اسلام است که هم‌اکنون در گنجینه خطی آستان قدس رضوی نگهداری می‌شود.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) این قرآن، نسخه‌ای است به خط «ابراهیم سلطان» نوه تیمور که از خط ریحان جلی در کتابت آن استفاده شده و مربوط به قرن نهم هجری است.

در صفحه آخر قرآن در میان یک دایره ساده به خط رقاع و قلم زر تحریردار چنین نوشته شده است: «کتابه ابراهیم سلطان ابن شاهرخ ابن تیمور گورکان عفاالله عنهم فی رمضان المبارک لسنه سبع و ثلاثین و ثمانائنه حامداً و مصلیاً علی نبیه محمد و آله»

این خط با اسامی سوره‌ها که رقاع و به زر تحریردار نوشته شده است، اختلاف سبک دارد، و طلا و تحریر آن جلا و درخشندگی سرسوره را ندارد.

در همین صفحه دو مهر از سلطان «محمدقلی قطبشاه» ۹۸۹ تا ۱۰۲۰ هجری قمری، پادشاه گلکنده دکن به چشم می‌خورد و در صفحه مقابل آن نوشته شده است: «از بابت پیشکش شاه بیگم صبیبه قطب الملک» (سلطان عبدالله قطبشاه ۱۰۲۰ تا ۱۰۸۳ ه.ق.) به تاریخ غره

نظر ورت سامانکوهی نسخ خطی قرآن کریم نگاه و سوشولان

رئیس کتابخانه ملی: نسخ خطی قرآن جلوه‌گاه هنرهای گوناگون است

بخواید نسخه بازپس داده خواهد شد. مشاور فرهنگی رئیس جمهور همچنین گفت: خدمت دیگر کتابخانه ملی آن است که همکاران مادر در مانگاه اسناد به محل نگهداری قرآن‌ها و نسخ خطی می‌روند و با نمونه‌برداری، کشت دادن و شناسایی آسیب‌های پیش‌رو، به نگهداران هشدار می‌دهند و خواهش می‌کنند که این اسناد را به مراکزی مانند کتابخانه ملی جهت ضد عفونی، مرمت و درمان بیاورند و نسبت به آموزش حداقلی نگهداران نیز اقدام می‌کنند. اشعری ادامه داد: اگر به پیش از تاریخ اسلام مراجعه کنید، خواهید دید که حقیقتاً دانشمندان برجسته دنیا به تعداد انگشتان دست نمی‌رسند، ولی پس از ظهور اسلام شاهد تحولی عظیم در قلمرو دانش جهانی هستیم. چون این تحول مرهون اسلام است، طبیعتاً در همه رشته‌هایی که علم رشد و پیشرفت داشته، رگه‌هایی از روایت و آیات را هم می‌بینیم.

مشاور فرهنگی رئیس جمهور همچنین گفت: بنابراین بسیاری از کتاب‌های ما در حوزه‌های پزشکی و نجوم پیوندی در آیات الهی و روایت معصومان دارد.

او با اشاره به نسخ خطی قرآن کریم و لزوم نگهداری از آن‌ها گفت: البته متن قرآن در نسخ خطی مختلف یکی است و خوشبختانه تنها کتابی که در طول تاریخ از تحریف مصون مانده قرآن کریم است، اما چون قرآن در طول تاریخ مبنایی شده برای انواع فعالیت‌های هنری، ادبی و علمی صورت‌های مختلفی از قرآن در طول تاریخ با ترجمه‌ها، خط‌ها، نگارگری‌ها، جلدسازی‌ها و صحافی‌های

مختلف نگاشته شده که هرکدام از این‌ها علاوه بر اهمیت متن کتاب‌های آسمانی اوج یک مکتب هنری در عصر خود را به نمایش می‌گذارد.

رئیس سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران در پایان گفت: بنابراین جمع‌آوری قرآن علاوه بر اهمیت ذاتی قرآن دونکنه دیگر را هم به ما نشان می‌دهد. یکی تأثیر قرآن در تطور و تحول هنری و علمی است و دیگری آن که هرکدام از این قرآن‌ها در عصری که تهیه شده، نشان دهنده سبک هنری یا ادبی آن عصر می‌تواند باشد.

صورت‌های مختلفی از قرآن در طول تاریخ با ترجمه‌ها، خط‌ها، نگارگری‌ها، جلدسازی‌ها و صحافی‌هایی تهیه شده‌است، که هرکدام، جلوه‌گاه هنرهای گوناگون و اوج یک مکتب هنری را در عصر خود به نمایش می‌گذارد.

«علی اکبر اشعری»، مشاور فرهنگی رئیس جمهور و

رئیس سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) با بیان این مطلب گفت: دغدغه همه ما آن است که نسخ خطی در مکان‌هایی امن نگهداری شوند تا هم اصل نسخه محافظت و هم فرصت استفاده از آن برای پژوهش‌گران فراهم شود.

او افزود: طبیعتاً با این تعریف بهترین جا برای نگهداری نسخ خطی کتابخانه‌هایی هستند که به لحاظ تأسیسات و امکانات ظرفیت

نگهداری این نسخ را دارند که تعداد این کتابخانه‌ها در کشور بسیار محدود است و شاید به تعداد انگشتان دست هم نرسد.

رئیس کتابخانه ملی ادامه داد: بنابراین ما از تمام مردم درخواست می‌کنیم که یا در قالب اهدا و یا در ازای دریافت وجه نسخ خطی خود را به کتابخانه‌های بزرگ ارائه بدهند. البته خود ما نیز در کتابخانه ملی علاوه بر قبول هدیه و خرید دوحوزه دیگر را نیز فعال کرده‌ایم؛ یکی حوزه امانت است به این صورت که کتابخانه ملی نسخ خطی را از مردم به امانت می‌گیرد و ضمن نگهداری مناسب در هر زمان که صاحب نسخه

علی اکبر اشعری:

بنابراین ما از تمام مردم درخواست می‌کنیم که یا در قالب اهدا و یا در ازای دریافت وجه نسخ خطی خود را به کتابخانه‌های بزرگ ارائه بدهند

حجت الاسلام والمسلمین رسول جعفریان: ایران بیشترین تعداد فهرست نسخ و قرآن‌های خطی جهان اسلام را داراست

بنیادی و استمرار فعالیت‌های گذشته بود، هر چند که برخی از مراکز به سرعت خود را در این زمینه بازسازی کرده و به فعالیت بهتر پرداختند، به ویژه کتابخانه آیت‌الله مرعشی.

جعفریان با بیان اینکه پس از انقلاب اقدامات خوبی در زمینه نسخه‌های خطی و قرآن‌های خطی در برخی مراکز انجام شده گفت: در سال‌های اخیر مراکز ویژه فهرست‌نویسی نیز فعال شدند، از جمله مرکز احیای میراث اسلامی که در پوشش دهی به کتابخانه‌های محلی بسیار خوب عمل کرده‌اند.

وی با بیان اینکه وضعیت کتابخانه‌های بزرگ به لحاظ حفظ، حراست و نگهداری از نسخ خطی مناسب است، گفت: اما متأسفانه ما نسخه‌هایی در سطح جامعه و در دست مردم داریم که به خوبی ساماندهی نشده‌اند و هنوز نهادی برای جمع‌آوری نسخ خطی و قرآن‌های خطی در سطح کشور ایجاد نشده است، گاهی مردم نسخه‌های خوبی دارند که خریدار خوبی برایش پیدا نمی‌شود، یا قصد اهدا دارند ولی به مرکزی اعتماد ندارند، به عبارت دیگر نیازمند نوعی شناسایی نسخه‌های خطی موجود در دست مردم و اعتمادسازی برای اهدا یا فروش آن‌ها هستیم.

جعفریان افزود: هنوز نهادی برای جمع‌آوری نسخ خطی و قرآن‌های خطی در سطح کشور ایجاد نشده است، گاهی مردم نسخه‌های خوبی

حجت‌الاسلام والمسلمین «رسول جعفریان» رئیس کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی گفت: ایران بیشترین فهرست‌ها را که شامل نسخه‌ها و قرآن‌های خطی است، در جهان اسلام داراست.

حجت‌الاسلام والمسلمین «رسول جعفریان» رئیس کتابخانه مجلس شورای اسلامی در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران با بیان این مطلب افزود: در ایران به نسخ خطی توجه خاصی شده و می‌شود و ما در این بخش اگر از کشورهای اسلامی دیگر جلوتر نباشیم، قطعاً عقب‌تر نیستیم، چرا که تألیف اولین فهرست‌های نسخ خطی ما به ۸۰ سال قبل بازمی‌گردد.

وی افزود: البته ما از اروپایی‌ها در این زمینه عقب‌تر هستیم، آن‌ها بیش از ما به اهمیت نسخ خطی پی بردند، حتی در مورد نسخ خطی اسلامی هم کارهایی داشته‌اند، حقیقت این است که فهرست‌نویسی در ایران مرهون تلاش‌های مرحوم دانش‌پژوه است، البته فهرست‌نویسان دیگر هم تلاش‌های بسیاری داشتند و هم‌اکنون نیز در زمینه نسخ خطی فعال‌اند.

نویسنده کتاب «سیره سیدالانبیاء والمرسلین محمدصلی‌الله‌علیه‌وآله» تصریح کرد: با وقوع انقلاب حرکت و کار روی نسخه‌های خطی مقداری به تعویق افتاد، به هر حال تبعات انقلاب موجب کندی کارهای

وی ادامه داد: با تقویت کتابخانه ملی، این نهاد می‌تواند در رأس کار فهرست‌نویسی قرار گیرد. ابتدا فهرست همه نسخ خطی خوب را منتشر کرده، سپس فهرست نسخ کتابخانه‌های دیگر را منتشر سازد، چرا که مساجد، مدارس و کتابخانه‌های بسیاری در تهران و سایر شهرهای کشور وجود دارد که نسخه‌های خطی فهرست‌نشده‌ای دارند و به دلیل مسائل و مشکلات مالی قادر به انتشار فهرست این نسخه‌ها نیستند، کتابخانه ملی می‌تواند عهده‌دار این امر شده و برنامه‌ای برای ساماندهی نسخ خطی ایران داشته باشد.

نویسنده کتاب «قصه‌خوانان در تاریخ اسلام» در ضرورت تربیت نیروی متخصص در امر فهرست‌نویسی و نسخه‌شناسی گفت: در ایران نیروی متخصص نسخ خطی و فهرست‌نویسی کم است و متخصصان موجود نیز تجربی کار هستند؛ یعنی دوره‌های آکادمیک تاکنون در کشور ما برای تربیت نیروی متخصص وجود نداشته است. اما خوشبختانه آمسال در دانشگاه تهران رشته نسخ خطی و اسناد راه افتاد که البته باید سال‌ها پیش رخ می‌داد و می‌توان این نوید را داد که این معضل در سال‌های آینده رفع خواهد شد.

جعفریان با اشاره به ضرورت بخش مرمت نسخ خطی در کتابخانه‌های ایران تصریح کرد: بخش مرمت یکی از بخش‌هایی است که باید در همه کتابخانه‌ها تقویت شود، حفظ و نگهداری همیشه پرهزینه بوده است، در همین کتابخانه مجلس نسخه‌هایی وجود دارد که میلیون‌ها ارزش دارد، ولی ما هزینه مرمت این نسخ را نداریم. حتی امسال بودجه کتابخانه مجلس شورای اسلامی ۲۰ درصد نسبت به

سال گذشته کاهش پیدا کرد.

وی افزود: چندی پیش بنده پیشنهاد تأسیس وزارت کتاب را ارائه کردم که اگر اجرا شود، چاپخانه‌ها سر و سامان یافته، کتابخانه الکترونیک مورد توجه بیشتری واقع می‌شود و نسخ خطی هم ساماندهی می‌شود، چرا که اکنون وظیفه ساماندهی به عرصه کتاب بین وزارت ارشاد و کتابخانه ملی پراکنده شده است. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی نیز در زمینه نسخ خطی فعالیتی نمی‌کند و بخشی در وزارت فرهنگ و ارشاد عهده‌دار ساماندهی به نسخ خطی نیست.

نویسنده کتاب «تاریخ سیاسی اسلام، تاریخ خلفا و شرح و تحلیل وقایع سیاسی - اجتماعی» با اشاره به ضرورت دیجیتالی کردن نسخ و قرآن‌های خطی گفت: نسخ خطی باید در دسترس همه علاقه‌مندان قرار گیرد، الکترونیکی کردن نسخ خطی در

دارند که خریدار خوبی برایش پیدا نمی‌شود، یا قصد اهدا دارند ولی به مرکزی اعتماد ندارند نویسنده کتاب «افسانه تحریف قرآن» ادامه داد: وضعیت رسیدگی به نسخه‌های خطی مطلوب نیست، هنوز هزاران نسخه خطی و قرآن خطی موجود در کتابخانه‌های عمومی فهرست نشده باقی مانده است، حتی در کتابخانه مجلس شورای اسلامی نیمی از نسخه‌های خطی و تعدادی نسخه خطی قرآنی فهرست نشده است، در کتابخانه‌هایی مانند آیت‌الله مرعشی، دانشگاه و... نیز نسخه‌های خطی فهرست نشده‌ای وجود دارد. که باید در اسرع وقت فهرست شوند.

وی با بیان اینکه سنجیده‌ترین کاری که در حال حاضر در ایران در زمینه نسخ خطی انجام شده، ایجاد سایت «آقا بزرگ» است گفت: این پایگاه امروزه هم گره‌گشای کار محققین و هم گره‌گشای کار فهرست‌نویسان است و لازم است تا نسخه‌های خطی کتابخانه‌هایی که هنوز پوشش داده نشده‌اند، به این سایت اضافه شوند، تا دسترسی محققین به این نسخه‌ها و قرآن‌ها نیز فراهم شود.

جعفریان درباره نبود یک شیوه استاندارد برای

ساماندهی نسخ خطی میان کتابخانه‌ها و مراکز نگهداری کهنه گفت: من تنوع در این عرصه را مشکل ساز نمی‌بینم، چرا که بخشی از این تنوع به علائق فهرست‌نویس مربوط می‌شود، در فهرست‌نویسی از جهت تفاوت روش‌ها نگرانی خاصی وجود ندارد و مهم وجود اطلاعات اولیه از یک نسخه است، اما یک معضل مهم‌تر وجود دارد و آن تأسیس مرکزی برای نظارت بخش‌های خطی تمام

کتابخانه‌های ایران است، و یا می‌توان با تقویت کتابخانه ملی به این مهم دست یافت، به عبارت دیگر این نهاد عهده‌دار ساماندهی و شناسایی همه نسخه‌های خطی ایران شود و روی این کار نظارت مستقیم داشته باشد. در کشورهایی چون سوریه، ترکیه و کشورهای اروپای این کار سال‌هاست که انجام شده است.

حجت‌الاسلام والمسلمین «رسول جعفریان» افزود: در بودجه‌های داخلی نسخ خطی که به صورت موردی در نظر گرفته می‌شوند و بودجه‌ای ویژه ساماندهی نسخ خطی به تصویب نمی‌رسد. پیشنهاد این موضوع باید از سوی نهاد قدرتمندی چون کمیسیون فرهنگی مجلس شورای اسلامی یا شورای عالی انقلاب فرهنگی صادر شود، تا سالیانه بودجه‌ای برای نسخ خطی به تصویب رسد.

هنوز هزاران نسخه خطی و قرآن خطی موجود در کتابخانه‌های عمومی فهرست نشده باقی مانده است، حتی در کتابخانه مجلس شورای اسلامی نیمی از نسخه‌های خطی و تعدادی نسخه خطی قرآنی فهرست نشده است

یک چارچوب قانونی از طریق شورای عالی انقلاب فرهنگی لازم است.

وی در اشاره به اقدامات کتابخانه مجلس شورای اسلامی در جهت ساماندهی نسخه‌ها و قرآن‌های خطی گفت: مهمترین رسالتی که ما در کتابخانه برای خود تعریف کردیم، اسکن کردن کتاب‌ها و قرآن‌های خطی بود. تا امروز ۷۵۰۰ نسخه در ۶ ماه گذشته اسکن شده و اگر همین‌گونه پیش رویم ۱۲ ماه دیگر به وضعیت مطلوب رسیده و همه نسخه‌های خطی را اسکن خواهیم کرد. هم‌چنین ما تا مهر ۸۸ فهرست همه نسخه‌های خطی خود را منتشر می‌کنیم. مخزن نسخ خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی نیز هم‌اکنون در حال بازسازی است تا فضا و شرایط بهتری برای نگهداری نسخه‌های خطی ایجاد شود.

کتابخانه مجلس از ابتدا سیاست خرید نسخه‌های قرآنی را نداشته است و بیشتر نسخه‌های قرآن از سوی آستان قدس نگهداری می‌شود و کتابخانه مجلس تنها به خرید نسخه‌های نفیس قرآن اکتفا کرده است.

وی در اشاره به اعتمادسازی‌های کتابخانه مجلس شورای اسلامی ایران برای اهدای نسخ خطی از سوی صاحبان این نسخه‌ها گفت: ساخت تابلوی اهداکنندگان نسخ خطی و درج اطلاعات اهداکنندگان روی این تابلوی دیواری، ایجاد سیستم اتفای حریق و بازدید از فضا و شرایط نگهداری کننده از سوی اهداکنندگان به ایجاد و تقویت حس اعتماد در بین اهداکنندگان کمک بسیاری می‌کند.

همین راستا است و کتابخانه مجلس شورای اسلامی نیز در این راه قدم برمی‌دارد و در حالی تهیه اسکن از همه نسخه‌ها و قرآن‌های خطی خود است و تا سال آینده همه تصاویر نسخه‌های خطی خود را روی سایت قرار داده تا نسخه‌ها در جامعه و در دسترس علاقه‌مندان و پژوهشگران قرار گیرد. وی افزود: در بحث کتابخانه الکترونیک نیز می‌توان کل نسخه‌های خطی را در حافظه‌ای به صورت «دی وی دی» ذخیره و در دسترس پژوهشگران قرار داد، کتابخانه مجلس شورای اسلامی اکنون نسخه‌های شاهنامه، نسخه‌های شیخ بهایی و نسخه‌های خواجه نصیرالدین طوسی که در کتابخانه مجلس شورای اسلامی موجود است، را به صورت دی وی دی در اختیار متقاضیان قرار می‌دهد. این کار موجب می‌شود تانسخه‌های خطی شناخته شده و دسترسی به علم برای همه مهیا شود.

جعفریان دیجیتالی کردن نسخ خطی را پلی بین سنت و مدرنیته عنوان کرد و گفت: این کار باید از طریق کتابخانه ملی یا شورای عالی انقلاب فرهنگی به انجام رسد، شورای عالی انقلاب فرهنگی می‌تواند با تصویب قانونی کتابخانه‌های عمومی را موظف به ارائه تصویر نسخه‌ها به متقاضیان کند. البته هم‌اکنون وضعیت به نسبت گذشته بسیار بهتر شده و نسخه‌ها راحت‌تر در اختیار پژوهشگران قرار می‌گیرد، اما ایجاد

رئیس «مرکز پژوهشی میراث مکتوب»: متولیان اجازه ندهند نسخ خطی قرآن از کشور خارج شود

به نسخ دیگر برخورداند.

او افزود: نسخه‌های خطی قرآن از دو بعد دارای اهمیت هستند؛ یکی از بعد نگهداری، حفظ، مرمت و توجه به ویژگی‌های متن قرآن و دیگری از لحاظ ترجمه، حجم زیادی از نسخ خطی قرآن دارای ترجمه هستند. در کتابخانه آستان قدس رضوی نیز نزدیک به ۴۰۰ متن مترجم از ترجمه یا تفسیر قرآنی مربوط به قرن پنجم به بعد موجود است. بررسی ترجمه این نسخه‌ها، توجه به ویژگی‌های ترجمه بسیار دارای اهمیت است.

سردبیر و مدیرمسئول ماهنامه «گزارش میراث» تصریح کرد: از لحاظ نوع ترجمه و ویژگی‌های آن و هم از نظر رسم الخط و ویژگی‌های هنری خود متون قرآنی نیز نسخ خطی قرآن اهمیت دارند، چرا که کاتبان قدیم به زیباترین خط‌ها قرآن را نگارش کرده و توجه داشتند به نوع کاغذ، نوع مرکب، تذهیب‌ها و رنگ‌های به کاررفته در آن و اینکه خطاط حتماً ظاهر و باوضو باشد، حتی برخی از انواع خطوط بر اساس متون قرآنی خلق و ایجاد شده است.

او بابیان اینکه در کشورهای مختلف اسلامی توجه به نسخ خطی قرآن بعدهای متفاوتی دارد، گفت: در ایران توجه به متون قرآنی با سایر کشورهای اسلامی و عربی تفاوت دارد، آن‌چه که بیشتر مورد توجه عرب‌زبانان بوده رسم الخط، قرائت و آرایش خطوط قرآن است، اما در دیگر کشورها من جمله ایران، ترجمه نیز مورد توجه قرار دارد و چون هدف مترجمان آگاه‌کردن مردم بوده نهایت دقت و تلاش را برای ترجمه قرآن به خرج داده‌اند.

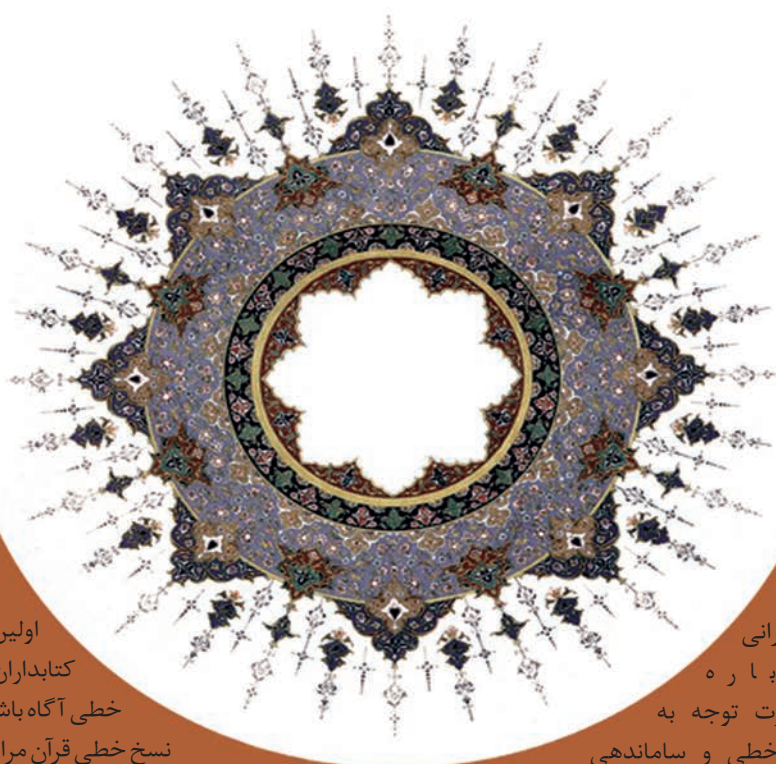
بزرگترین نگرانی امروز در زمینه نسخ خطی خروج آن‌ها از کشور است و متولیان و مسئولان کتابخانه‌ها با تدابیر لازم و فرهنگ‌سازی نباید اجازه دهند که این نسخ به‌ویژه نسخ خطی قرآن از کشور خارج شود.

«اکبر ایرانی» رئیس «مرکز پژوهشی میراث مکتوب» در گفت‌وگو با خبرنگاری قرآنی ایران (ایکنا) با بیان این مطلب گفت: گاهی مالکان نسخ خطی، قیمت بسیار بالایی برای فروش نسخ خود پیشنهاد می‌دهند و چون در ایران این نسخه‌ها به این قیمت خریداری نمی‌شوند به خارج از کشور برده شده و در آن‌جا به فروش می‌رسند. به همین دلیل مسئولان باید توجه داشته باشند که خروج نسخه‌های نفیس از کشور ضرری بزرگ برای ماست و لازم است تا تدابیری اندیشیده شود از خروج این نسخ به خارج از کشور جلوگیری شود.

او ادامه داد: مالکان نسخه‌ها نیز باید با دولت و سازمان‌های مربوطه همکاری داشته و اگر تمایلی به فروش نسخه خود ندارند، حداقل ویژگی‌ها و نوع نسخه خود را به اطلاع کتابخانه‌ها برسانند تا وضعیت فعلی نسخه مشخص باشد. اگر هم قصد فروش دارند به این نکته توجه داشته باشند که یک اثر ملی باید در ایران حفظ شود و بهتر است به کتابخانه‌ها و وطن خود فروخته شود.

ایرانی درباره نسخ خطی قرآن و اهمیت آن‌ها بیان کرد: وضعیت نسخه‌های خطی قرآنی بهتر از نسخه‌های خطی غیرقرآنی است، چرا که متون قرآنی به‌لحاظ معنویت و تقدسی که دارند، از جایگاه بالاتری نسبت

ایرانی

درباره

ضرورت توجه به

نسخ خطی و ساماندهی

آن‌ها گفت: ما ابتدا باید بدانیم چه تعداد

نسخ خطی در کشورهای اسلامی وجود دارد و بعد بررسی کنیم که چه رسم الخطی و تذهیبی در آن به کار رفته و آن‌گاه به بررسی متن ترجمه و تفاسیر پردازیم. تعداد بسیار زیادی از نسخ خطی موجود مربوط به قرآن است و قرآن تنها نسخه‌ای است که بیشترین کتابت را داشته و از قرن سوم تاکنون روی کاغذ کتابت شده است.

باید در حفظ، نگهداری و انتشار نسخه‌های برجسته از متون کهن

بیشتر بکوشیم

او افزود: ما باید در حفظ، نگهداری و انتشار نسخه‌های برجسته از متون کهن بیشتر بکوشیم، به ویژه نسخ دارای خطوط نسخ، ثلث و ریحان که در قرون پنجم تا هفتم کتابت شده و به عنوان مبنای هنری و اصیل به

حساب می‌آیند، اقدام ورزیم.

رئیس «مرکز پژوهشی میراث مکتوب» ادامه داد:

اولین مراقبت از نسخه‌های خطی بر عهده مالکان و

کتابداران است و این افراد باید به ارزش‌های واقعی نسخ

خطی آگاه باشند و در شناسایی و حفظ و مرمت نسخ خطی به ویژه

نسخ خطی قرآن مراقبت بیشتری داشته باشند.

ایرانی درباره انتقاد برخی از پژوهشگران مبنی بر در دسترس نبودن

نسخه‌های خطی از سوی کتابخانه‌ها گفت: خوشبختانه این وضعیت

به مرور زمان در این چند سال که توجه به نسخ خطی دوچندان شد و

محققان و استادان به‌گونه‌ای دیدند که از چاپ آثار خطی حمایت

می‌شود، گرایش به چاپ نسخه‌ها پیدا کردند و همین امر موجب شد

تا مسئولان کتابخانه‌ها نیز به طبع به ضرورت همکاری با آن‌ها توجه

یابند.

او در پایان گفت: مرکز پژوهشی میراث مکتوب نیز اعلام کرده که

نسخه‌هایی که دانشجویان و اساتید برای تحقیق و تفحص لازم دارند، از

سوی مرکز منتشر می‌شود. اکنون کتابخانه‌ها نیز به سمت دسترسی

آسان به نسخ خطی برای پژوهشگران و محققان پیش می‌روند، تا به

محققان کمک کنند، تحقیقات خود را ادامه دهند.

آستان قدس رضوی آماده سرمایه‌گذاری در زمینه نسخ خطی قرآن است

که امکانات لازم را از نظر فنی برای آسیب‌زدایی و نگهداری این نسخ داشته باشند، تا این نسخه‌ها از بین نرود.

معاون تبلیغات و ارتباطات اسلامی آستان قدس رضوی، در توضیح این مطلب افزود: در عین حال ما توصیه می‌کنیم، نسخه‌ای از این نسخ به صورت تصویر یا میکروفیلم به کتابخانه‌های معتبر داده شود تا ما به مرور زمان شاهد از بین رفتن این نسخ نباشیم.

او بیان کرد: ما در آستان قدس رضوی یکی از پیشرفته‌ترین مراکز صحافی آسیب‌زدایی و نگهداری کتاب را داریم که حتی از خارج از کشور نیز افرادی برای آموزش به این مرکز مراجعه می‌کنند.

خوراکیان درباره تدابیر آستان قدس در مقابل قاچاق نسخ خطی گفت: ما در این زمینه مسئولیتی نداریم و مراجع قانونی و ذیربط مسئول‌اند.

او گفت: با رشد تکنولوژی در دسترس بودن نسخ خطی برای همگان از طریق فیلم و میکرو فیلم ایجاد شده، توسط این تکنولوژی‌ها نسخ خطی قرآن در همه کتابخانه‌ها در معرض دید مخاطبان قرار می‌گیرد، اکنون یکی از کارهای بسیار خوبی که در بین کتابخانه‌ها رایج شده تبادل نسخ خطی بین کتابخانه‌ها است، به موجب این امر کتابخانه‌ها می‌توانند به تهیه عکس و میکروفیلم از نسخه‌های خطی بپردازند.

او درباره شناسایی سریع نسخ خطی و مجاب کردن مالکان آن‌ها برای باقی ماندن این نسخ در کشور و جلوگیری از خرید این نسخ برای قاچاق به خارج از کشور گفت: اگر افرادی مراجعه داشته باشند و یا ما از وجود نسخه‌ای باخبر شویم پیگیری‌های لازم را برای خرید آن به عمل می‌آوریم اما به شرط اینکه از نظر قانونی مالکیت آن نسخه محرز

باشد، البته ما گروه تجسس خاصی نداریم و اعتقاد و احترام مردم به آستان قدس برای ما اهمیت ویژه‌ای دارد.

آستان قدس رضوی هرساله اعتباراتی را برای خرید نسخ خطی، اسناد و مدارکی که جنبه قرآنی، مذهبی و تاریخی ارزشمند دارند اختصاص می‌دهد که تقریباً سرمایه‌گذاری‌های قابل توجهی در این زمینه شده و موردی نبوده که به دلیل نبود پشتیبانی‌های مالی از دست برود.

«امیر خوراکیان» معاون تبلیغات و ارتباطات اسلامی آستان قدس رضوی، در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) با بیان این مطلب گفت: کتابخانه آستان قدس رضوی به نسبت کتابخانه‌های کشور بالاترین تعداد نسخه‌های خطی قرآن را داراست، بیش از ۸۰ هزار نسخ خطی در این کتابخانه موجود است که شامل کتاب‌های چاپ سنگی، کتاب‌های خطی و نسخه‌های نفیسی بسیاری است.

او در پاسخ به پرسش ایکنامبنی بر تدابیر آستان قدس برای بهره‌برداری از نسخ خطی که مالکان آن‌ها قصد فروش شان را ندارند، گفت: برخی از مالکان شرایط نگهداری این نسخ را دارند، ولی اکثریت این افراد شرایط نگهداری خوبی ندارند، مالکیت این نسخ برای همیشه می‌تواند متعلق به خود این افراد باقی بماند، اما در کتابخانه‌های معتبری نگهداری شود

اکنون یکی از کارهای بسیار خوبی که در بین کتابخانه‌ها رایج شده تبادل نسخ خطی بین کتابخانه‌ها است، به موجب این امر کتابخانه‌ها می‌توانند به تهیه عکس و میکروفیلم از نسخه‌های خطی بپردازند

ایران در جایگاه نخست فهرست نویسی نسخه‌ها و قرآن‌های خطی جهان قرار دارد

او ادامه داد: ضرورت دوم نیز عکس برداری از نسخه‌هاست چون هیچ تضمینی برای حفظ و نگهداری کامل این نسخه‌ها وجود ندارد و بسیاری از آن‌ها در معرض نابودی هستند، در حالی که عکس برداری و اسکن موجب می‌شود که نسخه‌ها محفوظ باقی مانده تا کار تحقیقی روی آن‌ها انجام شود.

رئیس مجمع ذخائر اسلامی با بیان این نکته که ضرورت دارد تا نسخه‌های خطی قرآن به صورت تخصصی فهرست شوند، گفت: فهرست‌نگاری که به صورت سنتی در ایران انجام می‌شود حوزه‌های مختلف علوم انسانی را شامل می‌شود، عموماً فهرست‌نگارانی که نسخه‌های خطی را فهرست می‌کنند به فهرست‌نگاری نسخ خطی قرآن هم می‌پردازند، ولی طبیعی است که باید به سمت تخصصی کردن فهرست‌نویسی نسخه‌های قرآنی و علوم دیگر رفت.

اشکوری ضرورت حرکت به سمت تخصصی شدن فهرست‌نویسی نسخ خطی قرآن را آموزش لازم عنوان کرد و افزود: پیش‌زمینه این حرکت برگزاری کلاس‌های آموزشی برای فهرست‌نگاران است تا تربیت‌شدگان این دوره‌های آموزشی به صورت تخصصی نسخه‌های خطی قرآن را بررسی کنند، حتی می‌توان به کارشناسان علوم قرآنی نسخه‌شناسی و فهرست‌نگاری را آموزش داد تا این افراد با دیدی همه‌جانبه به این کار مبادرت ورزند.

او ضمن اشاره به نیازمندی تربیت نسخه‌شناس در ایران گفت: در ایران نسخه‌شناس قرآنی به لحاظ محتوایی کم نداریم، شاید نسخه‌شناس هنری کم داشته باشیم که به مسائل تزئینی نسخه‌ها و اختلاف سبک‌ها تبحر نداشته باشند.

اشکوری با اشاره به وضعیت خرید نسخ خطی به ویژه نسخه‌های خطی قرآن در کشور گفت: بخش محدودی از نسخه‌های

خطی موجود در کشور خریداری می‌شوند، ما در زمینه خرید نسخه‌های خطی بسیار عقب هستیم و با وجود بروکراسی پیچیده‌ای که در زمینه خرید نسخه‌ها وجود دارد، مالکان نسخه‌ها تمایلی به فروش ندارند، بنابراین لازم است سیاست حمایتی مناسبی برای خرید نسخه‌ها از مردم در پیش بگیریم و سرعت و بهبود خریداری را افزایش داده تا رغبت فروش در مالکان نسخ خطی به وجود آید.

نگاه جهانی به فهرست‌نویسی نسخه‌ها و قرآن‌های خطی نشان می‌دهد که ایران در این زمینه پیشرفت‌های خوبی داشته و در جایگاه نخست جهانی قرار دارد.

حجت‌الاسلام و المسلمین «سیدصادق حسینی اشکوری» رئیس مجمع ذخائر اسلامی در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) با بیان این مطلب گفت: هر چند ایران در زمینه فهرست‌نویسی در جایگاه نخست قرار دارد، اما جایگاه ایران در نگهداری نسخه‌های خطی با وجود رشدی که در سالیان اخیر داشته چندان بالا نیست.

او افزود: در اکثر کتابخانه‌های کوچک کتاب‌ها به صورت موضوعی چیده نمی‌شوند، نسخه‌های خطی قرآن نیز مانند نسخه‌های دیگر به ترتیب شماره فهرست می‌شوند و اولویتی در فهرست‌نویسی آن‌ها نیست، در کتابخانه‌های بزرگ وضعیت متفاوت است و کتاب‌ها به صورت موضوعی چیده شده و نسخه‌های خطی قرآن هم به صورت موضوعی چیده و فهرست می‌شوند.

رئیس مجمع ذخائر اسلامی گفت: با توجه به حرکت روبه‌رشدی که در فهرست‌نگاری به ویژه در دهه اخیر در ایران شروع شده بسیاری از نسخه‌های قرآنی و هم‌چنین نسخه‌های دیگر فهرست شدند و این امر هم‌چنان رو به رشد است.

اشکوری تصریح کرد: البته نباید از نظر دور داشت که تعداد بسیار زیادی از نسخه‌های خطی ایران هنوز شناسایی نشده و بخش عظیمی از این نسخه‌ها هم هنوز فهرست نشده‌اند و در کتابخانه‌های بزرگ نگهداری می‌شوند، هم‌چنین نسخه‌های قرآن بسیاری هم وجود دارد که اطلاعی از وجود آن‌ها نیست.

این نسخه‌شناس مهم‌ترین ضرورت ساماندهی نسخ خطی قرآن را شناسایی نسخه‌های

موجود در کتابخانه‌ها دانست و گفت: بسیاری از نسخه‌های خطی کتابخانه‌ها هنوز شناسایی نشده‌اند، ضرورت اول بحث ساماندهی شناسایی اصل نسخه‌ها و تهیه فهرست‌واره‌ای از تمامی نسخه‌هاست، مرمت و فهرست‌نگاری تفصیلی در مراحل بعدی قرار می‌گیرد، البته در ایران کتابخانه‌ها عنایت بیشتری به نگهداری و مرمت نسخه‌های قرآنی تا فهرست‌نویسی و شناسایی آن‌ها دارند.

ضرورت شناسایی نسخه‌های خطی قرآن
مهمترین ضرورت ساماندهی نسخ خطی قرآن
شناسایی نسخه‌های موجود در کتابخانه‌ها، سپس
فهرست‌نویسی آن‌هاست

مدیر موزه ملی ملک:

نشر تخصصی نسخه‌های خطی قرآن اعتبار فرهنگی ما را در دنیا بالا می‌برد

اسلامی - ایرانی که به‌وسیله متخصصان آستان قدس رضوی بنا شده است.

محل قبلی کتابخانه واقع در بازار بین‌الحرمین تهران که منزل مسکونی مرحوم «حاج حسین آقا ملک» و در زمینی به وسعت ۱۷۰۰ متر مربع بود. با گذر زمان آرام‌آرام به تعداد کتاب‌ها و اشیای موزه افزوده می‌شد و نیاز به فضای بیشتری برای نگهداری کتب و مطالعه مراجعان احساس می‌شد که در سال ۱۳۳۸ اقدام به احداث ساختمان جدید و در سال ۱۳۴۲ کار ساختمانی آن پایان یافت. ساختمان جدید کتابخانه و موزه در قطعه زمینی به مساحت بیش از ۶۰۰۰ متر مربع و زیربنایی بالغ بر ۱۰۰۰۰ متر مربع در جوار وزارت امور خارجه احداث شده است که در آن سالن‌های مختلف برای کتابخانه و موزه و هم‌چنین سه مخزن کتاب در نظر گرفته شده است.

زمین این ساختمان قبل از دوران انقلاب اسلامی ضبط و به محل فرود بال‌گرد تبدیل شده بود که با پی‌گیری آیت‌الله واعظ طبسی، تولیت آستان قدس رضوی و دستور رهبر کبیر انقلاب اسلامی حضرت امام خمینی (ره) این زمین که به موجب وقفنامه و خواسته صریح واقف منحصرأختصاص به بنای کتابخانه داشت، مجدداً در اختیار کتابخانه قرار گرفت.

مدیر موزه ملی ملک بزرگترین ضرورت امروز ساماندهی نسخ خطی قرآن کریم را چاپ مستمر آن‌ها می‌داند و می‌گوید: باید نسخه‌های خطی قرآن به عنوان میراث فرهنگی و هنری قرن‌های گذشته چاپ شود تا بتوانیم آن را بخوانیم و از آن به عنوان یک نگارخانه هنری لذت ببریم. بالا رفتن اعتبار فرهنگی ما در این راه احتیاج به نشر تخصصی این نسخه‌ها دارد.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، میدان «مشق» امروز دیگر مانند سال‌های قبل جای بسیار خلوتی است. آکنده از ساختمان‌هایی که به امور دیپلماتیک مشغولند و سکوت و سردی نماهای قدیمی ساختمان‌های آن با شور و گرمی کتاب هیچ رابطه‌ای ندارد. اما در میان تمام این هجوم سکوت یکی بزرگ‌ترین گنجینه‌های تمدن هزار ساله ایرانی و اسلامی ما خوابیده و از عجایب روزگار است که بزرگترین سفیران فرهنگی ما خود را در میان بزرگ‌ترین نهاد انتخاب نمایندگان کشورمان جای داده است. کتابخانه و موزه ملی ملک ساختمان مجلل و باشکوهی است در میدان مشق تهران که در زمینی به مساحت ۶۰۰۰ متر مربع و زیر بنایی بالغ بر ۱۰۰۰۰ متر مربع با تلفیق معماری سنتی و هنر

در زندگی روزانه ما نقشی را پذیرا شود، اما ارزش این نسخه‌ها درست در اینجا معنی خود را پیدا می‌کند، یعنی اگر این داشته‌ها دارای مفسر و مبین باشد یعنی اهمیت آن را به درستی بفهمیم و جایی برای حضور آن در زندگی خود باز کنیم، آن‌گاه دیده می‌شود که زندگی ما بدون آن معنی نمی‌یابد.

امروزه چیزی که نشان‌دهنده تاثیرگذاری نسخ خطی در انتشار قرآن‌های چاپ‌شده‌مان باشد، به چشم نمی‌آید. آیا ما به عنوان فرزندان پدرانی که هزاران سال قرآن را به نفیس‌ترین شکل ممکن آراسته‌اند نباید نسبت به این موضوع با دیده حزن نگاه کنیم؟

اساساً مشکل بیشتر از این‌ها است، زیرا نه موزه‌های ما به معنی کامل موزه است نه مرمت‌کنده‌ها به معنی حقیقی وجود دارد. موزه به معنی مکانی برای نگهداری نسخ خطی به معنی فراموشخانه نیست، بلکه مرکز یاد و تفکر است و جایی است که باید احساس نیاز به دیدن آن ایجاد شود. رفتن به موزه و مشاهده آن یک نیاز جدی است در بسیاری از کشورهای دنیا یکی از ملزومات پذیرش در یک سال تحصیلی اختصاص دادن ساعت‌های مشخصی در باب تحقیق و پژوهش در موزه‌هاست نکنند، اما در ایران اگر احیاناً دانش‌آموز را به موزه ببریم صرفاً به عنوان تفریح است.

**ضرورت‌شناسایی نسخه‌های خطی قرآن
مهمترین ضرورت ساماندهی نسخ خطی قرآن
شناسایی نسخه‌های موجود در کتابخانه‌ها، سپس
فهرست‌نویسی آن‌هاست**

امروز چه اتفاقی افتاده است که نگاه ما به این میراث چندان مطلوب نیست؟

جدای از تمام امکاناتی که یک موزه برای استفاده مناسب مخاطب نیاز دارد اطلاع‌رسانی ما هم ضعیف است و بازدیدکنندگان نسخه خطی قرآن از تاریخ نهفته در پشت آن‌ها خبر ندارند. وقتی موزه درست پابرجا باشد در ویتترین آن نیز، با حساب و کتاب اثر قرار می‌دهیم. ایران سرشار از آثار هنری است، ولی ویتترین آن‌ها کوچک است. ما الان در امر نسخ خطی موجود در کشور مرمت به معنی حقیقی نداریم، چراکه مواد و تجهیزات نگهداری نسخه‌ها گران است و بودجه‌ها محدود.

می‌توانید صریح بگویید در حال حاضر برخورد ما با نسخه‌های خطی قرآن چگونه است؟

برخی موزه‌ها حتی متخصص به نامی ندارند و این جدای از نبود موزه‌های ما استراتژی معین در خرید نسخ خطی است ندارند. من منکر این نیستم، ولی نبود شرایط استاندارد در این کار سرعت تخریب نسخه‌ها را بالا می‌برد، پس نیاز به ایجاد مرمت‌کنده‌های بزرگ داریم.

عملیات ساختمانی این مجموعه بزرگ فرهنگی از اواخر سال ۱۳۶۴ شروع و با کوشش مسئولان آستان قدس رضوی آغاز شد و این مجموعه فرهنگی در دو بخش مجزای کتابخانه و موزه هر یک به مساحت ۵۰۰۰ متر مربع پی‌ریزی شد و در زمستان سال ۷۵ به بهره‌برداری رسید. این کتابخانه دارای ۱۹۰۰۰ عنوان کتاب و رساله نفیس خطی از قرن‌های اولیه اسلامی تا به امروز و بیش از ۴۲۰۰۰ جلد کتاب چاپی، سنگی و سربی، در علوم مختلف به ویژه ادبیات، فقه و اصول، عرفان، فلسفه، کلام، تفسیر، حدیث و تاریخ است که بسیاری از آن‌ها در نوع خود بی‌نظیر و منحصر به فرد است. از کتاب‌های چاپی این کتابخانه حدود ۴۶۰۰ جلد به زبان‌های فرانسه، انگلیسی، ایتالیایی، آلمانی و ... است.

«سید محمد مجتبی حسینی» به تازگی ریاست کتابخانه ملک در تهران را به عهده گرفته است. گفت‌وگو با او در صبح یک روز زمستانی در محل کتابخانه و با موضوع ساماندهی نسخ خطی قرآن کریم انجام شد. گفت‌وگویی که در آن حسینی با انتقاد از نبود ایجاد فضا و فرهنگی عمومی در جامعه می‌گوید: «اگر این داشته‌ها دارای مفسر و مبین باشد یعنی اهمیت آن را به درستی بفهمیم و جایی برای حضور آن در زندگی خود باز کنیم، آن‌گاه دیده می‌شود که زندگی ما بدون آن معنی نمی‌یابد»

به عنوان یکی از کسانی که سازمان ذریع شما مسئولیت ساماندهی نسخ خطی قرآن کریم را دارا است به این نسخه‌ها اساساً با چه دیدی نگاه می‌کنید؟

در حال حاضر بیش از یک میلیون نسخه خطی ایرانی اسلامی در سراسر دنیا وجود دارد و که چهل و هشت هزار نسخه آن در دانشگاه پاریس و بیش از چهل و دو هزار نسخه آن نیز در مجموعه‌های دولتی و غیردولتی آمریکایی وجود دارد. در ایران نیز گنجینه آستان قدس بین ۶۰ تا ۷۰ هزار نسخه خطی دارد که نزدیک به یک چهارم آن مربوط به قرآن است. از نظر کیفی نیز هنر کتاب‌گری و کتاب‌آرایی در ایران بر پایه قرآن کریم شکل گرفته و به عقیده من این کار جواب ما به کلام خداوند است، کلامی که انسان آن را می‌آراید تا بگوید که من کلام را خداوند را به بهترین شکل شنیده‌ام و حتی می‌توان گفت که خط ایجاد شد و زیباترین کاغذها و قالب‌ها نیز آن را همراهی کرد تا کلام پرورگار با نهایت توان انسانی زیبا و درست عرضه شود و همه تلاش‌ها در این راه فقط به خاطر اوست.

روزگاری به این آثار با افراط نگاه می‌شد و امروز نیز نگاه‌ها عمدتاً رو به تفریط است. هر کدام از میراث فرهنگی و تاریخی ایران را اگر در خلاء نگاه کنیم، بدون اینکه توضیحی برای آن وجود داشته باشد، نمی‌تواند

شوند.

بالا رفتن نمره فرهنگی مادر این راه احتیاج به نشر دارد و انتشار یعنی عکاسی اسکن و چاپ یعنی چاپخانه تخصصی.

ولی قبل از استفاده باید نسخه‌ها را به اصطلاح سروسامان داد. در حال حاضر برای خرید نسخ خطی قرآن

در کشور چه افقی را مد نظر دارید؟

چند مرکز مثل کتابخانه آستان قدس، ملک، ملی، مجلس و دانشگاه تهران و نیز مجموعه دارای خصوصی محدودی به این کار مبادرت می‌ورزند، اما باید بگوییم که ما نیازمند فاکتورهای دیگری نیز به غیر از مکان هستیم، یکی این‌که موزه‌ها و کتابخانه‌های بانی این کار باید استراتژی داشته باشند، در حالی‌که کار ما امروز تنها بر اساس سلیقه انجام می‌شود.

یعنی هر کدام شورای خرید یا تقویم مخصوص به خود را دارند. اما باید قبل از خرید استراتژی تعیین کرد و بعد از آن هم باید برای کارشناسان خرید ویژگی‌های خاصی تعریف شده باشد. بعد از آن هم تازه می‌رسیم به فاکتورهای لازم برای نگهداری و ایجاد فضای مناسب برای کار.

باتوجه به اینکه هنوز نسخ خطی قرآن در ایران پخش است، باید حتی اگر قدرت خرید هم نداریم، آن‌ها را فهرست‌نویسی کنیم.

برای ساماندهی نسخه‌های خطی قرآن در کشور باید چه اقدامی انجام داد؟ برای این کار ما احتیاج به فعالیت‌های متمرکز است یا بومی. یعنی آیا باید مرکزی متمرکز باید در سراسر کشور به شناسایی و احیای نسخه بپردازد یا به صورت محلی و عمل کنیم و در مراکزی که این نسخه‌ها پراکندگی کمی دارند در همان محل به کار شناسایی و مرمت و ویتترین‌سازی بپردازیم؟

برای دیده شدن یک گنجینه حتماً باید آن را به شکلی گسترده توزیع کرد، چراکه اگر دیده شدن آن را ضرورت زندگی فرد می‌دانیم، باید بتوانیم در محل‌های مختلف آن را به نمایش عموم در آوریم و موزه‌ها، خواه خصوصی و خواه دولتی باید مرکز اطلاعات متمرکزی برای تحقیق داشته باشد که یک محقق برای تمرکز بر روی موضوعی نیاز به سفر در سراسر کشور برای یک محقق نداشته باشد.

ساده بگوییم باید نسخه‌های خطی قرآن به عنوان میراث فرهنگی و هنری قرن‌های گذشته من چاپ شود تا بتوانیم آن را بخوانیم و به از آن به عنوان یک نگارخانه هنری لذت ببریم و لذا به عنوان یکی از هفتاد میلیون ایرانی می‌گوییم که آثار فرهنگی‌ام نباید محبوس باشد، بلکه باید آن را در دسترس عموم قرار داد تا کسانی که ما را به وسیله آن‌ها نگاه می‌کنند، بیشتر از توانایی‌های ما آگاه

از کشور موضوع حادی است.

در حال حاضر متولی گردآوری نسخ خطی قرآن در کشور کیست؟

من واقعا نمی دانم، چرا اگر ما قدر به نگهداری یک اثر هنری نیستیم به قیمت نابودی آن می خواهیم حفظش کنیم.

سال ها پیش در موزه پارس شیراز یک مرقع کوچک خطی بود که میرزا کوچک اصفهانی شاگرد درویش «عبدالمجید طالقانی» در آن یکسری چلیپا از روی خط استادش نوشته بود که از جمله بهترین نمونه های بود و قرار شد که از آن نسخه تصویر بگیریم، اما در روزی که برای عکاسی رفتیم یکی از صفحات آن نسخه به سادگی دچار آمیختگی مرکب در میان خطوط شده بود و پس از آن معلوم شد که روز قبل در حین غبارروبی از موزه فرد مستخدم دستمال نموداری را روی این نسخه کشیده و حالا این که چرا درب قفسه باز بوده است بماند!

در حقیقت اگر بتوانیم نسخه ها را در کشور نگهداری کنیم بسیار ارزنده است، چرا دیگران هم می توانند از اینجا نگاه کنند که از دل این فرهنگ چه ها رویده است.

آیا فهرست نویسی مدون برای نسخ خطی قرآن در کشور وجود دارد؟

نه مدون نبوده، بلکه هر کسی برای مجموعه خودش این کار را کرده است. به عنوان مثال مادر فهرست کتابخانه ملک ۶۹۴ قرآن چاپ و ۳۰۵ قرآن خطی موجود داریم، ولی ما از آمار کتابخانه ملی و دانشگاه تهران و مجلس خبر نداریم در اصل هیچ کس از حال هم خبر ندارد و این منافی ایجاد استراتژی در این امر است.

استاد «رسول جعفریان» رئیس کتابخانه مجلس پیشنهاد داده اند که ۵ مرکز عمده نگهداری نسخ خطی شورایی را تشکیل دهند و این شورا سیاستگذاری عمومی و ارائه خدمات به این مراکز را به عهده بگیرد.

در حال حاضر فعالیتی برای خرید نسخه ها مبتنی بر حضور مردم دارید یا راه شناسایی دیگری هم دارید؟

پروسهایی برای شناسایی و خرید نداریم، چرا که هزینه ها به ما اجازه این کار را نمی دهد. باید یک عزم عمومی ایجاد شود که هر کس نسخه ای دارد با حفظ مالکیت برای او، بتوانیم آن را ثبت کنیم.

در روزگار ما خروج غیر قانونی نسخ خطی به خارج

معاون پژوهشی بنیاد ایران شناسی: مهمترین ضرورت در زمینه نسخ خطی قرآن شناسایی آنهاست

نسخ خطی قرآن که فهرستش اهمیت ویژه‌ای دارد و توضیحات نسخه‌شناسی شامل کاغذ، کتابت، خط، رنگ، تذهیب، ویژگی‌ها، ترجمه و... را به اطلاع عموم برسانند و این امر یک پشتوانه فرهنگی بزرگی است.

او درباره کمبود نیروی متخصص در امر نسخه‌شناسی گفت: ما تا حدی با کمبود نیرو مواجه هستیم، اما این مسئله چندان جدی نیست، چراکه به تدریج افرادی زیر نظر نسخه‌شناسان قدیمی و متخصص تربیت شده و می‌شوند، البته زمزمه‌هایی هم وجود دارد که رشته نسخه‌شناسی به صورت آکادمیک طرح‌ریزی شود.

معاون بنیاد ایران شناسی ادامه داد: در راستای آکادمیک کردن نسخه‌شناسی به‌ویژه نسخه‌شناسی قرآن، بنیاد ایران شناسی از سال آینده رشته کارشناسی ارشد نسخه‌شناسی را ایجاد می‌کند، هم‌اکنون در بنیاد ایران شناسی سه رشته ایران شناسی عمومی، ایران شناسی و میراث فرهنگی و ایران شناسی و تاریخ وجود دارد که رشته کارشناسی ارشد، نسخه‌شناسی نیز از سال آینده به این سه رشته اضافه می‌شود، با این اقدامات تا چند سال آینده نیروهای متخصص و مجربی برای نسخه‌شناسی در ایران تربیت خواهند شد.

او در پاسخ به این پرسش که چرا در بنیاد ایران شناسی بخش ویژه قرآن شناسی و تأثیر آن بر ایران راه‌اندازی نمی‌شود؟ گفت: این امر هم به‌عنوان یکی از پروژه‌های در دست اقدام است که تا سال‌های آینده به آن جامعه عمل می‌پوشانیم.

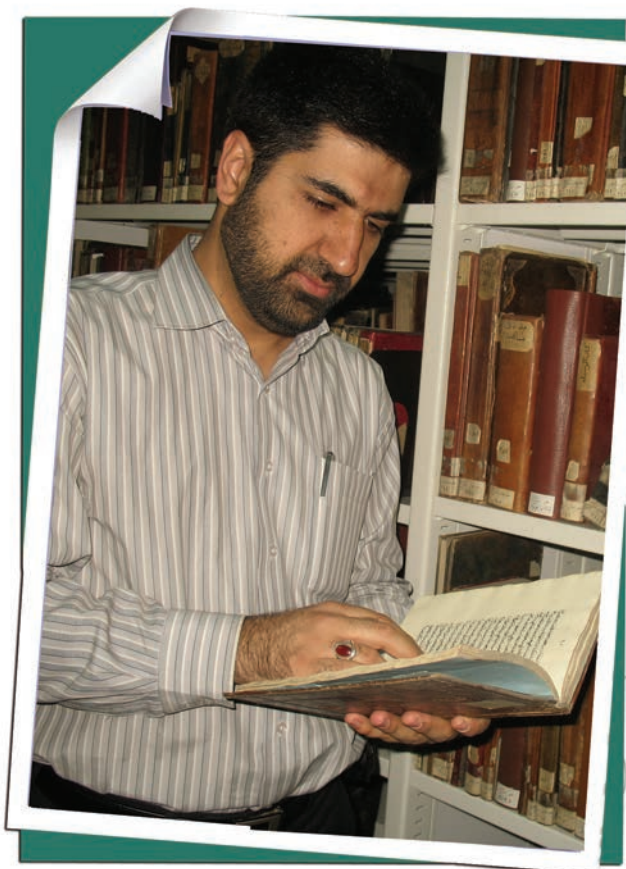
مهمترین ضرورت در زمینه نسخ خطی قرآن شناساندن آن به افراد جامعه است. این نسخه‌ها در درجه اول هر جا که هستند، باید شناسایی شده و توسط نسخه‌شناسان مجرب بررسی شوند.

«سیدحسین شهرستانی» معاون بنیاد ایران شناسی در گفت‌وگو با خبرنگاری قرآنی ایران (ایکنا) با بیان این مطلب گفت: در زمینه شناسایی نسخه‌های خطی قرآن لازم است، فهرستی شامل همه اطلاعات مربوطه و محل نگهداری از آن‌ها تهیه شود. ما در بنیاد ایران شناسی از سال‌ها پیش به فهرست‌نگاری نسخ خطی و قرآن‌های خطی اقدام کرده‌ایم، چراکه ایران شناسی جدای از اسلام شناسی نیست و مهم‌ترین منبع اسلام شناسی نیز قرآن است.

شهرستانی با بیان اینکه مکان نگهداری نسخ خطی چندان مهم نیست، گفت: لزومی ندارد که نسخه‌های خطی همه در یک جا گردآوری شوند، این‌ها به‌عنوان جواهرات هر کتابخانه محسوب می‌شوند، ولی مهم این است که اطلاعات مربوط به این کتاب‌ها و نسخه‌ها به ویژه

لزومی ندارد که نسخه‌های خطی همه در یک جا گردآوری شوند، این‌ها به‌عنوان جواهرات هر کتابخانه محسوب می‌شوند، مهم این است که اطلاعات مربوط به این کتاب‌ها و نسخه‌ها به اطلاع عموم برسانند و این امر یک پشتوانه فرهنگی بزرگی است

مسئول بخش نسخ خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی:

ناآگاهی برخی مالکان نسخ خطی قرآن را در معرض نابودی قرار داده است

بزرگ‌ترین خطری که نسخه‌های خطی قرآن را تهدید می‌کند، ناآگاهی مالکانی است که این نسخه‌ها را در معرض نابودی قرار داده‌اند.

«سهراب یکه‌زارع» مسئول بخش نسخ خطی و چاپ‌سنگی کتابخانه مجلس شورای اسلامی در گفت‌وگو با خبرنگاری قرآنی (ایکنا) گفت: برخی مالکان نسخ خطی به ارزش واقعی و فرهنگی این نسخ آگاه نبوده، در نتیجه این نسخه‌ها در منازل به دور از امکانات مرمت و نگهداری در معرض نابودی قرار گرفته‌اند و این بزرگترین خطری است که نسخه‌های خطی، به‌ویژه قرآن‌های خطی را تهدید می‌کند.

او درباره چاره‌اندیشی‌های کتابخانه مجلس شورای اسلامی برای شناسایی و نگهداری نسخ خطی قرآن گفت: کتابخانه مجلس شورای اسلامی در جهت اعتمادسازی و حفظ و نگهداری نسخه‌های خطی در شرایط مطلوب با اعلام فراخوان‌های متفاوت مالکان این نسخه‌ها را تشویق به فروش، امانت‌گذاری و مرمت نسخ کرده است؛ بدین صورت که مالکان این نسخه‌ها در صورت تمایل می‌توانند نسخ خطی خود را به فروش گذاشته و یا به صورت امانت در اختیار کتابخانه مجلس شورای اسلامی قرار دهند تا در شرایط مناسب نگهداری و مرمت شده و از نابودی آن‌ها جلوگیری شود. هم‌چنین ما شرایطی را فراهم

کرده‌ایم تا این نسخه‌ها به صورت رایگان برای افرادی که قصد فروش یا امانت را ندارند مرمت شوند. این فراخوان‌ها تأثیر بسیاری داشته و حتی از کشورهای دیگر نیز افرادی تمایل به فروش نسخ خطی خود را ابراز کرده‌اند.

او ادامه داد: بسیاری از مالکان نسخ خطی نیز تمایل به اهدای نسخ خطی خود دارند، اما در مرحله فروش اولویت با نسخه‌هایی قرآنی است که به قرون ماقبل صفویه متعلق و دارای ویژگی‌های هنری ارزشمند باشند، این

نسخه‌ها در شورای قیمت‌گذاری که متشکل از کارشناسان نسخ خطی‌اند، بررسی شده و با قیمت مناسب خریداری می‌شوند. این مسئول درباره نسخ خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی تصریح کرد: اکثریت نسخه‌های خطی موجود در کتابخانه مجلس شورای اسلامی فهرست‌نویسی شده و سایر آن‌ها هم در حال فهرست‌نویسی هستند. علاوه بر این در بخش تحقیق کتابخانه مجلس شورای اسلامی نسخه‌های خطی به ویژه نسخ خطی قرآن تصحیح و ویژگی‌های آن بررسی می‌شوند.

یکه‌زارع تعداد قرآن‌های خطی موجود در این کتابخانه را ۳۰۳ قرآن عنوان کرد و گفت: قدیمی‌ترین نسخه خطی قرآن موجود در این کتابخانه متعلق به سال ۳۵۳ هجری قمری به خط «علی بن محمد بن علی بن محمد طبری» با خط نزدیک به کوفی است، هم‌چنین از نسخه‌های خطی موجود با پیشرفته‌ترین دستگاه‌ها عکس‌برداری شده و حتی سعی داریم تا از نسخ خطی که مالکان آن‌ها قصد فروش و یا اهدا ندارند، عکس‌هایی تهیه کنیم.

بسیاری از مالکان نسخ خطی نیز تمایل به اهدای نسخ خطی خود دارند، اما در مرحله فروش اولویت با نسخه‌هایی قرآنی است که به قرون ماقبل صفویه متعلق و دارای ویژگی‌های هنری ارزشمند باشند

اعتراض مدیر بخش نسخ خطی کتابخانه ملی به خروج نسخ خطی قرآن از کشور

نسخه‌های خطی در مراکزی که مالکان حقوقی این نسخ هستند فراهم شود، زیرا این نسخ را به دلیل اینکه وقف این مراکز هستند، نمی‌توان جابه‌جا کرد و این مراکز هم که گاهی شامل مساجد و امامزاده‌ها می‌شود، عموماً شرایط و امکانات مناسبی برای نگهداری ندارند.

مدیر بخش نسخ خطی کتابخانه ملی درباره پیشرفت‌هایی که در زمینه فهرست‌نویسی نسخه‌های خطی قرآن صورت گرفته است، گفت: ما در کتابخانه ملی تلاش کردیم در یک سال اخیر شورایی از مسئولان بخش نسخه‌های خطی کتابخانه‌های بزرگ تشکیل دهیم تا با همکاری به وحدت رویه در فهرست‌نویسی و سرویس‌دهی و اطلاع‌رسانی در زمینه نسخ‌های خطی و قرآن‌های خطی برسیم، تاکنون پس از برگزاری چند جلسه به نوعی هم‌گرایی خوبی دست‌یافتیم و قصد داریم در آینده به استانداردهای در شیوه‌فهرست‌نویسی و اطلاع‌رسانی کتاب‌های خطی در کشور برسیم.

او تصریح کرد: حتی در آینده به دنبال این هستیم که در شرایط نگهداری و نحوه خرید و تهیه کتاب‌ها هم به نوعی وحدت‌رویه در بین کتابخانه‌های داخل کشور دست‌یابیم. او در اشاره به راهکارهای تعدیل نگاه مادی افراد به نسخه‌های خطی به‌ویژه نسخ خطی قرآن گفت: در کتابخانه ملی برای تعدیل نگاه مادی افراد و جایگزینی نگاه معنوی دو برنامه را در اهمیت فعالیت‌های خود قرار دادیم؛ اول اینکه در مراسمی از تمام افرادی که تاکنون به کتابخانه ملی، کتاب خطی اهدا کرده‌اند، تا پایان سال جاری تجلیل و تقدیر کنیم و برنامه دوم تدوین و نشر کتابی شامل

گروه ادب: مهم‌ترین مسأله‌ای که در زمینه نسخه‌های خطی قرآن وجود دارد، بحث خطر خروج نسخه‌های خطی و قرآن‌های خطی از کشور به صورت غیر قانونی است که آینده فرهنگی کشور را در این بخش تهدید می‌کند.

«فتح‌الله کشاورز» مدیر بخش نسخ خطی کتابخانه ملی در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) با بیان این مطلب گفت: برای جلوگیری از خروج نسخه‌های خطی از کشور ما در سه سال اخیر سعی کردیم، از وضعیت بازارهای جهانی در زمینه خرید و فروش این نسخ مطلع شویم و سعی کنیم به نوعی جاذبه خروج از کشور را کم کرده و در مقابل کاری کنیم که جذب مراکز داخلی شوند.

کشاورز افزود: در رأس کتاب‌های خطی قرآن‌ها و ادعیه قرار دارند که

به دلیل علاقه مردم به اعتقادات مذهبی در طول تاریخ، تعداد بسیاری از این کتاب‌ها تهیه شده، که هرکدام دارای ارزش‌های بسیارند و هم‌اکنون ما بیش از هزار جلد قرآن خطی را در کتابخانه ملی در شرایط مناسب نگهداری می‌کنیم و لازم است تا دیگر نسخه‌ها هم شناسایی شده و از قاچاق آن‌ها جلوگیری کرد.

او ادامه داد: در زمینه شناسایی نسخ خطی موجود در کشور در سه سال اخیر وضعیت بهتری داشته‌ایم، اما هنوز به نقطه مطلوب نرسیده‌ایم، کتابخانه‌ها نیز تا حدی اعتمادسازی کرده‌ و در توجیه افراد برای نگهداری نسخ خطی قرآن در شرایط خاص موفق بوده‌اند، تا جایی‌که بسیاری از افراد نسخه‌های خود را اهدا می‌کنند، اما هنوز نیازمند اعتمادسازی‌های بیشتری هستیم.

کشاورز ادامه داد: لازم است امکانات خوبی برای نگهداری

تعداد بسیار زیاد نسخه‌های خطی قرآن در رأس کتاب‌های خطی قرآن‌ها و ادعیه قرار دارند که به دلیل علاقه مردم به اعتقادات مذهبی در طول تاریخ، تعداد بسیاری از این کتاب‌ها تهیه شده است

مشخصات

افرادی که یک نسخه خطی را به کتابخانه ملی اهدا کرده‌اند، همراه با مشخصات کامل نسخه خطی اهدایی است که انتشار این کتاب نیز تا پایان سال جاری انجام می‌شود.

کشاورز گفت: این برنامه‌ها در ترغیب افراد برای اهدای نسخه‌های خطی به کتابخانه‌های داخل کشور بسیار تأثیرگذار است. او ادامه داد: هم‌چنین در کتابخانه ملی سعی داریم افرادی را که برای فروش کتاب خود به اینجا می‌آیند، در صورت نداشتن احتیاج مادی، به اهدای نسخه‌ها تشویق کنیم، چرا که اثر معنوی این کار بسیار بالاتر از آن وجهی است که در قبال فروش پرداخت می‌شود. او با بیان اینکه این روش تاکنون بسیار موفق بوده است، گفت: با اجرای این روش ۳۰ درصد افرادی که قصد فروش داشتند، تغییر عقیده داده و نسخه خطی خود را اهدا کرده‌اند.

در زمینه نسخ خطی آموزش‌های مناسبی صورت نمی‌گیرد کشاورز با بیان اینکه معنویت در این امر تأثیر بسیار داشته گفت: این در صد زمانی که نسخه خطی متعلق به قرآن بوده، به دلیل علاقه مردم به قرآن و کتاب‌های مقدس بسیار بیشتر شده، زیرا آینده این نسخه‌ها برای مالکان اهمیت بیشتری دارد و ترجیح می‌دهند، این نسخه‌ها حفظ و نگهداری شود، بنابراین این در صد اهدا در زمینه نسخه‌های خطی قرآن بالاتر می‌رود.

مدیر

بخش نسخ خطی

کتابخانه ملی در پاسخ به این پرسش که چرا اتحادیه‌ای برای ساماندهی نسخه‌های خطی به صورت یک مرجع ملی تشکیل نمی‌شود، گفت: تشکیل این اتحادیه از جهتی فکر خوبی است، اما از یک جهت دیگر وجود رقابت سالم بین مراکز خریدار و نگهداری‌کننده نسخه‌ها به وضعیت بهتر این نسخه‌ها خواهد انجامید، البته در شرح وظایف کتابخانه ملی آمده که متولی تعیین استانداردهای کتابداری در تمام حوزه‌هاست و باید این استانداردها را تدوین و به کتابخانه‌ها و مراکز ابلاغ کند، آن‌ها هم موظف‌اند تبعیت کنند. کشاورز در پایان اظهار کرد: متأسفانه در چند سال اخیر به بحث نسخه‌های خطی چندان توجه و آموزش مناسبی داده نشده، البته در یکی دو سال اخیر چند دوره کارشناسی ارشد نسخه‌های خطی طراحی شده که در حال اجراست و در آینده تا اندازه‌ای راهگشا خواهد بود.

اصولی مجزا برای فهرست‌نویسی و نسخه‌شناسی نسخ خطی قرآن تدوین شود

قرآن باید یک فهرست‌نگار درجه اول باشد، عیار و نوع خط را شناخته و به انواع خطوط مختلف اسلامی اشراف داشته باشد، مکتب‌های خوشنویسی و تذهیب را با مشخصات دقیق و جزئیات بشناسد. این فهرست‌نگار و نسخه‌شناس کتابخانه آستان قدس رضوی گفت: برخی قرآن‌ها که بیشتر متعلق به قبل از قرن دهم است، دارای ترجمه نیز هستند، این ترجمه‌ها به لحاظ مسائل ادبی و شناخت سبک‌های ادبی حائز اهمیت‌اند، بنابراین فهرست‌نگار و نسخه‌شناس باید به این سبک و سیاق‌ها هم از نظر ادبی آشنا باشد و بتواند این مشخصات را هم در فهرست یک نسخه‌درج کند.

او ادامه داد: هم‌چنین ضرورت دارد که نسخه‌شناسان ما قرنی را که نسخه متعلق به آن است و دلیل کتابت قرآن را نیز در فهرست خود درج کنند.

این فهرست‌نگار با بیان این مطلب که در ایران نسخه‌شناسانی که به این جزئیات آگاه باشند کم داریم، گفت: تخصصی کار کردن در این زمینه اهمیت بسیار دارد، متخصص درجه اولی که تمام این جزئیات بداند، کم است و باید در برنامه‌های بلندمدت به تربیت نسخه‌شناس متخصص اندیشید و اقدام کرد، نسخه‌شناسی که تذهیب‌شناس، کاغذشناس و خطشناس باشد و در عین حال از مسائل تخصصی و سنگین فهرست‌نویسی و تاریخ آگاهی داشته باشد.

او در پایان بیان کرد: دولت و مسئولان باید امکانات لازم را برای فهرست‌نگاران فراهم کنند تا آن‌ها بتوانند قرآن‌ها را فهرست کرده و در حفظ این نسخ بکوشند، چرا که حفظ آن‌ها بسیار اهمیت دارد و باید شرایط مناسب برای حفظ و نگهداری نسخ خطی قرآن در همه نقاط کشور فراهم شود و بودجه‌ای به مرمت و آفت‌زدایی نسخ خطی

اختصاص داده شود. هم‌چنین برخی از نسخه‌های خطی قرآن در آستان قدس رضوی به دلیل تراکم بالای نسخه‌های خطی هنوز فهرست نشده‌اند که باید فهرست‌نویسی این قرآن‌ها در اسرع وقت صورت گیرد.

گروه ادب: مسأله فهرست‌نویسی قرآن هنوز جزو فهرست‌نویسی عام کتب خطی به حساب می‌آید و باب جداگانه‌ای برای پدید نیامده، اما به دلیل ویژگی‌های برتر نسخ خطی قرآن از لحاظ نوع خط و تذهیب لازم است تا اصولی مجزا برای فهرست‌نویسی و نسخه‌شناسی این نسخ خطی تدوین شود.

«فضل‌الله فاضل نیشابوری» کارشناس ارشد نسخه‌شناسی آستان قدس رضوی در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، با بیان این مطلب گفت: معمولاً همان روالی که برای فهرست‌نویسی و نسخه‌شناسی نسخه‌های عمومی انجام می‌شود برای فهرست‌نویسی و نسخه‌شناسی قرآن‌های خطی نیز انجام می‌شود، اما لازم است تا باب جداگانه‌ای برای فهرست‌نویسی و نسخه‌شناسی قرآن‌ها در نظر گرفته شود و جنبه‌های تذهیب، خوش‌نویسی، سبک و سیاق‌هایی که در قرون مختلف وجود دارد، دقیق‌تر و متخصصانه‌تر مورد توجه قرار گیرند، چرا که مسئله نسخه‌شناسی در قرآن از مسئله کتاب‌شناسی بالاتر است.

او ادامه داد: مشخصات قرآن با مشخصات نسخ خطی عمومی دیگر متفاوت است؛ برخی پارامترها وجود دارد که در نسخ قرآن مطرح و در نسخه‌های خطی دیگر به آن شکل مطرح نیست، برای نمونه خط قرآن، تذهیب‌ها و آرایش‌هایی که در قرآن مورد استفاده قرار می‌گیرد، نسبت به نسخ خطی دیگر مفصل‌تر و حتی متفاوت است. معمولاً کاتبانی که قرآن را کتابت کرده‌اند، کاتبان درجه اول و مسلط هستند، اما در نسخه‌های دیگر این‌گونه نیست، ممکن است شخصی با خط خوش به‌عنوان کاتب، نسخه‌ای را نگارش کرده است، که در قرآن‌ها چنین چیزی وجود ندارد.

فاضل نیشابوری تصریح کرد: تذهیبی که در نسخ خطی قرآن‌ها مورد استفاده قرار گرفته، تذهیب درجه اول است و استادان طراز اول به دلیل قداست قرآن از تذهیب‌نگاران توانمند هستند، بنابراین فهرست‌نگار

برخی قرآن‌ها که بیشتر متعلق به قبل از قرن دهم است، دارای ترجمه نیز هستند، این ترجمه‌ها به لحاظ مسائل ادبی و شناخت سبک‌های ادبی حائز اهمیت‌اند

کتابخانه‌های بزرگ کشور شرایط مناسبی برای قرآن‌های خطی فراهم کرده‌اند

گروه ادب: در نشست «ضرورت‌های ساماندهی نسخ خطی قرآن» که به همت خبرگزاری ایکننا در بیست و دومین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران برگزار شد، کارشناسان مطرح کردند که کتابخانه‌های بزرگ کشور در چند سال اخیر با امکانات خوبی که داشتند توانسته‌اند، شرایط مناسبی برای نسخه‌های قرآن فراهم کنند.

■ نقش وقف در ماندگاری قرآن‌های خطی

«محمد وفادار مرادی» در ابتدای این نشست گفت: قبل از ورود به بحث ساماندهی قرآن‌های خطی لازم است که به صورت حاشیه‌ای و مقدمه به نقش وقف در وجود قرآن‌های خطی و ماندگاری آن‌ها در تاریخ تمدن ایران و اسلام بپردازیم، چرا که داستان نسخه‌های خطی قرآن به نوعی با تاریخ وقف در ایران و اسلام عجین شده است.

وی ادامه داد: قدیمی‌ترین قرآن‌های خطی شناسایی شده، قرآن‌هایی است که به حرم شریف حضرت رضا (ع) و به نوعی به آرامگاه‌ها و زیارتگاه‌های مشهور وقف شده است و از همه این‌ها پرننگ‌تر در کتابخانه آستان قدس رضوی نمود پیدا می‌کند،

چراکه ما قدیمی‌ترین قرآن‌ها را در آستان قدس رضوی داریم که به سال ۳۲۷ هجری قمری توسط «کشوادبن املاس» حکمران اصفهان وقف

در فهرست‌نگاری نسخ خطی متأسفانه روبه‌ای واحد وجود ندارد و بیشتر ذوقی و سلیقه‌ای کار می‌شود، سمینار حامیان نسخ خطی به دنبال این بود که وحدت روبه‌ای ایجاد کند

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکننا) نشست بررسی «ضرورت‌های ساماندهی نسخ خطی قرآن» با حضور حجت‌الاسلام والمسلمین «سیدمحمدعلی احمدی ابهری» رئیس بخش ایران‌شناسی و اسلام‌شناسی کتابخانه ملی و عضو انجمن جهانی فهرست‌نگاران نسخ خطی و «محمد وفادار مرادی» کارشناس و ارزیاب نسخ خطی آستان قدس رضوی - یکشنبه ۲۰ اردیبهشت - در سرای اهل قلم برگزار شد.

دستگاه ولایت‌مدار حضرت رضا(ع) شده است. هم‌چنین قرآن‌های دیگری پس از این تاریخ وقف کتابخانه حضرت رضا(ع) شده است و همه این‌ها نشان‌دهنده این است که کتابت قرآن در قرن سوم هجری بر روی کاغذ مسجل بوده است، اما قبل از این، قرآن‌ها عموماً روی پوست آهو کتابت می‌شده که برخی از آن‌ها به ائمه اطهار(ع) منسوب است. این کارشناس و ارزیاب تصریح کرد: بنابراین وقف جایگاه خاصی بر ماندگاری قرآن‌های خطی در طول تاریخ دارد.

حجت‌الاسلام والمسلمین ابهری نیز در ادامه بحث گفت: قرآن به عنوان کتاب مقدس الهی مهم‌ترین موضوع وقف بوده و به همین شکل باقی مانده است، ما در زمینه نسخ خطی عموماً چند عمل را باید انجام دهیم، اول از همه حفظ این نسخه‌هاست، چراکه این قرآن‌ها پس از قرن‌ها به دست ما رسیده، ما نیز باید مراقب باشیم که از بین نروند و در شرایط مناسبی نگهداری شوند. البته قرآن‌ها به دلیل تقدسی که دارند، معمولاً بهتر از سایر کتاب‌ها نگهداری شده‌اند و نمی‌توان تصور کرد که در یک خانه قرآن در جعبه‌ای در زیرزمین نگهداری شود، اما در سایر نسخه‌های خطی چنین چیزی ممکن است و گاهی اوقات فراموش می‌شود که جعبه‌ای حاوی کتاب‌های ارزشمند در مکانی قرار داده شده است.

تنها کتابخانه‌های بزرگ شرایط مناسبی برای نگهداری دارند

وی ادامه داد: اما قرآن‌ها عموماً خوب نگهداری می‌شوند، حتی قرآن‌های مکان‌های دورافتاده در طول تاریخ خوب نگهداری شده‌اند، بنابراین یقیناً پیش از ورود به کتابخانه‌ها و مراکز نگهداری‌کننده باید شرایط مناسب برای نگهداری نسخ خطی فراهم شود، البته کتابخانه‌های بزرگ کشور مادر چند سال اخیر با امکانات خوبی که داشتند توانسته‌اند، شرایط مناسبی برای نسخه‌های قرآنی فراهم کنند.

ابهری با بیان این مطلب که تنها کتابخانه‌های ملی، آستان قدس رضوی، ملک، آیت‌الله مرعشی و سایر کتابخانه‌های بزرگ دارای شرایط مناسب نگهداری هستند، گفت: در برخی از کتابخانه‌های دورافتاده شرایط نگهداری به حد استاندارد نیست و نسخ موجود در این کتابخانه‌دچار آفت‌ها و زیان‌هایی می‌شوند. بنابراین یکی

از مهم‌ترین ضرورت‌های ساماندهی نسخ خطی قرآن نگهداری و فراهم‌آوری شرایط مناسب است.

مرادی نیز در ادامه ضمن تأیید لزوم استانداردهای موجود نگهداری و حفظ در کتابخانه‌ها و مناسب ارزیابی کردن شرایط نگهداری در

کتابخانه‌های بزرگ ایران گفت: در کتابخانه آستان قدس رضوی ۱۴ هزار قرآن خطی در ۱۱۰۰ سال تاریخی و ادواری با توجه به برکت وجود مقدس حضرت رضا(ع) به نحو احسن و اکمل بر اساس استانداردهای بین‌المللی نگهداری می‌شود.

وی ادامه داد: در بحث ساماندهی نیز ابتدا باید جنبه‌های مختلف یک قرآن خطی شناسایی شده، سپس به ساماندهی بپردازیم؛ یعنی یک قرآن خطی و مصاحف شریفه را از چند جنبه می‌توانیم شناسایی کنیم، پر واضح است که قرآن‌های خطی در طول تاریخ، جنبه‌های مختلف و متنوعی را به خود اختصاص داده‌اند و به دلیل توجه و ارادتی که مسلمان به این کتاب شریف

در بحث ساماندهی ابتدا باید جنبه‌های مختلف یک قرآن خطی شناسایی شده، سپس به ساماندهی بپردازیم؛ یعنی یک قرآن خطی و مصاحف شریفه را از چند جنبه می‌توانیم شناسایی کنیم

آسمانی داشتند، بهترین کاتبان در طول تاریخ، هنر خوشنویسی خود را در این عرصه به نمایش گذاشته‌اند و یا بهترین جلدسازان در طول تاریخ در این عرصه هنرنمایی کرده‌اند و می‌توان گفت بهترین نمایشگاه هنرهای اسلامی قرآن کریم است.

به صورت مفصل فهرست کرد، آغاز شد و در ادامه این کار خانم آتابای در تهران فهرست کتابخانه سلطنتی سابق را در ۱۳۵۱ شمسی تألیف کرد، که ۲۱۴ نسخه خطی قرآن نفیس نیز در این فهرست به صورت مفصل فهرست شد.

این فهرست‌نویس تصریح کرد: مزیتی که فهرست خانم آتابای داشت، وجود فهرست اعلام در انتهای کتاب بوده که برای شناسایی تاریخ کاتبان حوزه نسخه‌های خطی بسیار موثر است.

وی ادامه داد: کتابخانه‌های بزرگ مانند ملی و آیت‌الله مرعشی نیز به فهرست قرآن‌های خطی خود پرداخته‌اند، اما در کنار سایر نسخه‌های خطی اسلامی خود، نه‌اینکه قرآن‌های خطی را به صورت مستقل فهرست کنند. بنابراین لازم است تا فهرست نسخه‌های قرآن از سایر فهرست‌ها استخراج شده و با مقدمه و مدخل دیگری منتشر شود و ما فهرست‌نویسی مستقل که دارای شیوه‌ها، آیین‌نامه‌ها، ضرورت‌ها و فوائد بی‌شماری برای طرح جامع فهرست‌نگاران قرآن‌های خطی در کشور و دیگر کشورهای اسلامی است، را در دستور کار قرار دهیم.

وی در اشاره به شیوه استاندارد گفت: حجت‌الاسلام والمسلمین ابهری در زمان ریاست خود در کتابخانه مجلس شورای اسلامی جلسات و سمینارهای حامیان نسخ خطی را برگزار می‌کردند، که امیدوارم این مهم هم چنان جلو رود، در این سمینار کتاب‌های بسیاری به طبع می‌رسید، اصول و قواعد فهرست‌نگاری کتب خطی در اولویت سمینار به چاپ رسید، که من در آن آثار حدود دوازده فهرست‌نگار مشهور کشور مانند «ایرج افشار»، مرحوم دانش‌پژوه و بزرگان دیگر را بررسی کرده و اصول و قواعد مشترکی که همه بر آن متفق بودند را استخراج و به عنوان نقطه مشترک و مورد اتفاق فهرست‌نگاران منتشر کردم، نقدهایی بر این کتاب وارد شده و مورد توجه فهرست‌نگاران قرار گرفت که ما را به شیوه‌های نسبتاً یکسانی رهنمون ساخت.

فهرست‌نگاری نسخ خطی شیوه‌ای واحد ندارد

ابهری نیز در ادامه در سخنانی در تکمیل صحبت‌های وفادار مرادی افزود: در فهرست‌نگاری نسخ خطی متأسفانه رویه‌ای واحد وجود ندارد و بیشتر ذوقی و سلیقه‌ای کار می‌شود، سمینار حامیان نسخ خطی به دنبال این بود که وحدت رویه‌ای ایجاد کند، آیین بزرگداشت حامیان نسخ خطی موجب می‌شد که دست‌اندرکاران این عرصه را به تبادل نظر با هم و به نزدیک کردن دیدگاه‌ها

سوق دهیم. ما امید داریم به یک شوه استاندارد در زمینه فهرست‌نگاری از این طریق دست یابیم.

فهرست‌نویس کتب خطی «کتابخانه آیت‌الله جلیلی» ادامه داد: در حوزه خط، کتاب‌آرایی و کاغذسازی در طول تاریخ تمدن اسلامی اوراق و کاغذهای قرآن‌های خطی بهترین جلوه‌گری را دارند، بنابراین قبل از سامان‌دهی باید زوایای پنهان قرآن‌های خطی را شناسایی کنیم، با شناسایی این زوایا می‌توان به ساماندهی منظم و دقیق نسبت به قرآن‌های خطی دست یافت.

اطلاع‌رسانی نسبت به قرآن‌های خطی سابقه‌ای طولانی ندارد

وفادار در ادامه در اشاره به ضرورت فهرست‌نویسی مستقل گفت: بحث اطلاع‌رسانی نسبت به قرآن‌های خطی سابقه‌ای طولانی ندارد. از سال ۱۳۴۷ با همت مرحوم «احمد گلچین‌معانی» نویسنده کتاب «تذکره‌های فارسی» با

نگارش کتاب راهنمای گنجینه قرآن آستان قدس رضوی در سال ۱۳۴۷ که دوپست و بیست و دو نسخه خطی قرآن نفیس را به صورت قرن به قرن

در حوزه خط، کتاب‌آرایی و کاغذسازی در طول تاریخ تمدن اسلامی اوراق و کاغذهای قرآن‌های خطی بهترین جلوه‌گری را دارند، بنابراین قبل از سامان‌دهی باید زوایای پنهان قرآن‌های خطی را شناسایی کنیم

تأسیس شده است؛ باما با این وجود در زمینه مرمت با وجود اینکه شرایط خوبی داریم، کشورهای دیگر گوی سبقت را برده‌اند.

وی افزود: در سایر مراحل مانند فهرست‌نگاری، تصحیح، انتشار و احیای نسخ خطی و بحث پایگاه‌های نسخ خطی، کشور ما سطح بسیار خوبی را دارد و شاید کشوری در جهان نباشد که در زمینه احیا و تصحیح بتواند با ایران برابری کند. بسیاری از دستگاه‌ها و موسسات ما به این امر پرداخته‌اند. در کشورهای خطی انتشار نسخ خطی رایج نیست و آن را به عنوان یک

اثر علمی نگاه نمی‌کنند، اما در کشور ما نسخ باقی مانده به دوران مجد و عظمت دوران اسلامی مربوط است و غالباً آثاری علمی به حساب می‌آیند، بنابراین احیا و انتشار آن‌ها از چند جهت می‌تواند مفید باشد؛ یکی اینکه اصولاً هنوز آن علوم مورد استفاده‌اند، مثلاً در علوم فقه و قرآنی، نسخه‌های خطی حرفه‌ای قابل استفاده‌ای وجود دارند، لذا آن‌چه از نسخ خطی در دست داریم جز موارد محدود قابل احیا، تصحیح و انتشار هستند.

ابهری ادامه داد: به همین جهت است که مؤسسات انتشاراتی

وی افزود: فهرست‌نگاری قرآن به صورت مستقل امری ضروری است، اینکه در درون یک جلد فهرست نسخ خطی و در بین معرفی چند صد نسخه، چند نسخه قرآن نیز معرفی شود کافی و مطلوب نیست. به ویژه که در فهرست‌نگاری قرآن مانند برخی کتب هنری باید کارکرد و ریزه‌کاری‌های هنری آن کتاب، نوع کاغذ، نوع به عمل‌آوری کاغذ و... مورد توجه باشد، اما در قرآن باید این ریزه‌کاری‌ها مورد توجه بیشتر قرار گیرد، چرا که مسلمانان به دلیل تقدسی که برای قرآن قائل بوده و هستند، تمام هنر خود را در آن به کار

برده‌اند. مازیباترین و هنرمندانه‌ترین کارهای صفحه‌آرایی را در قرآن‌ها می‌بینیم. بنابراین یک شیوه و یژه در فهرست‌نگاری قرآن‌ها بسیار ضروری و حیاتی است.

ابهری افزود: در زمینه نسخ خطی و مسأله مرمت که کاری فنی، علمی و تکنولوژیک است و در سایر کشورهای دنیا کارهای تحقیقاتی و پژوهشی روی آن انجام شده، ایران نیز مرمت‌گران خوبی پروراند شده و در بین کشورهای اسلامی در خاورمیانه و آسیا در سطح بسیار خوبی قرار دارد و نزدیک به بیست و چند سال است که دانشکده مرمت در اصفهان

در زمینه نسخ خطی و مسأله مرمت که کاری فنی، علمی و تکنولوژیک است و در سایر کشورهای دنیا کارهای تحقیقاتی و پژوهشی روی آن انجام شده است

متعدد و افراد علاقه‌مند در جای جای کشور به تصحیح و انتشار این تنسخه‌ها پرداخته‌اند.

ابهری در این نشست گفت: در زمینه شناسایی نسخه‌هایی که در دست مالکان خصوصی وجود دارد متأسفانه تاکنون کار چندانی انجام نشده است، یکی از پیشنهادات من به دولت در زمانی که در کتابخانه مجلس شورای اسلامی مسئول بودم این بود که بدون دخالت در داشته‌های مردم و بدون ایجاد حساسیت، خدماتی را به دارندگان نسخ خطی ارائه دهیم. آن زمان پیشنهاد کردیم که پنج استان را انتخاب کرده و گروه‌های سیار مرمت‌گر و آسیب‌شناس را به استان‌ها اعزام کنیم تا رایگان برای دارندگان نسخ خطی خدمت‌رسانی کنند؛ البته شناسنامه‌ای هم از نسخه‌های خطی تهیه شد.

وی ادامه داد: این حرکت‌ها موجب شد که در بین دارندگان نسخ خطی فرهنگ شناسنامه‌دار کردن نسخه‌های خطی جا بیافتد، داشتن این شناسنامه بسیار مفید بود، چرا که ما را از وجود نسخه‌های خطی آگاه می‌کرد.

ابهری ادامه داد: متأسفانه در زمینه شناسایی نسخه‌های موجود در دست مردم به پیشرفتی نرسیده‌ایم و هنوز جای کار بسیاری دارد، خیلی از قرآن‌ها در خانواده‌ها وجود دارد که ما از آن بی‌اطلاع هستیم؛ ما تعداد آخرین نسخه‌های شناسایی شده را در آخرین شماره مجله نسخه‌پژوهی به دست آوردیم، قبل از آن تصور این بود که با ۱۶۰ هزار نسخه در جهان، دومین کشور دارنده نسخه خطی هستیم و کشور ترکیه با نزدیک به ۲۰۰ هزار نسخه خطی مقام نخست را در جهان دارد، این در حالی است که پژوهش‌های علمی به ما نشان داد که تا سال ۸۶ سیصد و چهل هزار نسخه خطی ثبت شده داریم، بلافاصله در کنارش عنوان شد که حتماً بیش از ۱۶۰ هزار نسخه ناشناخته نیز در ایران وجود دارد؛ بنابراین ما اولین کشور دارای نسخه‌های خطی هستیم که به دلیل اینکه فهرست جداگانه‌ای از قرآن‌ها تهیه نمی‌شود، متأسفانه مشخص نشده که چه تعداد از این نسخه‌ها، قرآن‌های خطی است.

رئیس بخش ایران‌شناسی و اسلام‌شناسی کتابخانه ملی گفت: یکی از محورهایی که در آیین بزرگداشت نسخ خطی هر ساله جایزه می‌گرفت، اهداکنندگان نسخ خطی به کتابخانه‌ها بودند که یقیناً مایه ترغیب اهداکنندگان نسخ خطی بود و سیاست تشویق و ترغیب میان همه مدیران کتابخانه‌های بزرگ در ایران را جا انداخت، علاوه بر این هر کتابخانه‌ای به اهداکنندگان خود لوح تقدیر و هدیه‌ای می‌داد از جمله این کارها تهیه سنگ‌نوشته‌ها و کاشی‌نوشته‌هایی از اسامی اهداکنندگان در سالن ورودی کتابخانه مجلس شورای اسلامی و کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران است.

وی با بیان این مطلب که اهدا و وقف در قرآن‌ها بیشتر است، گفت: انگیزه برای اهدای نسخه‌های خطی در میان قرآن‌ها بسیار بیشتر از سایر نسخه‌هاست، بنابراین به نظر می‌رسد که میزان اهدای قرآن‌ها به دلیل بار معنوی و تقدس بیشتر است.

جلوه‌گاه وقف در قرآن‌های موجود در آستان قدس رضوی نمود

بیشتری دارد

وفادارمرادی نیز در ادامه ضمن تأیید سخنان ابهری درباره وقف و اهدای بیشتر در مورد قرآن‌های خطی گفت: جلوه‌گاه وقف در قرآن‌ها در آستان قدس رضوی نیز نمود بیشتری دارد، به دلیل اینکه ما در طول تاریخ شاهد وقف بیشترین قرآن‌های خطی از هر مجموعه دیگر در کتابخانه آستان قدس رضوی بوده‌ایم. وی افزود: هم‌اکنون در قرن حاضر نیز بهترین قرآن‌های خطی در آستان قدس رضوی نگه‌داری می‌شود، حتی کتابخانه‌های دیگر از خرید برخی از قرآن‌های بزرگ امتناع کرده و مالکان آن را به کتابخانه آستان قدس رضوی برای فروش ارجاع می‌دهند که البته این خود گاهی موجب از بین رفتن فرصت خرید نسخه‌ها خواهد شد.

کارشناس ارزیاب نسخ خطی آستان قدس رضوی تصریح کرد: آستان قدس رضوی در شورای ارزیابی خود بر اساس اولویت‌های موجود قرآن‌های خطی را خریداری می‌کند و این مهم در کتاب‌های خطی نیز انجام می‌شود، کتابخانه مجلس، آستان قدس رضوی و ملی در حال حاضر از مراکز مهم خریداری‌کننده نسخ خطی در ایران هستند. وی افزود: مقام معظم رهبری بهترین و برترین واقف نسخ خطی به آستان قدس رضوی هستند و بیش از ۱۰ هزار نسخه خطی را وقف آستان قدس رضوی کرده‌اند.

وی در اشاره به برنامه‌هایی که برای آموزش فهرست‌نگاران در ایران مطرح شده گفت: در گذشته نه چندان دور یعنی از آغاز قرن ۱۴ شمسی که فهرست‌نگاری در ایران انجام می‌شد، فهرست‌نگاری هیچ آیین‌نامه و شیوه مدونی نداشته و به صورت سینه به سینه و تجربی منتقل شده است؛ در سنوات اخیر به ویژه پس از انقلاب شکوهمند اسلامی و توجه بیش از حد به نسخه‌های خطی و جمع‌آوری میراث مکتوب ایران اسلامی، این مهم سرلوحه کار قرار گرفت و دو دوره کارشناسی ارشد فهرست‌نگاری کتب خطی در دانشگاه تهران برگزار شد که فارغ‌التحصیلان این دوره اکنون به عنوان صاحب‌نظران و محققان مشغول به کار هستند و چندین دوره کوتاه مدت نیز در مرکز آموزش آستان قدس رضوی نسبت به اصول فهرست‌نگاری تدریس کردیم که شاگردان آن آموزش‌های لازم را می‌بینند. وفادارمرادی تصریح کرد: در هند نیز دوره‌ای برای کارشناسی ارشد در دانشگاه ادبیات دهلی برگزار شده که در آن از برخی اساتید ایرانی نیز دعوت به عمل آمد تا به تدریس بپردازند، برای آموزش فهرست‌نگاری در شبه قاره، به یقین در کنار کشور ترکیه، کتابخانه‌های بزرگ اسلامی هند نیز آمار بسیار زیادی از کتاب‌های خطی دارند که متأسفانه فهرست صحیحی از آنها در دست نیست.

ابهری نیز در ادامه گفت: ابتکار حجت‌الاسلام والمسلمین «سیداحمد اشکوری، حجت‌الاسلام والمسلمین «سیدصادق اشکوری» و حجت‌الاسلام «سیدجعفر اشکوری» و به طور کلی خانواده اشکوری‌ها

آنچه تا به حال انجام شده راضی‌کننده نبوده و بسیار کمتر از میزان نیاز بوده است. همان طور که گفته شد، میزان زیادی نسخه‌های خطی در دنیا داریم که جز خود ایرانی‌ها کسان دیگری علاقه‌مند به فهرست‌کردن آن‌ها نیستند

نیست و تمام عزیزانی که فهرست‌نگاری انجام می‌دهند از علاقه به این کار روی آورده‌اند و وسایل امرار معاش خود را از جای دیگری تأمین می‌کنند.

وی ادامه داد: اگر عزم، توجه و اراده‌های ملی وجود داشته باشد و مدیران ما این ضرورت را

تشخیص دهند که اهمیت نسخ خطی چیست و چگونه باید با آن‌ها برخورد شود، می‌توانیم به ساماندهی وضعیت مطلوب نسخ خطی دست یابیم.

وفادار مرادی که نظری خلاف نظر ابهری داشت گفت: تجمیع نسخه‌های خطی هزینه‌بر است، اینکه ما بخواهیم قرآن‌های خطی را از خانه‌ها و از دست افرادی که امکان نگهداری آن‌ها را ندارند، جمع‌آوری کنیم، بودجه بسیار کلانی لازم است، وقتی یک برگ قرآن خط «بایسنقر میرزا» به ۷ میلیون دلار قیمت می‌خورد، جمع‌آوری قرآن‌ها و جلوگیری از رفتن این نسخه‌ها به خارج از کشور نیازمند یک بودجه بسیار کلان ملی است که از توان همه کتابخانه‌ها خارج است. بنابراین در بحث تجمیع احتیاج به اختصاص بودجه‌ای از سوی مجلس شورای اسلامی هستیم. علی‌رغم این در بخش فهرست‌نگاری، کارمندان با حداقل‌ها به دلیل عشق و توجهی که نسبت به نسخ خطی داشتند ساخته‌اند.

وفادار در پایان سخنان خود گفت: فهرست جامع فهرستگان قرآن‌های خطی به ضرورت باید انجام شود، چرا که اگر نیاز به تهیه دایرة‌المعارف از خوشنویسان قرآن‌های خطی داشته باشیم، ناگزیریم که این فهرستگان را داشته باشیم، بنابراین مقدمه‌ای برای تهیه این دایرة‌المعارف خواهد بود. برای نوشتن دانشنامه کتاب‌آرایان، مذهبان و سرلوح‌نگاران قرآن‌های خطی نیز نیازمند فهرستی جامع هستیم که نکات ریز هنری در آن‌ها ذکر شود.

وی ادامه داد: نقش مساجد، تکیه‌گاه‌ها و حتی خانقاه‌ها در تکثیر قرآن‌های خطی نیز بعد از نوشتن فهرستگان قرآن‌های خطی مشخص خواهد شد. هنر جلدسازی به صورت دوره‌های مختلف مشخص می‌شود. کاغذسازی هر مقطع را نیز می‌توان بعد از فهرست‌نویسی جامع بدست آورد. حتی مترجمان قرآن در دوره‌های مختلف از تألیف فهرستگان جامع قرآن‌های خطی شناسایی می‌شوند.

ابهری نیز در پایان گفت: ضمن تشکر از اصحاب رسانه و خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) برای مطرح کردن بحث ضرورت‌های ساماندهی نسخ خطی قرآن گفت: در این زمینه هنوز نیازمند فرهنگ‌سازی‌های بیشتری هستیم و اصحاب رسانه در این میان نقش پررنگی دارند.

که تلاش‌های بسیاری را در فهرست‌نگاری قرآن‌های مراکز دور افتاده کشور انجام داده‌اند، نیز دوره‌ای را در دو سال گذشته برای آموزش فهرست‌نگاری در قم راه‌اندازی کرده و شاگردانی نیز تربیت کرده‌اند.

آنچه تا به حال در زمینه نسخ خطی قرآن انجام شده راضی‌کننده نبوده است

وی ادامه داد: آنچه تا به حال انجام شده راضی‌کننده نبوده و بسیار کمتر از میزان نیاز بوده است. همان طور که گفته شد، میزان زیادی نسخه‌های خطی در دنیا داریم که جز خود ایرانی‌ها کسان دیگری علاقه‌مند به فهرست‌کردن آن‌ها نیستند، بنابراین بهتر است نسخه‌های فارسی در سایر کشورهای جهان شناسایی شده و ساماندهی شوند، برای مثال حکومت هند چندان علاقه‌ای به شناخته شدن کتاب‌های خطی فارسی در هند ندارد و نمی‌خواهند که آثار ۸۰۰ ساله سلطه ایرانی‌ها بر هند به جا بماند و اگر لازم شد روزی آن‌ها بتوانند انکار کنند. این ما هستیم که باید نشان دهیم که ایران پهنه بسیار گسترده فرهنگی داشته است.

ابهری با بیان این مطلب که در ترکیه و کشورهای اروپای شرقی هم نسخه‌های فارسی بسیاری در دست است که توان خواندن آن‌ها برای ترک‌ها وجود ندارد گفت: ایرانی‌ها خود باید به ساماندهی این نسخ بپردازند، بنابراین ما نیازمند تربیت نیروی متخصص هستیم. بارها کشورهای دیگر از کتابخانه‌های ایرانی خواسته‌اند تا نیرویی برای شناسایی نسخه‌های فارسی موجود در کتابخانه‌های خارجی بفرستند که این خود نیازمند هزینه‌های بسیاری است، بنابراین ما هنوز با فاصله مطلوب تربیت نیروی متخصص فاصله داریم.

وی اشاره کرد: به تازگی انجمن فهرست‌نگاران ایران تشکیل شده که در آینده برنامه‌های آموزشی برای گسترش علم نسخه‌شناسی و فهرست‌نویسی خواهد داشت.

ابهری که معتقد بود برای ساماندهی قرآن‌ها و نسخه‌های خطی نیازمند بودجه‌چندانی نیستیم گفت: من گمان می‌کنم، بیش از بودجه ما به خواست و توجه نیاز داریم یعنی امور مربوط به نسخ خطی از شناسایی، تصحیح و انتشار و حتی اطلاع‌رسانی امور پرهزینه‌ای نیست. ما در سطح کشور در بسیاری از امور فرهنگی بودجه‌های بسیار بالا صرف می‌کنیم، بنابراین در زمینه‌های فرهنگی بی‌بودجه نیستیم. اموری مانند تربیت فهرست‌نگار و تصحیح و انتشار نیز اموری پرهزینه

نسخ خطی قرآن از کیک گاه نسخه شناسان

عبدالحسین حائری: مسئولان روی نسخه‌شناسی قرآن‌های خطی سرمایه‌گذاری کنند

اثبات حقانیت قرآن نیاز داریم تا نسخه‌های مربوط به صدر اسلام و قرن اول هجری را شناسایی کرده و در نسخه‌شناسی آن‌ها توسط نسخه‌شناسان متبحر بکوشیم.

حائری افزود: فهرست‌نویسی دو رکن اصلی و اساسی دارد، یکی نسخه‌شناسی و دیگر کتاب‌شناسی. هر نسخه خطی شامل اسم، موضوع، نام مؤلف و محتواست. شناختن این موارد در حوزه کار کتاب‌شناسی است و نسخه‌شناسی عبارت از شناختن نوع جلد، کیفیت و نوع کاغذ، نوع خط، تعداد صفحات و تعداد سطور هر صفحه، زمان کتابت است. در گذشته به دلیل کمبود کاغذ و دلایل دیگر، روزهای مهم، وقایع تاریخی و خاطرات را در حاشیه کتاب‌ها می‌نوشتند، یک فهرست‌نویس باید به این موارد هم توجه کافی داشته باشد، کتاب‌شناس حتی به اسم روی کتاب نباید اطمینان کند، باید خود تحقیق کند تا به عنوان واقعی یا نام مؤلف دست یابد. به هر حال این کار مستلزم دقت فراوان، اطلاعات کافی و بالاتر از همه عشق است.

حائری اضافه کرد: فهرست به صورت لیست از زمان‌های بسیار قدیم در ایران موسوم بوده. در فهرست «ابن ندیم» و بعضی فهرست‌های دیگر تا حدودی کتاب‌شناسی وجود دارد، اما این کار به‌طور جدی در قرون اخیر در اروپا شروع شد و سپس بین اعراب رواج یافت و تدریجاً به ایران هم راه یافت. به هر حال قدیمی‌ترین فهرست به‌شبهه امروزی یعنی به شکل محققانه و کامل متعلق به آستان قدس رضوی است.

رئیس بخش نسخ خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی درباره اهمیت فهرست‌نگاری گفت: اهمیت فهرست‌نویسی در این است که در تدوین تاریخ علم کشور خودمان بسیار لازم است. ما باید ابتدا نسخه‌های خطی را بشناسیم،

مؤلفان را بشناسیم تا بتوانیم خودمان تاریخ علممان را تدوین کنیم. حائری ادامه داد: بسیاری از نسخه‌شناسان متبحر دیگر در قید حیات نیستند و متأسفانه ما نتوانسته این افرادی را جایگزین آن‌ها کنیم، بهتر است مسئولان به این فکر باشند که نسخه‌شناسی را برای این امر تربیت کنند و اکنون نیز زمزمه‌ایی به گوش می‌رسد مبنی بر اینکه رشته‌ای برای کتاب‌شناسی و نسخه‌شناسی در دانشگاه‌ها راه‌اندازی شود، این تصمیم بسیار خوبی است و بهتر است پی‌گیری شود.

یادآوری می‌شود «عبدالحسین حائری» از سال ۱۳۵۴ تا ۱۳۷۴ رئیس کتابخانه مجلس بوده. با این حال حدود ۵۷ سال در بخش نسخ خطی و دیگر بخش‌های این کتابخانه فعالیت کرده است.

مسئولان روی نسخه‌های خطی به ویژه نسخ خطی قرآن که اهمیت بالایی به لحاظ تاریخ‌شناسی اسلامی دارد، سرمایه‌گذاری کنند.

«عبدالحسین حائری» رئیس بخش نسخ خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی در گفت‌وگو با خبرنگاری قرآنی ایران (ایکنا) با بیان این مطلب گفت: در زمینه نسخه‌های خطی قرآن و دیگر نسخه‌های خطی افرادی در کشور فعالیت می‌کنند، اما متأسفانه تعداد افرادی که به معنای واقعی کلمه نسخه‌شناس هستند، کم است و ما کمتر کتاب‌شناس برجسته‌ای در این زمینه داریم.

او ادامه داد: ممکن است افرادی زیادی روی نسخه‌های قرآن کار کنند، اما باید توجه داشت که نسخه‌شناس خوب نیاز به مبانی علمی بالا دارد و لازم است تا فرد

نسخه‌شناس در علوم مختلفی تبحر کسب کند و تا در این علوم تخصص نیابد نمی‌تواند به کمال نسخه‌شناسی دست یابد.

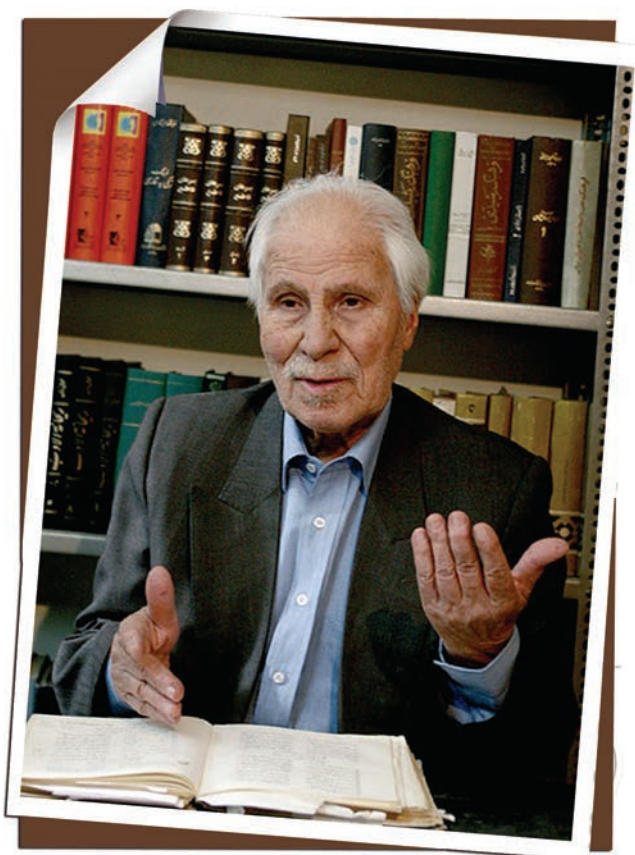
این نسخه‌شناس تصریح کرد: در زمینه نسخه‌های قرآن، امروزه با معضل نسخه‌شناسی روبه‌رو شده‌ایم، نه کتاب‌شناسی؛ چرا که قرآن کتابی شناخته شده است، اما نسخه‌شناسی از این باب در مورد قرآن بسیار اهمیت دارد که بتوانیم اثبات کنیم نسخه‌های خطی قرآن متعلق به چه دوره‌ای هستند.

او افزود: امروزه این مسأله اهمیت بیشتری یافته است، چرا که صهیونیست‌ها ادعا می‌کنند که قرآن متعلق به زمانی که مسلمانان ادعا می‌کنند، نیست و پس از آن زمان آمده است. برای رفع این موضوع و

در زمینه نسخه‌های قرآن،

امروزه با معضل نسخه‌شناسی روبه‌رو شده‌ایم،
نه کتاب‌شناسی؛ چرا که قرآن کتابی شناخته
شده است

عزیزالله جوینی: تربیت نسخه‌شناسان متخصص؛ بزرگترین ضرورت امروز نسخه‌شناسی قرآن

تربیت نسخه‌شناسان متخصص بزرگترین ضرورت امروز نسخه‌شناسی قرآن است، زیرا بسیاری از نسخه‌شناسان متخصص دیگر در قید حیات نیستند و برای مطالعه روی نسخ خطی نیازمند نسخه‌شناس متخصص هستیم.

همکاری‌های لازم را به عمل نیاورد، نسخه‌شناسی قرآن به‌کمال خود نمی‌رسد. سفارت‌های دولتی نیز که در کشورهای مختلف وجود دارد، می‌توانند افرادی را که در کتابخانه‌ها در زمینه نسخه‌شناسی فعالیت می‌کنند، دعوت کرده تا با کتابخانه‌های آن کشورها در زمینه نسخه‌های خطی تماس بگیرند.

او افزود: هم‌اکنون نسخه‌های خطی قرآن بسیاری در آستان قدس رضوی و دیگر نقاط کشور وجود دارد، ولی با این وجود هنوز نسخه‌های ناشناخته بسیاری وجود دارد که شناسایی نشده و ممکن است در مکان‌هایی در معرض نابودی باشند، بنابراین لازم است تا این نسخه‌ها با تمهیداتی که دولت، مسئولان و نسخه‌شناسان می‌اندیشند، شناسایی و حفظ شوند.

این استاد دانشگاه تصریح کرد: هم‌چنین لازم است تا از نسخه‌های خطی موجود تصویر، میکروفیلم و یادداشت‌برداری‌هایی انجام شود، که این نسخه‌ها حفظ شوند، تا اگر احیاناً از دست رفتند، کمتر دچار ضرر شویم.

«عزیزالله جوینی» استاد دانشگاه تهران و پژوهشگر در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، با بیان این مطلب گفت: در نسخه‌شناسی قرآن امروزه با مقداری ضعف روبه‌رو هستیم و علتش هم این است که برخی از نسخه‌شناسان بزرگ ما مانند «محمدتقی دانش‌پژوه» دیگر در قید حیات نیستند.

او ادامه داد: افرادی که تازه به‌کار نسخه‌شناسی وارد شده‌اند، در این کار هنوز کاملاً حرفه‌ای نشده‌اند و زمان زیادی لازم است تا به رموز کار واقف شوند.

جوینی با بیان اینکه نسخه‌شناسی کار پردردسری است، گفت: یک نسخه‌شناس موفق لازم است تا در علوم مختلفی تبحر یابد، انواع خطوط و نسخه‌های موجود در

جهان را بشناسد، با کاتبان جهان آشنایی داشته باشد و به نوعی یک ارتباط بین‌المللی داشته باشد.

او گفت: مسئولان دولت هم باید توجه فراوانی به امر نسخه‌شناسی به‌ویژه نسخه‌شناسی قرآن داشته باشند؛ چرا که اگر دولت در این زمینه

مسئولان دولت هم باید توجه فراوانی به امر نسخه‌شناسی به‌ویژه نسخه‌شناسی قرآن داشته باشند؛ چرا که اگر دولت در این زمینه همکاری‌های لازم را به عمل نیاورد، نسخه‌شناسی قرآن به‌کمال خود نمی‌رسد

«علی اوجبی» نسخه‌شناس: قرآن پژوهان بخشی از فعالیت خود را بر روی نسخ خطی متمرکز کنند

به‌طور تخصصی در حوزه دین فعال نیستند، بلکه در همه حوزه‌های علمی و فرهنگی از جمله حوزه دینی و قرآنی فعالیت دارند. اوجبی در پاسخ به پرسش که خروج نسخ خطی از کشور به‌صورت قاچاق، نتیجه تعلل در شناسایی نسخ خطی است یا خیر؟ گفت: در کنار کتابخانه‌های عمومی که نسخ خطی شناخته شده‌ای دارند، نسخ خطی دیگری نیز وجود دارند که ما به هر دلیل در جریان کمیت و کیفیت این نسخ خطی نیستیم. همین امر موجب می‌شود که سودجویان به‌سمت تطمیع مالکان این نسخه‌ها که عموماً هم از دانش فرهنگی بالایی برخوردار نیستند، رفته و این نسخ را به خارج از کشور انتقال دهند.

معاون فرهنگی خانه کتاب توضیح داد: البته ما هیچ‌گاه نمی‌توانیم از خروج این نسخ به‌طور کامل جلوگیری کنیم، ولی بهترین راهکار این است که دولت حمایت‌های جدی خود را از مراکزی که عهده‌دار شناسایی و احیای نسخ خطی به‌ویژه نسخه‌های خطی قرآن هستند را به عمل آورد. اگر این مراکز حمایت مالی نشوند قطعاً مشکل خروج نسخ خطی از کشور بحرانی خواهد شد.

سردبیر ماهنامه «کتاب ماه دین» با اشاره به راهکارهای فرهنگی گفت: مالکان نسخ خطی به نسخه‌های خطی به عنوان یک شیء ارزشمند مادی نگاه می‌کنند و ما باید به‌دنبال عوض کردن این نگاه باشیم و لازم است در این زمینه فرهنگ‌سازی گسترده‌ای انجام شود، تا این نگاه مادی تبدیل به یک نگاه فرهنگی شود، اگر مالکان به این باور برسند که این نسخ به‌عنوان امانت در دست آن‌هاست تا اندازه‌ای در این زمینه موفق خواهیم بود.

اوجبی دیگر راهکارهای حفظ نسخ خطی را چنین عنوان کرد: مراکز نگهداری‌کننده نسخ خطی می‌توانند از مالکان نسخ خطی درخواست کنند که میکروفیلم و تصویری از

این نسخ را در اختیار آن‌ها قرار دهند و در ازای آن وجهی پرداخت کنند، چون محفوظ ماندن محتوای این نسخ خطی بسیار اهمیت دارد، چه تعداد بسیاری از نسخ خطی قرآن و دیگر نسخ خطی در جنگ‌ها و آتش‌سوزی‌ها در طول تاریخ از بین رفته است.

او در پایان گفت: عمل کردن به این راهکارها عزمی ملی را می‌طلبد و بستریهایی را لازم دارد که باید همه‌آحاد جامعه به آن توجه داشته باشند.

احیا و شناسایی نسخ خطی نیازمند این است که متخصصان و قرآن‌پژوهان بخشی از فعالیت‌های خود را به حوزه قرآن‌پژوهی در نسخه‌های خطی متمرکز کنند.

«علی اوجبی» نسخه‌شناس در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، با بیان این مطلب گفت: اگر ما علاقه‌مند به احیای نسخه‌های خطی هستیم، باید به این حوزه توجه جدی داشته باشیم و دانشکده‌هایی که در حوزه‌های دینی و علوم قرآنی فعالیت می‌کنند، تلاش کنند تا بخشی از پایان‌نامه‌های دانشجویان را به سمت احیای نسخه‌های خطی سوق دهند.

او ادامه داد: ما غنی‌ترین پیشینه فرهنگی را در جهان اسلام داریم و در شاخه‌های دینی و قرآنی بیشترین نسخ خطی را در بین کشورهای اسلامی دارا هستیم، بنابراین شایسته است که این نسخه‌ها از ساماندهی خوبی برخوردار باشند.

دبیر بیست‌و‌چهارمین دوره کتاب سال جمهوری اسلامی ایران، ادامه داد: خوشبختانه در حوزه شناسایی نسخ خطی کارهای بسیار خوبی انجام شده است. ما اکنون مشکلی در زمینه شناسایی نسخه‌ها نداریم، بلکه افراد توانا در تحقیق و تصحیح نسخه‌های خطی کم داریم، اکنون چند مؤسسه مانند «میراث مکتوب»، «انجمن آثار و مفاخر فرهنگی» و ... در این کار فعالیت دارند که تلاش‌شان در مقابل سیل انبوه نسخه‌های خطی ناچیز است. علاوه بر این، این مؤسسات

بهترین راهکار این است که دولت حمایت‌های جدی خود را از مراکزی که عهده‌دار شناسایی و احیای نسخ خطی به‌ویژه نسخه‌های خطی قرآن هستند را به عمل آورد

«حسین متقی» نسخه‌شناس:

فهرست جامع از نسخ خطی قرآن در کشور وجود ندارد

نسخه‌های خطی به‌ویژه نسخه‌های خطی قرآن کارهای علمی صورت گیرد، تا نسل جدید با این نسخه‌ها و شناسایی آن‌ها آشنا شوند. این نسخه‌شناس افزود: این امر نیازمند بررسی محققانه و آکادمیک است و باید در دانشگاه‌ها به افراد در زمینه خط‌شناسی نسخ خطی به ویژه نسخه‌شناسی قرآنی به صورت عملی آموزش داده شود.

او در زمینه شناسایی و یافتن نسخه‌های خطی قرآن گفت: مسئولان باید در زمینه شناسایی نسخ خطی فعال باشند، حتی اگر نسخه‌ای وجود دارد که مالکان آن‌ها به هر دلیل قصد ارائه آن را ندارند، باید ترتیبی اتخاذ شود تا از این نسخه‌ها تصویر یا عکسی تهیه شود تا از محتوای آن بتوان استفاده کرد.

متقی شناسنامه‌دار کردن نسخ خطی قرآن را مانع از قاچاق این نسخ به خارج از کشور دانست و گفت: اگر نسخه‌های خطی را به صورتی فهرست نویسی و شناسنامه‌دار کنیم، عملاً قاچاق این نسخه‌ها به خارج از کشور منتفی می‌شود، نمونه‌این کار در انگلستان صورت گرفته و اکنون، چیزی تحت عنوان قاچاق نسخ خطی در آن جا وجود ندارد.

نویسنده کتاب «کتاب‌شناسی و نسخه‌شناسی کتاب الکافی و شروح، حواشی و ترجمه‌های موجود آن در کتابخانه» در ادامه گفت: کتابخانه‌ها و مراکز خریدار نسخ خطی باید با پرداخت قیمت‌های مناسب به مالکان، آن‌ها را راضی کنند، تا این نسخه‌ها در خارج از کشور باقی بماند. تا زمانی که ۹۰ درصد بودجه دولت صرف مسائلی غیر اندیشه و فرهنگ می‌شود، نگاه فرهنگی افراد جامعه پایین می‌آید و ما

نباید از مالکان انتظار داشته باشیم که نگاه معنوی را جایگزین نگاه مادی به نسخه‌های خطی قرآن کنند، این امر زمانی اتفاق می‌افتد که سطح فرهنگی کل جامعه بالا رود و به فرهنگ و اندیشه بهای لازم داده شود.

او در پایان بیان کرد: از طرفی دیگر مالکان نیز توجه داشته باشند که در اختیار داشتن این نسخه‌ها به معنای در اختیار داشتن اندیشه به کاررفته در این نسخه‌ها نیست، متأسفانه برخی به غلط تصور می‌کنند که تهیه تصویر و فیلم از نسخه‌های

خطی قیمت این نسخه‌ها را پایین می‌آورد، بنابراین اجازه تصویربرداری را هم نمی‌دهند، در حالی که در واقعیت چنین نیست و تأثیری بر قیمت نسخه‌ها ندارد.

متأسفانه نسخ خطی قرآن به صورت جدی دارای فهرست نیستند و این باعث شده است در کتابخانه‌های ایران ۵۰ هزار نسخه خطی قرآن موجود باشد در حالی که تنها که ۵ هزار نسخه آن واقعاً قابل توجه و جای کار دارد.

«حسین متقی» نسخه‌شناس در گفت‌وگو با خبرنگاری قرآنی ایران (ایکنا) با بیان این مطلب گفت: متأسفانه در ایران برای نسخه‌های خطی قرآن فهرست‌نگاری دقیقی صورت نمی‌گیرد و هم‌اکنون ما نیازمند فهرست‌های جامع هستیم. فهرست‌نگاری نسخ خطی و معرفی این آثار دارای سه مرحله است، که لازم است تا نسخه‌های خطی قرآن در ایران با عبور از این سه مرحله فهرست‌بندی شود.

متقی ادامه داد: در بین کتابخانه‌های مجلس، ملی، دانشگاه تهران، آیت‌الله مرعشی و آستان قس رضوی که بیشترین تمرکز را روی نسخ خطی قرآن دارند، کتابخانه آستان قدس رضوی، بیشترین نسخ خطی قرآن را در اختیار دارد.

او ادامه داد: در حوزه نسخه‌های خطی قرآن، دو جنبه قدمت (تاریخ کتابت) و هنر (تذهیب و خط) مطرح است و اصولاً خرید نسخه‌های خطی نیز طبق این دو معیار صورت می‌گیرد و خرید این آثار نیز حول همین دو محور و با این ویژگی‌ها صورت می‌گیرد.

متقی در توضیح سه مرحله فهرست‌بندی گفت: نخستین مرحله فهرست‌نویسی مختصر است، در هر صفحه می‌توان ده نسخه

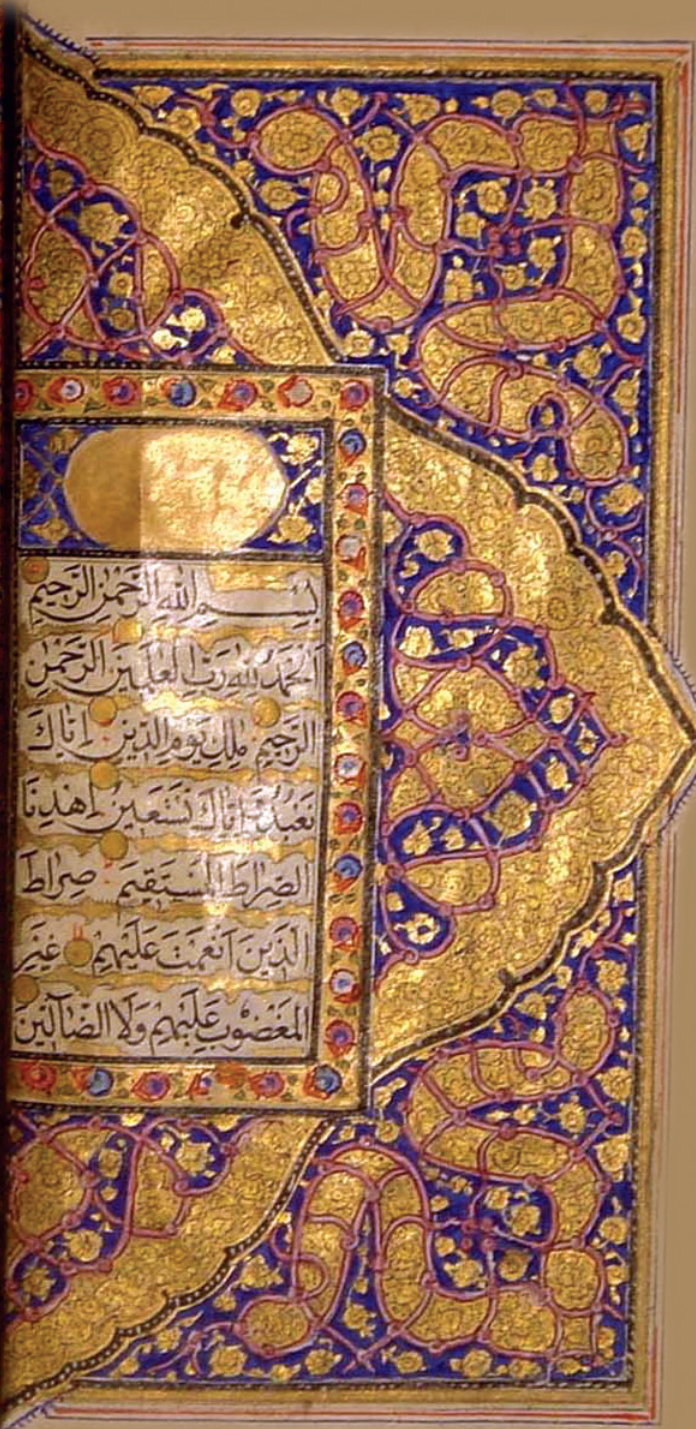
را به‌طور مختصر، شامل مشخصات نسخه، نوع کتابت، کلی یا جزئی بودن قرآن، نوع خط، ترجمه داشتن و زبان ترجمه است که متأسفانه در ایران چنین فهرست جامعی نداریم. در مرحله دوم که فهرست‌نویسی «وصفی» است، هر نسخه خطی در دو صفحه گزارش داده می‌شود و اگر دارای تذهیب باشد، نوع تذهیب آن بررسی می‌شود، اگر داری کتابت و یا خطوط خاصی است کاتب، ترجمه، حواشی، نوع جلد و طراحی آن توضیح داده می‌شود، فهرست‌نویسی «تحلیلی» سومین نوع فهرست

است که باید به صورت بسیار دقیق این نسخه‌ها معرفی و تحلیل شوند.

متقی در ادامه بایبان اینکه ما در ایران به ضرورت کار بر روی نسخ خطی آگاه نیستیم، گفت: لازم است در دانشگاه‌ها بر روی

لازم است در دانشگاه‌ها بر روی نسخه‌های خطی به‌ویژه نسخه‌های خطی قرآن کارهای علمی صورت گیرد، تا نسل جدید با این نسخه‌ها و شناسایی آن‌ها آشنا شوند

عارف نوشاهی:

فهرست نویسی نسخ خطی قرآن در ایران به فراموشی سپرده شده است

فهرست‌نویسی از نسخه‌های خطی قرآن در ایران امری است که به آن کمتر پرداخته شده و به نوعی به فراموشی سپرده شده است. در پاکستان نیز با وجود تعداد زیاد نسخه‌های خطی قرآن، فهرست‌نویسی چندانی بر روی آن‌ها صورت نمی‌گیرد.

«عارف نوشاهی» نسخه‌شناس و فهرست‌نگار پاکستانی در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، با بیان این مطلب گفت: نسخه‌های خطی قرآن به لحاظ اینکه نوع خطوط اسلامی را مشخص می‌کنند، در تاریخ‌نگاری اسلامی اهمیت فراوان دارند، اضافه بر این اگر این نسخه‌ها دارای زیرنویس هم باشند، ویژگی‌های زبان و ادبیات فارسی دوره‌ای که آن نسخه متعلق به آن است را نشان می‌دهد، در نتیجه اهمیت بیشتری می‌یابد.

نوشاهی تصریح کرد: مهم‌ترین ضرورت موجود در ساماندهی نسخه‌های خطی قرآن، شناسایی و فهرست‌نویسی آن‌هاست، زیرا نسخه‌های قرآن به نسبت سایر نسخ خطی کمتر فهرست‌نویسی شده‌اند، در صورت فهرست‌نویسی، نسخه‌ها دسته‌بندی شده و ویژگی‌های تاریخی و هنری آن‌ها نیز به صورت مشخص در دسترس قرار می‌گیرد.

دانشیار و رئیس گروه فارسی دانشکده دولتی «گوردن، راول‌پندی» پاکستان ادامه داد: در ابتدای کار باید سعی کرد که نسخه به طور کامل شناسانده شود. هر نسخه ویژگی‌های خاص خودش را دارد و با نسخه دیگر متفاوت است. فرض کنید اگر ۱۰۰ قرآن به صورت نسخه خطی در اختیار داشته باشیم، هر ۱۰۰ تا از لحاظ ویژگی‌های ظاهری با هم متفاوتند و هر یک ویژگی خود را دارد.

نوشاهی با بیان اینکه در نسخه‌شناسی با دو بعد روبه‌رو هستیم گفت: در نسخه‌شناسی یک بعد مربوط به کتاب‌شناسی و بعد دیگر مربوط به شناسایی نسخه است که شامل معرفی نسخه‌نویس، مصحح نسخه و ... است، همه این موارد سبب می‌شود که فهرست‌نویسی نسخ خطی پیچیده‌تر شود.

این نسخه‌شناس گفت: ضرورت دیگر در بحث نسخه‌شناسی قرآن بررسی علائم نشانه‌ای در فهرست‌نویسی‌هاست و ضرورت دارد که نسخه‌های خطی از نظر علائم نیز بررسی شوند تا تاریخ علائم سجاوندی در قرآن‌ها مشخص شود.

نوشاهی درباره وضعیت فهرست‌نویسی نسخه‌های خطی در پاکستان گفت: متأسفانه در پاکستان نیز تنها نسخه‌های خطی

قرآن‌های موجود در کتابخانه «گنج بخش»^{*} فهرست‌نویسی شده‌اند و سایر کتابخانه‌ها، فهرستی از قرآن‌های موجود ندارند. او در پایان درباره راه‌های جلوگیری از قاچاق نسخه‌های خطی قرآن گفت: کتابخانه‌ها و موزه‌ها باید با قیمت‌های مناسب نسخه‌های خطی را خریداری کنند، تا به نوعی از خروج غیرقانونی آنها جلوگیری شود.
^{*} کتابخانه گنج‌بخش زیر نظر مرکز ادبیات فارسی ایران و پاکستان در شهر اسلام‌آباد اداره می‌شود.

فاروق صفی زاده: رسانه ملی در زمینه شناساندن نسخ خطی قرآن وارد عمل شود

علاقه‌مندان برسانند.

او افزود: این امر سبب می‌شود تا مردم به اهمیت این نسخه‌ها، حفظ و نگهداری آن‌ها و شیوه‌های حفظ پی‌برند، چرا که عده‌ای از مالکان نسخه‌های خطی از اهمیت واقعی و معنوی این نسخ بی‌اطلاع هستند و شرایط خاص نگهداری آن‌ها را نیز نمی‌دانند، در نتیجه این نسخ در معرض آسیب‌های جدی قرار می‌گیرند.

خالق کتاب «ادیان باستانی ایران» گفت: صداوسیما به‌عنوان یک رسانه ملی و فراگیر، می‌تواند اطلاع‌رسانی مناسبی داشته و نقش مهمی در ایجاد نگاه فرهنگی به نسخ خطی قرآن ایفا کند.

او ادامه داد: در ایران هیچ نسخه خطی کاملی از قرآن که متعلق به صدر اسلام و یا قرن دوم و سوم هجری باشد، نداریم، تنها در روستای «نگل» از توابع کردستان نسخه‌ای کامل از قرآن وجود دارد که به‌غلط تصور می‌شود متعلق به خلیفه دوم است، در حالی‌که این قرآن اعراب‌گذاری شده و اعراب از قرن چهارم به بعد مرسوم شد، این امر و موارد مشابه آن به‌دلیل نبود اطلاع‌رسانی مناسب در شناساندن نسخ خطی قرآن پدید می‌آید. نویسنده «زنان اساطیری آریایی» ضمن بیان این مطلب که آستان قدس رضوی بیشترین نسخه خطی قرآن را در ایران داراست، گفت: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان اسناد و کتابخانه ملی، سازمان تبلیغات اسلامی و سازمان ارتباطات اسلامی در زمینه نسخ خطی بسیار فعالیت دارند. او در توضیح این مطلب گفت: در زمینه شناسایی نسخ خطی در ایران بسیار خوب کار شده است، به عبارتی نسخه خطی‌ای از قرآن در کتابخانه و مراکز فرهنگی وجود ندارد که شناسایی نشده و مشخصات آن فهرست نشده باشد، علاوه بر این مسئولان، سازمان‌ها و کتابخانه‌های مختلف در صددند تا اگر نسخه‌ای در دست افراد موجود است، شناسایی کرده و با قیمت مناسب از آن‌ها خریداری و کار روی آن را شروع کنند. البته به جرأت می‌توان گفت در زمینه شناسایی نسخ خطی قرآن با مشکلی روبه‌رو نیستیم.

صفی زاده در پایان گفت: بهترین راه حفظ نسخ خطی قرآن و جلوگیری از قاچاق این نسخه‌ها به خارج از کشور حمایت مالی دولت از سازمان‌هایی است که عهده‌دار خرید و نگهداری این نسخه‌ها هستند، این سازمان‌ها باید سعی کنند با پرداخت هزینه‌هایی مالکان را مجاب کنند، تا این نسخه‌ها را در داخل کشور نگهداری کنند، زیرا قاچاق این نسخ به خارج از کشور بسیار زیان‌بار است، زیرا این نسخ بخشی از تاریخ فرهنگی و اسلامی ما را تشکیل می‌دهند، صیهونیسیم نیز با هدف عوض کردن تاریخ و وارونه جلوه دادن حقایق اسلامی سعی بسیاری در به دست آوردن نسخ خطی دارند.

اطلاع‌رسانی و شناساندن نسخه‌های خطی قرآن به مردم در ایران بسیار ضعیف است و رسانه ملی باید به‌صورت جدی در این زمینه وارد عمل شود.

«فاروق صفی زاده» نسخه‌شناس در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) با بیان این مطلب گفت: ضروری است تا صدا و سیما و نشریات فرهنگی ویژگی‌های نسخه‌های خطی قرآن را با ذکر مشخصات هنری هر نسخه که شامل «نوع خط»، «کتابت»، «تذهیب» و ... است، به اطلاع

«فرزان عزیززاده» نسخه‌شناس:

نسخه‌های خطی قرآن در میان نسخه‌شناسان مهجور مانده است

هم‌چنین در زمینه نسخ خطی هم تنها معدودی از افراد روی این نسخه‌های قرآن فهرست می‌نویسند و جز این‌ها در زمینه نسخه‌های خطی قرآن کریم کارهای نفیس دیگری نداریم و نیز بسیاری از نسخه‌شناسان توانای قرآن‌کریم دیگر در قید حیات نیستند تا از وجود آنان بهره‌بریم.

او ادامه داد: «احمد سهروردی»، «علاءالدین تبریزی»، «محمد شفیع ارسنجانی» کاتبان نسخ خطی قرآن هستند که من روی این نسخ فهرست‌نویسی و نسخه‌شناسی انجام داده‌ام.

او تصریح کرد: فهرست‌نویسی بیشتر از نسخه‌شناسی در ایران انجام شده، چرا که ممکن است در چند ساعت بتوان یک نسخه را در ۵ صفحه فهرست کرد.

عزیززاده در پایان گفت: هم‌اکنون کتابخانه ملی، آستان قدس و سایر مراکز و کتابخانه‌های فعال در امور نسخ خطی قرآن کارهای خوب و ویژه‌ای را در زمینه شناسایی و ساماندهی انجام داده‌اند که امیدوارم این تدابیر به وضعیت بهتر نسخ خطی بیانجامد.

«فرزان عزیززاده» معتقد است که نسخه‌های خطی قرآن با وجود تعداد بسیار زیاد و نفیس بودن نسخه‌ها در میان نسخه‌شناسان مهجور مانده است.

«فرزان عزیززاده» نسخه‌شناس کتابخانه ملی در گفت‌وگو با خبرنگاری قرآنی ایران (ایکنا)، با بیان این مطلب گفت: هم‌اکنون اندکی از نسخه‌شناسان روی قرآن کار می‌کنند و با وجود تعداد زیاد نسخه‌های خطی قرآن کار چندانی به‌صورت ویژه بر روی این نسخه‌ها صورت نمی‌گیرد.

عزیززاده ادامه داد: یکی از دلایل این امر می‌تواند این باشد که نسخه‌های خطی قرآن به دلایل اهمیت بالایی که دارند، در دسترس همه نسخه‌شناسان قرار ندارند، بنابراین نمی‌توانند نسخه‌شناسی را انجام دهند.

این نسخه‌شناس افزود: برخلاف تصور عموم، در حال حاضر تعداد نسخه‌های نفیس قرآن‌کریم که چاپ یا معرفی می‌شوند، اندک است،

هم‌اکنون اندکی از نسخه‌شناسان روی قرآن کار می‌کنند و با وجود تعداد زیاد نسخه‌های خطی قرآن کار چندانی به‌صورت ویژه بر روی این نسخه‌ها صورت نمی‌گیرد

مشاور علمی و مآخذشناسی دایرةالمعارف قرآن کریم:

زمینه‌های نشر علمی و منحصر به فرد نسخ خطی قرآن فراهم شود

مشاور علمی و مآخذشناسی دایرةالمعارف قرآن کریم خواستار فراهم آوردن نشر علمی و منحصر به فرد نسخ خطی قرآن در ایران و جهان شد و گفت: باید به این سرمایه‌های ملی و معنوی فراتر از نگرش‌های فردی و شخصی نگریست.

«محمدعلی هاشم‌زاده»، در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) یکی از مهم‌ترین ضرورت‌های ساماندهی نسخ خطی، بررسی راهکارهای شناسایی، فرهنگ‌سازی و تشویق صاحبان نسخ خطی به واگذاری این نسخ ارزشمند دانست.

او ادامه داد: این واگذاری می‌تواند از طریق فروش متعارف و معقول،

یا اهدا به مراکز، موزه‌ها و کتابخانه‌های مهم و استاندارد باشد

و جمع‌آوری و نگهداری همه نسخ در یک موزه ملی که

تمامی امکانات لازم جهت نگهداری، اطلاع‌رسانی

و خدمات‌رسانی به صاحب نظران و اهل فن را

دارا باشد، اهمیت بسیار دارد.

مشاور علمی و مآخذشناسی دایرةالمعارف

قرآن تصریح کرد: با پرهیز از نگهداری این

سرمایه‌های معنوی در اماکن متعدد و

نگهداری آن در یک مکان ملی، زمینه

آماده‌سازی و ساماندهی یک کتابخانه کامل

استاندارد و دیجیتال و تهیه نسخه نرم‌افزاری

کامل و جامع آن نسخ و نیز نشر علمی نسخ

مهم و منحصر به فرد به ویژه نسخ مهم قدیمی و کهن قرآن فراهم می‌شود.

وی در اشاره به اهمیت نسخه‌های خطی قرآن گفت: نشر نسخ خطی

کهن و قدیمی قرآن که دارای ویژگی‌های خاص است، می‌تواند در ابعاد

مختلف تاریخی قرآن از جمله در زمینه تبیین و اثبات نبود تحریف کلام

وحی از عصر نزول تاکنون مفید و مؤثر باشد، به عبارت دیگر تبیین این

مهم که قرآن در بیش از ۱۴۰۰ سال قبل نازل شده و تاکنون از هرگونه

تحریف و تبدیل مصمون مانده و این قرآنی که اینک در دسترس همگان

است، همان قرآنی است که در قرون قبل تا عصر نزول بدون هیچ‌گونه

افزایش و زیادتى و با کاستی و نقصانی باقی مانده را می‌توان از نسخ

خطی کهن قرآن انجام داد.

پژوهشگران در تبیین سیر تاریخی نسخ خطی قرآن از جمله رسم الخط و تاریخ تدوین و تغییر و تکامل رسم الخط و نگارش آن فعالیت کنند

مؤلف «کتاب‌شناسی تفصیلی تفاسیر

قرآن» افزود: در این راستا و با همین هدف

در یکی دو سال گذشته دو نسخه

خطی ارزشمند و کهن مربوط به قرن

اول (محصف منسوب به عثمان)

که در یکی از موزه‌های کشور

ترکیه بوده توسط «طیار التی

قولاچ» به صورت علمی

منتشر و به نقاط مختلف

دنیا ارسال شد، بنابراین لازم است نسخ خطی

مهمی که در ایران و یا دیگر نقاط جهان وجود

دارد، با همین هدف و کیفیت و به صورت علمی

منتشر و به جامعه قرآن‌دوست عرضه شود.

هاشم‌زاده در تشریح یکی از دلایل مهم

این امر گفت: با این کار می‌توان جلوی

سوءاستفاده، دستبرد و تهمت‌های

مغرضان و معاندان کلام آسمانی را

گرفت، از این رو ضرورت ایجاد و

تأسیس بانک جامع نسخ خطی نه تنها

در ایران بلکه در جهان کاملاً محسوس است.

نشر نسخ خطی کهن و قدیمی قرآن که دارای ویژگی‌های خاص است، می‌تواند در ابعاد مختلف تاریخی قرآن از جمله در زمینه تبیین و اثبات نبود تحریف کلام وحی از عصر نزول تاکنون مفید و مؤثر باشد

نویسنده مقاله «کتاب‌شناسی علوم قرآنی» افزود: نقش سازمان‌های بین‌المللی چون سازمان کنفرانس اسلامی و یونسکو در این ارتباط نیز مهم و حائز اهمیت است که با ایجاد بانک جامع و کتابخانه دیجیتال جهانی اقدام به شناسایی و معرفی نسخ خطی قرآن کنند و برای انجام این مهم باید علاوه بر مراکز و سازمان‌ها، نسخه‌شناسان و نسخه‌یابان، پژوهشگران نیز در تبیین سیر تاریخی آن از جمله رسم الخط و تاریخ تدوین و تغییر و تکامل رسم الخط و نگارش آن همکاری داشته باشند و پس از شناسایی کامل نسخ خطی، فهرست‌نویسی جامع، یکدست و استاندارد، تمامی نسخ خطی قرآن صورت گیرد و پس از آن کتابخانه دیجیتال نسخ خطی قرآن برپا شود.

هاشم‌زاده افزود: در نقاط مختلف جهان نسخ خطی قرآنی فراوانی وجود دارد که بعضاً از جهات مختلف بسیار بااهمیت و ارزشمند است. بهتر است تمامی نسخ خطی در مکان امنی قرار گیرد و از این سرمایه‌های معنوی جهان اسلام به بهترین وجه حراست و حفاظت شود. البته نقش سازمان‌های بین‌المللی هم چون سازمان کنفرانس اسلامی در جهت جمع‌آوری، حفظ و ساماندهی نسخ خطی قرآن این کتاب آسمانی مسلمان حائز اهمیت است.

او درباره جایگاه نسخ خطی قرآن در بین سایر نسخ خطی گفت: هیچ کتابی وجود ندارد که به اندازه قرآن درباره آن شرح و تفسیر و کتاب نگارش یافته باشد و از عصر نزول تاکنون ده‌ها هزار کتاب پیرامون قرآن و شرح و تفسیر آن پرداخته

و نگارش یافته است.

هاشم‌زاده بیشترین تعداد نسخ خطی را متعلق به قرآن دانست و گفت: هزاران نسخه خطی قرآنی نه تنها در ایران بلکه در نقاط مختلف جهان وجود دارد، اگرچه تمامی نسخ قرآن فهرست‌نویسی نشده و اطلاع دقیقی از همه آن‌ها وجود ندارد، اما فهرست‌های نسخ خطی قرآن که در نقاط مختلف دنیا منتشر شده، گواه این ادعاست.

این کتاب‌شناس تصریح کرد: تقدس قرآن و لطافت روح مسلمانان در مناطق مختلف سبب خلق آثار هنری و ارزشمندی شده که در نوع خود بی‌نظیر است. اوج مکاتب هنری در هر عصری را می‌توان در توجه به قرآن، کتاب آسمانی مسلمانان و سیر تحول نگارش را می‌توان در نگارش قرآن یافت، چه در بین عرب‌زبان‌ها و یا دیگر زبان‌ها از جمله فارسی؛ رابطه تنگاتنگ عرصه هنر را باید با مخطوطات قرآن به ویژه در تحول نگارش، ارزیابی کرد. پس لازم است اکنون که حامل میراث گرانبسنگ و پربرار فرهنگی گذشتگان هستیم، از این میراث ارزشمند به خوبی نگهداری و حفاظت شود.

مؤلف «کتاب‌شناسی تفصیلی تفسیر قرآن» افزود: در مراکز، موزه‌ها و کتابخانه‌های مختلف کشور صدها و بلکه هزاران نسخه خطی قرآن وجود دارد. طبق گزارش‌ها تنها در کتابخانه ملی ایران بیش از هزار نسخه خطی قرآن و شاید بیشتر از آن در کتابخانه‌ها و موزه‌هایی هم چون آستان قدس رضوی نگهداری می‌شود که این نشانه اهمیت ایرانیان به نگهداری و کتابت قرآن است.

وی نکته ضرورت فعلی نسخ خطی را چنین عنوان کرد: نکته دارای اهمیت‌سازماندهی و آماده‌سازی برای اطلاع و قرآن‌دوستان از این سرمایه‌های معنوی و ارزشمند است که باید گفت با وجود کاستی‌ها و نقایصی که وجود دارد تا رسیدن به نقطه مطلوب و آرمانی فاصله نسبتاً زیادی در پیش روست.

نویسنده کتاب «دلیل التفاسیر فی السور» گفت: از آن‌جا که مراکز مختلف نگهداری نسخ خطی در ایران گسترده و فراوان است، مراکزی چون مرکز اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران کتابخانه آیت‌الله

مرعشی نجفی، کتابخانه مجلس شورای اسلامی، کتابخانه آستان قدس رضوی، مرکز تحقیقات نجوم، موزه قرآن، کتابخانه ملک و ... ضرورت دارد، جهت تبادل اندیشه‌ها و تجربیات، ساماندهی و اطلاع‌رسانی و ایجاد بانک جامع نسخ خطی قرآن به صورت دیجیتال و ... برای حفظ و نگهداری این میراث گرانبگ و معنوی با تشکیل انجمن و اتحادیه به این مهم اقدام و مبادرت ورزند.

عضو علمی گروه مآخذشناسی مرکز فرهنگ و معارف قرآن گفت: از آن جا که امکانات نگهداری نسخ خطی برای عموم مردم میسر نیست، با تجلیل و تشویق صاحبان نسخ خطی برای اهدا و یا فروش نسخ خطی به این مراکز، اعتماد صاحبان مبنی بر حفظ و نگهداری و مرمت نسخ خطی، جلب شود.

مشاور علمی و مآخذشناسی دائرةالمعارف قرآن کریم نگرش فرا ملی به نسخ خطی قرآن را زمینه‌ساز ایجاد بانک جامع جهانی نسخ خطی قرآن دانست و افزود: به وجود آمدن دید وسیع در مردم و مسئولان نسبت به نسخ خطی قرآن نیازمند فرهنگ‌سازی مناسب است.

هاشم‌زاده ادامه داد: باید سازمان‌های جهانی هم‌چون سازمان کنفرانس اسلامی و یونسکو اقدامات شایسته در جهت شناسایی و تهیه نسخ خطی به ویژه نسخی که در اماکن غیراسلامی وجود دارد، انجام دهند تا زمینه ایجاد بانک جامع جهانی نسخ خطی قرآنی فراهم شود.

نویسنده مقاله «کتاب‌شناسی تفاسیر قرن ۱۴» درباره اهمیت فهرست‌نگاری و شناسایی نسخ خطی گفت: از آن جا که نسخ خطی قرآن سرمایه‌های معنوی و نشانه‌های مهم و توجه‌گذشتگان به کلام وحی به شمار می‌آید و با توجه به اینکه حفظ و شناسایی این سرمایه‌های معنوی وظیفه کارشناسان، مراکز و مؤسسات مربوطه است و نیز از آن جا که بخش نسخ خطی کتابخانه‌ها بیش از پیش فعال شده و تنها در دو سال اخیر کتابخانه ملی بیش از ۲۰ هزار نسخه خطی تهیه کرده است، می‌توان نتیجه گرفت ایرانیان به حفظ آثار و سرمایه‌های معنوی در کشور ایران علاقه‌مند هستند.

وی افزود: از طرف دیگر این فعالیت‌ها نشانه‌های مهم و جدید مسئولان برای جلوگیری از خروج سرمایه‌های معنوی کشور و حفظ و نگهداری آن‌ها است، از این رو لازم و ضروری است با تلاش بیشتر اقدام به شناسایی و فهرست‌نویسی جامع و استاندارد این نسخ شود.

هاشم‌زاده تصریح کرد: بخشی از نسخ خطی نه تنها در کتابخانه ملی، بلکه در دیگر مراکز و کتابخانه‌ها، فهرست‌نویسی و شناسایی نشده و اکنون نیز که اهتمام بیشتری برای تهیه و جمع‌آوری این نسخ انجام شده و نسخ فراوانی را نیز تهیه و جمع‌آوری کرده‌اند. باید برای پیشرفت هر چه بیشتر در این محور تلاشی مضاعف صورت گیرد تا پس از شناسایی و فهرست‌نویسی تمامی آن‌ها زمینه ایجاد و تأسیس بانک جامع

نسخ خطی و کتابخانه دیجیتال فراهم شود. عضو علمی گروه مآخذشناسی مرکز فرهنگ و معارف قرآن کریم با بیان اینکه دانش و تجربه فهرست‌نویسی نسخ خطی قرآن، فراتر از دانش فهرست‌نویسی نسخ خطی دیگر است، گفت: کاتبان نسخ خطی نیز معمولاً افراد مسلط و درجه اول خط به شمار می‌آیند، فهرست‌نویسان نسخ خطی قرآن نیز باید در ابعاد مختلف، از جهت زمان نگارش، نوع خط و رسم‌الخط، تذهیب، مترجم (برای نسخ دارای ترجمه) صاحب تبحر و تجربه باشند.

باید با فرهنگ‌سازی عمومی مبنی بر اهدا و حتی فروش این نسخ در کشور، مانع خروج سرمایه‌های معنوی شویم

هاشم‌زاده درباره وظایف مسئولان و نهادهای دولتی درباره نسخ خطی قرآن گفت: نسخ خطی قرآن حاصل تلاش و هنر کاتبان و قرآن‌دوستان در طول ۱۴ قرن و سرمایه‌ای بس ارزشمند و معنوی است و این آثار، میراث گرانبه‌ای جهان اسلام در

سده‌های گوناگون است که باید ضمن حفظ و نگهداری، شناسایی و اطلاع‌رسانی و زمینه‌سازی برای استفاده اهل نظر و معرفت از آن‌ها، زمینه جلب مشارکت و اعتماد مردم برای اهدای این اسناد فراهم شود. وی ادامه داد: برای فرهنگ‌سازی برای نگرش ملی به نسخ خطی قرآن، باید دید وسیع‌تری باید اندیشید. در این راستا مسئولان و نهادهای دولتی باید علاوه بر توجه ویژه به شناسایی نسخ خطی، تهیه، خرید و یا تشویق برای اهدای آن‌ها و تجلیل از صاحبان این نسخ به نحو شایسته و مطلوب، سرمایه‌گذاری برای حفظ، مرمت و جلوگیری از تخریب تدریجی آن‌ها، تلاش ویژه‌ای برای آماده‌سازی بانک جامع نسخ خطی و کتابخانه دیجیتال پس از فهرست‌نویسی آن‌ها انجام دهند.

هاشم‌زاده در پیشنهاد راهکارهایی برای جلوگیری از خروج و تخریب نسخ خطی قرآن گفت: علاوه بر اهتمام مسئولان و نهادهای دولتی و بین‌المللی و اختصاص بودجه لازم جهت شناسایی و تهیه نسخ خطی و نیز کنترل راه‌های خروج آن‌ها از کشور، باید با فرهنگ‌سازی عمومی مبنی بر اهدا و حتی فروش این نسخ در کشور، مانع خروج سرمایه‌های معنوی شویم.

این کتاب‌شناس تصریح کرد: صاحبان نسخ خطی نیز باید جهت حفظ این سرمایه‌های ارزشمند معنوی با سپردن آن به مراکز مطمئن مانع از بین رفتن و یا دستبرد به آن‌ها شوند، از طرف دیگر باید اعتماد صاحبان نسخ خطی مبنی بر حفظ و حراست و نگهداری صحیح آن‌ها جلب شود. در این ارتباط اقدام برخی کتابخانه‌ها در واگذاری صندوق امانات اسناد و نسخ خطی در کتابخانه ملی که تاکنون هم نسخ نفیس و ارزشمندی دریافت کرده‌اند و باعث حفظ و جلوگیری از تخریب نسخ خواهد شد، بسیار مهم، ارزشمند و ستودنی است.

از آن جا که نسخ خطی قرآن سرمایه‌های معنوی و نشانه اهتمام و توجه گذشتگان به کلام وحی به شمار می‌آید و از این رو که حفظ و شناسایی این سرمایه‌های معنوی وظیفه کارشناسان، مراکز و مؤسسات مربوطه است

طراح نخستین «بانک اطلاعات نسخ خطی»
تأکید کرد:

بازنگری در فهرست نویسی؛ مهم‌ترین ضرورت ساماندهی نسخ خطی قرآن

با دید ویژه‌تری به این نسخه‌ها بپردازد و ترجمه بین خطوط که هم ترجمه و هم خلاصه تفسیر است و معمولاً توجهی به آن‌ها نشده را مورد توجه بیشتری قرار دهد. توجه به زبان این ترجمه‌ها که از نقاط مختلف کشور بوده‌اند و از نظر زبان‌شناسی دارای ارزش‌اند، نیز اهمیت دارد.

او ادامه داد: ویژگی مهم دیگری که نسخ خطی قرآن را از سایر نسخ خطی جدا می‌سازد، ویژگی‌های خاص هنری این نسخه‌هاست، متأسفانه نگاه فهرست‌نویسان به ویژگی‌های هنری و زیبایی‌شناسی نسخ خطی قرآن معمولاً نگاه هنری نبوده است، این‌که چه علائمی برای وقف چه علائمی برای ادغام، چه علائمی برای تفکیک سوره‌ها و آیات گذاشته شده توجه نشده و اگر بخواهیم تاریخچه‌ای از کتابت قرآن و پیدایش علائم قرآنی داشته باشیم، متوجه می‌شویم که روی نسخه‌های خطی قرآن چنین کارهایی انجام نشده است.

او در اشاره به اهمیت جلوگیری از قاچاق نسخ خطی به خارج از کشور گفت: برای حفظ نسخ خطی قرآن و جلوگیری از قاچاق این نسخ به خارج از کشور لازم است، در وهله اول نسخ خطی را سریع‌تر فهرست کنیم، چرا که بسیاری از نسخ خطی موجود هنوز فهرست نشده‌اند و اولین ارزش فهرست‌نویسی ثبت شدن نسخه است که به نوبه‌ی خود از جابه‌جایی و قاچاق آن‌ها جلوگیری کرده، نسخه‌شناسایی و حفظ می‌شود، ولی وقتی نسخه‌ای فهرست نشده باقی بماند در معرض خطر نابودی، دزدی و قاچاق قرار دارد.

او در پایان گفت: ما در ایران نسخه‌شناس متبحر بسیاری داریم و از این لحاظ در مقام نخست در جهان قرار داریم، از نظر تعداد فهرست نسخ خطی و توجه به نسخ خطی نیز در وضعیت مناسبی به سر می‌بریم.

نسخه‌شناسان متخصص در حوزه علوم قرآنی باید با نگرشی نوین به فهرست‌نگاری و نسخه‌شناسی قرآن‌های مترجم پرداخته و فهرست‌ها را مورد بازنگری قرار دهند.

ناصر گلبار «نسخه‌شناس و طراح نخستین «بانک اطلاعات نسخ خطی» در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، با بیان این مطلب گفت: قرآن‌های مترجم از جهت زبان‌شناسی و ادبیات بسیار اهمیت دارد و نوع نگاه مردم زمان‌های متفاوت به قرآن در ترجمه‌های هر زمان هویدا می‌شود، اما معمولاً در فهرست‌نویسی‌های این قرآن‌ها بسیاری از نکات نادیده گرفته و مورد غفلت واقع شده است.

او ادامه داد: قرآن به‌عنوان نسخه خطی در کنار سایر نسخه‌های خطی در طول سالیان فهرست شده و در ابتدای فهرست‌ها به‌عنوان تبرک قرآن‌های خطی را نیز فهرست می‌کرده‌اند، اما نگاه فهرست‌نویسان به قرآن‌های خطی نگاهی از جنس نگاه به سایر نسخ خطی بوده است. طراح نخستین بانک اطلاعات نسخ خطی جهان گفت: معمولاً در فهرست‌ها ویژگی‌های خاص نسخ خطی قرآن مانند علائم تجویدی، انواع قرائات، و ویژگی‌های تذهیب مورد توجه قرار نگرفته است، چرا که فهرست‌نویس معمولاً کارش فهرست نسخ خطی یک مجموعه صرف نظر از قرآن بودن یا نبودنش بوده است.

این نسخه‌شناس تصریح کرد: ضرورت دارد که نگاه نسخه‌شناسان و فهرست‌نگاران قرآنی به نسخ خطی قرآن متفاوت باشد؛ برای مثال قرآن‌های مترجم به‌لحاظ مختلف دارای ارزش هستند و باید فهرست‌نگار

دیجیتالی کردن نسخ خطی نیز اهمیت بسیار دارد و کتابخانه‌ها با صرف هزینه‌ای کم می‌توانند به این امر اقدام و به تهیه اسکن نسخه‌های خطی بپردازند

عَلَّمَ اللَّهُ لِي مَا كُنْتُ أَعْلَمُ
بِحُجْرَةِ الْبَيْتِ الْمَقْدِسِ
وَأَمْرِهِ بِمَنْعِ الْبُحْرَانِ
وَأَمْرِهِ بِمَنْعِ الْبُحْرَانِ
وَأَمْرِهِ بِمَنْعِ الْبُحْرَانِ

سید محمد عمادی حائری:

تحقیق و تصحیح مهم‌ترین ضرورت ساماندهی نسخ خطی قرآن است

با ترجمه‌های کهن را نیز در خود جای داده‌اند، که این ترجمه‌ها بیانگر زبان و ادبیات کهن فارسی هستند.

او ادامه داد: تحقیق و تصحیح نسخه‌های خطی به ویژه نسخه‌های ترجمه‌دار بسیار مهم است، خوشبختانه قبل از انقلاب که مرحوم «احمدعلی رجایی بخارایی» به عنوان آغازگر راه نسخه‌شناسی ترجمه‌های کهن قرآن بود، نسخه‌شناسی قرآن بسیار رونق گرفت و بنیاد فرهنگ ایران به چاپ عکسی برخی از این نسخه‌ها روی آورد و آن‌ها را به صورت برگردان نسخه با چاپ به صورت عکس منتشر کرد.

این نویسنده افزود: مرحوم بخارایی، «علی رواقی» و «محمدجعفر یاحقی» در آن دوره برخی از ترجمه‌ها، تفاسیر قدیمی و قرآن‌های خطی را تصحیح کردند، پس از انقلاب هم این کار با شدت بیشتری ادامه یافت. اما متأسفانه هم‌اکنون تصحیح نسخ خطی دچار ضعف شدیدی شده و این زیان بزرگی است.

عمادی حائری در اشاره به قاچاق نسخه‌های خطی قرآن از کشور گفت: تنها راه جلوگیری از قاچاق نسخ خطی به خارج از کشور، اختصاص دادن بودجه‌ای از طرف دولت برای خرید این نسخ به کتابخانه‌ها و سازمان‌های مربوطه است، اقدامات امنیتی و فرهنگی نیز راهکارهای دیگری است، که در قدم‌های بعدی باید به آن‌ها توجه داشت.

مهم‌ترین ضرورت در ساماندهی نسخ خطی قرآن در حال حاضر تحقیق و تصحیح آن‌هاست، پس از آن باید این نسخه‌ها را چاپ و در اختیار محققان و پژوهشگران قرار داد.

«سید محمد عمادی حائری» پژوهشگر و نویسنده در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، با بیان مطلب فوق گفت: ما تقریباً در فهرست‌نگاری و معرفی نسخه‌های خطی قرآن غنی هستیم و اکنون زمانی است که باید به تصحیح و تحقیق این متون روی آوریم، بسیاری از قرآن‌های خطی در کتابخانه آستان قدس رضوی موجود است که خوشبختانه شناسایی و فهرست شده‌اند، اما متن آن‌ها تصحیح و چاپ نشده است.

او ادامه داد: لازم است تا این متون را به شیوه انتقادی و علمی بازخوانی، تصحیح و چاپ کرد، تا محتوای این نسخه‌های خطی در اختیار محققان و پژوهشگران قرار گیرد.

مؤلف «کتاب قرآن فارسی کهن» تصریح کرد: نسخه‌های خطی قرآن دو گونه‌اند، برخی تنها متن قرآن را دربر می‌گیرند و برخی دیگر متن قرآن همراه

یک پژوهشگر نسخ خطی:

نسخ خطی قرآن باید در دسترس پژوهشگران و محققان قرار گیرد

مهم‌ترین کار در ساماندهی نسخ خطی قرآن، در دسترس قرار دادن این نسخ برای پژوهشگران و محققان است، البته حتماً لازم نیست که خود متن اصلی نسخه‌ها، بلکه می‌توان میکروفیلم و یا تصویری از آن‌ها را در اختیار آنان قرار داد.

«علی صفری» پژوهشگر نسخ خطی در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) با بیان این مطلب گفت: مراکز و کتابخانه‌های بسیاری در زمینه شناسایی، فهرست‌نگاری و نگهداری نسخ خطی قرآن فعالیت دارند، اما متأسفانه عموم کتابخانه‌ها به‌سختی و با شرایط دشوار نسخه‌ها را در اختیار محقق یا پژوهشگر قرار می‌دهند.

او ادامه داد: با این وجود نسخه‌های خطی قرآن در ایران در شرایط نگهداری خوبی به سر می‌برند و نسخه‌های خطی نفیسی که از نظر هنری، رسم‌الخط، تذهیب، نوع ترجمه و... اهمیت بسیار دارند، شناسایی شده و نگهداری می‌شوند.

صفری درباره نبود فهرست‌نویسی برای نسخه‌های خطی قرآن گفت: ما باید برای فهرست‌نویسی نسخه‌های قرآنی به اولویت‌ها توجه کنیم که خوشبختانه این کار انجام شده است. برای نمونه در کتابخانه آستان قدس رضوی این کار انجام شده، اما روند آن هنوز هم به‌کندی پیش می‌رود و

پژوهشگران از ارزش و ویژگی‌های دستنویس‌های فهرست‌نشده آگاهی نخواهند داشت.

نویسنده مقاله «صلاة مسعودی، متنی فارسی از سده ششم هجری» افزود: معرفی نسخه‌های خطی قرآن نیز از مواردی است که بسیار اهمیت دارد، هم‌اکنون در کتابخانه‌ها، قرآن‌های مترجم و دارای اهمیت بسیاری وجود دارد که هنوز معرفی نشده‌اند، قرآن‌های مترجم از نظر زبان فارسی هم اهمیت دارند، چرا که ویژگی‌های ترجمه و زبان فارسی هر دوره را نمایان می‌کند، بنابراین لازم است تا فهرست‌نویسان این‌گونه نسخه‌ها، با زبان فارسی و قرآن به‌طور کامل آشنایی داشته باشند، تا بتوانند معرفی صحیحی از نسخه‌ها ارائه دهند.

نسخ‌های خطی قرآن: محمل ویژگی‌های هنری

محملی که هنر بعد از اسلام ایران در آن پیاده شده همین نسخه‌های خطی قرآن بوده است، این پژوهشگر «مرکز پژوهشی میراث مکتوب» با بیان این نکته که اکثر نسخه‌شناسان، به مباحث فیزیکی و نسخه‌آرایی دستنویس‌های قرآن کم‌توجهی می‌کنند، گفت: از معدود کسانی که در بررسی ویژگی‌های هنری نسخه‌ها تبحر کافی داشت مرحوم «مهدی بیانی» بود و در حال حاضر، غیر از یکی دو نفر معدود، کسی بصورت جدی این موضوع را پیگیری نمی‌کند، درحالی که باشکوه‌ترین نمونه‌های کتاب‌آرایی دوره اسلامی را می‌توان در نسخه‌های قرآنی مشاهده کرد.

صفری گفت: اما نکته جالب توجه این است که این موارد

هنری در قرآن‌های خطی بسیار بااهمیت هستند، زیرا

محملی که هنر بعد از اسلام ایران در آن پیاده شده

همین نسخه‌های خطی قرآن بوده است، برای

مثال سرلوحه ابتدا در قرآن به عنوان سرلوحه

سوره وارد شد، سپس در نسخه‌های دیگر به

کار رفت. اگر هر کدام از تزئینات

نسخه‌شناسی را بررسی کنیم، خواهیم دید

که ابتدا در قرآن نمود یافته و سپس در سایر

نسخه‌ها کاربرد پیدا کرده است. به جز انواع

خط‌ها که ابتدا آن را در دیوان‌ها پخته شده،

سپس در قرآن‌ها به کار می‌رفتند و برای

نسخه‌های دیگر نیز استفاده می‌شدند.

این پژوهشگر که تصحیح کتاب «تحفة العراقین» را در دست چاپ

دارد، در اشاره به مشکلات نسخه‌شناسی عام گفت: در نسخه‌شناسی

به‌صورت عام هم با مشکلاتی همراه هستیم، برای مثال شمار

فهرست‌نویسان خبره ما بسیار اندک است و در این زمینه نیز به دلیل

ساختار تجربی آن شرایط آموزشی چنان نیست که بتوان افراد مستعد را

در رشته‌های کتاب‌شناسی و نسخه‌شناسی شناسایی کرده و به صورت

عملی وی را در فهرست‌نگاری نسخه‌های خطی قرآن و غیر قرآن که

تاکنون فهرست نشده‌اند، تشویق کرد، چرا که به مرور زمان و با نداشتن

تجربیات این نیروها به صورت تخصصی تربیت خواهند شد.

ما باید برای فهرست‌نویسی نسخه‌های قرآنی به اولویت‌ها توجه کنیم که خوشبختانه این کار انجام شده است. در کتابخانه آستان قدس رضوی این کار انجام شده، اما روند آن هنوز هم به‌کندی پیش می‌رود

کارشناس کتب خطی آستان قدس رضوی: رسیدن به وحدت نظر میان فهرست نگاران قرآنی ضروری است

ارزیاب و کارشناس کتب خطی آستان قدس رضوی با تأکید بر ضرورت ساماندهی نسخ خطی قرآن گفت: رسیدن به وحدت نظر میان نسخه‌شناسان و فهرست‌نگاران قرآن‌های خطی مسأله حیاتی و مهم است.

«محمد وفادار مرادی» کارشناس و ارزیاب کتب خطی آستان قدس رضوی در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) افزود: فعالان حوزه نسخ خطی به ویژه نسخ قرآن، هم‌اکنون به ضرورت ساماندهی نسخه‌های خطی قرآن واقف شده‌اند و در همین راستا جلساتی در قم، تهران و مشهد برای هم‌اندیشی نسبت به ایجاد وحدت نظری درباره نسخه‌های خطی برگزار شد، هم‌چنین سمینارهای مختلفی در داخل و خارج از کشور برگزار شده تا این مهم تحقق یابد، که آخرین این سمینارها سال گذشته در وین با حضور تمام نسخه‌شناسان مطرح دنیا برگزار شد.

او با بیان این نکته که تضاد آرا نسخه‌شناسان به ضرر نسخ

خطی قرآن است، گفت: استانداردسازی نسخه‌شناسی

و فهرست‌نگاری باید به گونه‌ای انجام شود که برای

معرفی نوع کاغذ، نوع خط و تذهیب به

کلیدواژه‌های یکسانی دست‌یابیم و باید سعی

کرد، آرای متفاوت فهرست‌نگاران

نسخه‌های خطی قرآن را به یک نقطه

مشترک رساند.

مرادی گفت: کتابخانه آستان قدس

رضوی مجموعه نفایس قرآن‌های جهان را

در خود جای داده است. این کتابخانه در

حال حاضر ۱۵ هزار قرآن و جزوه خطی دارد

که بسیاری از این نسخه‌ها از قدمت بالایی برخوردارند.

وی افزود: به یک معنا می‌توان گفت، تاریخ تحول و تطور خط، کاغذ،

جلدسازی و سیر ترجمه‌های قرآن کریم را در اینجا داریم و هر محققى که

بخواهد در این زمینه‌ها در مکاتب هنری مختلف اعم از سلجوقیان غزنویان - ایلخانی - مغول - تیموری - صفوی - مکتب زند و قاجار کار کند، می‌تواند از کتابخانه آستان قدس رضوی شروع کند.

وفادار مرادی درباره ملاک‌های انتخاب قرآن‌ها برای خرید گفت: به دلیل حجم بالای قرآن‌ها و نفایس موجود در کتابخانه آستان قدس رضوی، انتخاب برای دریافت و خرید قرآن‌های بسیار حساس است و در

درجه اول قرآنی که برای هدیه‌گذاری ارائه می‌شود،

حتی‌الامکان باید کاتب خراسانی داشته و یا قرآنی باشد

که نمونه آن را آستان قدس نداشته باشد.

نویسنده کتاب «اصول و قواعد

فهرست‌نگاری کتب خطی» تصریح کرد: اگر

نسخه‌ای برای فروش ارائه شود که نمونه آن

را داشته باشیم خریداری نمی‌کنیم، مگر

اینکه نسخه ارائه شده مزایایی نسبت به

دیگر نسخه‌های داشته باشد. به عبارت

دیگر نسخه تکراری را انتخاب نمی‌کنیم، اما

قرآن‌های نفیس معمولاً شامل این قانون

نمی‌شوند، برای مثال قرآن‌هایی به خط

«یاقوت مستعمی» که چندین نسخه آن هم‌اکنون در آستان قدس

موجود است و یا ترجمه‌های مربوط به قرن ششم و هفتم را سعی داریم

جذب کنیم.

کتابخانه آستان قدس رضوی مجموعه نفایس قرآن‌های جهان را در خود جای داده است، این کتابخانه در حال حاضر ۱۵ هزار قرآن و جزوه خطی دارد که بسیاری از این نسخه‌ها از نفاست بالایی برخوردارند

نویسنده کتاب «اصول و قواعد فهرست‌نگاری کتب خطی» در پاسخ به این پرسش که همه قرآن‌های موجود در این کتابخانه فهرست‌شده‌اند یا خیر؟ گفت: همه قرآن‌های خطی موجود در کتابخانه آستان قدس رضوی فهرست‌نویسی شده‌اند و هیچ قرآن یا نسخه خطی دیگری در این کتابخانه موجود نیست که اطلاعات آن استخراج نشده باشد.

وی درباره روند کار فهرست‌نویسی گفت: اطلاعات هر قرآن و نسخه خطی پس از ورود به کتابخانه استخراج می‌شود، اما مراحل فهرست‌نگاری قرآن متفاوت است، ابتدا کارشناسان اطلاعات مختصر قرآن‌ها را که شامل ۱۲ بخش است، در شناسنامه قرآن ثبت کرده، سپس این شناسنامه ۱۲ بخشی در دفاتر اموالی ثبت می‌شود. این بخش‌ها شامل نوع خط، تعداد و روق، تعداد سطر، تذهیب‌ها، جلد، کاتب - تاریخ تحریر، ترجمه و حاشیه‌ها است.

این ارزیاب کتب خطی آستان قدس رضوی با بیان این نکته که این مراحل طی سه روز انجام می‌شود، گفت: اطلاعات ثبت شده در شناسنامه روی قرآن نصب شده در دفاتر ثبت اموالی یادداشت می‌شود و سپس به اهداکننده یا فروشنده نسخه اعلام وصول می‌شود.

این کارشناس و ارزیاب کتب خطی آستان قدس رضوی در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) افزود: مشخصات قرآن‌ها و نسخه‌های خطی که برای فروش ارائه می‌شوند، در فرم ویژه‌ای به ثبت می‌رسد، تا در شورای ارزیابی که به صورت هفتگی تشکیل می‌شود، قیمت‌گذاری شده و با صاحب نسخه، قرآن مربوطه خریداری می‌شود. وی ادامه داد: البته طبق مقررات، از هر نسخه خطی قرآنی که به آستان قدس برای ارزیابی ارائه می‌شود، با نظر کارشناسان تصاویری رنگی تهیه شده و در بخش نسخ خطی آستان قدس رضوی نگهداری می‌شود.

مرادی با بیان این مطلب که سقفی برای قیمت‌گذاری قرآن‌های خطی وجود ندارد، گفت: کارشناسان با توجه به معیارهای موجود نسخه خطی را قیمت‌گذاری می‌کنند، این معیارها شامل دوره تاریخی نسخه قرآنی، کاتب، نوع جلد، نوع کاغذ، تذهیب و سایر مواردی است که نفاست یک قرآن را تشکیل می‌دهد.

وی توضیح داد: کارشناس و نسخه‌شناسان آستان قدس رضوی با تجربه‌ای که کسب کردند، بسته به تعداد تذهیب‌ها، مشهور بودن کاتب، دوره کتابت، ترجیحاً قرون‌های اولیه اسلامی، سوره‌های تذهیب شده، شمشه‌ها و قندیل‌ها به قیمت‌گذاری می‌پردازند.

همه قرآن‌های خطی موجود در کتابخانه آستان قدس رضوی فهرست‌نویسی شده‌اند و هیچ قرآن یا نسخه خطی دیگری در این کتابخانه موجود نیست که اطلاعات آن استخراج نشده باشد

یک پژوهشگر:

احیای نسخ خطی قرآن باید استانداردسازی شود

این ترتیب که در مورد نگارش، رسم الخط و ویژگی‌های هنری هر قرن اسلامی می‌توانیم اطلاعات خوبی را به دست آوریم.

او در ادامه درباره شیوه ساماندهی نسخ خطی گفت: در ساماندهی این نسخه‌ها باید پژوهشگران قرآنی و نسخه‌شناسان و نسخه‌یاب‌ها همکاری لازم را داشته باشند. باید به دنبال شناسایی و فهرست‌نویسی جامعی از نسخه‌های خطی قرآن کریم بود. ما هنوز فهرست‌نویسی جامعی نداریم، شاید در حدود ۲۵ هزار نسخه خطی وجود داشته باشد که تاکنون فهرست‌نویسی نشده‌اند و باید افراد به این کار همت کنند.

سماواتی افزود: ما در کشورهای هم‌جوار مانند هند، اروپا و حتی در مراکز رژیم اشغال‌گر قدس، نسخه‌های خطی کمیابی از قرآن داریم که باید شناسایی شود و لازم است از منابع تحت پوشش سازمان‌های بین‌المللی که

در حوزه‌های نسخه‌یابی و نسخه‌شناسی کار می‌کنند، کمک گرفت.

این پژوهشگر که چندی است احیای نسخه‌خطی «بیان الاسرار» متعلق به «عارف قزوینی» را در دست دارد، در پایان افزود: اگر این نسخه‌ها به صورت نرم‌افزاری تعبیه شوند، موجب می‌شود که مفاهیم ارزشمند قرآن در جامعه بهتر و بیشتر نهادینه شود و از سوی دیگر ما در حوزه‌های علوم قرآنی هم پیشرفت می‌کنیم. هم‌اکنون در بسیاری از نقاط کشور نسخه‌های ارزشمندی وجود دارد که دارای ارزش‌های بسیاری است و لازم است با اطلاع‌سانی کامل در این زمینه نوعی اعتمادسازی ایجاد کنیم تا از خروج این نسخه‌ها به خارج از کشور جلوگیری شود.

با توجه به پیشرفت نرم‌افزاری روز و تکنولوژی‌های رایانه‌ای به نظر می‌رسد لازم است تا احیای نسخ خطی نیازمند استانداردسازی جدید است تا به یک نظم منطقی در این زمینه دست یابیم.

«فاطمه سماواتی» پژوهشگر نسخ خطی در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، با بیان این مطلب گفت: برپایی کتابخانه‌های دیجیتال و تعبیه نسخ خطی به صورت نرم‌افزاری از ضروریات استاندارد سازی است که ما را به یک وحدت‌رویه در ساماندهی نسخ خطی قرآن می‌رساند.

او ادامه داد: ما در حوزه‌هایی که به علوم اسلامی و مطالعات ایرانی مربوط است، این ضرورت را احساس می‌کنیم که نسخ خطی را ساماندهی کنیم، به ویژه این ساماندهی باید در بخش نسخ خطی مربوط به قرآن کریم باشد که ضرورت دو چندان دارد.

این پژوهشگر گفت: مسلمانان باید همت کرده و این نسخ خطی را شناسایی و ساماندهی کنند. با توجه به حمله‌های فرهنگی دشمنان از جمله اسرائیل که با استفاده از تکنولوژی‌های روز نسخه‌های جعلی کتاب‌های آسمانی را ایجاد می‌کنند، به طوری که کمتر کسی بتواند تفاوت نسخه اصل را از نسخه جعلی تشخیص دهد؛ بنابراین ضرورت دارد که ما براساس اعتقادات اسلامی خود به شناسایی و حفظ نسخه‌های خطی قرآن مبادرت ورزیم.

صاحب امتیاز و مدیرمسئول فصل‌نامه «فکر و نظر» تصریح کرد: دانش ما در حوزه‌های علوم قرآنی محدود است. ما طی قرون اسلامی و در طول چهارده قرن، با تمسک‌جستن و دست‌یابی به این نسخ خطی می‌توانیم اطلاعات خود را در حوزه قرآن و علوم قرآنی کامل کنیم، به

خطی ابتدا وارد قرنظینه شده و سپس آفت‌زدایی می‌شود و سپس در صورت نیاز صحافی شده، آن‌گاه به داخل مجموعه نسخ خطی انتقال پیدا می‌کنند. لازم است تا این شرایط در همه کتابخانه‌هایی که دارای نسخ خطی هستند، ایجاد شود.

اردلان ضمن بیان این مطلب که قرآن‌های خطی نسبت به سایر نسخ خطی دارای ارزش و اهمیت خاصی اند، گفت: این نسخه‌ها دربردارنده عناصر فرهنگی و دینی بسیاری هستند، ولی عموماً قرآن‌های خطی توسط فهرست‌نگارانی فهرست می‌شوند که سایر نسخ خطی را نیز فهرست می‌کنند.

او ادامه داد: در کتاب‌ها دو مطلب مهم مدنظر فهرست‌نگار قرار می‌گیرد؛ نخست بحث کتاب‌شناسی و دیگری نسخه‌شناسی. در کتاب‌شناسی فهرست‌نگار به معرفی مولف نسخه، محتوای نسخه و ارزش علمی آن می‌پردازد و سپس در نسخه‌شناسی دارای نوع خط، کاتب، مکانی و زمانی نگارش نسخه، نوع تذهیب و ویژگی‌های آن، جلد و... را بررسی می‌کند.

اردلان افزود: اما در فهرست‌نگاری قرآن بحث کتاب‌شناسی به دلیل الهی بودن متن وجود ندارد و تمامی بررسی‌ها معطوف به نسخه‌شناسی می‌شود، که ویژگی‌های یک نسخه قرآنی که عموماً از بهترین و متکامل‌ترین هنرها در تزئین و نگاشتن آن‌ها استفاده می‌شده است را بررسی و ثبت می‌کنند. البته نسخه‌شناسی قرآن‌ها بسیار مهم‌تر از سایر نسخ خطی اند، چرا که ویژگی‌های تاریخی یک هنر و تکامل آن در طول قرون را مشخص می‌کند.

این استاد دانشگاه در بیان ارزش قرآن‌های خطی «مُتْرَجَم» تصریح کرد: قرآن‌های دارای ترجمه ارزش مضاعفی بر سایر قرآن‌ها دارند، چرا که معنای واژه‌های کهن و ویژگی‌های زبانی هر عصر را مشخص می‌سازند، از این رو در دوره‌ای گروهی از دانشجویان دانشکده ادبیات مشهد به‌عنوان پژوهشگران فرهنگ‌نامه قرآنی انتخاب شدند و واژه‌های کهن را با معنای موجود از قرآن‌های خطی دارای مترجم گردآوری کردند که چندی پیش «محمدجعفر یاحقی» آن را در ۵ جلد منتشر کرد، در این فرهنگ‌نامه مشخص شده هر کلمه در چه قرآنی دارای چه معنایی است.

او در پایان گفت: در دسترس قرار دادن نسخه‌های خطی قرآن برای پژوهشگران و دانشجویان مسأله مهم دیگری است، که باید به آن توجه شود، این درست است که نسخه اصل را به دلیل صدمه وارد آمدن نمی‌توان در دسترس قرار داد، اما می‌توان اسکن‌ها و تصاویری از این نسخه‌ها تهیه کرد و به راحتی در اختیار پژوهشگران قرار داد.

«سیدعلی اردلان» کارشناس فهرست‌نگاری
آستان قدس رضوی:

شرایط حفاظتی مناسب برای نگهداری نسخ خطی قرآن فراهم شود

مهمترین ضرورت نسخه‌های خطی قرآن، فراهم آوردن شرایط حفاظتی مناسب برای این نسخه‌ها و سایر نسخ در همه مراکز نگهداری‌کننده نسخ‌های خطی در کشور است.

«سیدعلی اردلان» نسخه‌شناس و فهرست‌نگار کتابخانه آستان قدس رضوی در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) با بیان این مطلب گفت: اکنون به پیشرفت‌های بسیار خوبی در زمینه نگهداری نسخ خطی قرآن رسیده‌ایم و در گذشته نسخ خطی بدون هیچ مراقبت ویژه‌ای در قفسه‌ها نگهداری می‌شد، اما اکنون نسخ

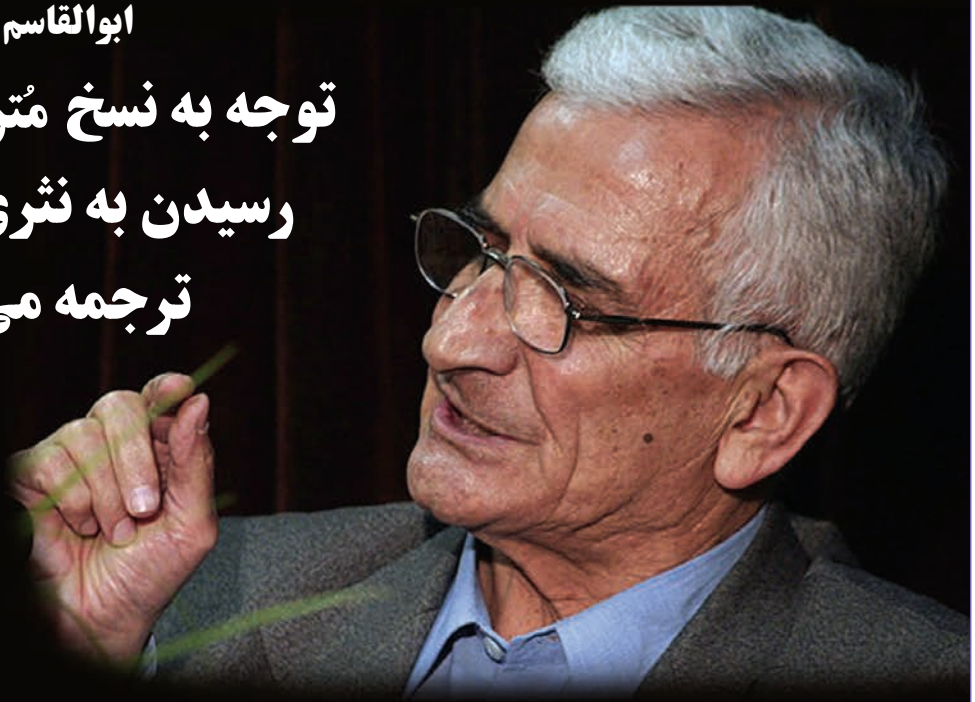
قرآن‌های دارای ترجمه ارزش مضاعفی بر سایر قرآن‌ها دارند، چرا که معنای واژه‌های کهن و ویژگی‌های زبانی هر عصر را مشخص می‌سازند

ذکر و رت ساماندهی قرآن‌های خطی
در نگاه قرآن پژوهان

ابوالقاسم امامی: توجه به نسخ مَترجم قرآن سبب رسیدن به نثری استوار در ترجمه می‌شود

شمار می‌آیند، از همین رو چاپ ترجمه‌های کهن قرآن و در دسترس بودن آن‌ها برای عموم بسیار مهم است. این مترجم قرآن با بیان این مطلب که نسخه‌های خطی قرآن در بررسی سیر تحول و تطور زبان فارسی، تحولات خط، تذهیب، کتابت و ... اهمیت دارند، گفت: این نسخه‌ها در ترجمه قرآن کمک بسیار بزرگی برای مترجمان خواهند بود، چرا که در یافتن معادل‌های موجود در زبان فارسی موثر است.

امامی گفت: بسیاری از نسخه‌های موجود از قرآن و سایر رشته‌های علوم قرآنی به تازگی به سهولت در اختیار پژوهشگران و محققان قرار گرفته و حتی برخی از آن‌ها نیز چاپ شده است، بنابراین مترجمان و محققان می‌توانند از این نسخه‌ها به راحتی استفاده کنند.

عضو هیأت علمی مرکز پژوهشی میراث مکتوب چاپ نسخ خطی قرآن را یکی از مهمترین ضرورت‌های این بحث دانست و گفت: نسخ خطی قرآنی و ترجمه‌های قرآن برای محققانی که تاریخ زبان فارسی را بررسی می‌کنند، نیز مهمترین منبع به

«ابوالقاسم امامی» توجه به نسخه‌های خطی قرآن را امری ضروری دانست و گفت: توجه به نسخه‌های خطی قرآن که دارای ترجمه فارسی هستند، رسیدن به نثری استوار و شایسته در ترجمه قرآن را محقق می‌سازد.

«ابوالقاسم امامی» قرآن‌پژوه و خادم قرآن کریم در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) افزود: نسخه‌های خطی که میراث کهن بازمانده از گذشتگان این سرزمین محسوب می‌شوند برای تاریخ امروز و آیندگان بسیار مهم و ارزشمند هستند.

وی ادامه داد: نسخه‌های خطی به ویژه نسخه‌های قرآن با ترجمه فارسی در صدر اهمیت سایر نسخه‌های خطی قرار دارند. نسخه‌های قرآن با ترجمه فارسی نشان از اهمیت قرآن برای ایرانیان دارد، این ترجمه‌های کهن معادل‌های موجود در زبان فارسی برای واژه‌های قرآنی را معرفی می‌کنند و در توسعه زبان فارسی و گسترش دایره واژگان اهمیت بسیار دارند.

این مصحح برگزیده سال ۸۰ گفت:

ترجمه‌های کهن قرآن، منبع و مأخذ مهمی برای زبان فارسی به حساب می‌آید.

ترجمه‌های کهن قرآن، منبع و مأخذ مهمی برای زبان فارسی به شمار می‌آیند، از همین رو چاپ ترجمه‌های کهن قرآن و در دسترس بودن آن‌ها برای عموم بسیار مهم است

در گفت‌وگو با «آذرتاش آذرنوش» مطرح شد مخطوطات قرآنی؛ در انتظار نسخه‌شناسی علمی

«آذرتاش آذرنوش» با تأکید بر بهره‌گیری کتابخانه‌ها و مراکز نگهداری‌کننده نسخ خطی از روش‌های فهرست‌نویسی علمی گفت: مخطوطات قرآنی در انتظار نسخه‌شناسی علمی مانده‌اند و ضرورت دارد که دانشمندان به فهرست‌نویسی و چاپ نسخ خطی قرآنی بپردازند.

این قرآن‌پژوه در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) گفت: امروزه تعداد بسیاری از قرآن‌های خطی که میراث گذشتگان هستند باقی مانده است که کتابت آنها از قرن چهارم هجری شروع شده و تا عصر حاضر ادامه داشته است، در نتیجه می‌توان گفت، از آن روزگاری که زبان فارسی تکوین می‌یافت، با ترجمه‌های قرآن همراه بود.

وی ادامه داد: این برای زبان فارسی از نظر تاریخی اهمیت بسیاری دارد، این‌گونه ترجمه‌ها طی قرون ادامه پیدا کرده و در نسخه‌های متعدد به شکل‌های گوناگون و لهجه‌های متعدد فارسی نمود یافت. این استاد دانشگاه تهران تصریح کرد: ترجمه‌هایی از قرآن که از سال ۳۶۰ هجری به بعد به جا مانده نیز دارای اهمیت بسیار است، هرکدام از این ترجمه‌ها برای خود اهمیتی دارند چه از نظر نسخه‌شناسی و چه از نظر زبان‌شناسی، این ترجمه‌ها شیوه‌های ترجمه قرآن در طول تاریخ را یادآور می‌شوند و مشخص می‌سازد که قرآن در هر عصر و دوره‌ای به چه شیوه‌هایی ترجمه می‌شده است.

نویسنده کتاب «تاریخ ترجمه» با بیان این نکته که نسخه‌شناسی ترجمه‌های قرآن امری بسیار دشوار است، گفت: این نسخه‌های برای بررسی زبان و خط فارسی در طول قرن‌ها منابع مهم و ارزشمندی محسوب شده و می‌شوند، این ترجمه‌ها می‌توانند تحول و تطور زبان فارسی را در طول تاریخ نمایان ساخته، کاتبان دوران‌های مختلف، انواع خطوط، ویژگی‌های تذهیب و جلدسازی را نیز مشخص می‌سازند و به عبارتی فرهنگ غنی هنری و زبانی ایران‌شناسان را یادآور می‌شوند.

آذرنوش در اشاره به ضرورت چاپ این نسخه‌ها گفت: چاپ نسخه‌های خطی نیز از مباحث مهمی است که خوشبختانه در سال‌های اخیر توجه بسیاری به آن شده است، چاپ قرآن‌های خطی ویژگی‌های هنری و زبانی به کار رفته در آن‌ها را در طول تاریخ جاودان می‌سازد.

وی ادامه داد: ترجمه طبری نیز یکی از ترجمه‌های خطی به جا مانده از روزگار کهن است؛ در اهمیت آن باید گفت اگر شاهنامه فردوسی گنجینه بی‌ماندوبی پایانی برای زبان فارسی است، ترجمه طبری نیز چیزی کم از آن ندارد، این ترجمه هم‌چنین برای زبان فارسی اهمیت بسیاری دارد، چرا که در این کتاب کلمات اندکی به عربی یافت می‌شود. بنابراین گنجینه‌ای از لغات معادل برای واژگان فارسی است.

نویسنده کتاب «تاریخ زبان و فرهنگ عربی» گفت: باید فرهنگ نسخه‌خوانی و چاپ نسخه‌های قرآنی به وجود آید، البته مراکزی هم اکنون در حال انتشار نسخ خطی هستند، اما باید این امر فراگیرتر شود. هم‌چنین نسخه‌های خطی بسیاری در دست مردم و افراد عادی وجود دارد که در معرض خطر نابودی قرار دارند، تاکنون چندین بار اقدام به جمع‌آوری این نسخه‌ها شده تا به شیوه‌های علمی در کتابخانه‌ها نگهداری شود، علاوه بر ایران در تاجیکستان، پاکستان و سایر کشورهایی که زبان فارسی در آن‌ها رواج دارد، هنوز امید است که نسخه‌های کهنی از قرآن‌های خطی به دست آید و به عنوان گنجینه فرهنگی و

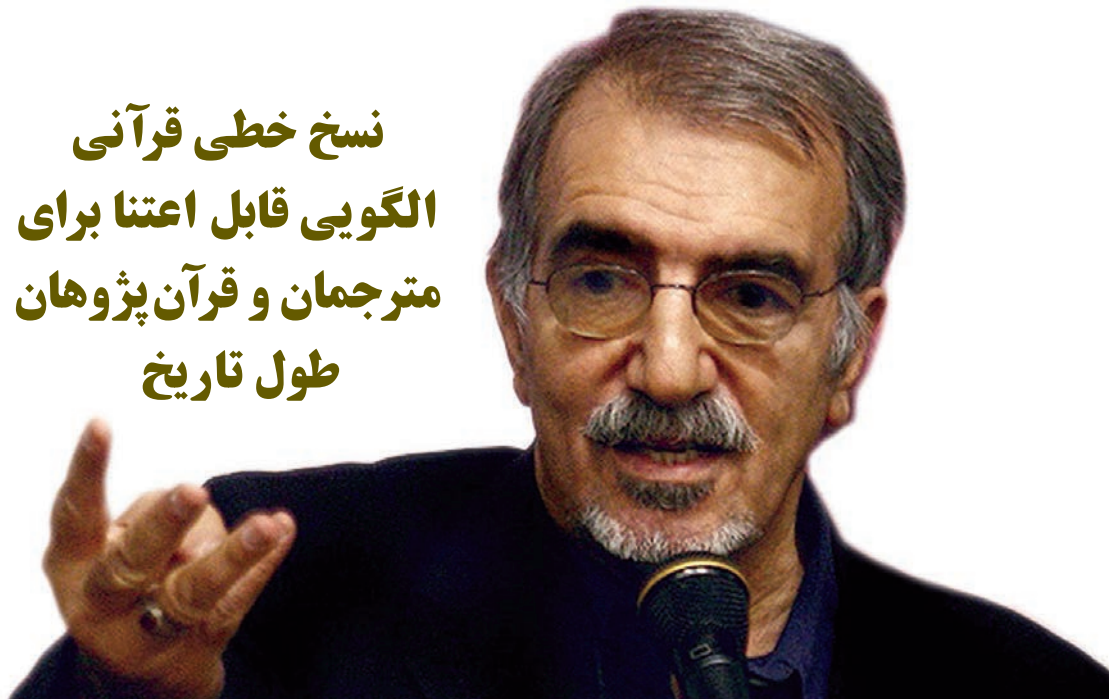

چاپ نسخه‌های خطی نیز از مباحث مهمی است که خوشبختانه در سال‌های اخیر توجه بسیاری به آن شده است، چاپ قرآن‌های خطی ویژگی‌های هنری و زبانی به کار رفته در آن‌ها را در طول تاریخ جاودان می‌سازد.

هنری نگهداری شود.

هنری و زبانی به کار رفته در آن‌ها را در طول تاریخ جاودان می‌سازد.

نسخ خطی قرآنی الگوی قابل اعتنا برای مترجمان و قرآن پژوهان طول تاریخ

مترجمان الگوی قابل اعتنایی باشد.

گرمارودی با بیان اینکه سورآبادی و میبیدی در ترجمه برخی آیات قرآن نثر بسیار زیبایی دارند که تاکنون نظیر نداشته است، گفت: یک قرآن پژوه بی‌نیاز از ترجمه‌های گذشتگان نیست و یقیناً این نسخه‌ها هم در بازکردن و وسعت دادن ذهن و ذوق مترجمان کمک می‌کند و هم آنان را از تنگنای سخن خارج می‌سازد.

مترجم صحیفه سجادیه در اشاره به وضعیت نگهداری نسخ خطی قرآن گفت: نسخه‌های خطی قرآنی نیز به مانند سایر نسخ خطی در شرایط مناسبی نگهداری می‌شوند و مسئولان در سال‌های اخیر به ارزش این نسخ واقف شده و در نگهداری آن‌ها کوشا هستند، هم‌چنین این نسخ به راحتی در اختیار محققان و

قرآن پژوهان قرار می‌گیرد، تا در توسعه علم راهگشا باشند.

نویسنده کتاب «تذکره شاعران قرن بیستم تاجیکستان» مهمترین ضرورت ساماندهی نسخ خطی قرآن را چاپ این نسخه‌ها دانست و گفت: در شرایط فعلی مهمترین ضرورت ساماندهی نسخ خطی قرآن چاپ این نسخ است، چه این چاپ‌ها فاکسی میله و چه چاپ حروفی باشد، البته هم‌اکنون تنها نهادی که در زمینه چاپ نسخه‌های خطی موفق عمل کرده موسسه پژوهشی میراث مکتوب است که ترجمه‌ها و تفسیرهای بسیار نادری از قرآن را منتشر کرده است.

«سیدعلی موسوی گرمارودی» ضمن ضروری دانستن توجه قرآن پژوهان به نسخ خطی قرآن گفت: نسخ خطی قرآنی الگویی قابل اعتنا برای مترجمان و قرآن پژوهان در طول تاریخ بوده است.

این مترجم و خادم قرآن کریم در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) افزود: اصولاً نسخه‌های خطی اعم از قرآن و غیرقرآن بزرگترین میراث فرهنگی هر کشور هستند. درباره قرآن کریم غیر از نسخه‌های خطی خود قرآن آنچه که برای قرآن پژوهان اهمیتی مضاعفی دارد، نسخ دارای تفسیر یا ترجمه است.

وی ادامه داد: خوشبختانه به دلیل اینکه زبان فارسی نخستین زبانی است که قرآن به آن ترجمه شده است، نسخه‌های خطی بسیاری از ترجمه‌های فارسی در دست است، چرا که پس از اولین ترجمه قرآن، الگوی ترجمه به فارسی از آن پس برای تمام نسل‌ها وجود داشته و ما امروزه شاهد ترجمه‌هایی از قرن چهارم و پنجم تا قرن حاضر هستیم.

این مترجم قرآن تصریح کرد: نسخه‌های قرآنی دارای ترجمه نیز برای قرآن پژوهان به ویژه مترجمان اهمیت بسیاری دارد، چرا که سنت ترجمه پیشینیان را یادآور می‌شود و در رسیدن به نثری استوار در ترجمه راهگشاست. علاوه بر آن گاهی برخی ترکیب‌های بسیار زیبا، لغات و معادل‌های کم‌یاب در ترجمه‌های گذشته وجود دارد که می‌تواند برای

در شرایط فعلی مهمترین ضرورت ساماندهی نسخ خطی قرآن چاپ این نسخ است، چه این چاپ‌ها فاکسی میله و چه چاپ حروفی باشد، هم‌اکنون تنها نهادی که در زمینه چاپ نسخه‌های خطی موفق عمل کرده موسسه پژوهشی میراث مکتوب است

محمد جعفر یاحقی: تنها نسخ خطی نفیس قرآن مشمول فهرست نویسی علمی شده اند

«محمد جعفر یاحقی» معتقد است در حال حاضر تنها نسخ خطی نفیس قرآن کریم مشمول فهرست نویسی علمی شده است که این فهرست نویسی نیز به صورت مستقل صورت نگرفته و به همراه سایر عناوین نسخ خطی در یک ردیف انجام شده است.

این پژوهشگر و استاد دانشکده ادبیات دانشگاه فردوسی مشهد، در گفت و گو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، در ارتباط با نحوه ساماندهی نسخ خطی قرآن کریم در زمان معاصر گفت: در حال حاضر نسخه های خطی قرآن که در میان آن ها می توان نمونه های ارزشمندی را نیز به وفور مشاهده کرد، به صورت کاملاً پراکنده در سطح کشور پخش شده و تنها در آستان قدس رضوی به دلیل سنت وقف و قرآن خوانی که از قرن ها پیش در حرم مطهر وجود داشته است، توانسته ترتیب و سامان مناسبی را به خود ببیند.

او افزود: البته امروز ما قادر به معرفی تمامی نسخه های خطی قرآن نیستیم، زیرا بسیاری از آن ها نه تنها از نظر خط، بلکه از نظر تاریخی نیز دارای ارزش هنری نیستند و تنها نسخ خطی قرآن با ویژگی های ممتاز تاریخی و یا هنری خریداری و حفظ می شود.

مصحح «تفسیر شنقشی، گزاره ای از بخشی از قرآن کریم» ادامه داد: آستان قدس با اختصاص بودجه ای، نسخه های خطی شناسایی شده که بسیار معمولی بوده و یا به لحاظ حجم فرسودگی قدرت نگهداری از آن ها وجود ندارد را جمع آوری و به شیوه خاصی به منظور حرمت نهادن به کلام الهی نگهداری می کند.

این استاد دانشگاه و نسخه شناس در ارتباط با تبیین استانداردهای مشخص برای جمع آوری نسخ خطی بیان کرد: از سال های پیش از انقلاب اسلامی همواره صحبت از تدوین استانداردهای معین برای این امر بوده است، اما تاکنون نتوانسته ایم به الگوی مشخصی برسیم و حتی در سال های اخیر با وجود فراهم شدن امکانات عملی و اختصاص بودجه، این امر همچنان بدون متولی است. یاحقی در ادامه گفت و گو با ایکنا افزود: با توجه به این که امروز تنها

اهتمام به جمع آوری نسخ خطی نفیس هنری و تاریخی از قرآن کریم وجود دارد، تنها این نسخه ها مشمول فهرست نویسی علمی شده اند که این امر نیز به صورت مستقل صورت نگرفته و تنها در چند سال قبل شاهد بودیم که گنجینه نسخ ترجمه شده قرآن کریم در کتابخانه آستان قدس رضوی و نیز گنجینه نسخ خطی کاخ گلستان به صورت مستقل مشمول فهرست نویسی شده اند.

نویسنده کتاب «جوینار لحظه ها» بیان کرد: حرمت، تقدس و توجه ویژه ای که نسخ خطی قرآن کریم در خود دارا هستند، ضرورت فهرست نویسی مستقل آن ها را ضروری می کند، ولی ما امروز حتی برای نمایش دادن این آثار هم با محدودیت مواجه هستیم. در سالیان اخیر حتی در کتابخانه و موزه تخصصی نسخ خطی در آستان قدس شاهد حضور متعلقاتی غیر از این نسخه ها هستیم که خود باعث شده است که تنها

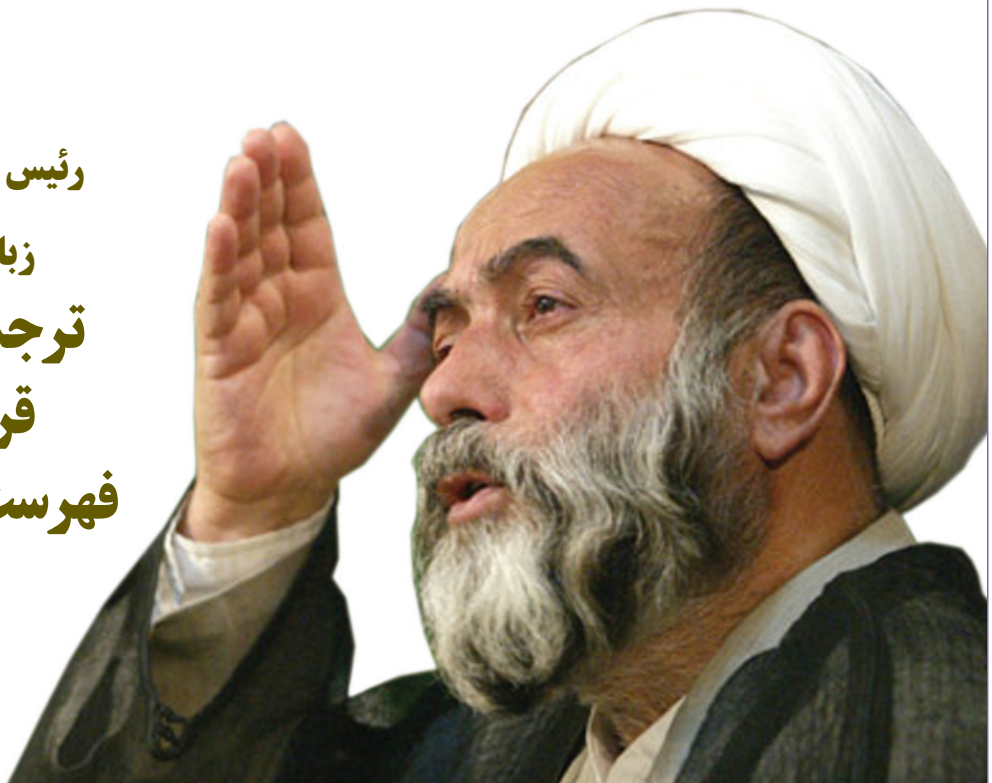
حرمت، تقدس و توجه ویژه ای که نسخ خطی قرآن کریم در خود دارا هستند، ضرورت فهرست نویسی مستقل آن ها را ضروری می کند، ولی ما امروز حتی برای نمایش دادن این آثار هم با محدودیت مواجه هستیم

نمونه های بسیار شاخص قادر به معرفی به عموم شوند و جا دارد که ما در کشور مرکز خاصی را تنها به امر شناسایی و معرفی نسخه های خطی اختصاص دهیم.

یاحقی در پایان در ارتباط با نسخ خطی ترجمه شده قرآن کریم افزود: در حال حاضر بیش از هزار نسخه خطی ترجمه قرآن کریم در کشور موجود است که در آن ها ترجمه هایی غیر از زبان فارسی نیز به چشم می خورد و ۱۴۲ نسخه نفیس آن چندی پیش در قالب کتابی به نام «فرهنگنامه قرآنی» به چاپ رسیده است.

رئیس مرکز ترجمه قرآن به زبان‌های خارجی: ترجمه‌های خطی قرآن نیازمند فهرست نویسی علمی است

فرآیند حفظ و نگهداری مناسب در وضعیت خوبی به سر می‌برند و فهرست‌هایی نیز تاکنون از این نسخ تهیه شده است. او با بیان این نکته که لازم است تا نسخ خطی قرآن جدای از نسخه‌های دیگر فهرست شوند، تصریح کرد: حتی می‌توان فهرست‌هایی جداگانه از نسخه‌های قرآن با خطوط ثلث، نسخ، ریحان، رقعی به ترتیب تاریخی فهرست شوند و در آن ویژگی‌های هر نسخه از نظر نوع کتابت، تذهیب و انواع هنرهای به کار رفته تهیه شود و می‌تواند به عنوان فهرستی جامع در اختیار پژوهشگران قرار گیرد.

رئیس مرکز ترجمه قرآن به زبان‌های خارجی تصریح کرد: با وجود همه شرایط نگهداری و با گذر زمان نسخ خطی در معرض خطر قرار می‌گیرند و لازم است تا با استانداردهای در امر نگهداری و حفظ این میراث گران بها کوشید، برای نمونه می‌توان با تنظیم درجه حرارت، درجه نور و ... از خطر صدمه جلوگیری کرد و حتی می‌توان اسلایدها و تصاویر رنگی با کیفیت بالا از نسخه‌ها تهیه کرد.

او در پایان گفت: این کار به حفظ این نسخه‌های قرآنی می‌انجامد و از خطر خروج و فروش در خارج از کشور نیز جلوگیری می‌کند، چرا که تهیه اسلاید به نوعی ثبت کردن یک نسخه کتابخانه‌هایی مانند آستان قدس رضوی، کتابخانه ملی، ملک و ... با

فهرست‌نویسی علمی ترجمه‌های خطی قرآن یکی از ضروریات امروز نسخه‌های خطی قرآن و از لحاظ تاریخی و زبان‌شناسی در خور توجه بسیاری است که باید به آن اهتمام کرد.

حجت‌الاسلام والمسلمین «محمد نقدی»، رئیس مرکز ترجمه قرآن به زبان‌های خارجی و سرپرست طرح فهرست‌نویسی ترجمه‌های خطی قرآن کریم، در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) با بیان این مطلب گفت: قرآن‌های خطی ترجمه شده ویژگی‌های زبانی هر عصر و ویژگی‌های کلامی مردمان در طول قرون را نشان می‌دهند، هم‌چنین می‌توان سیر تطور تاریخی یک لغت یا واژه را

در آن‌ها یافت، اما متأسفانه تا چندی پیش فهرستی جامع از این نسخه‌ها تهیه نمی‌شد. نقدی افزود: در این راستا مرکز ترجمه قرآن به زبان‌های خارجی در حوزه ترجمه‌های خطی قرآن کریم و نسخ خطی دارای ترجمه در جمع‌آوری اطلاعات، فهرست‌نگاری و احیای نسخ فعالیت کرده و اقدام به انتشار فهرستی از این ترجمه‌ها کرد.

او ادامه داد: نسخ خطی به ویژه

نسخه‌های خطی قرآن موجود در کشور در مجموعه‌موزه‌ها و کتابخانه‌هایی مانند آستان قدس رضوی، کتابخانه ملی، ملک و ... با

مرکز ترجمه قرآن به زبان‌های خارجی در حوزه ترجمه‌های خطی قرآن کریم و نسخ خطی دارای ترجمه در جمع‌آوری اطلاعات، فهرست‌نگاری و احیای نسخ فعالیت کرده و اقدام به انتشار فهرستی از این ترجمه‌ها کرد

«ابوالفضل حافظیان» فهرست نویس :

فهرست نویسی قرآن‌های خطی با بهره‌گیری از روش‌های نوین انجام شود

این فهرست‌نویس «نسخ خطی کتابخانه طبسی حائری (قم)» تصریح کرد: فهرست‌نگاری نسخ خطی قرآن تخصص ویژه‌تری را می‌طلبد؛ بدین جهت که قرآن‌ها به دلیل نوع خط، نوع تزئینات و تذهیب‌ها، ترجمه‌هایی که به صورت زیرنویس موجود است و نوع جلدسازی و کاغذ دقت و تأمل بیشتری را در فهرست‌نویسی می‌طلبند و اگر نسخه‌های خطی قرآن با دقت بیشتری فهرست شوند، بسیاری از نکات و ویژگی‌های مهم این نسخ شناخته می‌شوند.

حافظیان گفت: هم‌اکنون در منازل مساجد قدیم و امامزاده‌ها، قرآن‌های خطی نفیسی وجود دارد که در معرض نابودی قرار دارند و هنوز متولی خاصی برای جمع‌آوری و ساماندهی این نسخه‌ها معرفی نشده است.

وی در پایان گفت: البته نسخه‌هایی که در کتابخانه‌های بزرگ کشور نگهداری می‌شوند، از وضعیت مناسبی برخوردار هستند، اما درباره سایر نسخه‌ها نمی‌توان اظهار امیدواری کرد، چرا که قرآن‌هایی در سطح جامعه وجود دارد که در وضعیت

فهرست‌نگاری نسخ خطی قرآن تخصص ویژه‌تری را می‌طلبد؛ بدین جهت که قرآن‌ها به دلیل نوع خط، نوع تزئینات و تذهیب‌ها، ترجمه‌هایی که به صورت زیرنویس موجود است

مناسبی نگهداری نمی‌شوند.

حجت‌الاسلام والمسلمین «ابوالفضل حافظیان» - فهرست‌نویس و نسخه‌شناس - با تأکید بر ساماندهی وضعیت فهرست‌نویسی نسخه‌های خطی قرآن گفت: باید در شیوه فهرست‌نویسی قرآن‌های خطی از استانداردها و روش‌های نوین بهره برد.

این فهرست‌نویس و نسخه‌شناس در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) افزود: متأسفانه هنوز فهرستی جامع از نسخه‌های خطی موجود در کشور نداریم؛ کتابخانه‌های بزرگ که دارای قرآن‌های خطی هستند، معمولاً این نسخ را نیز لابه‌لای فهرست‌های دیگر معرفی می‌کنند، برخی کتابخانه‌ها مانند آستان قدس فهرستی ویژه قرآن‌های خود تهیه و منتشر کرده‌اند.

وی ادامه داد: البته اقداماتی نظیر چاپ فهرست ترجمه‌های خطی قرآن و فهرست نسخه‌های خطی فارسی علوم قرآنی چاپ و انتشار یافته است که امیدوارم نسخه‌های قرآن را نیز شامل شود و فهرستی نیز برای آن‌ها تدوین شود.

مدیر مدرسه علمیه حضرت ولیعصر (عج) شیراز: چاپ قرآن های خطی توسعه علم نسخه شناسی را به دنبال دارد

استانداردسازی فنی، چند سالی است که مطرح شده اما هنوز چندان همه فهرست نویس ها آن را مراعات نمی کنند، البته «ایرج افشار» و اساتیدی دیگر این بحث را دنبال کرده و مقالاتی نیز در این باره به چاپ رسیده است

وی با اشاره به اهمیت فهرست نویسی مستقل از قرآن ها گفت: با توجه به اینکه قرآن های خطی ویژگی های متفاوتی با سایر نسخه های خطی دارند و از نظر هنری کار بسیاری بر روی آن ها انجام شده است، دارای اهمیت بسیار هستند، اما از طرف دیگر تعداد قرآن هایی که برای امامزاده ها و مساجد در طول تاریخ وقف شده بسیار است و همه آن ها از نفاست و ویژگی های بارز برخوردار نیستند.

برکت افزود: بنابراین اگر بخواهیم همه این نسخه های قرآن را بدون هیچ گونه گزینش شایسته فهرست کنیم، صحیح و چندان ضروری نیست، اما تهیه فهرستی مستقل از قرآن های خطی با گزینشی مناسب اعم از آن هایی که بسیار نفیس هستند و آنهایی که دارای ارزش های هنری هستند، ضرورت دارد و به این طریق حتی می توان دایره المعارفی تاریخی فرهنگی از کاتبان برجسته، تذهیب کاران، جلدسازان، انواع خطوط قرآنی در طول تاریخ کتابت قرآن فراهم کرد.

فهرست نویسی جلد سوم کتاب های خطی کتابخانه حضرت شاهچراغ (ع) مهمترین ضرورت بحث ساماندهی نسخ خطی قرآن را تهیه فهرست واره ای کامل از آنها دانست و گفت: نسخ خطی قرآن غیر از ارزش معنوی و جایگاه والایی که دارد، در میان نسخه های دیگر نیز دارای نگاه ویژه ای است، به عبارتی دیگر یک نسخه خطی اگر قرآن باشد، ارزش بسیار بیشتری دارد تا یک نسخه دیگر با

همان ویژگی های هنری، هم چنین تهیه فهرست جامع و یک فهرست واره کامل می تواند روند کارهای هنری نسبت به قرآن را نشان دهد.

این فهرست نویسی تصریح کرد: تاکنون کارهایی در زمینه نسخ خطی قرآن انجام شده، مثلاً گاهی تصویرهایی از برخی نسخ قرآنی چاپ شده است، اما هنوز کافی نیست و در زمینه های بسیاری احساس خلاء می شود، برای نمونه قرائت های مختلفی از قرآن در ایران وجود داشته، اگر فهرستی از قرآن ها تهیه شود و در آن مشخص شود که قرآن ها بر اساس چه قرائت هایی نوشته شده اند، نکات بسیار مبهمی در طول تاریخ روشن می شود.

مدیر مدرسه علمیه حضرت ولیعصر (عج) در شیراز با تأکید بر ضرورت حمایت از چاپ نسخ خطی قرآن گفت: چاپ قرآن های خطی به صورت عکسی و غیر آن توسعه علم نسخه شناسی و فهرست نویسی را به دنبال دارد.

«محمد برکت» مدیر مدرسه علمیه حضرت ولیعصر (عج) در شیراز و فهرست نویسی نسخ خطی در گفت و گو با خبرنگاری قرآنی ایران (ایکنا) با بیان این مطلب افزود: چاپ عکسی نسخه های قرآنی موجب دسترسی همه محققان به این نسخه ها و توسعه علم نسخه شناسی و فهرست نویسی خواهد شد.

وی ادامه داد: استفاده از تکنولوژی و دانش روز در ساماندهی وضعیت نسخ خطی قرآن بسیار مهم و مؤثر است، با استفاده از این تکنولوژی ها می توان نسخ خطی قرآن را به صورت جهانی در دسترس عموم افراد قرار داد، به این ترتیب که می توان این نسخه های رادیدجیتالی کرده و به صورت مجازی در اختیار کاربران سراسر دنیا قرار داد.

مصحح دیوان «شیخ امین الدین بلیانی» افزود: استانداردهای فنی، چند سالی است که مطرح شده اما هنوز چندان همه فهرست نویس ها آن را مراعات نمی کنند، البته «ایرج افشار» و اساتیدی دیگر این بحث را دنبال کرده و مقالاتی نیز در این باره به چاپ رسیده است که نشان از تلاش برای دست یافتن به این مهم است.

وی گفت: ارتباط یک محقق با نسخه های خطی موجود در کتابخانه ها تنها از طریق فهرست ها امکان پذیر است، این در حالی است که در موارد بسیاری یک اشتباه که از سوی فهرست نویسی صورت گرفته به همه تألیفات و تحقیقات سرایت کرده و نتایج را با

مشکل روبرو ساخته است؛ بنابراین اگر یک روش واحدی برای فهرست نویسی اعمال شود، این اشتباهات به حداقل رسیده و محققین علمی تر می توانند از این داده ها بهره برند.

مولف «کتاب شناسی مکتب فلسفی شیراز» گفت: ایران در فهرست نویسی نسخ خطی از سایر کشورهای جهان جلوتر است و اکنون بیشترین تعداد فهرست نسخ خطی در ایران منتشر شده است، البته تا حد مطلوب راه بسیار داریم و مهمتر از همه تهیه فهرست های تخصصی است، به این که درباره یک موضوع همه منابع و نسخ موجود در ایران شناسایی و فهرست نویسی شود.

تهیه فهرستی مستقل از قرآن های خطی با گزینشی مناسب اعم از آن هایی که بسیار نفیس هستند و آنهایی که دارای ارزش های هنری هستند، ضرورت دارد

نگاهی به قرآن‌های خطی منسوب به
دستخط امامه ماکلهار

قرآن خطی منسوب به دستخط مبارک حضرت علی (ع)

قرآن خطی منسوب به دستخط مبارک حضرت علی (ع) یکی از نفایس خطی موجود در کتابخانه آستان قدس رضوی است که بر روی پوست آهو نگاشته شده است.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) اداره مخطوطات سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی از ذخایر گران بهای جهان و گنجینه‌ای از تمدن و فرهنگ عظیم اسلام است و وجود هزاران نسخه خطی، صحایف بی نظیر، مرقعات خوشنویسان نامی و نوادری از شاهکارهای جهان هنر است که در طول قرن‌ها از سوی مسلمانان و شیعیان جهان به آستان مقدس حضرت علی بن موسی الرضا (ع) اهدا شده و این سازمان را از سایر کتابخانه‌های معتبر جهان از نظر کیفیت ممتاز ساخته است.

یکی از نفیس‌ترین قرآن‌های خطی موجود در کتابخانه آستان قدس رضوی، قرآن‌های مکتوب بر پوست آهوست، که بهترین آن‌ها نیز قرآن منسوب به دستخط مبارک حضرت علی (ع) است. این قرآن از آغاز سوره «فاتحه» تا آیه ششم سوره «ناس» و ترقیمه «کتابه علی بن ابی طالب» را در بر می‌گیرد.

این نسخه قرآن کاملی است تنها اوراق اندکی از اواسط قرآن یعنی بین ورق ۲۳ و ۷۹۳۴ آیه و بین ورق ۱۴۸ و ۵۰۱۴۹ آیه افتادگی دارد. این قرآن در مجموع دارای ۳۴۱ برگ، در ابعاد ۲۵ در ۳۳ سانتی‌متر و ۱۶ سطر در هر صفحه است. کاغذ قرآن نیز از جنس پوست آهو به رنگ

نباتی است.

نوع مرکب این قرآن به رنگ مشکی، و جلد دو رویه لبه‌دار دارای جدول بندی زرکوب و آیه «لا یمسه الا المپهرون» در عطف لبه زرکوب شده برون جلد تیماج زرکوب، ترنج و سرتنج و جدول بندی زرین، دورن جلد میشن خرمایی دارای شمس زرکوب و جدول زرین که امضای صحاف «محمدعلی عتیقی» ۲۴ آذر ۱۳۱۱ ملاحظه می‌شود.

این قرآن دارای نشانه‌های ترنجی و مذهب است، اعراب با نقاط شنگرف و اعجام به نقاط و خطوط نازک مورب به سیاهی است. سرسوره‌ها به شنگرف و زیر آن تسمه‌اندازی به طلا با نقوش کره چینی است. پایان هر ده آیه منقش به مربع مزین به حروف ابجد که شماره آیات مشخص شده است.

از ویژگی‌های رسم الخط این قرآن می‌توان به نکات زیر اشاره کرد:

حرکت (م، ف، و) شبیه به هم است و کلمات با فاصله معین از همدیگر قرار دارند. در این قرآن حرف «الف» هر جا که متصل نیست، هر چند متعلق به کلمه بعد باشد، با فاصله‌ای مساوی بین کلمه

قبل و بعد خود قرار می‌گیرد و نقطه شنگرفی به منزله اعراب است. ارتفاع الف‌ها زیاد نیست و به طرف سمت راست و در پایین دارای انحنا است و اعجام کلمات با خط کوچک نازک و مایل تحریر شده و پایان آیات توسط چهار خط مورب نازک مشخص شده است. واقف این قرآن «شاه عباس صفوی است».

یکی از نفیس‌ترین قرآن‌های خطی موجود در کتابخانه آستان قدس رضوی، قرآن‌های مکتوب بر پوست آهوست، که بهترین آن‌ها نیز قرآن منسوب به دستخط مبارک حضرت علی (ع) است

قرآن منسوب به دستخط امام حسن مجتبی (ع)

«کتابه حسن ابن علی ابن ابی طالب فی سنه»
این قرآن در قطع بیاضی به انداز ۱۶/۵ در ۱۱/۷ سانتیمتر در تاریخ ۱۰۰۸ هجری قمری از سوی شاه عباس اول صفوی وقف آستان قدس رضوی شده است.

در صفحه اول وقفنامه شاه عباس است به خط وامضاء شیخ بهائی و تاریخ آن که در گوش صفحه بوده و در صحافی بریده شده است. عبارت وقفنامه چنین است: «این جزء قرآن مجید را که به خط شریف حضرت امام همام سبط الرسول و قره عین الوصی و البتول ابی محمد الحسن علیه الصوة والسلام است، وقف نمود بر روضه مقدده منوره مطهره سدره مرتبه رضیه رضویه علی صاحبها الف الف سلام و تحیه، پادشاه اسلام پناه ظل الله خاک آستانه خیر البشر مروج مذهب حق ائمه اثنی عشر، غلام باخلاص امیر المؤمنین حیدر ابوالمظفر شاه عباس الحسینی الموسوی الصفوی بهادرخان خلدالله تعالی ملکه و سلطانه و افاض علی العالمین بره و عدله واحسانه به حق محمد وآله الطاهرین آمین رب العالمین، حرره الداعی بهاءالدین

جلد این نسخه جلدی نوساز و دورو است، بیرون آن از جنس ساغر مشکی منگنه‌ای و ترنج‌دار و درون آن از جنس تیماج ارغوانی است

تنها قرآن خطی قدیمی منسوب به دستخط مبارک حضرت امام حسن مجتبی (ع) در گنجینه قرآن و نفایس آستان قدس رضوی در مشهد، نگهداری می‌شود.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) قرآن منسوب به دست خط مبارک امام حسن مجتبی (ع) یکی دیگر از نفایس خطی گنجینه آستان قدس رضوی است. این قرآن به خط کوفی کتابت شده و کاغذ آن از جنس پوست آهوبه رنگ نخودی است. این قرآن در مجموع دو جزء را در بر می‌گیرد، از آغاز جزء بیست و سوم تا پایان جزء بیست و پنجم است که در قرن سوم کتابت شده. به عبارتی از آغاز آیه ۲۷ سوره «یس» تا پایان آیه ۴۵ سوره «فصلت» را در بر می‌گیرد. هر صفحه این قرآن شامل هفت سطر است که واژگان با نقطه‌های شنگرف اعراب‌گذاری شده‌اند. جلد این نسخه جلدی نوساز و دورو است، بیرون آن از جنس ساغر مشکی منگنه‌ای و ترنج‌دار و درون آن از جنس تیماج ارغوانی است.

محمد عاملی»
هم‌چنین در حاشیه بالای این صفحه سه فقره یادداشت «داخل عرض شد» نوشته شده است، در حاشیه این صفحه نیز هشت فقره یادداشت تاریخی «داخل عرض شد» از رجب ۱۲۸۷ تا شوال ۱۳۴۲ مرقوم و ممههور به مهر متصدیان وقت است.

در دو صفحه اول صفحات قرآن ۱۲۴ صفحه قید شده، ولی هم‌اکنون ۱۲۲ صفحه از این قرآن باقی مانده است. اسامی سوره‌ها به به قلم زر تحریر دار و در فاصله هر ده آیه یک ستاره زرین نقش بسته است. و صفحه ماقبل آخر با حاشیه گره‌دار زر تذهیب شده است. در صفحه آخر که پایان قرآن هم نیست چنین نوشته شده است:

قرآن منسوب به دستخط امام حسین (ع)؛

است که اعراب به صورت نقطه شنگرفی و اعجام به صورت نقطه‌ای سیاه درج شده است.

خط کتابت شده در این قرآن، خط کوفی و کاغذ استفاده شده از جنس پوست آهو به رنگ نخودی است. ابعاد صفحات این قرآن ۶/۵ در ۱۲

سانتی‌متر است و هر صفحه شامل ۷ سطر، در صفحه آخر این قرآن نوشته‌اند «کتابه حسین ابن علی»، در حاشیه این صفحه نیز هشت فقره یادداشت تاریخی با عناوین «زیارت شد» و «ملاحظه شد» با مهر متصدیان وقت به چشم می‌خورد که دو مورد آن مربوط به سال‌های ۱۲۷۳ و ۱۲۷۶ هجری قمری و تاریخ یکی از یادداشت‌ها محو شده است.

جلد این قرآن، چرمی دو روست، که بیرون آن از ساغری مشکی منگنه‌ای و ترنج‌دار و درون آن از تیماج ارغوانی است. قرآن منسوب به دست خط امام حسین (ع) جزو شانزدهم از یک سی‌پاره، تحریر یافته در قرن سوم هجری است که در قطع بیاضی و ۴۱ صفحه وقف آستان قدس رضوی شده است.

قرآن منسوب به دستخط امام حسین (ع) و قرآن منسوب به دستخط امام سجاد (ع) دو نگین درخشانده از قرآن‌های خطی کتابخانه آستان قدس رضوی است که در گنجینه قرآن این کتابخانه در معرض دید عموم قرار گرفته است.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) قرآن منسوب به دستخط امام حسین (ع)، یکی از نفایس خطی آستان قدس رضوی است که در گنجینه قرآن این مجموعه نگهداری می‌شود، از واقف این قرآن اطلاعی در دست نیست ولی امضاء وقف‌نامه آن به نام و تاریخ شیخ بهایی است.

آغاز این قرآن از آیه ۷۲ سوره «کهف»

است و پایان آن به آیه آخر سوره «طه» می‌رسد.

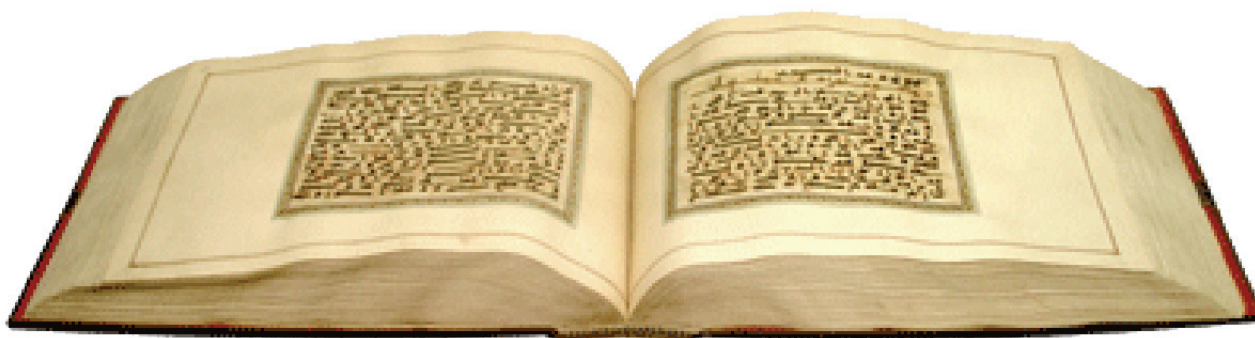
در صفحه اول این قرآن، تذهیبی عربی به زر و شنگرف به چشم می‌خورد، هم‌چنین سرسوره «مریم» به زر تحریر دار مزین شده است.

نشان‌های ترنجی به زر، شنگرف و زنگار در بین آیات این مصحف نشانگر ده آیه است و هر صفحه دارای هفت خط با اعراب و اعجام

قرآن منسوب به دستخط امام سجاد(ع)

اطراف متن مذهب است و حاشیه از جنس کاغذ شکری ضخیم فرنگی با کمند است و با تحریر، زر و شنگرف مزین شده.

از دیگر ویژگی‌های این قرآن می‌توان به صفحه آخر آن اشاره کرد که سوره «الناس» را در بر می‌گیرد و بعد از آن چنین نوشته شده است «قوله الحق وله الملك.

ان الله لا یخلف المیعاد، کتبه المنتظر بوعده علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب» و در پایان این صفحه هشت یادداشت تاریخی «زیارت شد» از سال‌های ۱۲۹۶ تا ۱۳۴۲ مرقوم و ممه‌ور به مهر متصدیان وقت مشاهده می‌شود.

جلد این قرآن چرم دوروست که چفت و بند برنجی نیز بر آن اضافه شده است. درون جلد از جنس چرم تیماج گلی و بیرون جلد از جنس ساغر مشکی

با حاشیه، تسمه و ترنج زرین ضربی است که مرحوم «ملاحسین صحاف‌باشی» در سال ۱۲۹۴ هجری قمری آن را ساخته است.

این قرآن نیز در قطع بیاضی، دارای ۳۶۹ ورق و اندازه جلد ۳۲ در ۲۰ سانتی متر وقف آستان قدس رضوی شده است.

قرآن منسوب به دستخط امام سجاد(ع) یکی دیگر از نفایس خطی آستان قدس رضوی است. این قرآن از اول آیه ۱۸۰ سوره بقره شروع شده و تا پایان قرآن ادامه دارد. خط این قرآن کوفی است که روی پوست آهو کتابت در قرن سوم به خط مبارک امام «علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب» کتابت شده است.

هر صفحه این قرآن ۱۶ سطر با اعراب به شنگرف و اعجام به سیاهی دارد، ما بین هر الف و لامی یک خط مستقیم به شنگرف کشیده شده و در فاصله هر ده آیه یک ستاره به زر و شنگرف و زنگار تیره نقش شده است.

اسامی سوره‌ها در اصل به شنگرف بوده و روی آنها به زر تحریردار مزین و

فواصل آیات با سه هلال سیاه رنگ مشخص شده است، هم‌چنین تمام صفحات قرآن در سال ۱۲۹۴ در زمان تولیت مرحوم «میرزا سعیدخان انصاری» ملقب به «مؤتمن الملک» حاشیه متن‌دار شده است.

از دیگر ویژگی‌های این قرآن می‌توان به صفحه آخر آن اشاره کرد که سوره «الناس» را در بر می‌گیرد و بعد از آن چنین نوشته شده است «قوله الحق وله الملك

قرآن منسوب به دستخط امام موسی کاظم (ع)

زرشکی دارای دو شمسه زرکوب است که نقش «صحاف کتابخانه خسرو» و «اول حمل سنت ۱۲۹۷» اتمام پذیرفت، ملاحظه می‌شود.

هم‌چنین دو صفحه اول و آخر دارای دو لوح زرین با نقوش هندسی است. اعراب با نقاط شنگرفی و سبز و اعجام به نقاط. خطوط نازک به سیاهی و شنگرف است. سر سوره آل عمران به قلم زر و پایان هر ده آیه تعداد آیات در شمسه‌ای مزین شده است.

در پایان قرآن نیز دو جدول زر وجود دارد و مهرهایی دایره مانند به شکل ترنج و سرترنج وجود دارد که یکی نقش «خسور صاحبقران ناصرالدین شاه ۱۲۹۴» و دیگری نقش «خط شریف امام (ع) در زمان تولیت جناب جلالت ماب موتمن الملک میرزا سعید خان» را داراست.

کتابت این قرآن به خط کوفی قرن سوم است و کلمات با فاصله معین از یکدیگر قرار دارند. این قرآن هم‌اکنون در گنجینه نسخ خطی آستان قدس رضوی نگهداری می‌شود و واقف آن «شاه عباس صفوی» است.

گروه ادب: قرآن خطی منسوب به دستخط امام موسی کاظم (ع) نسخه نفیسی در جهان اسلام و جلوه هنرهای گوناگون ایرانی است.

به گزارش خیرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) قرآن منسوب به دستخط امام موسی کاظم (ع) از آیه ۲۵۲ سوره «بقره» تا ۸۹ سوره «آل عمران» را در بر می‌گیرد. این قرآن دارای ۸۳ برگ در ابعاد ۱۷ در ۲۸ سانتی متر است، که هر صفحه آن دارای ۶ سطر و هر ورق حاشیه‌دار است، جنس کاغذ از پوست آهوبه رنگ نباتی و حاشیه آن به رنگ نخودی، مرکبی که در کتابت آن استفاده شده مشکی مایل به قهوه‌ای است.

اعراب با نقاط شنگرفی و سبز و اعجام به نقاط. خطوط نازک به سیاهی و شنگرف است. سر سوره آل عمران به قلم زر و پایان هر ده آیه تعداد آیات در شمسه‌ای مزین شده است

این قرآن دارای جلدی دوررویه با جدول‌بندی زرکوب است. در نمای بیرونی جلد از جنس تیماج ساغری روغنی زرکوب و دارای ترنج و سرترنج با نقش «خط مبارک امام مفترض الطاعه موسی بن جعفر (ع)» به رنگ سفیدآب در زمینه زرد و داخل جلد نیز از جنس تیماج

قرآن‌های خطی منسوب به دست خط امام رضا (ع)

حضرت رضا (ع) در می‌یابیم که از هفت نسخه قرآن منسوب به آن حضرت، فقط قرآن محفوظ در موزه آستان قدس رضوی دارای امضای کتابتی (ترقیمه) با عبارت «کتبه علی بن موسی» است. سایر قرآن‌های منسوب به آن حضرت در موزه «رضا عباسی» و آستانه مقدسه قم و نیز قرآن دیگری در مرکز دایرةالمعارف انسانشناسی دارای صفحه یادداشتی متعلق به دوره قاجاریه هستند، که کتابت قرآن را به حضرت رضا (ع) منتسب کرده است. با استناد به متون تاریخی که به مکاتبات و

دست‌نوشته‌های حضرت رضا (ع) اشاره شده دو مورد امضای کتابتی حضرت رضا (ع) نقل شده است. نخست عبارتی است که آن حضرت بر

پشت عهدنامه ارسالی مأمون عباسی نوشت و در قسمتی از آن آمده است که «اقول وأنا علی بن موسی بن

جعفر...» (چنین می‌گویم و من علی بن موسی بن جعفر هستم...)

مشخصات قرآن‌های منسوب به حضرت رضا (ع) که کلام مکتوب خدای متعال هستند.

به خط کوفی و بر روی

پوست آهو شامل

قسمتی از سوره مبارکه

«نور»، قصص، عنکبوت، روم،

لقمان، سجده، احزاب،

مومن، فصلت، جاثیه، احقاف، واقعه و

حدید»، است که هفت سر سوره به

تحریر زر دارد و مزین به نقوش زرین

سلیمی است.

اعراب قرآن به شنگرف، اعجام

(نقطه) به سیاهی، تشدید، مد،

همزه و تنوین به زنگار تحریر

شده است، این قرآن دارای

۲۷ صفحه به قطع بیاضی است

که در هر صفحه شانزده سطر کتابت

دارد.

قرآن منسوب به حضرت رضا (ع) در

گنجینه قرآن و نفایس آستان قدس

رضوی در صفحه دوم پس از سطر ۱۲

گروه ادب: زیارت قرآن‌های منسوب به ائمه اطهار (ع) بسیار شورانگیز است و حس معنوی عجیبی به بیننده می‌دهد، چرا که آن را نشانی از دوست و یادگاری از خاندان عترت می‌دانند. تعدادی از این دست‌نوشته‌های قرآنی به هشتمین امام شعیان امام رضا (ع) منسوب است که در موزه‌ها و مجموعه‌های نسخ خطی در مشهد، تهران، قم و تبریز نگهداری می‌شود.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، علاوه بر قرآن منسوب به حضرت رضا (ع) که در گنجینه قرآن و نفایس آستان قدس رضوی

موجود است، می‌توان به قرآن دیگری در موزه آستانه

مقدسه حضرت معصومه (س) اشاره کرد.

هم‌چنین یک برگ قرآن خطی

منسوب به حضرت ثامن الحجج، در

موزه خط و کتابت تبریزی موجود

است. اجزای پراکنده قرآن

خطی دیگری منسوب به

حضرت رضا (ع) در چند موزه

و کتابخانه نگهداری

می‌شود. هشت ورق از

این قرآن در موزه «رضا

عباسی» چهار ورق در مرکز

دایرةالمعارف انسان‌شناسی،

دو برگ از آن با تذهیبی

متفاوت در بخش نسخ خطی کتابخانه

ملی ایران، و یک برگ دیگر آن بدون ذکر

انتساب در کتابخانه علامه مرعشی

نجفی در قم نگهداری می‌شود. در

صفحات این قرآن‌ها می‌توان آثار

رطوبت‌زدگی را مشاهده کرد،

چرا که در قرون گذشته بر

حسب اعتقادات دینی ورقی

از قرآن خطی را در آب شسته و به قصد

استشفای به بیماران می‌خوراندند و این امر باعث

آسیب قرآن‌های خطی و محو بعضی خطوط و

کلمات شده است.

در بررسی قرآن‌های خطی منسوب به

صاحب‌الامر خریداری و در معرض دید علاقه‌مندان قرار گرفته است. این قرآن بر روی پوست و به خط کوفی شرقی به شیوه نگارش دفتر به قلم خفی نوشته شده و شامل ۷ ورق است که در هر صفحه ۱۴ سطر کتابت دارد. در ابتدای قوآن ورقی اضافه شده و به خط ثلث بر آن عبارتی مبنی بر انتساب کتابت قرآن به امام رضا (ع) آمده است.

قرآن مذکور شامل سوره‌های حج، الذاریات، لقمان، الطور، النجم و الرحمان، است. مرکب این مصحف، مرکب بغدادی و پوست به آهار و صمغ عربی آراسته شده است. این قرآن در زمان فتحعلی شاه قاجار متن و حاشیه و به زیور تذهیب تشعیر مزین شده است.

این قرآن نفیس شامل ۸ ورق ۱۶ صفحه به ابعاد ۳۵ × ۷۰ میلی متر است و در هر صفحه ۱۴ سطر کتابت دارد. یک صفحه دعای قرائتی و یک صفحه یادداشت نیز از ملحقات این نسخه است که براساس آن کتابت قرآن به حضرت رضا (ع) منتسب شده است. رسم الخط و متن این یادداشت کاملاً مشابه قرآن دیگری که در مرکز دایرة‌المعارف انسان‌شناسی نگهداری می‌شود و نشان می‌دهد که این قرآن در سده‌های گذشته بنا به عواملی از جمله عدم توافق وارثین به چند جزء تقسیم شده و برای هر جزء یادداشت جداگانه‌ای تعبیه شده است. این قرآن مشتمل بر بخش‌هایی از سوره مبارکه ابراهیم، النحل و الحجر است و بیشتر ورق‌های آن صدمه و رطوبت دیده یا سوراخ‌های متعددی دارد و مفصل‌متن و حاشیه در برخی صفحات شکافته‌اند. شکل ۲ و ۳. قرآن منسوب به امام رضا (ع) در موزه رضاعیسی.

این مصحف مبارک مشتمل بر دو برگ یک رو از قرآن کریم به شیوه کوفی بر روی پوست، با اعراب زیر و زبر شنگرفی در بیشتر سطور و فاقد اعجام نقطه است. مطابق اعلام کارشناسان نسخ خطی کتابخانه ملی، قرآن مذکور متعلق به اواخر قرن دوم هجری و منسوب به حضرت امام رضا (ع)

است و علت این انتساب، مقایسه رسم‌الخط و مشخصات کتابتی قرآن با سایر خطوط منسوب به حضرت رضا (ع) است.

ورقی از آن به شماره ثبت ۲۱۴۱۰ شامل آیات ۳۳ لغایت ۴۳ سوره مبارکه الزخرف و برگ دیگری به شماره ثبت ۲۱۴۰۷ شامل آیات ۷ تا ۱۰ سوره مبارکه مجادله است. نام سوره‌های به خط نستعلیق در میان نقوشی مدور در حاشیه صفحات قرار گرفته که احتمالاً متن و حاشیه و سرصفحه هر دو برگ توسط یک نفر و در دوره قاجاریه انجام پذیرفته است در حاشیه یکی از صفحات به قلم تحریر سیاه نوشته‌اند: القید بالکسر القدر این قرآن نفیس در تاریخ ۱۰ تیر ۱۳۸۵ از آقای محمدحسین غیاث علوی از اهالی قم خریداری، مرمت و وارد مخزن نسخ خطی کتابخانه شده است.

که بیان سوره نور است، سر سوره فرقان مخدوش و دستکاری شده و امضای کتبه علی بن موسی نگاشته شده و یادداشتی به خط شیخ بهایی با عبارت قد تشرفت بزیارت هذا المصحف الشریف المبارک اسمعیل الصفوی بهادر دیده می‌شود و اثر مهر شاه اسماعیل صفوی با سجم الملک‌الله الواحد بر آن نقش بسته است.

جلد قرآن تیماج عنابی ضربی نوساز است. اوراق مزبور در بهمن ماه ۱۳۳۸ مطابق با نیابت تولیت «محمد مهران» خریداری و از طرف تولیت آستان قدس رضوی وقف کتابخانه شده است.

قرآن منسوب به امام رضا (ع) در آستانه مقدسه حضرت معصومه (س)

این قرآن به خط کوفی بر روی پوست آهوی نخودی رنگ کتابت شده و دارای ۷۰ ورق ۱۴۰ صفحه ۸ سطر به ابعاد ۲۲/۸ سانتی‌متر با اعجاز زرین و شنگرفی است در نخستین صفحه عبارتی زرین و شنگرفی است در نخستین صفحه عبارت به قلم تحریر نوشته شده که کتابت قرآن را به امام رضا (ع) نسبت داده است.

خط امام الانس والجن. سوره قرآنی، قطع وسط بیاضی، به خط کوفی که بر ورق آهو نوشته‌اند و می‌نماید که خط مبارک حضرت امام الجن و الانس علی بن موسی الرضا علیهم التحیه و الثناء است، جلد تیماج معرق.

دو صفحه آغازین قرآن و دو صفحه پایانی دارای تذهیب است و سروسوره‌ها، عناوین و شماره آیات به قلم زرین نوشته شده و علاوت پایان آیات نیز با گل‌های سه پر زرین و برخی صفحه‌ها به شکل شمس و ترنج الوان است. قرآن شامل آیاتی از سوره‌های یونس، هود، یوسف، رعد و ابراهیم است. در مجموع ۲۰۴ آیه دارد. برخی اوراق مصحف مصدوم و سوراخ شده یا لک‌زده و آب دیده است و کسری

دارد قرآن مذکور در تاریخ ۱۹ خرداد ۱۳۷۳ توسط «سید محمد مهدی سادات طالقانی» از اهالی الیگودرز وقف آستانه مقدسه حضرت معصومه (س) شده و در تاریخ ۱۱ بهمن ۱۳۷۴ در کارگاه مرمت آستانه ترمیم شده است.

این قرآن شریف شامل یک برگ ۲۵ سطر یک‌رو است که به خط کوفی بر پوست آهوی نخودی رنگ نوشته شده است و دارای اعراب با شنگرف و اعجام در بعضی حروف است.

مشهور است که کتابت آن به خط مبارک حضرت رضا (ع) می‌باشد. قرآن مذکور سال‌های مدید به‌عنوان میراث خانوادگی از نسلی به نسل دیگر منتقل شده و سرانجام از نسلی به نسل دیگر منتقل گردیده و سرانجام در سال ۱۳۸۱ توسط موزه خط و کتابت تبریز واقع در مسجد

در بررسی قرآن‌های خطی منسوب به حضرت رضا (ع) در می‌یابیم که از هفت نسخه قرآن منسوب به آن حضرت، فقط قرآن محفوظ در موزه آستان قدس رضوی دارای امضا کتابتی (ترقیمه) با عبارت «کتبه علی بن موسی» است

رئیس موزه مجلس شورای اسلامی در مقاله‌ای بررسی کرد ظرایف هنری و دقایق تاریخی قرآن وقف تلاوت امام زمان (عج)

از کلام و تصویر ظرایف و دقایقی از صورت زیبا و داستان ایجاد و سرگذشت این مصحف ویژه از کلام‌الله مجید را از نظر مشتاق خوانندگان عزیز بگذرانم. نخست برای ترغیب اشتیاق ذهنی و حس و حال هنری عزیزان گریزی می‌زنم به تأثیر و نقش قرآن کریم در هنر خط و خوشنویسی و آرایه‌های وابسته به آن همچون؛ تذهیب، ترصیع و تجلید...

چون ز نفس وحدیتش آبی تنگ به کلام قدیم کن آهنگ
مصحفی جو، چو شاهد مهوش بوسه زن درکنار خویشش کش
شاهدی گل عذار و مشکین خط چهره آراسته به عجم و نقط
بلکه باغ بهشت و روضه حور سبزه‌اش مشک و تربتش کافور
جدولش چون چهار جوی بهشت فیض بخش از چهار سوی بهشت
گرد جدول نقوش اعشارش رسته گلهاست گرد انهارش

خط: تنها نمایشگر کلام‌الله مجید

از نخستین کتابت قرآن کریم که حافظان کلام وحی آن را از

گروه ادب: کتابخانه مجلس شورای اسلامی به مناسبت سی‌امین سال پیروزی انقلاب اسلامی اقدام به چاپ قرآنی به نام مصحف مجلس شورای اسلامی کرده است. این قرآن بر اساس نسخه خطی قرآنی موسوم به قرآن امام زمان (عج) تا ماه مبارک رمضان سال ۸۸ چاپ خواهد شد. «احمد نظریان» - رئیس موزه مجلس شورای اسلامی - در این مقاله نگاهی به ویژگی‌های این مصحف خطی و سرنوشت آن در طول قرون دارد.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) «احمد نظریان» - رئیس موزه مجلس شورای اسلامی - در این مقاله می‌نویسد: در راستای روند گزینش و نشر مصحف مجلس شورای اسلامی که در پی مطالعه، بررسی و مشاهده مصاحف موجود در گنج‌خانه خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی و برگزاری جلسات شور و کارشناسی با شرکت استادان و کارشناسان خوشنویسی، تذهیب، تصویربرداری و نشر که منجر به انتخاب مصحفی موسوم به قرآن امام زمان (عج) شد، نگارنده که افتخار حضور در تمامی مراحل این کار مبارک را داشت بر آن شد که با استفاده

(جمال‌الدین ابوالمجد بن عبدالمتوفی ۶۹۸ هـ.ق) نیز که دو خط نسخ و ثلث را در نهایت زیبایی و دقت می‌نوشت نزدیک به ۳۶۴ نسخه از قرآن کریم را کتابت کرده است.

این توجه و تعلق صمیمانه خوش‌نویسان مسلمان به قرآن مجید سبب شد تا آنان با تحول و تطور انواع خطوط اسلامی، خوشنویسی را با توجه به الهامات قلبی و با نمایش آن توسط آیات و سوره قرآنی به مرحله‌ای برسانند که به عنوان اصیل‌ترین هنر اسلامی در تاریخ تمدن بشری شناخته شود. (۲)

«بی‌پیرایه‌ترین هنر اسلامی یعنی خوشنویسی حقیقت اسلام را متجلی می‌کند در حالی که هیچ کدام از هنرهای تجسمی اسلامی مستقیماً ظاهر کلمات قرآن را تصویر نمی‌کنند، فقط خط است که کلمات خدا را مستقیماً به نمایش درمی‌آورد، همین است که آن را در کنار معماری، عالیترین و شریفترین هنرهای تجسمی اسلامی کرده است.» (۳)

کلام‌الله مجید اوج جلوه‌گری هنر تذهیب و تجلید

نخستین مصاحف موجود که از قرون دوم و سوم هجری به جای مانده نشان می‌دهد که تزئین و آراستن اوراق و جلد قرآن رواجی نداشته ولی روایاتی شده است که مسلمانان صدر اسلام زینت کردن مصحف را با نقره جایز می‌شمردند، اما تزئین و آراستن قرآن با طلا مورد اختلاف مسلمین بوده است، چنانچه عده‌ای تزئین اوراق قرآن را با طلا جایز نمی‌دانستند و عده‌ای دیگر تزئین زرین اوراق را می‌پذیرفتند ولی طلاکاری جلد قرآن را چون جدا از قرآن بودن می‌پذیرفتند به هر گونه، مصاحفی که از دوقرن اول و دوم به جامانده است، نشان می‌دهد که فقط اعجام و اعراب و شد و مد قرآن را با رنگ‌هایی چون شنگرف و زنگار می‌گذارده‌اند که هر چند امروز این مورد هم از نظر هنری قابل تأمل است اما در آن زمان به

سینه‌لایهای خویش بر روی الواح منتقل می‌کردند تا زمان ابداع فن چاپ و نشر قرآن کریم با بهره‌گیری از خطوط مختلف نگاهشده می‌شد و به تدریج تعلق خاطر و احترام هنرمندان مسلمان و بهره‌گیری از تمام یافته‌های زیبایی‌شناختی و نوآوری هنری خود در تکامل و تحول خطوط اسلامی (اقلام سته) و آرایه‌های قرآنی جلوه نمود.

نکته‌ای که در کتابت حائز اهمیت بوده چگونگی و نوع خطوطی است که استفاده می‌شده است و این که باید مصحف کریم را با خطی خوش، خوانا و روشن و درشت نگاشت.

باری نسخه‌هایی از قرآن که پس از حوادث روزگار به دست ما رسیده چه نسخه‌های منسوب به حضرت علی (ع) و ائمه معصومین علیهم‌السلام و چه نسخه‌هایی از دیگر کاتبان نشان می‌دهد که قرآن کریم را با خطی استوار و زیبایی می‌نگاشته‌اند.

پس از آن که ابن مقله (محمد بن علی بن حسین ۲۷۲ - ۳۲۸ هـ.ق) و ابن بواب (ابوالحسن علی بن هلال کاتب بغدادی ۴۱۳ یا ۴۲۳ هـ.ق) ظهور کردند، مصحف را در کمال زیبایی و استواری به کتابت برگرفتند و از آن پس در قرون پنجم تا سیزدهم خوشنویسان نامداری چون «یاقوت مستعصمی» و ده‌ها خوشنویس دیگر بارها به کتابت قرآن پرداختند و از جهت بهره‌وری از پاداش معنوی عمر پربرکتشان را صرف نگارش قرآن می‌کردند و با توجه به این نکته بعید نمی‌نماید که خازن (ابوالفوارس حسین بن علی بن حسین) پانصد نسخه قرآن و آقا «محمد شیرازی» نزدیک به چهار صد نسخه و یاقوت

مستعصمی

کار رفته نیز جلوه‌گری خط را دو چندان می‌کند.

ظرایف هنری مصحف امام زمان (عج)

یکی از ویژگی‌های منحصر به فرد این قرآن رنگ‌آمیزی کاغذ زمینه متن در ابعاد ۱۱ در ۱۸/۵ سانتی متر به رنگ نخودی سیر یا اخرای روشن است که علاوه بر ایجاد تنوع و گریز از یکنواختی و نیز کاستن از تضاد رنگی با هدف آرامش بخشی به دیدگان قاری کلام الله اجرا شده است. شاخصه اعجاب برانگیز این زمینه رنگی هنگامی که پس از دقت موشکافانه در بافت و تار و پود کاغذ ظریف دست‌ساز ایرانی از جنس کف در قسمت حاشیه و متن که فقط در مقابل نور و با ذره‌بین قابل رؤیت است (۶)، به اوج مهارت و تسلط هنرمند وراق و صحاف در پیوند و وصالی لبه‌های کاغذ متن و حاشیه سفید صفحات قرآن پی می‌بریم و همین پیوند را در قسمت عطف با حاشیه نیز می‌بینیم آن چنانچه پس از گذشت بیش از سیصد سال کمترین خدشه و گسیختگی در آن پدید نیامده است. ابعاد حاشیه سفید در قسمت بالای متن ۷/۸ سانتی متر، طرفین ۵/۷ سانتی متر و پائین ۴ سانتی متر است.

جدول کشی فوق العاده دقیق و الوان در حاشیه متن با استفاده از رنگ‌های لاجورد، مشکی، نقره، سبز روشن، آبی روشن، شنگرف و سفید که بر روی طلا ترسیم شده و با مرکب مشکی جوهری دورگیری شده و در لبه صفحات هم طلا با دورگیری مشکی اجرا گردید. گواه دیگری بر قدرت دست و چشمان تیزبین هنرمند جدول کش است.

تذهیب فوق العاده زیبا و نفیس نقاش چیره‌دست صفویه که رقمی از نام خود را ننگاشته است و هم‌چون دیگر مذهبان و نگارگران قرآنی شاهکارهای خود را بی هیچ شائبه‌ای مخلصانه و گمنام در خدمت آراستن و نوازش کتابت خطوط کلام الهی نهاده‌اند.

مصحف امام زمان (عج) از جلدی نفیس و بدیع برخوردار است. رویه بیرونی جلد از چرم سیاه فام ساغری و داخل آن از چرم سرخ رنگی ساخته و پرداخته شده است

ترسیم موزون خطوط و نقوش اسلیمی و بهره‌گیری از انواع اشکال ختائی در قالب ترنج‌ها و شمشه‌های ترکیبی و متناظر و تقسیم‌بندی دقیق هر بخش از تذهیب که در عین دارا بودن تنوع در اندازه و اشکال دارای تقارن و تناسب و وحدت در کل صفحه می‌باشد، نیز از ویژگی‌های خاص سر فصل قرآن است. رنگ‌گذاری و طلااندازی نقوش نیز از مهارت و آگاهی نگارگر حکایت دارد.

استفاده از لاجورد و طلا که دو رنگ مکمل و غالب تذهیب است آن چنان بجا و هماهنگ به کار رفته است که نگاه بیننده را همانند باغ گلها به گردش می‌طلبد، درخشش طلای اشرفی که لابلای سطور آیات در دو صفحه سرفصل و دو صفحه آیات نخست سوره بقره به صورت طلااندازی، بین دندان موشی‌ها و نیز در کتیبه‌های عناوین تمام سوره مبارک قرآن و حاشیه و تذهیب صفحات وقفنامه‌ها و شمشه اجزاء و احزاب و سجده‌ها و گل‌آیه‌ها و جداول و حل کاریها نیز بر نفاست و زیبایی آن افزوده است.

کارگیری این رنگ‌ها صرفاً برای ممتاز نمودن اعجام و اعراب صورت می‌گرفته است.

باری نسخه‌هایی از قرآن که پس از حوادث روزگار به دست ما رسیده چه نسخه‌های منسوب به حضرت علی (ع) و ائمه معصومین علیهم السلام و چه نسخه‌هایی از دیگر کاتبان نشان می‌دهد که قرآن کریم را با خطی استوار و زیبایی می‌نگاشته‌اند

به هر حال از سده چهارم هجری اندک اندک تزئین آرایش مختصر اوراق قرآن مجید آغاز شد و سرسوره‌ها را با خطی تزئینی غیر از خط متنی کتابت کرده‌اند و آنها را بین کتیبه‌ای مستطیل دارای گره‌بندی‌ها و جداول تحریردار و گل و بوته و ترنج قرار داده‌اند، در سده پنجم هجری که خوشنویسی قرآن راه کمال را می‌پیمود، هنر تذهیب نسخه‌های قرآن نیز رواجی تام و تمام یافت. چنانچه نسخه‌هایی از قرآن که از این دوره به ما رسیده، بعضاً از نفایس هنری در تاریخ هنری اسلامی به شمار می‌روند، بیشترین نسخ موجود قرآن از سده پنجم و ششم هجری با طلا و رنگ‌های دیگر چون زنگار، سرنج، شنگرف، لاجورد، سیلو، زعفران و غیره تزئین شده است. در سده هفتم که نسخه‌های قرآنی به خط یاقوت و یا به شیوه اوراق یافت تذهیب قرآن نیز رونق بیشتری گرفت.

در قرن هشتم و پس از آن تاریخ شدن فن چاپ، مذهبان، وراقان و نقاشان و جلدسازان بسیار توانمندی پا به عرصه هنر اسلامی گذاردند و هر یک بنا بر مقتضیات محل زندگی خود و با توجه به کمال حرمت قرآن مجید در تذهیب و تزئین قرآن کوشیدند. آنان نقوش اسلیمی، ختائی، افشان‌گری، قطاعی، طلااندازی بین سطور، تشعیر، سوزن زنی و دیگر یافته‌های هنری‌شان را آن چنان در تزئین نسخ قرآن کریم به کار گرفتند که بدون تردید نه تنها نمایه و نمونه آنها را در کتاب‌های آسمانی و الهی پیش از قرآن نمی‌توان سراغ گرفت، بلکه در هیچ کتاب و نگاشته‌ای این همه هنرنمایی را نمی‌توان یافت و هنر تذهیب را باید برآمده از گرایش و ایمان هنرمندان مسلمان به کلام خدای تعالی دانست که اگر چنین ایمانی نبود هرگز هنر ظریف، دقیق و زیبای نگارگری و تذهیب در تمدن اسلامی به این صورت رشد و نمو پیدا نمی‌کرد. جای دارد که اگر پیشینیان، بحث بلاغت را در زمینه علوم قرآنی پیش کشیده‌اند، محققان نیز زیبایی‌شناسی نسخه‌های قرآن را جزو علوم صوری قرآن مجید به شمار آورند. (۴)

این قرآن در قطع رحلی و به ابعاد ۲۱ در ۳۲ سانتی متر است، خط متن قرآن، نسخ ایرانی (۵) و به قلم توانمند میرزا «احمد نیریزی» (۶) سرآمد کاتبان، نسخ‌نویس قدیم و جدید است. مرحوم نیریزی این مصحف را نیز با شیوه منحصر به فردش قلم زده است، قلمی بسیار روان، خوانا و موزون. فواصل حروف از یکدیگر و کلمات از هم دیگر آنچنان مناسب و بجا است که نگاه خواننده کلام الله را از آرامش و رخوت و لذتی غریب سیراب می‌کند. اوج زیبایی و قوت خط میرزای نیریزی را در دو صفحه متقابل «فاتحه‌الکتاب» و آیات طلیعه سوره مبارکه «بقره» (سرفصل) می‌توان نظاره کرد. شدت درخشندگی و سیاهی مخمل‌گونه مرکب به

رجبعلی، و «عبدالرضاخان» فرزند واقف نقش بسته است.

دو صفحه ما قبل وقف‌نامه مجدد نیز اختصاص به تکرار تحریر وقف‌نامه واقف اصلی با خط ثلث به شیوه سیاه مشق و پرنویسی و بدون گذاشتن فواصل خالی است (سواد بیش از بیاض). در اینجا متن وقف‌نامه اصلی با مرکب سیاه و آیات کلام‌الله به خط نسخ مسطر و اسامی متبرک جلاله و رسول اکرم (ص) و امام زمان (عج) و کلمات مهم با مرکب سرخ کتابت شده است.

تذهیب حواشی این دو صفحه نیز منحصرأً با طلا و به شیوه حل‌کاری و با استفاده از نقوش ختائی که نشان‌دهنده تسلط نگارگر در بداهه‌سازی است و دو صفحه دیگر نیز با همین شیوه به صورت معادل و متقارن در انتهای کلام‌الله زیبایی خاصی به مصحف امام زمان (عج) داده است.

پس از خاتمه کتابت سور مبارکه قرآن، دعاء مخصوص حضرت امام سیدالسادین (ع) در هفت صفحه با خط نسخ عالی کتابت شده و سپس در آخرین صفحه رقم کاتب با عبارت «کتبه اقل عبادالهص المجتاج لرحمه اله الملک الغنی احمد النیریزی فی سنه ۱۱۲۲ من الهجرة»، و در زیر آن دعاها قبل و بعد از تلاوت قرآن که جای آن در طلیعه و خاتمه‌ی قرآن خالی بوده است به خط نسخ عالی با رقم «محمد هاشم (لؤلؤ) اصفهانی» (۸) با عبارت «حرره الاثم محمد هاشم فی ۱۲۰۰ من الهجرة النبویه» تکمیل شده است.

جلد مصحف

مصحف امام زمان (عج) از جلدی نفیس و بدیع برخوردار است. رویه بیرونی جلد از چرم سیه فام ساغری و داخل آن از چرم سرخ‌رنگی ساخته و پرداخته شده است. نقوش رویه بیرونی جلد تجسم نقش قالیچه‌ای است که به شیوه سوخت و قالب ضربی اجرا شده که حاصل آن کتیبه‌ها و

نقوش برجسته طلائی در زمینه تیره با درخشش فوق‌العاده است، حاشیه لبه بیرونی جلد نیز با چرم سرخ‌رنگی ترمیم شده و پس از رنگ‌آمیزی سیه فام با نقش اسلیمی ختائی با طلا نقاشی شده و حاشیه‌ی کتیبه‌ای آن را با احادیث نبوی (ص) در مورد قرآن به خط ثلث با ترکیب‌بندی فوق‌العاده زیبا و به حالت برجسته که با استفاده از ده

سبزه (زنگار و سیلو) و رنگهای اخرا و آبی نیلی و کبود و سفیدآب و نقره رادر چندین فام به نمایش گذاشته و هماهنگی و آرامش رنگی ملموسی را به وجود آورده است. عناوین سوره‌های «حمد» و «بقره» در دو صفحه سرفصل با خط ثلث و باطلاروی لاجورد کتابت شده و عناوین دیگر سوره‌های قرآن نیز به خط ثلث ولی با رنگ‌های مختلف بر روی تذهیب‌هایی با نقوش متنوع و مستقل پدید آمده است.

علاوه بر صفحات سرفصل که خط و تذهیب آن متعلق به دوره صفویه است. دو صفحه پیش از آن، حاوی وقف‌نامه مجدد فرزند واقف اصلی به خط نستعلیق است و تذهیبی قاجاری را در بردارد. این تذهیب حال و هوایی متفاوت از تذهیب صفوی را داراست؛ بدین‌گونه که نقوش ختائی در آن به دقت و ظرافت قبلی نیست و آزادتر و راحت‌تر کار شده است، اشکال، اندازه‌ها و تقارن نیز کاملاً دقیق نیست و گویا با بداهه و سرعت بیشتری رسم شده‌اند، تعادل رنگ‌های سرد و گرم نیز رعایت نشده و حاکمیت با رنگ‌های گرم است.

گرچه نگارگر سعی در پرکاری و ریزکاری داشته است، ولی این کار او نوعی شلوغی و یکنواختی را بر کار حاکم ساخته است. در این صفحات نگارگر با جدول‌کشی

علاوه بر صفحات سرفصل که خط و تذهیب آن متعلق به دوره صفویه است. دو صفحه پیش از آن، حاوی وقف‌نامه مجدد فرزند واقف اصلی به خط نستعلیق است و تذهیبی قاجاری را در بردارد

هر صفحه را به پنج قسمت قاب‌بندی تقسیم کرده، در حاشیه اصلی، نقوش اصلی و گل‌ها و شمشه‌ها و ترنج بکار برده، در حاشیه دوم همان نقوش را به صورت ریزتر کار کرده، و در کادر وسط، وقف‌نامه مجدد با استفاده از دندان‌موشی و طلااندازی ثبت شده و در دو کتیبه بالا و پایین متن به ترتیب مهر مجتهد و حاکم شرع آن دوره حاج

در هر حال پس از درگذشت «محمدتقی خان» و در ایام سلطه «محمدولی میرزا» پسر «فتحعلی شاه بردار العباده یزد»، او قرآن را از تولیت اولاد تقی خان خارج و وقفنامه اصلی را محو ساخته و نسخه را تصاحب می‌کند و پس از حوادثی که منجر به عزیمت شاهزاده قاجار به تهران می‌شود به همراه اموال او به تهران منتقل می‌شود، تا این که «عبدالرضاخان» (۱۰) (امیرمؤید) پسر «محمدتقی خان» از حاج «رجبعلی» مجتهد زمان که ساکن دارالسلطنه تهران بود، استعانت می‌طلبد و آن جناب نیز حکم عودت نسخه مبارک رابه یزد صادر (۱۱) و فرمان انفاد آن را از فتحعلیشاه می‌گیرد (۱۲) عبدالرضاخان پس از دریافت مصحف علاوه بر کتابت مجدد وقفنامه اصلی در دو صفحه بر طبق مفاد وقف پدر مرحومش (۱۳)، وقفنامه دیگری نیز در تأکید و توضیح وقفنامه اصلی با مهر خود و مهر شیخ رجبعلی مجتهد در دو صفحه دیگر به تاریخ محرم الحرام سال ۱۲۴۵ هجری قمری تنظیم (۱۴) و بر طلیعه قرآن منضم می‌نماید.

دقایق تاریخی مصحف امام زمان (عج)

چندی بعد میرزا «سیدعلی حائری» که از فحول علمای یزد و از اولاد «محمدتقی خان» بود مصحف مذکور را زیارت نموده و با اجازه ایشان کلمه وقف به روی «بسم الله الرحمن الرحیم» در ابتدای هر سوره و نیز شماره اوراق در گوشه راست بالا و عنوان سوره در گوشه چپ بالای اوراق با مرکب قرمز نوشته می‌شود و در حدود سال‌های ۱۳۰۰ تا ۱۳۰۷ ه.ق مرحوم «سیدابوالحسن حائری زاده» (۱۵) قرآن را در یزد و نزد «آقامیرزا محمد حاج جناب» که از بستگان ایشان بوده می‌بینید که از بی‌مبادلاتی دارندگان آن جلد و اوراقش دچار شکستگی و پارگی شده است و چون خود مرحوم حائری زاده نیز از اعقاب مرحوم واقف اصلی بود تصمیم به نگهداری و احیاء نسخه را گرفته و آن را با خود به تهران آورده و به مرمت کار می‌سپارد و پس از ترمیم شکستگی جلد و تثبیت اوراق، چون پیدا کردن و تشخیص اکبر اولاد ذکور از نسل واقف که به ضرورت زمانه در شهرهای مختلف پراکنده شده بودند، برای مرحوم حائری زاده ممکن نبود و در صورت امکان نیز احیاناً به علت اختلافات فامیلی و سیاسی احتمال بروز مناقشه و درگیری و مخالفت می‌رفت از طرف دیگر چون ایشان علاوه بر نمایندگی عضو هیأت مباشرت (کارپرداز) مجلس شورای ملی نیز بوده و از اساس کتابخانه مجلس و اعتبار آن اطلاع کامل داشت و در نظر ایشان کتابخانه مجلس محلی مناسب و مطمئن برای حفاظت از نسخه بود. بنابراین موضوع را در هیأت مباشرت مطرح و درخواست حفظ امانت امام عصر (عج) در کتابخانه را می‌کند و سپس با رعایت کمال دقت و ثبت و قید جزئیات و مشخصات نسخه آن را به رسم امانت تا زمان ظهور منجی عالم بشریت

ترنج در هر رویه جلد به فواصل یکسان تقسیم شده‌اند. تزئین نموده است.

احادیث کتیبه‌ای منقوش عبارتند از:

«قال النبی صلی الله علیه و آله و سلم؛ من جمع القرآن و ظن فقیراً فقد حقر عظیماً»؛ «و قال علیه السلام؛ مونس القبر تلاوة القرآن»؛ «و من کلامه علیه السلام؛ افضل الاعمال الصلوه ثم قرأ القرآن. صدق النبی من قرأ حرفاً من کتاب الله فله حسنه».

قسمت میانی و اصلی جلد نیز با نقوش برجسته لچک و ترنج و نیم ترنج در وسط و گوشه‌ها آراسته شده است، قابل ذکر است که نقوش اجراء شده بر یک رویه ابتدائی جلد و رویه انتهائی هم عیناً تکرار شده است، رویه داخلی جلد را هم نقش لچک و ترنج به صورت ساده‌تر و خلوت‌تر با همان شیوه سوخت ضریبی و با طلا بر روی زمینه قرمز تزئین نموده است. در دو گوشه جلد اثر ترمیم شکستگی کامل مشهود است.

تاریخ کتابت قرآن سال ۱۱۲۲ ه.ق مطابق با دوران سلطنت شاه سلطان حسین آخرین پادشاه سلسله صفویه است (از ۱۱۰۶ تا ۱۱۳۵ ه.ق) در این سالها میرزا «احمد نیریزی» در دارالسلطنه اصفهان می‌زیسته و مورد توجه و احترام شاه و صاحب منصبان دربار صفوی قرار داشته و

بدین جهت آثارش را «سلطانی» رقم می‌زد و ملقب به «قبله الکتاب» بوده است، دارنده و واقف اصلی قرآن،

«محمدتقی خان بافقی»، بیگلربیگی و حاکم مقتدر

یزد و معروف به خان بزرگ بوده است (۹) و با

استناد به شرح حال و دوران حکمرانی او که

در پی نوشت می‌آید نمی‌توانسته سفارش

دهنده کتابت قرآن به میرزای نیریزی باشد و

نگارنده نیز سندی در این خصوص نیافته‌ام؛

می‌توان حدس زد پدر تقی خان سفارش

دهنده باشد و یا این که به رسم هدیه از

طریقی به دست «تقی خان» رسیده باشد یا

این که قرآن مذکور جزء ماترک «عنایت سلطان» دائی محمدتقی خان که او هم حاکم یزد و از امرای شاه «سلطان حسین صفوی» و هم دوره با مرحوم نیریزی بوده، باشد.

به هر حال او اراده می‌کند که قرآن مذکور را وقف ناحیه مقدسه مهدویه (عج) کند. بدین جهت وقف‌نامه‌ای جامع تنظیم و در آن اشعار می‌دارد که اولاد ذکور از اعقابش نسل اندر نسل و اکبر مقدم بر اصغر قرآن را تلاوت نموده و ثواب آن را به پیشگاه پربرکت حضرت امام عصر (عج) هدیه کنند و چنانچه در هر دوره فرزند ذکوری از اعقابش باقی نباشد، تولیت قرائت به اعلم مجتهدین زمان که نایب عام آن حضرت است، مفوض است و هر زمان که پروردگار متعال اراده فرموده و حضرتش را آشکار ساخت، قرآن به ساحت مقدس مهدوی (عج) تقدیم شود که در این صورت وقف به انجام رسیده و اختیار در تفویض تولیت تلاوت و غیر آن با وجود ذی‌جود قائم آل محمد (ص) خواهد بود.

قسمت میانی و اصلی جلد نیز با نقوش برجسته لچک و ترنج و نیم ترنج در وسط و گوشه‌ها آراسته شده است، قابل ذکر است که نقوش اجراء شده بر یک رویه ابتدائی جلد و رویه انتهائی هم عیناً تکرار شده است

سپس ارباب کیخسرو صورت سیزدهمین جلسه هیأت مباشرت مورخ ۱۹ تیرماه ۱۳۰۴ به این مضمون قرائت نمودند: «آقای حائری زاده نماینده محترم یزد و عضو مباشرت یک جلد کلام الله مجید خطی به خط مرحوم میرزا (احمد نیری) مورخ ۱۱۲۲ هـ. ق دارای دو ورق مذهبی مقدمه و سیصد نود و سه ورق مرتین و در آغاز هر ورق نمره زده شده است که جمعاً ۳۹۵ ورق است، با سرلوحه مذهبی و جلد سوخته ماشی تیره رنگ و حاشیه مذهب طلائی که در مقدمه آن شرح وقف از طرف واقف نوشته شده است و چون جائی امن تر از کتابخانه مجلس سراغ ندارند، کلام الله مجید مزبور را تا زمان ظهور حضرت حجة ابن الحسن صلوات الله علیه به رسم امانت در کتابخانه مجلس سپردند و مطابقاً رسید خدمتشان داده شده است».

در خاتمه جلسه مقرر شد که به آقای نقیب زاده به مضمون ذیل جواب داده شود: «اولاً بعد از ملاحظه کامل کلام الله مجید در هیأت رئیسه و مشاهده آن معلوم شد که جلد آن عوض نشده، و در سایر قسمت های آن هیچ تغییر اساسی عارض نگردیده است و ثانیاً از طرف آقای حائری زاده به عنوان امانت حضرت امام عصر (عج) در کتابخانه مجلس شورای ملی گذارده شده و در دفتر مخصوص که در اداره مباشرت ضبط است تمام علامات ممیزه آن از جلد و عدد اوراق و صفحات و خط راقم قید شده است. ثالثاً چون در صفحه اول قرآن مزبور قید شده که تولید آن با اکبر اولاد ذکور مرحوم واقف است، لازم است که اکبر اولاد ذکور آن مرحوم خود را به مجلس معرفی نمایند تا با او مذاکره شود و فعلاً کلام الله مزبور در کتابخانه مجلس در محل مناسب و محفوظی به طور امانت ضبط و به احدی داده نمی شود.» (۱۶)

پی نوشت ها:

۱. جامی، هفت اورنگ، سلسله الذهب، ص ۷۷.
۲. نجیب مایل هروی، «تأثیر قرآن کریم بر هنر اسلامی»، مجله میراث جاویدان، شماره ۵۸ ص ۱۸.
۳. محمد مددیپور، حکمت معنوی و ساحت هنر، چاپ اول، حوزه هنری، تهران، ۱۳۷۱، ص ۲۰۱ و ۲۰۲.
۴. نجیب مایل هروی، پیشین، ص ۲۷ تا ۲۹.
۵. خط نسخ: این خط تا به صدر اسلام و بالاتر ریشه می رساند لکن از زمان ابن مقله به بعد که به واسطه ی هندسی کردن او، این خط به قالبی بهتر درآمده مشهور و معروف و قابل توجه گردید و از آن پس در نوشتن قرآن به کار رفت و قلم نسخ بر خط کوفی کشید. خط نسخ تحت تأثیر

به کتابخانه مجلس سپرده و از مرحوم ارباب «کیخسرو شاهرخ» مباشر و کارپرداز مجلس رسید دریافت می کند.

تذهیب فوق العاده زیبا و نفیس نقاش چیره دست صفویه که رقمی از نام خود را نگاشته است و هم چون دیگر مذهبان و نگارگران قرآنی شاهکارهای خود را بی هیچ شائبه ای مخلصانه و گمنام در خدمت آراستن و نوازش کتابت خطوط کلام الهی نهاده اند.

کیخسرو طبق روال معمول پس از ختم دوره فترت جریان امر را به مجلس شورای ملی گزارش داده و امور کتابخانه را شرح داده و موضوع امانت قرآن را مسجل و تأیید می کند که خبر این گزارش منتشر شده و گروهی ناشناس از اولاد مرحوم واقف یا از مخالفین

حائری زاده با جنجال موضوع را تعقیب و فردی به نام نقیب زاده را وکیل رسیدگی به ادعای خود

می کند و نقیب زاده نامه ای در شکایت از حائری زاده مبنی بر تغییر جلد قرآن و

سپردن آن به کتابخانه مجلس به «سید محمد تدین» رئیس مجلس شورای

کلی در دوره پنجم می نویسد و خواستار محکومیت ایشان و استرداد قرآن می شود.

خبر این هیاهو و جنجال به آیت الله «شیخ عبدالکریم حائری» در قم رسیده و از طرف معظم له شرحی به مجلس نوشته شده،

بدین مضمون که خوب است هدیه کلام الله را از قم فرستاده و آن را از ارباب کیخسرو خریداری و قرآن را به قم بفرستند.

ارباب کیخسرو هم طرح موضوع و مکاتبات رسیده در هیأت رئیسه مجلس را

درخواست می نماید و با موافقت رئیس مجلس قرآن را از کتابخانه آورده و پس از

رعایت احترامات لازمه همگی زیارت نموده و جلد و اوراق و وقفنامه های آن را با دقت ملاحظه و

مطالعه کردند. آقای مدرس هم در جلسه حضور یافته و در مذاکرات مشارکت نمودند و گزارش به امانت سپردن قرآن و شکایت

آقای نقیب زاده که ضمیمه مراسله یزد بود مطرح شد. موضوع اول تعویض جلد قرآن بود که با دقت و مشاهده حاضرین معلوم شد که جلد همان جلد اصلی و در نهایت نفاست است که موافق اظهارات آقای

حائری زاده گوشه های آن به علت شکستگی ترمیم شده است. دوم در مورد موضوع سپردن قرآن به کتابخانه نیز پس از گفتگو موافقت تامه

حاصل شد که برای حفظ کلام الله فوق محلی مناسب تر از کتابخانه مجلس نیست، زیرا که موجبات حفظ و نگاهداری آن با تهیه صندوقچه

آهنی و پیش بینی های لازم برای پیشگیری از حریق و حوادث دیگر فراهم شده است.

تذهیب فوق العاده زیبا و نفیس نقاش چیره دست صفویه که رقمی از نام خود را نگاشته است و هم چون دیگر مذهبان و نگارگران قرآنی شاهکارهای خود را بی هیچ شائبه ای مخلصانه و گمنام در خدمت آراستن و نوازش کتابت خطوط کلام الهی نهاده اند

محصف امام زمان (عج) از جلدی نفیس و بدیع برخوردار است. رویه بیرونی جلد از چرم سیاه فام ساغری و داخل آن از چرم سرخ رنگی ساخته و پرداخته شده است

آورد که می‌توان آن را نسخ ایرانی نامید.

«وی سپس در اوج جوانی از نیریز به اصفهان مهاجرت کرد و در حدود سال ۱۱۰۰ در این شهر مسکن گزید و در دربار شاه سلطان «حسین صفوی» و نزد امراء و فضلا و هنرمندان عصر با احترام بزیست بزرگان عصر به هنر وی ارج می‌نهادند و وی نیز آثار گرانبهایی پدید می‌آورد گویند در مدت عمرش حدود شصت هزار تومان صفوی از دستمزد هنر

محقق و ریحان و ثلث و توقیع به قوام آمده و اصلاح شده است اکثر رساله‌ها و تذکره‌ها و فرهنگ‌ها این مقله را واضح خط نسخ دانسته و گویند او آن را از خط ثلث استخراج کرده و خط نسخ تابع ثلث است خط نسخ امروز به دو شیوه نوشته می‌شود، یکی شیوه یاقوتی (عربی)، دیگری شیوه‌ی نیریزی (ایرانی). شیوه اول که متمایل به ثلث و توقیع است و آن را از فروع ثلث می‌شمارند که از زمان یاقوت مستعصمی تا

پیش از نیریزی در تمام ممالک اسلامی و از جمله ایران رایج بوده است. و از این رو است که «جعفر بایسنقری» می‌گوید: لفظ نسخ مصدری است به معنی اسم فاعل یعنی ناسخ، زیرا که چون اکثر کتابت به این خط واقع است به تخصیص کتابت کلام‌الله پس گوئیا که باقی انواع خطوط را نسخ کرده است هم‌اکنون این شیوه یاقوتی در سایر ممالک اسلامی رایج است ولی شیوه دوم که شیوه نیریزی است و چاشنی از نستعلیق دارد فقط در ایران متداول است. این شیوه را میرزا احمد نیریزی تعلیم نموده است (اوائل قرن دوازدهم هجری) طول الف و افراشته‌های مناسب در خط نسخ پنج نقطه است. بعضی چهار نقطه هم گفته‌اند که اندازه حروف دیگر از این مقیاس به دست می‌آید.

سرعت حرکت قلم در نسخ نه به کندی محقق و نه به تندى رفاع است و مانند جهات دیگر آن از نظم و زیبایی منظر به حد دارا اعتدال است و خط نسخ در روشنی و وضوح چون محقق است.

خط نسخ بیش از همه خطوط استعمال داشته و دارد و به خدمت قرآن و چاپ گرفته شده است لکن شیوه نسخی که در حروف چاپ است اندک تغییری با نسخ قرآنی دارد که در تهیه حروف چاپ منظور گردیده است و بدین جهت آن را نسخ میانه می‌نامند و با مقایسه و دقت این تغییر و تفاوت معلوم می‌گردد و تعلیم نسخ میانه از وظایف استادان نیست زیرا ماشین چاپ به هر اندازه که بخواهند در اختیار می‌گذارد و نوشتن نسخ میانه با دست‌کاری متکلفانه و تصنعی است که لزومی ندارد.» (۱۷)

۶. میرزا احمد نیریزی: «احمد بن شمس‌الدین

خود در آمد یافته است نقل کرده‌اند از در آمد خود به مبلغ اندک اکتفاء نموده و بقیه را انفاق کرده است.» (۱۸)

«میرزا احمد عمر خود را به تحریر قرآن و ادعیه و صحایف اشتغال داشته و بسیار نیکو خصال و متورع بود و به زیارت مکه و مدینه و عتبات عالیات و مشهد مقدس رفته است و از یادگارهای این سفرها یکی قطعه‌ای است در مدیحه حضرت رسول اکرم (ص) که به آب زر روی کاغذ خان بالغ به خط نسخ هنگام زیارت مدینه نوشته است و بیت اول آن این

محمد نیریزی» بزرگ‌ترین نسخ نویس ایرانی که او را در این خط می‌توان همپایه میرعماد در خط نستعلیق دانست در نیریز به دنیا آمد و مقدمات خط را نزد آقا «محمدصادق ارجستانی» آموخت سپس به قم رفت و در سلک شاگردان آقامحمد ابراهیم قمی درآمد و از روی خطوط «علاءالدین تبریزی» نیز مشق بسیار می‌کرد وی پس از مرگ استادش آقامحمد ابراهیم از قم به نیریز برگشت و به مشق پرداخت و پس از تکمیل خط سرآمد استادان زمانه شد و شیوه خاصی در خط به وجود

است.

کفر و ایمان را هم اندر تیرگی هم در صفا نیست دارالملک جز رخسار و زلف مصطفی» (۱۹)

و دیگری یک نسخه دعای کمیل به خط وی که در کتابخانه سلطنتی ایران موجود است و آن را در سال ۱۱۵۲ ه.ق در نجف اشرف کتابت کرده است. نیریزی به مناسبت اختصاص به دربار «شاه سلطان حسین صفوی» «سلطانی» رقم می‌کرد و بسیاری از آثار او به امر این پادشاه کتابت شده است. (۲۰)

«بعضی قطعات اشعار نیز به خط آن استاد دیده شده است نستعلیق و شکسته را نیز خوش می‌نوشت و از این قبیل خطوط وی موجود است. از آثاری که به خط او دیده شده نودونه مجلد قرآن و هفتاد و هفت صحیفه و بسیاری ادعیه و مرقعات دیگر است در یکی از قطعات که به خط او دیده شده، نوشته است در مدت عمرم شصت هزار تومان حق التحریر و حق الکتابه دریافت داشته‌ام. از مجموع آثار قلمی این خوشنویس عالیقدر معلوم می‌شود که این آثار، بین سال‌های ۱۰۹۴ و ۱۱۷۷ است که جمعاً ۸۳ سال می‌شود و این نشان می‌دهد که استاد از آغاز جوانی به خوشنویس مشهور و ممتاز بوده و عمر درازی یافته است و پس از وفات پیکر وی را به کربلای معلّا انتقال داده‌اند رحمه الله علیه». (۲۱)

۷. با دقت نظر آقای «حمید ملکیان» کارشناس ارشد مرمت نسخ خطی مشخص شد.

۸. «محمد هاشم‌بن محمد صالح لؤلؤی اصفهانی»، «معروف به زرگر پدر میرزا محمدعلی محرم و جد عبدالوهاب محرم یزدی شاعر دوره‌ی قاجار) از استادان مسلم خط نسخ در قرن دوازدهم و اوایل قرن سیزدهم است که در زمان خود در سراسر کشورهای اسلامی شهرت داشت و حتی در خوشنویسی ممدوح شعرای عصر بود و او را در نسخ هم‌ردیف عبدالمجید درویش در خط شکسته نهاده‌اند. تاریخ وفاتش معلوم نیست آنچه مسلم است، بین سال‌های ۱۱۷۲ و ۱۲۱۲ ه.ق حیات داشته و آثاری که در طول این مدت برجای گذاشته معرف قدرت وی در خوشنویسی است.» (۲۲)

۹. «محمدتقی خان بافقی» «که به خان بزرگ مشهور بوده

و هست تولدش از صلب «میرزا محمدباقر» و رحم «فاطمه بیگم» خواهر «عنایت سلطان» از سادات عقیلی در سال ۱۱۲۹ ه.ق در قصبه بافق اتفاق افتاده بعد از اسارت به اصفهان و مراجعت به یزد و مسقط الرأس خویش (بافق) مشغول تحصیل علم و ادب و کسب کمالات گشته تا موقع حکمرانی «علم خان سفیه» در آنجا بود عمرش نزدیک به سی رسیده بود که جمعی از اکابر یزد با علم خان سر مکابره برداشته و علم به جانب بافق افراشته خان بزرگ را به یزد طلبیدند. «میرزا اسمعیل

کلاتنتر» و «میرسعید مرتضی» وزیر صاحب مسجد و «مرادعلی بیگ بایندر» و برادرانش در این دعوت شرکت داشتند و چون «محمدتقی خان» مزاج همه را مستعد قبول دید، دعوت ایشان را اجابت نموده در سال ۱۱۶۱ قمری عنان عزیمت را به یزد معطوف داشت و آن سال نخستین سال از سلطنت «علیقلی خان افشار» بود که خان بزرگ با هفتاد تن از دلاوران بافق که همه در چابکی بی نظیر بودند به یزد آمده در

کوی مالمیر فرود آمد و در همان روز ورود از حاج «تقی جندقی» کلاتنتر کوی شیخ داد و نوکرهای علم خان زهر چشم گرفت بالاخره کار به آنجا کشید که علم خان و نوکرانش شبانه نمود بر تخته پلهای قلعه و دروازه کشیدند که صدای پای ایشان مدعیان را خبردار نسازد و بدین‌گونه فرار کرده یزد را به خان بزرگ واگذاشتند و یزد از شور و فتنه آرام گرفت. میرزا «جعفر منشی» می‌نویسد یزدیان به قدری در این انتخاب شاد شدند که همان روز جشن گرفته و شادی‌ها آغاز کردند. فرمانداری و حکومت

از آثاری که به خط او دیده شده نودونه مجلد قرآن و هفتاد و هفت صحیفه و بسیاری ادعیه و مرقعات دیگر است در یکی از قطعات که به خط او دیده شده، نوشته است

گرفته و تقی خان را منقاد خود نمایند ولی منش و رفتار خان بزرگ با مردم یزد و اطاعت و جانبداری احاد مردم از او که قدرت بلامنازع او را در منطقه سبب شده بود سلاطین ایران را ناچار به ادامه فرمانداری او با اکتفاء به اخذ مالیات و خراج از او می ساخت. (۲۴)

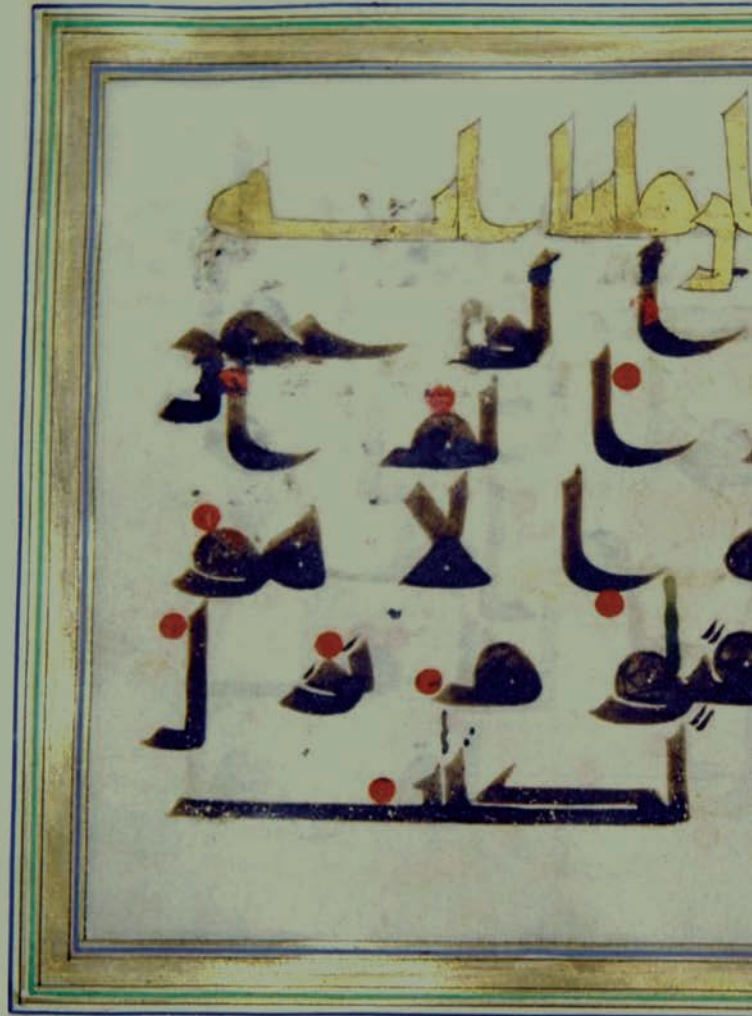
تا این که پس از عمری مجاهده و تلاش در ششم شوال المکرم سال ۱۳۱۲ هـ. ق در سن ۸۴ سالگی به عارضه بیماری رخت از دنیا بر بسته و پیکرش به نجف اشرف انتقال و در پای ضریح امیرالمؤمنین (ع) به خاک سپرده شد. (۲۵)

از خان بزرگ ۲۴ پسر و ۲۶ دختر مخلف شده که سه پسر ارشد او از فاطمه بیگم خواهر عنایت سلطان که از سادات عقیلی و سرداران شاه سلطان حسین صفوی بودند به نام های حاج علینقی خان، حاج عبدالرحیم خان و زین العابدین خان پس از او به حکومت رسیدند.

۱۰. عبدالرضا خان، چهارمین حاکم از پسران «محمد تقی خان» بود در سال ۱۳۲۸ هـ. ق که «محمدولی میرزا» پسر چهارم فتحعلی شاه به حکومت یزد رسید به دلیل نفوذ و اقتداری که «عبدالرضا خان» در یزد از پدر خود به ارث برده بود او را برای پیشرفت کار خود وزیر و پیشکار خویش نمود. در سال ۱۳۴۳ ق. «محمدولی میرزا» برای دادن گزارش کار حکومت و از ترس حمله «قاسم خان گرجی» حاکم کرمان و نیز به طمع گرفتن حکومت کرمان و نظم دادن به آن ولایت به تهران رفت و پس از رسیدن او به پایتخت «عبدالرضا» تمام زمین ها و عمارات او را تصاحب کرد و سپس زنان و فرزندان و بستگان او را با دادن اموال و خرجی راه روانه تهران نمود.

فتحعلی شاه، «حسنعلی میرزا شجاع السلطنه والی خراسان» را که برای قضایای جنگ روس و ایران از مشهد به تهران آمده بود، در همان سال به حکومت یزد و کرمان منصوب و روانه نمود، «شجاع السلطنه» که به یزد رسید، «عبدالرضا خان» او را به شهر راه نداد و سرانجام به لحاظ حمایت مردم یزد از او و لیاقت و کاردانی او و وساطت متنفذینی چون شیخ «رجبعلی مجتهد» شاه را راضی کردند که حکومت یزد را به عبدالرضا خان بدهد و به شجاع السلطنه نیز دستور داده شد که دست از محاصره یزد بردارد. در سال ۱۳۴۶ قمری «شفیع خان» حاکم با اقتدار بلوک راور کرمان با عبدالرضا خان وصلت کرد پس از این

مواصلت عبدالرضا خان، شفیع خان را وادار نمود که از فرمانبرداری شجاع السلطنه سربتابد، شاه به ناچار عباس میرزا نایب السلطنه خود را در این سال از آذربایجان خواسته برای فرو نشاندن انقلابات آن نواحی مأمور نمود سر و سامان دادن و تصفیه امور یزد و کرمان جزعی از کارهای عباس میرزا بود هنگام عزیمت به خراسان در سال ۱۳۴۷ ق. علی خان پسر عبدالرضا خان و خانواده او را به رسم گروگان به آذربایجان فرستاد. عبدالرضا خان و شفیع خان که در کرمان زیر نظر خسرو میرزا

خان بزرگ سال های طولانی (۵۳ سال) دوام داشت و او در همه این به کار عمارت و اجرای قنوات کثیر در تمامی بلاد یزد و صدقات جاریه مشغول بود و با کمال مهارت زمامداران عصر را هر یک از پی دیگری خشنود و برای خود نگاه می داشت. (۲۳)

رفتار محمد تقی خان و بستگانش در دوره سلطنت کریم خان زند همواره با قدم حزم و احتیاط بود تا گرد کدورتی بر خاطر اولیای دولت ننشیند و از این رو در آن دوره چندان خسارت متوجه یزد نشد و هر چه بود برای خان بزرگ بود که بر اثر هدایا و تحف و پیشکش های شاهانه همه دارایی ها و اندوخته های پدران خود را از دست داده و بی چیز شد ولی در حوادث دیگر جبران شده و غنایمی بدستش آمد.

محمد تقی خان گاهی یاغی و گاهی مطیع حکومت مرکزی بود و چون دم از استقلال می زد در دل به هیچ یک از مدعیان سلطنت وابسته نبود و تمکین نداشت هر یک از آنان مایل بودند که یزد را

رفتار محمد تقی خان و بستگانش در دوره سلطنت کریم خان زند همواره با قدم حزم و احتیاط بود تا گرد کدورتی بر خاطر اولیای دولت ننشیند و از این رو در آن دوره چندان خسارت متوجه یزد نشد

بودند پس از رفتن نایب السلطنه یکدیگر را دیدند و از کرمان فرار کردند. شفیع خان به راور و عبدالرضا خان به بهاباد باقی رفت. شفیع خان در راور گرفتار شد و با دو پسرش به قلعه اردبیل فرستاده شدند و عبدالرضا خان که محصور بود و می‌دانست که گرفتار می‌شود شبانه از بافق فرار کرد و به طرف قائن و طبس رفت و به امیر اسداله خان عرب خزیمه حکمران آن حدود پناه برد امیر اسداله خان از وی نزد نایب شفاعت کرد و عبدالرضا خان مورد بخشایش واقع شد. بعدها او را با جمعی از

امرا و خوانین سرکش خراسان که در پیشگاه دولت مقصر بودند در ماه اول سال ۱۲۴۹ ق. با خود به تهران آورد. رضا قلی خان ایلخانی زعفرانلو و محمدخان قرائی از بزرگ‌ترین امرا و خوانین خراسان را در ارگ زندانی نمودند و عبدالرضا خان را در فراشخانه خارج از ارگ نگهداشتند و معلوم شد که می‌خواهند با او معامله دیگر انجام دهند. عبدالرضا خان را به وضع بسیار فجیعی که کمتر مقصر و مجرمی را به آن نحو می‌کشند کشتند خانواده افخمی از عقب عبدالرضا خان هستند. (۲۶)

۱۱. «اعلان شردمه‌ای از مدارج التفات خاطر همایون پادشاهی درباری نواب امیر مؤید خلدالله حشمته»

۱۲. صورت فرمان مبارک انقاد یک مجلد قرآن مجید وقفی بجهت نواب امیر مؤید

درباره‌ی آن عالیجاه متواتر و متواصل و از تواتر آثار التفات ضمیر وحی ترجمان پیوسته صدر صداقت او را شرحی تازه حاصل آید، درین وقت که یک مجلد کلام‌الله مجید از نفایس منقول‌ه‌ی دارالعباده‌ی یزد منظور انظار زیارت افتاد و از قراین معلوم شد که قرآن مکرم از آن خانواده‌ی صداقت‌نشان و یکی از اسباب دعاگویی و ثنا طرازی ایشان بوده به رسم عنف و اجحاف سمت انتزاع یافته، باز به جهت آن عالیجاه منظور و چون عالیجناب مقدس القاب فضایل و فواضل مآب، افاضت و افادت انتساب، حقایق و

شرایع نصاب، جامع معالم الفروع و الاصول، حاوی معارف المعقول و المنقول، عمدت العلماء و المجتهدین، زبده الفضلاء و المحققین، کهف الحاج و المعتمرین حاجی رجیلی را بعد از حصول تکریر مجالس حضور سعادت‌نشان و استفاضه

از فیوضات صحبت معارف آیت ایشان عزیمت معاودت بود انقاد آن مصحوب معزی البه مناسب بود. باید آن عالیجاه شهود این‌گونه مراحم را کهف حصول مأرب و عوده‌ی حدوث نوایب دانسته از قرآن فجر الی غسق الیل تلاوت مصحف ثنا طرازی را به اتفاق اعراف دولتخواهان با وفاق بی توریه نفاق زبور زبان ارادت دارد و از فاتحه‌ی فلق تا نجم تکویر شمس در جمع احزاب اخلاص به تکتار اسباب اختصاص افزایش و در عوض قصص واقعه و استدعای مقاصد مأموله بی‌زلزال مخافت اقدام نموده در معرض کمال

التفات شاهانه به عز انجاح و شرف اسعاف مقرون داند و در عهده شناسد. «(۲۷)

۱۴. بازنویس وقفنامه اصلی قرآن

فاتحه هر کتاب مستطاب و اساس هر خطاب مقرون به صواب حمد کریمی است وهاب عز شأنه و جلا برهانه که فرقان حمیدش خط نسخ بر زبر اولین کشیده و قدرت کامله‌اش ندای معجز اوای قل لئن اجتمعت الأنس و الجن علی ان یاتوا بمثل

آن‌که عالیجاه رفیع جایگاه شهامت و فخامت همراه مجدت و مناعت اکتناه، اخلاص و ارادت آگاه، نتیجه الامراء العظام عبدالرضا خان بیگلریگی دارالعباده‌ی یزد به ترادف اعطاف خاطر مهر اتصاف پادشاهی معزز و مباهی بوده بدانند که چون مکتون رأی بیضا ضیای همایون که کشف حقایق و ضمایر و مفسر دقایق ارادت چاکران صافی سرائر است افتاده که آیات باهرات اعطاف خاطر مرحمت شامل به ظهور تفقدات کامل

صلوات الله الملك المحمود الاحمد خروج فرمایند به فرموده حقیقت آمود مبارک عمل نمایند و تولیت آن را مفوض فرموده و کلاء واقف اوقفه الله تعالی علی المواقف مادام الحیوه به نفس نفیس خود و بعد از رد زندگانی و وصول به حیات جاودانی به اکبر اولاد ذکور و هكذا علی النهج المذكور در هر مرتبه الی ان یملاً الله الارض عدلاً و قسطاً بعد ما ملئت ظلماً و جوراً که اختیار در تفویض تولیت تلاوت و غیرهما برگزیده حضرت آفریدگار علیه الصلوه والسلام است و اگر چنانچه در طبقه‌ای از طبقات قبل از ظهور خلیفه الله علیه التحیه و الثناء و کلاء واقف معظم الیه را معاذالله عقبی نباشد و نسلی نماند قیام به تولیت و قرائت آن مفوض است به عالم ربانی و متشرح صمدانی که در آن وقت ساکن بلده باشد و عند التعدد و التشاح به قرعه شرعیه تمیز خواهد یافت که چون ایشان نایب عام امام عجل الله فرجه می‌باشند در خصوص امر مزبور نیز به ضابطه نیابت دارند و صیغه وقفیت بالعربیه و الفارسیه جریان یافت واقف، قرآن مزبور را از ملکیت اخراج و به عنوان تولیت متوجه قرائت هستند و قفاً لازماً جازماً صحیحاً شرعیاً، خرنده و فروشنده و طمع کننده و تغییر دهنده حرفی از وقفیت مزبوره، ملعون ازل و ابد و در حجیم الیم مخلد باد.

بمحمد و آله الاطهار الامجاد

۱۵. وقف نامه مجدد عبدالرضا فرزند واقف اصلی

«بسم الله الرحمن الرحيم - اما بعد حمدالله الواقف علی السرائر و الصلوه و السلام علی محمد و آله سادات الاولیاء و الاواخر پس مخفی نماناد که این مجلد کلام الله مجید را عز قائله بندگان جنت مکان غفران نشان خان سعید مغفور علیین آشیان والد ماجد بزرگوار عیدم الاقرانم محمد تقی خان افاض اله علی روحه شایب الغفران وقف شرعی مؤبد و حبس صریح ملی مخلد فرموده بودند به شرایط مقرر مکتوبه بر ظهر آن و نواب محمد ولی میرزا، ایام حکمروائی این ولا از تصرف متولیان شرعی از سلسله، انتزاع و وقف نامه‌ی آن را محو ساخته به خاصه خود تصرف نمود در این وقت که آفتاب رأی همایون پادشاه شریعت پرور بر حقیقت احوال پرتو اطلاع افکند به اظهار شمول و مراحم و عواطف خاطر مهر انتما، آن را به جهت این نیازمند درگاه خدا ابن المرحوم المعظم عبدالرضا مصحوب سرکار فضایل و فواضل آثار حقایق و دقایق شعار شرایع و معالم آثار علامی فهامی مجتهد الزمانی حاجی رجبعلی سلمه الله تعالی انقاد فرمودند بناءً علیه این نیازمند هم مجدداً آن را به شرایط مقرر مکتوبه سرکار جنت مدار واقف معظم بعینها وقف موبد صحیح شرعی و حبس مخلد صریح ملی نمودم و جمیع شرایط مقرر را در وقف ثانوی آن مراعات کردم و قفاً مطابقاً لما وقف الواقف المعظم و جباً موافقاً له حاویاً لشرایطه من امتناع الاثراء و البیع و الرهن و الهبه و جرت الصیغه الشرعیه بالعربیه و الفارسیه فمن بدله بعد ما سمعه فانما اثمه علی الذین یدلون و حرر فی شهر محرم سنه ۱۲۴۵»

۱۶. «سید ابوالحسن حائری زاده» فرزند مرحوم میرزا «سید علی حائری»، متولد ۱۲۶۷ هـ. ش در مشهد، دارای تحصیلات قدیم در اصفهان و یزد نزد علمای روز بود و از روحانیون به شمار می‌رفت. چون عنفوان جوانی او همزمان با مشروطیت بود و از همه بالاتر در اصفهان با

هذا القرآن لا یأتون بمثله و لو کان بعضهم لبعض ظهیراً بگوش اهل هوش رسانیده منزل کتابیست هدایت آیات اعجاز ماب که از خجالت لوامع آن زبور پر نور بیضای جهان آرای در لیالی دیجور چون ید بیضای موسوی در ایام فرعون کفور در جیب اختفاء از مهابت آیتش که و لو ان قراناً سیرت به الجبال و قطعت به الارض او کلم به الموتی نیرنگ زمانه گوناگون و حبال احتیال روزگار بوقلمون چون حبال و عصی سحره ذو فنون مصداق و لا یفلح الساحر حیث اتی مرسل رسولی بلسان عربی مبین که فتح ابواب آن از اعشار معشار معجزات باهرات آن سید بشر و قصص انبیاء ماضین در هر حالی از حالات آن خواجه کائنات منطوی و مضمحل مطلع الانوار که چون به انگشت مبارک اشاره فرمود ماه ضیاء اکتفا از پی تقبیل انامل فیض شواملش لب گشود و شاهد هدایت معاهد اقتربت الساعه و انشق القمر از حجاب آغوش قدس نبوتش وحی جلوه نمود قبله الاحراری که چون از بطحاء موصوف و علا هجرت گزید خانه قدس آشیانه اول بیت وضع للناس للذی بیکه مبارکاً و هدی للعالمین در حرمان مقدمش سیاه پوشید محمد سید الکونین و الثقلین و الفریقین من عرب و من عجم صلوات الله و سلامه علیه ابد الابد و علی اله الاطهار افضل ما صلیت علی ابراهیم و آل ابراهیم انک حمید مجید و بعد مقصود از تحریر این کلمات خیریت شهود و تسطیر این کلام صلاحیت آمود آن که هدایات جلیله و توفیقات جمیله شامل حال فرخنده فال عالیجاه معلی جایگاه و عظمت حشمت و اقبال دستگاه ابهت جلالت و بسالت انتباه شوکت و مناعت و نصفت اکتناه ایالت و معدلت و مروت پناه منبع الجود و الاحسانی که از آن نام حاتم از مصحف گرم و کان آیت کریمه در شأن اوست نازل خان عظیم القدر و الشأنی که اگر احدی نیرنگ مخالفت او را در دل بی‌رنگ نقش سجد بندد رشته نفس زنجیردار آن نابکار را در گلو افتد و هر گاه کسی از فرمان واجب الاذعان اغماض نماید به مزگان شقاوت توأمان بر مردمک دیده‌ای ثمره روان را خنجر کینی گشاید و چنانچه نقیض امر مطاعش در خاطر عکس صورت بندد در حصار آئینه استوار الی الابد الابد محبوس ماند و طریق استخلاص آن را به هیچ وجه نداند سبقت السابقین فما تجازی و جاوزت العلاء فلا تعالی اقلت منک طرفی فی اسماء و ان طلعت کواکبهن خصلاً و حروف قدر تو را صورت فلک صفریست که عکس قاعده مابین فاده از ارقام العظیم العظیم الناسل من الجواد السخی البازل المعظم المفخم الجلال اعنی وکلاء اجلاء ذوی العز و الاعتلاء امیر الامراء العظام مخدوم الخوانین الکرام محمد تقی خان بیگلربیگی برو ساده عظمت متکی دارالعباده‌ی یزد دام اقباله العالی گردید وقف شرعی و حبس مخلد مؤبد دینی نمود این قرآن مجید و فرقان حمید را دام عزه و شرفه بر ناحیه مقدسه مهدویه علیه الاف صلوات و تسلیمات و تحیه مشروط بر آن که وکلاء واقف را عمر شریف قرار و حیا مستعار پایدار بلغه الله الی منتهی الاعمار باشد

خود تلاوت و قرائت نموده ثواب آن را به ناحیه مقدسه اهداء و اتحاف فرمایند و بعد از وکلاء واقف موفق اولاد امجاد ذکور به تلاوت آن اشتغال نموده ثواب آن را به کیفیت متقدمه اهداء نمایند اکبر مقدم بر اصغر و در هر مرتبه از مراتب در اوان ظهور افتتاح نور که قائم آل محمد علیه

تهران شد و در جریان ملی شدن صنعت نفت بسیار فعال بود. ابتدا موافق دکتر مصدق بود و همراه او در تحصن دربار شرکت داشت. اما در این دوره جبهه ملی متلاشی شد و حائری زاده نیر در صف مخالفان قرار گرفت و مبارزات او با دولت شروع شد. حائری زاده میل داشت با عنوان سفیر فوق العاده و سیار به کشورهای اروپایی برود ولی دولتی که خود او نیز یکی از بنیانگذاران آن بود، به این تقاضا اعتنا نکرد. حائری زاده هم در صف مخالفین جدی قرار گرفت.

بعد از به هم خوردن دوره هفدهم، حائری زاده تحت تعقیب بود ولی کودتای ۲۸ مرداد او را نجات داد و مورد توجه سپهبد فضل الله زاهدی قرار گرفت و به مأموریت سفارت سیار اعزام شد. در انتخابات دوره هجدهم مجلس شورای ملی، وکیل اول تهران گردید ولی به علت خوی مخالفتی که با همه دولت‌ها داشت، با زاهدی نیز نساخت و در سلک مخالفین او قرار گرفت. خصوصاً هنگام طرح مسئله نفت، به وزیر دارایی کابینه (دکتر علی امینی) حملات زیادی نمود.

حائری زاده تا پایان دوره هجدهم، در مجلس شورای ملی بود. بعد از آن دیگر کاری نتوانست انجام دهد و با حقوق بازنشستگی و رتبه یازدهم قضایی امرار معاش می‌کرد. حائری زاده در طول حیات سیاسی خود، مدتی توقیف و زندانی شد و زمانی نیز در تبعید به سر برد. وفات او در سن ۸۴ سالگی در ۱۳۵۱ ه.ش در تهران اتفاق افتاد. ۲۸

۱۶. دفتر صورت جلسه هیأت رئیسه مجلس شورای ملی، دوره پنجم، دوم آبان ماه ۱۳۰۵ موجود در مخزن خطی کتابخانه مجلس
۱۷. عباس سرمدی، دانشنامه هنرمندان ایران و جهان اسلام، هیرمند، تهران، ۱۳۸۰، ص ۶۷

۱۸. حبیب‌اله فضائلی، اطلس خط، چاپ زیبا، اصفهان، ۱۳۵۰، ص ۳۵۳
۱۹. مهدی بیانی، احوال و آثار خوشنویسان، انتشارات علمی، تهران، ۱۳۵۸، ص ۱۰۲۹

۲۰. حبیب‌اله فضائلی، پیشین، ص ۲۵۴
۲۱. مهدی بیانی، پیشین، ص ۱۰۳۰ و ۱۰۴۱
۲۲. حبیب‌اله فضائلی، پیشین، ص ۳۵۵
۲۳. عبدالحسین آیتی، تاریخ یزد، چاپخانه گلبهار، چاپ اول، یزد، ۱۳۱۷، ص ۳۶۰

۲۴. مهدی بامداد، شرح حال رجال ایران، تلخیص ذبیح‌اله علیزاده اشکوری، انتشارات فردوسی، تهران، ۱۳۸۴، ص ۱۹۱
۲۵. محمدجعفر بن محمد حسین نائینی، جامع جعفری، به کوشش ایرج افشار، چاپخانه بهمن، تهران، ۱۳۵۳، ص ۴۶۲

۲۶. مهدی بامداد، پیشین، ص ۴۳۴
۲۷. محمدجعفر بن محمد حسین نائینی، پیشین، ص ۶۸۰ تا ۶۸۴
۲۸. پروانه بابائی، سایت مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، رجال.

خط نسخ بیش از همه خطوط استعمال داشته و دارد و به خدمت قرآن و چاپ گرفته شده است لکن شیوه نسخی که در حروف چاپ است اندک تغییری با نسخ قرآنی دارد که در تهیه حروف چاپ منظور گردیده است

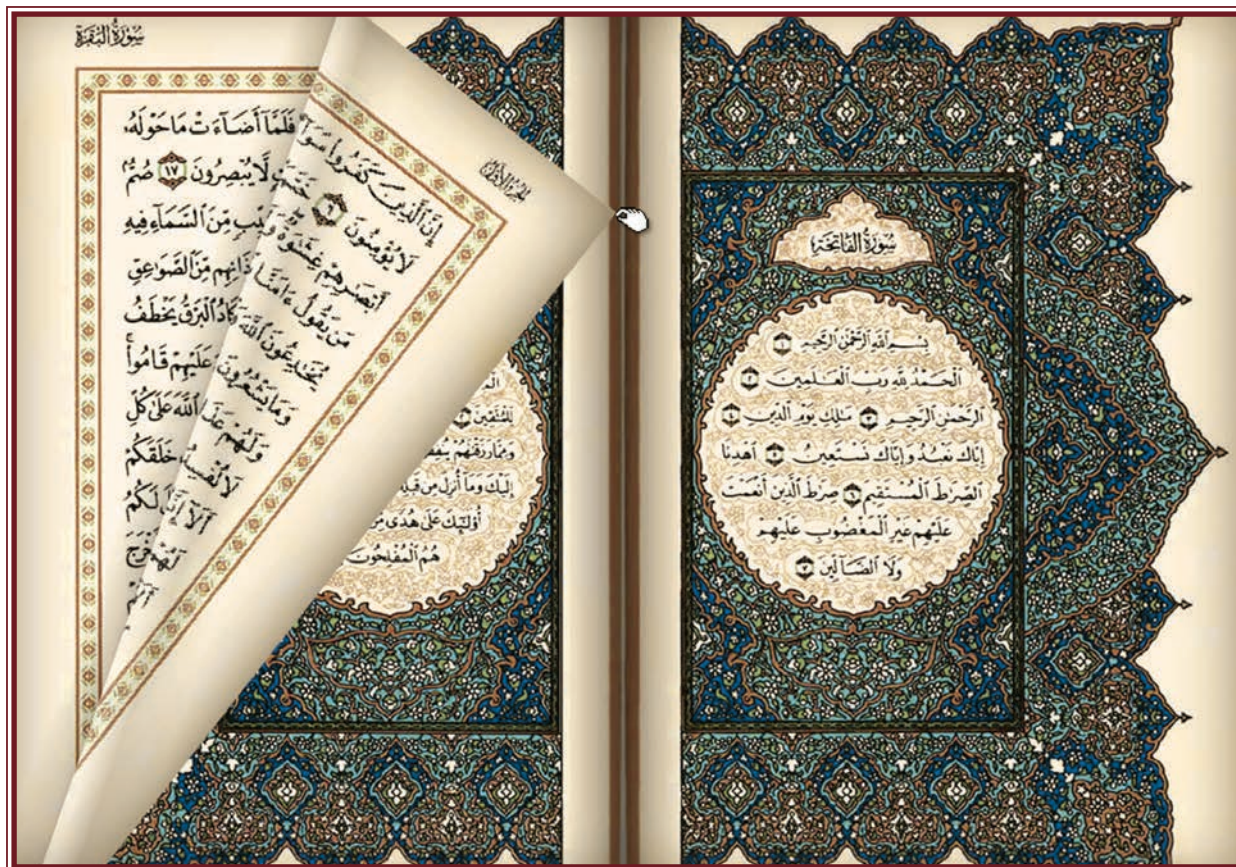
سید حسن مدرس روحانی و سیاستمدار معروف آشنایی یافت، سودای سیاست داشت و تدریجاً در محافل سیاسی داخل شد. در سی سالگی کاندیدای مجلس شورای ملی شد و در دوره چهارم از یزد به پارلمان راه یافت. در دوره پنجم که مجدداً از یزد وکیل شد، رسماً با مرحوم مدرس، ملک‌الشعراى بهار و زعیم و چند تن دیگر به تشکیل اقلیت پارلمانی پرداختند و حائری زاده از این رهگذر اسم و رسم زیادی یافت. حائری زاده از همگامان مدرس بود. مواضع او قبل از سلطنت رضا شاه با مدرس یکسان بود و پس از شهادت او نیز در این یگانگی استوار ماند. وی در دوره ششم نیز وکیل مجلس بود ولی داور او را به دادگستری دعوت کرد و مستشار دیوان کیفر شد. زمانی نیز مدیر صندوق صغار دادرسی تهران بود. بعد از شهریور ۱۳۲۰

مجدداً حائری زاده وارد سیاست شد و خود را کاندیدای انتخابات از یزد نمود ولی وجود افرادی مانند سید کاظم جلیلی، دکتر طاهری و سید ضیاء الدین طباطبایی مانع از این بود که حائری زاده وارد مجلس شود.

قوام‌السلطنه در سال ۱۳۲۵ حزب دموکرات ایران را تشکیل داد و حائری زاده نیز در آن حزب از موسسین بود. در انتخابات دوره یازدهم از طرف حزب مجری انتخابات در خراسان شد و خود نیز کاندیدای سبزوار گردید. مجلس پانزدهم که مخلوق قوام‌السلطنه بود، خیلی زودتر از آنچه تصور می‌رفت، چهره واقعی خود را نشان داد و در اولین مقاومت مجلس در مقابل رئیس دولت، حائری زاده نیز کم کم از او روی برگردانید و مشغول اجرای سیاستهای خاص خود شد. در دوره پانزدهم قوام‌السلطنه خیلی زود جای خود را به حکیم‌الملک داد و حکیم‌الملک نیز کابینه را به هژیر سپرد و هژیر هم تحویل ساعد داد. حائری زاده در حکومت این افراد در نقش یک اقلیت تندرو قرار گرفت و با چند تن دیگر از وکلا به استیضاح و ساقط کردن دولت‌ها پرداختند. حائری زاده از این جهت برای مردم یک نماینده دلسوز و تا حدی مصلح قلمداد شد.

در انتخابات دوره شانزدهم قانونگذاری با کمک و مساعدت سرلشکر زاهدی، چند تن از افراد جبهه ملی از تهران به پارلمان راه یافتند. از جمله حائری زاده که عضو این جبهه بود وکیل مردم تهران در مجلس شورای ملی شد.

دوره شانزدهم مجلس را باید یکی از ادوار تشنج دانست. اقلیت هفت نفری که حائری زاده هم عضو آن بود، دولت‌ها را شدیداً در فشار قرار داده بودند، مخصوصاً فکر ملی شدن صنعت نفت در این دوره قوت گرفت و ظاهراً اقلیت آن را تعقیب می‌کرد. نطق‌های حائری زاده در این دوره بر ضد ساعد، منصور و رزم‌آرا نخست‌وزیران وقت، بسیار تند و تحریک‌آمیز بود. در اواخر دوره شانزدهم رزم‌آرا نخست وزیر کشته شد و چند روزی علاء حکومت کرد تا سرانجام رهبر جبهه ملی به پیشنهاد لیدر اکثریت (جمال امامی) به نخست‌وزیری رسید و پس از مدت کوتاهی انتخابات دوره هفدهم به طور نیم‌بند انجام گرفت و حائری زاده این بار هم وکیل

نگاهی به سیر تاریخی جمع و تدوین قرآن

«حجر» فرموده «انا نحن نزلنا الذكر و انا الله لحافظون» این قرآنی که اینک در دست حدود دو میلیارد جمعیت دنیا است، تمام و کامل همان قرآنی است که پانزده قرن پیش در طی ۲۳ سال توسط جبرئیل امین به آخرین فرستاده خداوند نازل شده است، بدون یک کلمه کاستی و یا زیادتی.

طبیعی است که با مرور زمان در طول تاریخ نگارش خط نسخ، به خاطر قرائت صحیح و بهتر، رسم الخط نگارش دچار تحول و تغییر شده است. مصاحف موجود تا حدود دهه پنجم هجری (قرن اول) فاقد هرگونه حرکت، اعراب و نقطه در حروف و کلمات دیگر قرآن بود تا اینکه برای جلوگیری از اشتباه در قرائت، فهم قرآن و جلوگیری از تغییر، تبدیل و تحریف، طی تحول و تغییر خط عربی تغییراتی در نگارش مصاحف رخ داد.

از آنجا که عرب‌ها خط خود را از سریانی و نبطی اقتباس کرده‌اند. از خط نبطی خط نسخ و از خط سریانی خط کوفی به وجود آمد که هر دو بدون نقطه بودند (اگر چه خط نبطی کوفی اینک دیگر رایج نیست، اما خط سریانی تا به امروز بدون نقطه است) و عرب‌ها نیز تا نیمه اول قرن نخست خطوط اقتباسی را بدون نقطه می‌نوشتند.

گروه ادب: مقاله زیر نگاهی دارد به سیر تاریخی، جمع و تدوین قرآن در عصر پس از رحلت پیامبر گرامی اسلام خلفای سه‌گانه که «محمدعلی هاشم‌زاده» - مشاور علمی و مأخذشناسی دائرةالمعارف قرآن کریم - آن را به نگارش در آورده است.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) هاشم‌زاده در این مقاله می‌نویسد: «بدون شک کهن‌ترین متن عربی که از عصر تدوین تا عصر حاضر، کامل و تمام، بدون اختلاف، کاستی و زیادتی، نسل به نسل طی پانزده قرن، به دست ما رسیده است کتابی نیست جز قرآن کریم، آخرین کتاب آسمانی.

تفاوت قرآن این کلام الهی و آخرین کتاب آسمانی که برخاسته از پیامبران حضرت محمد(ص) نازل شده با دیگر کتب آسمانی (تورات، انجیل و...) عدم تعرض، تبدیل و تحریف آن از عصر نزول تا عصر حاضر و باقی ماندن تمام الفاظ و کلمات آن همان‌گونه که از طرف خداوند به وسیله جبرئیل امین بر پیامبر نازل شده، است و این ویژگی مهم و منحصر به فرد، این کتاب آسمانی و وجه تمایز و برتری آن بر دیگر کتب آسمانی و نشانه اعجاز آن است؛ هم‌چنان که خداوند در آیه ۹ سوره

اما از آن به بعد خط عربی دوره جدید خود را آغاز می‌کند و پس از حرکت، اعراب و نقطه‌گذاری قرآن (اشکال و اعجام) که توسط «ابوالاسود دئلی» از یاران و تعلیم یافته حضرت علی (ع) که اصول علم نحو را از آن حضرت آموخت صورت گرفت و پس از وی در عصر «حجاج بن یوسف شقفی» که از سوی «عبدالملک بن مردان» (۷۵-۸۶) حاکم عراق بود، توسط «یحیی بن یعمر» و «نصرین عاصم» از شاگردان «ابوالاسود دئلی» صورت گرفته است. البته باید به این نکته توجه کرد که اولاً اشکال و اعجام (حرکت و نقطه‌گذاری) توسط کارشناسان، عالمان و آگاهان این فن هم چون «ابوالاسود» که مستقیماً دانش آموخته مکتب حضرت علی (ع) بوده انجام شده، ثانیاً این کار (اشکال و اعجام) هیچ‌گونه دخل و تصرفی در اصل حروف کلمات و الفاظ قرآن که دچار کاستی و یا زیادتی در متن قرآن باشد، صورت نداده است. به‌گونه‌ای که متن قرآن به همان کیفیت نازل شده و بدون هیچ‌گونه نقوص، کاستی، یا زیادت و افزایشی هم چنان باقی است.

نظریه اثبات نبود کاستی، زیادت، تحریف و تبدیل در قرآن، با تحقیق، پژوهش، تطبیق مقارنه‌ای خطوط کهن با رسم الخط، نگارش جدید و نشر محققانه و علمی به همراه توضیحات لازم و ضروری نسخ کهن و قدیمی که در کتابخانه‌ها، مراکز و موزه‌ها است، آشکار و روشن‌تر می‌شود که با عرض تأسف این کار تاکنون به طور شایسته انجام نگرفته است.

قطعاً انتشار محققانه نسخ مهم و کهن قرآن بر اثبات تحریف‌ناپذیری این کلام الهی که در طول پانزده قرن جاودانه بود. خداوند خود نگهداری آن را از تمام آفات تأکید و تضمین نموده، صحه خواهد گذاشت. در راستای انتشار محققانه و عالمانه اثر ارزشمند و سودمند مصحف منسوب به «عثمان بن عفان» که در موزه آثار اسلامی ترکیه در استانبول از سوی مرکز «البحوث الاسلامیه» با تحقیق ارزشمند دکتر «طیار آلتی قولاچ» در سال ۲۰۰۷ میلادی منتشر شده، ضمن معرفی این اثر سودمند مباحثی متناسب و مرتبط با این اثر، در زمینه سیر تدوین و جمع و نگارش قرآن ارائه خواهد شد.

جمع و تدوین قرآن به شکل کنونی در یک سال صورت نگرفته است، بلکه به مرور زمان و به دست افراد و گروه‌های مختلف انجام گرفته است، نظم، تربیت و عدد آیات در هر سوره در زمان حیات پیامبر (ص) و با دستور آن حضرت انجام شده و توفیقی است و باید آن را تعبداً پذیرفت، ولی در نظم و تربیت سوره‌ها میان اهل نظر اختلاف است، در مورد جمع و تدوین قرآن آن‌طور که بیشتر

محققان و تاریخ‌نویسان براساس روایات گفته‌اند، اولین کسی که پس از وفات پیامبر اکرم (ص) و طبق وضعیت آن حضرت مبنی بر جمع قرآن و جلوگیری از خطر تحریف قرآن هم‌چون دیگر کتب آسمانی، اقدام به جمع و تدوین قرآن نمودند. حضرت علی (ع) بوده است. طبق روایات مدت شش ماه و یا کمتر در منزل می‌نشستند و اقدام به جمع و تدوین کل قرآن نمودند.

این محصف دارای ویژگی‌های خاصی بود، اول اینکه ترتیب دقیق آیات و سور طبق نزول آن بود، دوم اینکه قرائت این مصحف طبق قرائت پیامبر اکرم که اصیل‌ترین قرائت بود، ثبت شده و هرگز در آن راهی برای اختلاف قرائت نبود و بدین ترتیب راه فهم محتوا و تفسیر صحیح آیات هموار بود که این امر اهمیت به‌سزایی داشت، سوم اینکه این مصحف مشتمل بر تنزیل و بیان اسباب نزول و تأویل آیات بود که در حاشیه قرآن (و نه در متن اصلی قرآن) برای فهم معانی قرآن و رفع بسیاری از مبهمات بیان شده بود، ضمناً متن اصلی آیات با این سه ویژگی که اشاره شد. همین متن قرآنی است که بعداً تدوین و جمع‌آوری شد و اینک در دست ما است.

آن حضرت پس از اتمام کار جمع‌آوری و تدوین قرآن به امتی که گرد ابوبکر بودند عرضه داشتند. اما آن امت ناآگاه گفتند، نیازی به این مصحف نداشتند و آنچه نزد ماست ما را کفایت می‌کند. آن حضرت فرمودند هرگز دیگر این مصحف را نخواهید دید و پس از آن به خانه برگشتند و کسی از آن پس از آن را ندید. طبق روایات این مصحف به دست ائمه (ع) پس از ایشان دست به دست گردیده و هم‌اینک در دست امام عصر (عج) باقی است.

اگرچه برخی دیگر از اصحاب هم‌چون «عبداللہ بن مسعود»، «ابن بن کعب»، «مقداد بن اسود»، «سالم مولی ابی خدیفه»، «معاذ بن جبل و ابوموسی اشعری» نیز به جمع قرآن پرداختند، لکن نظر به اهمیت کتاب آسمانی مسلمانان که اولین مرجع تشریح آیین اسلام و زیربنای ساخت جامعه اسلامی است، ضرورت داشت خلفای وقت از دیگر کتاب وحی نیز استفاده نمایند. تا با جمع قرآن از روی قطعات چوب،

استخوان‌ها و سینه حافظان قرآن، آن را ضبط کنند و علاوه از دست رفتن هفتاد تن و بنابر قولی چهارصد تن و یا بیشتر از صحابه و حافظان و قرآن که در جنگ یمامه که به فرماندهی «خالد بن ولید» در سال دوازدهم هجرت یعنی آغاز دومین سال خلافت ابوبکر، به شهادت رسیده بودند را جبران کنند،

خلیفه

اول پس از مشورت با خلیفه دوم از «زیدبن ثابت» (۱۱ ق هـ. ۴۵ یا ۴۸) که از بزرگان صحابه و حافظان قرآن و کتاب وحی بود و از چهار نفری است که پیامبر فرموده اند قرآن را باید از ایشان آموخت و «ابن عباس» با همه جلالت قدر و وسعت دانشی که داشت، جهت کسب علم به خانه وی می‌رفت، جهت جمع و تدوین قرآن دعوت کرد چرا که بیم آن می‌رفت که در مواردی گروهی دیگر نیز کشته شوند و قسمت عمده قرآن از بین برود زیدبن ثابت خود در جنگ پیام مجروح شده بود.

زیدبن ثابت با تشکیل یک گروه بیست و پنج نفره که ریاست آن به عهده خودش بود، شروع به جمع آوری قرآن نمود. روش وی این بود که در نخستین اقدام اعلام کرد هر کس هر چقدر از قرآن نزد خود دارد را بیاورد. این گروه هر روز در مسجد گردهم می‌آمدند و افرادی که آیه و یا سوره‌ای از قرآن در اختیار داشتند به این گروه مراجعه می‌کردند، این گروه از هیچ کس هیچ چیز را به عنوان قرآن

نمی‌پذیرفت، مگر آنکه دو شاهد ارائه دهد که آنچه آورده‌اند جزء قرآن است. شاهد اول نسخه خطی یعنی نوشته‌ای که حکایت از وحی قرآنی داشته باشد و شاهد دوم حفظی، یعنی دیگران نیز شهادت دهند که آن را از زبان پیغمبر اکرم (ص) شنیده‌اند.

انصاری که از نزدیکان و شیفتگان حضرت علی (ع) بود هر سوره که کامل می‌شد در صندوقچه مانندی از چرم به نام ربه قرار می‌داد تا آن که سوره‌ها یکی پس از دیگری کامل شد، ولی هیچ‌گونه نظم و ترتیبی بین سوره‌ها به وجود نیامد این صحیفه‌ها که سوره‌های قرآن بر آن نگاشته شده بود، پس از اتمام به ابوبکر سپرده شد این مجموعه‌ها پس از ابوبکر به عمر سپرده شد و پس از وفات او نزد دختر حفصه نگهداری شد و به هنگام یکسان‌سازی مصاحف در زمان عثمان وی آن را به عاریت گرفت تا نسخه‌های دیگر قرآن را با آن مقایسه کند و پس از آن مجدداً به حفصه برگرداند و چون حفصه

جمله اختلاف در قرائت زمینه برداشت متفاوت، اختلاف فکری و ناصحیح، ایجاد و باعث اختلافات و حوادث ناخوشایند و فتنه‌های بدفرجام در جامعه می‌گردید.

«حدیفه بن یمان» در بازگشت از جنگ سرزمین ارمنستان به سعید بن عاص گفت: در این سفر به موضوعی برخوردیم که اگر نادیده گرفته شود موجب اختلاف مردم در مورد قرآن خواهد شد و هیچ‌گاه نمی‌توان آن را چاره کرد. مردمی را از حمص دیدم که تصور می‌کردند قرائت آنان بهتر از قرائت دیگران است و آنان قرائت را از مقداد فرا گرفته‌اند، مردم دمشق را دیدم که می‌گفتند قرائت آنان بهتر از دیگر قرائت‌هاست اهل کوفه هم که قرائت را از ابن مسعود پذیرفته‌اند همین عقیده را درباره قرائت او دارند و مردم بصره هم که طبق قرائت ابوموسی اشعری قرائت می‌کنند مصحف را «لباب القلوب» می‌نامند، حدیفه که این اختلافات را زمینه‌ساز مشکلات عدیده در بین مسلمانان می‌دید پس از مشورت با اهل نظر تصمیم گرفت عثمان را متقاعد به یکسان‌سازی مصاحف و اجبار مردم به قرائت واحد نمایند.

حدیفه به عثمان گفت ای خلیفه مسلمین! من بدون پرده‌پوشی هشدار می‌دهم. این امت را دریاب پیش از اینکه گرفتار همان اختلافی شوند که یهود و نصاری به آن گرفتار شدند، حدیفه داستان اختلاف قرائت‌ها را به عثمان گفت و بیان داشت که هر گروه دیگر را تکفیر می‌کند.

این حوادث و نظایر آن که سرانجام نامطلوبی داشت، عثمان را برآن داشته که به بدان توجه کند و به طور جدی در تدارک آن بکوشد که کاری بس بزرگ و پدیده‌ای جدید بوده که هیچ‌یک از پشتیبانان به چنین کاری دست نزده بودند به علاوه مشکلات و موانعی در اجرای این کار دیده می‌شد موانعی همچون وجود مصاحف متعدد در مناطق مختلف که در ورای آن برخی شخصیت‌های بزرگی از صحابه ایستاده بودند. همچون «عبدالله بن مسعود» صحابی بزرگواری که مصحف او مرجع اهل کوفه بود، «ابی بن کعب» که مورد توجه مردم مدینه و مصحف ابوموسی، مصحف مردم بصره و مصحف «مقداد بن اسود» در دمشق مورد توجه مردم بود، رعایت شئون این بزرگان که بعضی مخالف یکسان‌سازی مصاحف هستند. کاری بس دشوار بوده اما پیامدهای اختلاف در بین امت اسلامی فراتر از این مشکلات فردی و جایگاه افراد بود. لذا عثمان پس از مشورت با بزرگان و اهل نظر که در مدینه بودند. بر انجام این کار تأکید کرد و با اتفاق نظر همگی نظر حدیفه را تأیید کردند و در این راستا کمیته یکسان‌سازی مصاحف در سال بیست و پنجم هجری سال دوم و یا سوم خلافت عثمان و به دعوت وی تشکیل شد.

اعضاء اولیه این کمیته چهار نفر از خواص خود خلیفه شامل «زید بن ثابت» از انصار، «سعید بن عاص»، «عبدالله بن زبیر» و «عبدالرحمن بن حارث» از قریش بودند و زید ریاست این کمیته را به عهده داشت. «زید بن ثابت» که ویژگی‌های او بیان شد. نقش زید بن ثابت در زمینه جمع و تدوین قرآن به عنوان یک فرد کاملاً آشنا به قرآن بسیار مهم و حائز اهمیت است. البته از آنجا که ابن مسعود با انتخاب زید و عدم توجه

در گذشت، مروان که

از جانب معاویه والی مدینه

بود آن را از ورثه حفصه گرفت و از بین برد.

همان گونه که گفته شد پس از رحلت پیامبر اکرم (ص)

و پذیرفته نشدن مصحف حضرت علی (ع) عده‌ای دیگر از بزرگان صحابه به جمع قرآن پرداختند از جمله «عبدالله بن مسعود»، «ابن بن کعب» «مقداد بن اسود»، آنطور که گفته شد نخستین کسی که سوره‌های قرآن را مرتب نمود «سالم مولی ابی حدیفه» بود، وقتی قرآن را جمع آوری و روی اوراق نوشتند، آنگاه گرد هم آمدند و درباره نام آن به شور نشستند برخی نام «سفر» را پیشنهاد کردند، سالم و دیگران آن را نپذیرفتند، زیرا نام کتاب‌های یعهد بوده است، سپس سالم عنوان «مصحف» را پیشنهاد کرد و گفت: همانند این صحیفه‌های جمع شده را در حبشه دیدم که آن را «مصحف» می‌گفتند و همه حاضران نام مصحف را برای صحیفه‌های جمع شده پذیرفتند.

از آنجا که جمع‌کنندگان مصاحف همانگونه که اسامی برخی آنها ذکر شد متعدد بودند و ارتباطی با یکدیگر نداشتند و از نظر استعداد و توانایی انجام این کار یکسان نبودند، بنابراین نسخه هر کدام از نظر روش، ترتیب، قرائت و... با دیگری یکسان نبود.

اختلاف در مصحف‌ها و قرائت‌ها، اختلاف بین مردم را ایجاد می‌کرد چه بسا مسلمانان نقاط دور از یکدیگر که به مناسبت شرکت در جنگ و یا مناسبات دیگر با هم برخورد می‌کردند، بر اثر تعصبی که نسبت به مذهب، عقیده و رأی خود داشتند به محکوم کردن یکدیگر دست می‌زدند و همین امر به نزاع و جدال بین آنان منجر می‌شد. موارد مختلف و متعددی در تاریخ ذکر شده که به خاطر اختلاف در مصاحف از

«ابی بن کعب» در بین آنان بود. هم‌چنین محصفی که در عهد ابوبکر جمع‌آوری شده بود و نزد حفصه دختر عمر بود طلب کرد. گرچه حفصه در ابتدای امر از تسلیم آن به عثمان خودداری کرد. شاید فکر آن بود که آن مصحف از بین برود. ولی با تعهد عثمان مبنی بر بازگشت آن، حفصه آن محصف را به کمیته سپرد، تا به عنوان سندی موثق، مورد مقابله دیگر مصاحف و استنساخ قرار گیرد.

البته عثمان طی یک فراخوان همه مسلمانان اعلام کرد که هر کسی هر قسمت از قرآن را از پیامبر شنیده و در اختیار دارد. به ولی تحویل دهد که بر این اساس مردم الواح و استخوانها و چوب‌هایی که قرآن را بر آن نوشته شده بودند، در اختیار عثمان قرار دادند.

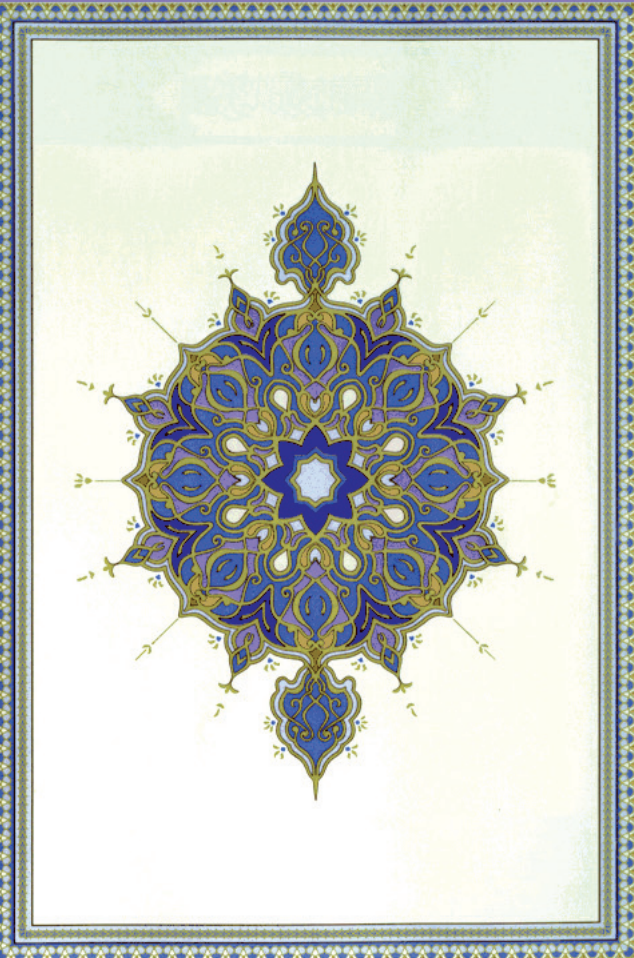
در تعداد مصحف‌های عثمانی، در شماره مصحف‌های تهیه شده عثمانی که به اطراف و اکناف بلاد اسلامی فرستاده شده اختلاف است. «ابن ابی داود» تعداد آنها را شش مجلد می‌داند که به مکه، کوفه، بصره، شام، بحرین، و یمن و علاوه بر آن یک جلد هم در مدینه نگهداری می‌شد. که آن را «ام» یا «امام» می‌نامیدند، یعقوبی در تاریخ یعقوبی دو جلد دیگر به تعداد آن اضافه کرد. که به مصر و الجزیره فرستاده شده است. محصفی که به هر منطقه ارسال می‌شد در آن منطقه حفظ می‌شد و از روی آن نسخه‌های دیگر استنساخ می‌شد، تا در دسترس مردم باشد و تنها قرائت این مصحف‌ها رسمیت داشت و استفاده و قرائت از غیر آن ممنوع بود و مجازات داشت، مصحف مدینه که نام «ام» یا «امام» داشت مرجع عمومی بود که اگر بین مصحف‌های موجود در

به خود، مخالف این کار بود، عثمان خود مسئولیت این چهار نفر (کمیته یکسان‌سازی مصاحف) را به عهده گرفت. لکن چون این کار بسیار مهم و با اهمیت بود نیازمند افراد کاردان و با کفایت دیگری بود، از «ابی بن کعب»، «مالک بن ابی عامر»، «کثیر بن افلیح»، «انس بن مالک»، «عبدالله بن عباس»، «مصحب بن سعد»، «عبدالله فطیبه» و پنج نفر دیگر که جمعاً دوازده نفر بودند، کمک گرفتند

دیدگاه و موضع صحابه نسبت به یکسان‌سازی مصاحف نیز به غیر از «ابن مسعود» مثبت و مورد تأیید آنها و در رأس آنها حضرت علی (ع) بود. «ابن ابی داود» از «سوید بن غفله (یا عطیه)» روایت کرده که حضرت علی (ع) فرمود سوگند به خدا که عثمان درباره مصاحف (و یکی کردن آن) هیچ عملی را انجام نمی‌داد مگر با ما مشورت می‌نمود و در روایت دیگر حضرت علی (ع) فرمود اگر امر مصحف‌ها به من نیز سپرده می‌شد من همان می‌کردم که عثمان کرد، آن حضرت پس از آنکه به خلافت رسیدند مردم را تشویق کردند به همان مصحف عثمان ملتزم باشند و تغییری در آن ندهند و لو اینکه در آن غلط‌های املایی داشته باشد و این بدان جهت بود که از آن پس هیچ کس به عنوان اصلاح قرآن، تفسیر و تحریفی در آن به وجود نیاورند و آن حضرت تأکید فرمودند که از امروز هیچ کس نباید به قرآن دست بزند. ائمه دیگر نیز همین موضع را داشتند. لذا اجماع شیعه بر آن است که آنچه امروز به عنوان قرآن در دست ماست همان قرآن کامل و تمام است بدون کاستی و زیارتی که هرگز دچار تحریف و تغییر نشده است. مأموریت کمیته یکسان‌سازی مصاحف در سه مرحله بود: جمع‌آوری مصاحف، منابع و مآخذ صحیح برای تهیه مصحف واحد و انتشار آن بین مسلمانان، مقابله مصحف‌های واحد با یکدیگر به منظور حصول اطمینان نسبت به صحت آنها و عدم وجود اختلاف بین آنها، جمع‌آوری مصحف‌ها و یا صفحه‌هایی که قرآن در آنها ثبت شده بود از جمیع بلاد اسلامی و محو و نابود کردن آنها و سرانجام الزام همه مسلمانان به قرائت این مصحف و منع آنان از تمسک به مصحف و قرائت‌های دیگر. اگرچه کمیته مزبور در مراحل سه‌گانه دقت لازم را به کار نبرد و در انجام وظایف خود مسامحه کرد، به خصوص در مرحله دوم (مقابله مصاحف) که نیازمند دقت و تحقق بسیاری بود که منشاء اختلاف قرائت نیز از همین جانشأت گرفت، و مسئولیت این امر مهم هم به عهده کمیته به خصوص خلیفه بود که این اشتباهات واقف شد ولی چاره‌ای نیندیشید و مسامحه کرد. در مرحله جمع‌آوری مصاحف و محو آنها، نیز با دستور عثمان به بلاد مختلف پس از جمع مصاحف و صحیفه‌هایی که قرآن در آن نوشته بود، سوزاندند (اگر چه برخی گفته‌اند آنها را نسوزاندند بلکه به نحو دیگر محدود کردند) مگر مصحف «ابن مسعود» که وی حاضر نشد محصف خود را به «عبدالله بن عامر» تحویل دهد.

همچنان که گفته شد عثمان در ابتدای مرحله اول تصور می‌کرد که این امر کار آسانی است. لذا گروهی را برای انجام آن گردآوری کرد که توانایی کافی نداشتند، سرانجام به گروهی دیگر متوسل شد که افراد لایق و با کفایتی هم‌چون بزرگ‌قراء،

بلاد دیگر اختلافی پیدا می‌شد. برای رفع اختلاف و تصحیح آنها، مصحف مدینه ملاک قرار می‌گرفت و مطابق با آن مصحف‌های دیگر تصحیح می‌شد (ظاهراً املاء و رسم الخط مصحف‌های موجود کنونی از جمله مصحف «مجمع ملک فهد» نیز براساس مصحف مدینه است. اگرچه اختلافات جزئی در آن وجود دارد. عثمان همراه هر مصحف یک قاری قرآن نیز به منطقه موردنظر اعزام می‌کردم تا قرائت قرآن را مطابق با آن مصحف به مردم بیاموزد. از جمله «عبدالله بن سائب» همراه قرآن مکه «مغیره بن شهاب» همراه مصحف شام و «ابو عبدالرحمن سلمی» با مصحف کوفه و عامر بن عبدالقیس» با مصحف بصره به مناطق مذکور اعزام شدند. افرادی دیگری نیز به همین ترتیب به مناطق دیگر فرستاده شدند. و «زید بن ثابت» نیز از جانب خلیفه به عنوان قاری مدینه تعیین گردید. مقامات حکومت و عمال خلیفه عنایت و توجه خاصی به این مصحف‌ها و حفاظت از آنها داشتند و همین توجه موجب بقاء و داوم آنها بود. پس از گذشت زمانی طولانی، تغییرات و دگرگونی‌هایی در این مصحف‌ها به وجود آمد که نقطه‌گذاری، علامت‌گذاری و تقسیم آن به حزبها از آن جمله‌اند و پس از آن خط کوفی این مصحف‌ها که خط کوفی ابتدایی بود به خط کوفی معروف تبدیل شد و در زمان‌های بعد زیبایی نسخ عربی و دیگر خطوط معمول گردید.

ابتدایی و در حد بسیار پایین بود که آثار بجای مانده از صدر اول، این موضوع را نشان می‌دهد.

از آنجا که طی مباحث مطرح شده در این نوشتار در جریان سیر تاریخی، جمع و تدوین قرآن در عصر پس از رحلت پیامبر گرامی اسلام و در عصر خلفای سه‌گانه خصوصاً عصر عثمان که زیربنای جمع، حفظ، نگهداری و تدوین قرآن استوار شد و تلاش‌های بزرگان صحابه، کاتبان و حاملان وحی به بار نشست و باعث جلوگیری از اختلاف تحریف گردید و پس از آن نتیجه تلاش‌های آنان مبنای مصاحف جهان اسلام شد (گرچه امت

این تغییرات (ظاهری) بتدریج مصحف‌های اولیه که در زمان عثمان نوشته شده بود را به دست فراموشی سپرد و رفته

رفته اثری از آنها باقی نماند. البته رسم الخط مصحف عثمانی، برخلاف مصطلحات عمومی است و دارای غلط‌های املائی و تناقض‌های فراوانی در نحوه نوشتن کلمات است، به طوری که اگر قرآن از طریق سماع و تواتر در قرائت و تدوین آن در کتب رسم الخط و قرائت ضبط نمی‌شد و مسلمانان این روش را از پیشینیان به ارث نمی‌گرفتند و با دقت و توجه تمام به حفظ آن نمی‌کوشیدند، قرائت صحیح بسیاری از کلمات قرآنی

اگر قرآن از طریق سماع و تواتر در قرائت و تدوین آن در کتب رسم الخط و قرائت ضبط نمی‌شد و مسلمانان این روش را از پیشینیان به ارث نمی‌گرفتند و با دقت و توجه تمام به حفظ آن نمی‌کوشیدند، قرائت صحیح بسیاری از کلمات قرآنی محال بود

اسلام بر اثر ناآگاهی امت پس از رسول الله از مصحف حضرت علی (ع) که علاوه بر همین متن قرآن، توضیحات، تأویلات و تنظیمات آن براساس تربیت نزول بود، به همراه داشت محروم گردید.

محال بود و علت آن هم عدم آشنایی عرب به فنون خط و روش‌های کتابت در آن زمان بوده است.

به طوری که جز تعداد اندکی از آنان، نوشتن و کتابت را نمی‌دانستند و خطی که عده معدودی بدان می‌نوشتند، خط

این اثر، مباحثی ستودنی در تاریخ جمع قرآن و مصاحف عثمانی آورده که به لحاظ تجربه و تخصص وی که قبلاً نیز دو اثر با تحقیق ایشان منتشر شده حائز اهمیت است.

محقق محترم علاوه بر تحقق این نسخه، دو مصحف دیگر منسوب به عثمان را به نیز همین کیفیت تحقیق کرده؛ یکی مصحف موجود در کتابخانه طوبقایی سرایی استانبول که خوشبختانه آن اثر نیز از سوی مرکز «البحوث التاريخ» و «الفنون و الثقافة الاسلاميه (ارسیکا)» در سال ۱۴۲۸/ ۲۰۰۷ همزمان با این مصحف منتشر شد.

جناب «طیار آلتی»، مقدمه این اثر را که خود اثری مستقل و ارزشمند به شمار می‌آید در چهار فصل تدوین نموده؛ فصل اول با عنوان «الكتابة العربیه» به تبیین مبحث کتابت عربی و نیز پیدایش و مراحل تحول و تکامل کتابت عربی، کتابت عربی پس از ظهور اسلام و تبیین دیدگاه توفیقی بودن کتابت و املاء عربی و این‌که کتابت عربی مستند به تعالیم رسول الله و یا به عبارت دیگر وحی الهی است، پرداخته است.

در فصل دوم با عنوان «المصاف الاوی والرسم العثماني»، به شش مبحث اشاره می‌کند که در ابتدا به مناسبت انتشار این مصحف به پیشینه و تاریخ و فلسفه جمع کامل قرآن پس از رحلت پیامبر اسلام در عصر خلیفه اول و پس از آن در عصر عثمان و بیان نسخ شش‌گانه منسوب به عثمان، پرداخته است. در ادامه این فصل به شش ویژگی رسم الخط مصاحف عثمانی پرداخته و ویژگی‌های همچون حذف حرف در رسم الخط، اضافه نمودن حرف، نوشتن همزه در رسم الخط تبدیل حرفی به حرف دیگر و قطع و وصل نمودن برخی کلمات.

در مبحث چهارم این فصل به بحث لزوم تبعیت کامل از رسم الخط عثمانی در کتابت مصاحف دیگر یا عدم ضرورت تبعیت کامل از آن پرداخته و به عبارت دیگر به بحث جواز یا عدم جواز مخالف املاء و رسم الخط مصحف عثمانی

اشاره کرد و در ادامه تبیین دیدگاه طرفداران لزوم تبعیت رسم الخط عثمانی مخالفین لزوم تبعیت و قائلین به احتیاط در تبعیت رسم الخط عثمانی پرداخته و پس از آن به تعدد و بررسی

معرفی یکی از مصحف‌های منسوب به عثمان اگرچه این اثر، اشاره نمود این مصحف، منسوب به عثمان است لکن به لحاظ تاریخ آن و لوازم مصاحف ممکن است مصحف معروف عثمان نباشد، اما ظاهراً در همان عصر تدوین گردیده، از این رو مهم و حائز اهمیت است.

این مصحف منسوب به عثمان که در موزه آثار ترکی اسلامی استانبول نگهداری می‌شود. در سال ۲۰۰۷ میلادی با تحقیق سودمند و عالمانه دکتر «طیار آلتی فولاج» و از سوی مرکز البحوث الاسلامیه (ترکیه) در ۲ مجلد منتشر شده است.

محقق محترم در مقدمه مفصل، عالمانه و سودمند به دو زبان عربی و ترکی استانبولی ضمن بیان هدف از ارائه، تحقیق و انتشار

این مصحف منسوب به عثمان که در موزه آثار ترکی اسلامی استانبول نگهداری می‌شود. در سال ۲۰۰۷ میلادی با تحقیق سودمند و عالمانه دکتر «طیار آلتی فولاج» و از سوی مرکز البحوث الاسلامیه وقف‌الدیانه ترکیه در ۲ مجلد منتشر شده است

ظاهراً از مصحف منسوب به عثمان ۴۴۱ ورق داشته که ۱۴ ورق آن مفقود شده که ۱۱ برگ آن از نسخه‌ای که ابتدا و انتهای صفحه آن مطابقت با صفحات قبل و بعد مصحف اصلی داشته، به جای آن گذشته‌اند و ۳ برگ آن به صورت سفید و بدون متن قرآن است

صفحات اصلی آن مفقود گردیده به جای آن از نسخه دیگری استفاده شد که ابتدا و انتهای آن صفحه تطابق با این مصحف داشته باشد. مواردی و صفحاتی که به جای نسخه اصلی از نسخ دیگر استفاده شده و یا صفحه بدون متن قرآن و سفید است عبارت

رسم الخط مصحف عثمانی پرداخته و به این نکته اشاره می‌کند که چون رسم الخط و املاء مصاحف عثمانی توفیقی نیست، همچنان که جمهور علما برای نظریه هستند، پس امکان وجود ایرادات و اختلافات املائی در این مصاحف، ممکن است با این تأکید که

این مسئله به اصالت، کمال و عظمت قرآن ضروری وارد نمی‌کند.

است از :
۱- کل سوره حمد بخشی از آیه ۶ سوره بقره (صفحه اول مصحف)
۲- بخشی از آیه ۳۸ سوره آل عمران با بخشی از آیه ۴۹ همین سوره

۳- بخشی از آیه ۹۰ سوره بقره تا بخشی از آیه ۱۰۰ سوره بقره
۴- بخشی از آیه ۳۹ سوره توبه تا بخشی از آیه ۴۸ سوره توبه
۵- بخشی از آیه ۱۷ سوره کهف تا بخشی از آیه ۷۱ سوره کهف
۶- بخشی از آیه ۶۰ سوره مریم تا بخشی از آیه ۷۷ سوره مریم
۷- بخشی از آیه ۳۴ سوره لقمان تا بخشی از آیه ۱۴ سوره سجده
۸- بخشی از آیه ۴ سوره طلاق تا آخر این سوره
۹- بخشی از آیه ۹ سوره تحریم تا بخشی از آیه ۱۰ سوره ملک
۱۰- بخشی از آیه ۱۲ سوره نوح تا بخشی از آیه ۷ سوره جن
۱۱- بخشی از آیه ۱۴ سوره مطفین تا آیه ۱۵ سوره انشقاق
۱۲- آیه آخر سوره فیل تا آخر سوره ناس (در سه صفحه)
در آخرین برگ این مصحف به خط کوفی نوشته شده «کتبه عثمان بن عفان فی سنه ثلثین»

ظاهراً از مصحف منسوب به عثمان ۴۴۱ ورق داشته که ۱۴ ورق آن مفقود شده که ۱۱ برگ آن از نسخه‌ای که ابتدا و انتهای صفحه آن مطابقت با صفحات قبل و بعد مصحف اصلی داشته، به جای آن گذشته‌اند و ۳ برگ آن به صورت سفید و بدون متن قرآن است. ویژگی این مصحف اینکه در هر صفحه ۱۵ سطحی متن کوفی آیات در یک ستون و آیات تایپ شده همان صفحه و با مشخص نمودن سطر متن کوفی و متن تایپی در دو ستون است. در انتهای صفحات نیز پاورقی‌های لازم آورده شده است.

در پایان توصیه می‌شود نظریه اهمیت احیاء آثار مشابه که در نقاط مختلف دنیا وجود دارد و در اثبات نظر به تحریف نشدن قرآن حائز اهمیت است، به شکل مناسب و قابل استفاده پس از تحقیق عالمانه منتشر و به جهان اسلام معرفی شود.

در فصل سوم این مقدمه به بررسی املائی که در کتابت و انتشار مصاحف و تبعیت از آن لازم است پرداخته و چهار مبحث را بررسی نمود ۱- آیا تشخیص و تعیین کامل رسم عثمانی ممکن است. ۲- طرح پیشنهادی برای نظام نگارش و انتشار مصاحف، روش کار گروه کنترل و بررسی مصاحف در ترکیه و دیدگاه وی در این موضوع. ۴- تلاش‌های انجام گرفته پیرامون دو موضوع اشکال و اعمال (نقطه، حرکت و اعراب‌گذاری) مصاحف از ابتدا توسط ابوالاسود دثلی به بعد و نیز نصر بن عاصم، یحیی بن یعمر و تبیین دیدگاه‌ها در این موضوع.

در فصل چهارم این مقدمه، به معرفی هفت نسخه خطی منسوب به عثمان و نیز مصحف فهد که در مجمع ملک فهد مدینه منتشر شده و اینک در دسترس عموم قرار دارد و اینکه رسم الخط این مصحف براساس رسم الخط مصحف عثمانی در مدینه است. هفت مصحف منسوب به عثمان که در این مقدمه معرفی شده‌اند، عبارت است از مصحف تاشکند، مصحف طویقایبی استانبول که در موزه طویقایبی سرای است و توسط وی تحقیق و منتشر گردیده، مصحف پاریس، مصحف المشهد الحسینی قاهره، مصحف لندن، مصحف سنت پترزبورگ.

در آخر به ویژگی‌های کلی مصاحف منسوب به عثمان و روش کار خویش در تحقیق این آثار پرداخته و ضمن درج جدول فروق بین مصاحف عثمانی و منسوب به عثمان تصویری از برخی صفحات ۷ نسخه معرفی آورده شده است.

پس از این مقدمه، متن اصلی این مصحف آورده شده که از ابتدا سوره فاتحه تا آخر سوره ناس در ۸۸۶ صفحه با پاورقی، سودمند و نوشتن متن تایپ شده آیات در دو ستون ذیل متن خط کوفی با مشخص کردن شماره سطر خط کوفی و متن تایپ شده است. اگرچه این مصحف شامل ۱۱۴ سوره قرآن است، لکن مواردی که از

حرفی برخی مراکز نگهداری
نسخ خطی قرآن

مخطوطات کتابخانه ملی یکی از ذخایر گرانبهای این مرز و بوم است، این نسخ در حوزه‌هایی چون، فلسفه و عرفان، فقه و اصول، طب، ریاضی، نجوم، ادبیات و تاریخ به زبان فارسی و عربی است که تعداد قابل توجهی از این نسخه‌ها نفیس و باارزش هستند.

قرآن‌های خطی یکی دیگر از نفایس ارزشمند این مجموعه به شمار می‌رود، کتابخانه ملی هم‌اکنون بیش از هزار و صد جلد قرآن خطی را در شرایط مناسب نگهداری می‌کند. بسیاری از این نسخه‌ها از نفایس خطی به شمار می‌روند. علاوه بر این در حوزه علوم قرآنی که حوزه وسیعی را در برمی‌گیرد نیز نسخه‌های خطی بسیاری از قرون اولیه اسلامی به چشم می‌خورد.

کتابخانه ملی در راستای بحث حفاظت از نسخ خطی وظایفی را مانند «شناسایی نسخه‌های خطی، چاپ سنگی و مرقعات در داخل و خارج از کشور و اقدام برای تهیه اصل یا نسخه ثانویه آنها به صورت خرید، دریافت اهدا، وقف، امانت یا از طریق تکثیر» «ساماندهی منابع خطی و چاپ سنگی براساس روش‌های

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران با بیش از ۲۷ هزار نسخه خطی نفیس، یکی از مراکز مهم نگهدارنده نسخه‌های خطی به شمار می‌روند. این گزارش نگاهی کوتاه به نفایس و قرآن‌های خطی این مجموعه دارد.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) اداره کل کتاب‌های خطی و نادر معاونت کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران با دارابودن هزاران نسخه خطی نفیس از قرن دوم هجری تاکنون به مثابه دریایی عظیم آثاری بی‌نظیر از علم و تمدن و فرهنگ درخشان ایران اسلامی را در خود جای داده و مسئولیت خطیر حفاظت از این ذخایر و گنجینه‌های ماندگار فرهنگی را به عهده دارد.

نگاهی به نسخ خطی قرآن
کتابخانه ملی

قرآن‌های خطی؛

تجلی هنرهای ایرانی در اوج

کسی پوشیده نیست، نسخ خطی زمانی نوشته شده که صنعت چاپ در اختیار بشر قرار نداشت، بنابراین این نسخ توسط خود دانشمند یا افرادی دیگر نوشته می شده است، بنابراین شناسنامه‌ای برای هر ملت و نشان‌دهنده سابقه علمی هر کشور است.

اشعری می افزاید: خوشبختانه در میان نسخ خطی موجود در دنیا، حوزه تمدن اسلامی از جایگاه رفیعی برخوردار است و در میان نسخ خطی، اهتمام مسلمانان و هنرمندان مسلمان بیشتر مصروف کتابت، تذهیب و جلدسازی قرآن شده است، در واقع کتاب‌آرایی در حوزه کشورهای اسلامی و ایران عمدتاً حول محور قرآن صورت گرفته و انواع هنرها در اوج در کارهای قرآن ملاحظه می شود.

خوشبختانه در میان نسخ خطی موجود در دنیا، حوزه تمدن اسلامی از جایگاه رفیعی برخوردار است و در میان نسخ خطی، اهتمام مسلمانان و هنرمندان مسلمان بیشتر مصروف کتابت، تذهیب و جلدسازی

استاندارد»، «نظارت، هدایت و ارائه خدمات عمومی، فنی، مشاوره‌ای و پژوهشی به کتابخانه‌ها و نهادهای فرهنگی، آموزشی و پژوهشی»؛ «حفاظت و نگهداری از منابع خطی و چاپ سنگی بر اساس آخرین استانداردهای جهانی»، «شناسایی منابع آسیب‌دیده و انجام اقدامات لازم برای رفع علت و آسیب‌دیدگی آنها»؛ «اطلاع‌رسانی و ارائه خدمات مناسب به مراجعان و کاربران به صورت حضوری و غیر حضوری» برای خود برشمرده است.

بخش کتاب‌های خطی کتابخانه ملی ابتدا با حدود ۳۰۰۰ نسخه خطی متعلق به کتابخانه عمومی در سال ۱۳۱۶ ایجاد شد. منابع این بخش به تدریج روبه فزونی نهاد تا اینکه در سال ۱۳۵۵ مجموعاً تعداد ۵۳۰۰ جلد نسخه خطی اصل و عکسی جمع‌آوری شد. روند فراهم‌آوری کتاب‌های خطی و چاپ سنگی با دریافت مجموعه‌های اهدایی و خرید نسخه‌های خطی همچنان ادامه پیدا کرد و از سال ۱۳۸۵ با جدیت و تلاش بیشتری دنبال شد، چنانکه هم‌اکنون بالغ بر ۲۵۴۰۰ جلد کتاب خطی و ۲۷۳۰۰ جلد کتاب چاپ سنگی در گنجینه کتاب‌های خطی و نادر جمع‌آوری شده و نگهداری می شود.

رئیس سازمان اسناد و کتابخانه ملی درباره اهمیت نسخ خطی و ضرورت گردآوری آن‌ها در مراسم رونمایی از ۲۱ نسخه قرآن

نفیس در اول ماه مبارک رمضان سال ۸۷

می‌گوید: اهمیت نسخ خطی و

ضرورت گردآوری

آن بر هیچ

قرآن شده است.

مجموع شاید بتوان گفت، از میان ۱۱۰۰ نسخه خطی قرآن ۱۰۰ نسخه قرآن بسیار نفیس هستند.

چهار راه پیشنهادی کتابخانه ملی برای جمع‌آوری و نگهداری نسخ خطی

کتابخانه ملی همه ساله شاهد اهدای نسخ خطی قرآنی و غیر قرآنی از سوی مردم است، بنا به گفته مدیر بخش نسخ خطی کتابخانه ملی، قرآن‌ها به دلیل ارزشی معنوی که برای صاحبان آن‌ها دارند از سایر نسخه‌های خطی در امر اهدا پیشی گرفته‌اند و نمونه‌های بسیار خوبی از قرآن‌های خطی تاکنون به این کتابخانه اهدا شده است.

بنا بر سخنان اشعری در این مراسم، سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران از دو سال پیش تاکنون با افرادی در داخل و خارج از کشور وارد مذاکره شد و برای جمع‌آوری و نگهداری نسخ خطی چهار راه را پیشنهاد داد. در وهله نخست افراد می‌توانند نسخ خطی خود را به کتابخانه ملی اهدا کرده و نام خود را به عنوان اهداکننده به ثبت برسانند، هم‌چنین در

کتابخانه ملی در راستای اهدای نسخ خطی و برای تعدیل نگاه

مادی افراد و جایگزینی نگاه معنوی دو برنامه را در

اهمیت فعالیت‌های خود قرار داد، اول اینکه در

مراسمی از تمام افرادی که تاکنون به

کتابخانه ملی، کتاب خطی اهدا کرده‌اند،

در سال ۸۷ تقدیر کرد. دوم اینکه برنامه

تدوین و نشر کتابی شامل مشخصات

افراد که یک نسخه خطی را به

کتابخانه ملی اهدا کرده‌اند، همراه با

مشخصات کامل نسخه خطی اهدایی

را برگزار کرد. که این نوع برنامه‌ها در

ترغیب افراد برای اهدای نسخه‌های

خطی به کتابخانه‌های داخل کشور

کتابخانه ملی همه ساله شاهد اهدای نسخ خطی قرآنی و غیر قرآنی از سوی مردم است، بنا به گفته مدیر بخش نسخ خطی کتابخانه ملی، قرآن‌ها به دلیل ارزشی معنوی که برای صاحبان آن‌ها دارند از سایر نسخه‌های خطی در امر اهدا پیشی گرفته‌اند

وهله دوم سازمان کتابخانه ملی آمادگی کامل

دارد تا با قیمت توافقی آثار را از دارندگان آن

خریداری کند، در روش سوم دارندگان

نسخ خطی که تمایل دارند این نسخ را

در نزد خود نگه دارند، می‌توانند آن را

به صورت امانی در اختیار کتابخانه

ملی قرار دهند تا تحت نظارت این

سازمان محفوظ مانده و هر زمان که

تمایل داشتند آن را پس گیرند و

روش چهارم مختص به نسخ خطی

موقوفی است و از آن جا که طبق نظر

فقها انتقال دائم این آثار از جای اصلی به جای دیگر صحیح نیست،

دارندگان می‌توانند این آثار را سالی یک بار به درمانگاه نسخ خطی

آورده و بررسی‌های لازم توسط کارشناسان صورت گیرد، تا اگر نسخ

در معرض بیماری هستند اقدامات لازم انجام شود و کمتر مورد

آسیب قرار گیرند.

گنجینه خطی کتابخانه ملی هم‌چنین تعدادی از نسخه‌های

نفیس مانند رسالات ملاصدرا، کتاب وافی و شرح اشارات و تنبیها

به خط مولف آن‌ها و برخی به خط استادان نامی همچون «عبدالوهاب

نغمه»، «احمدنیریزی»، «زین‌العابدین اصفهانی» و خاندان وصال

را در خود جای داده است.

نفایس قرآنی کتابخانه ملی

کشاورز مدیر بخش نسخ خطی این کتابخانه درباره نفایس

قرآنی می‌گوید: نفایس قرآنی کتابخانه ملی نیز شامل قرآن‌هایی به

دستخط ائمه (ص) مانند قرآن منسوب به امام رضاع (ع)، قرآن به

خط «عبدالوهاب نغمه»، «وصال شیرازی» و «قرآن به خط مرحوم

«زین‌العابدین قزوینی» مربوط به دوره فتحعلی شاه قاجار است، در

مخزن چاپ سنگی

کتاب‌های چاپ سنگی نیز بخش دیگری از گنجینه منابع

ارزشمند کتابخانه ملی را شامل می‌شود، مجموعه کتاب‌های چاپ

سنگی به دلیل انحصار، قدمت، نوع چاپ و نفاست علمی و هنری و

بسیار تأثیرگذار است.

کشاورز هم‌چنین می‌افزاید: کتابخانه ملی افرادی را که برای

فروش نسخه خود مراجعه می‌کنند، در صورت نداشتن احتیاج

مادی، به اهدای نسخه‌ها تشویق می‌کند، چرا که اثر معنوی این

کار بسیار بالاتر از آن وجهی است که در قبال فروش پرداخت

می‌شود.

«شماره کتاب‌شناسی ملی»، «عنوان و نام پدیدآور»، «آغاز،

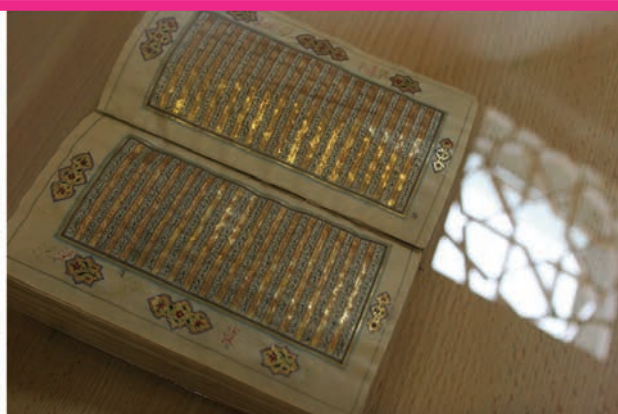
انجام، انجامه»، «مشخصات ظاهری شامل نوع خط، کاغذ،

تزیینات جلد»، «تزیینات متن»، «موضوع» و «شماره بازیابی» از

اطلاعاتی است که در فرم فهرست‌نوسی اولیه نسخه‌ها به کار

می‌رود. هر نسخه‌ای که به کتابخانه وارد می‌شود نهایتاً پس از سه

روز اطلاعات اولیه اش استخراج خواهد شد.

تاریخی نگهداری می‌شود که بخشی از آن‌ها اصل و برخی به شکل سواد است. از نمونه‌های این مجموعه ارزشمند دست‌نوشته‌های شهید مدرس در دوران تبعید و حبس در سال‌های ۱۳۰۷ تا ۱۳۱۶ قابل توجه است. آیات قرآنی نیز از دیگر مرقعات خطی است که در کتابخانه ملی نگهداری می‌شود.

ضرورت نگهداری در شرایط مناسب، از سال ۱۳۷۴ از مخازن کتاب‌های چاپی جدا و در مخزن مستقلی قرار گرفت. بخش مخزن کتاب‌های چاپ سنگی از همان ابتدا با شناسایی کتاب‌ها، ثبت، آماده‌سازی و فهرست‌نویسی فعالیت خود را آغاز کرد و با بهره‌گیری از تجهیزات رایانه‌ای و ایجاد بانک اطلاعات کتاب‌های چاپ سنگی و تهیه میکروفیلم

تالار خوارزمی

تالار خوارزمی مجموعه‌ای مشتمل بر مراجع عمومی، دایرةالمعارف‌ها، واژه‌نامه‌ها، تراجم، تذکره‌ها، کتاب‌های اعلام، کتاب‌شناسی‌ها، چکیده‌نامه‌ها، فهرست‌ها و فهرستگان کتاب‌های خطی، چاپ سنگی و منابع عکسی از کتابخانه‌های ایران، هند و برخی کشورهای دیگر به زبان‌های فارسی، عربی و انگلیسی است.

کتاب‌های این تالار برای استادان، فهرست‌نگاران، دانشجویان و پژوهشگران در حوزه نسخه‌های خطی و علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی بسیار مناسب است.

و اسکن از کتاب‌ها این روند را ادامه داد. در شمار کتاب‌های چاپ سنگی که به زبان‌های فارسی، عربی و اردو است، نسخه‌های ارزشمندی مشهود است.

مجموعه مرقعات و قطعات خوشنویسی هنرمندان و استادان برجسته مانند «درویش عبدالمجید طالقانی»، «سیدگلستانه»، «عماد الکتاب»، «امیرخانی» و تابلوهای نقاشی و مینیاتور اثر «حسین بهزاد»، «مجید مهرگان» و دیگران نیز از نفایس مخزن منابع خطی است.

علاوه بر آن در این بخش مجموعه‌ای از اسناد خطی و

نفایس قرآنی کتابخانه ملی نیز شامل قرآن‌هایی به دستخط ائمه (ص) مانند قرآن منسوب به امام رضا (ع)، قرآن به خط «عبدالوهاب نغمه»، «وصال شیرازی» و «قرآن به خط مرحوم «زین‌العابدین قزوینی» مربوط به دوره فتحعلی‌شاه قاجار است

گزارش ایکنای نفایس خطی آستان قدس رضوی قرآن‌های خطی؛ قلب تپنده گنجینه نسخ خطی آستان قدس رضوی

کتابخانه و موزه آستان قدس رضوی یکی از ذخائر گرانبه‌ای جهان و گنجینه‌ای از تمدن و فرهنگ عظیم اسلامی است؛ هزاران نسخه خطی و صحایف بی‌نظیر و کم‌نظیر قرآن از گنج‌هایی است که در طول قرن‌ها به آستان قدس رضوی اهدا شده است.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) اینجا بارگاه مطهر هشتمین امام معصوم، امام رضا (ع) است. اینجا بست شیخ طوسی است که جمع مشتاق زائران حرکت‌کننده به سوی حرم فضای آن را به جنب و جوشی وصف‌ناپذیر مزین کرده است. به سوی حرم که بیایی، سمت راست، تابلوی کتابخانه و موزه آستان قدس رضوی نمایان است. کتابخانه توسط راهرو پله‌هایی اندک از بست طوسی جدا شده است پس از طی این پله‌ها و راهروی کوچک وارد حیاطی می‌شوی که دورتادورش را ساختمان‌ها احاطه کرده‌اند، در وسط این حیاط میدان‌گاهی است که بر بالای آن قرآنی سنگی به رنگ طلایی در داخل محفظه‌ای شیشه‌ای در

۳۶۳ هجری قمری می‌دانند.

به روایت تاریخ، کتابخانه در قرن‌های هشتم، نهم و دهم، رسماً دایر و دارای کتاب‌های زیادی بوده است و پس از آن با افزودن کتاب‌های مذهبی در دوره‌های بعد نیز به حیات فرهنگی و توسعه خود ادامه داد تا به وضعیت موجود در آمد. به استناد وقفنامه موجود در پشت یکی از مجلدات تفسیر «ابوالفتوح رازی»، کتابخانه به صورت مستقل دایر و مورد استفاده عموم قرار گرفته است. در عهد صفویه در پی ایجاد مدارس علمیه و مساجد، قرآن‌ها و کتاب‌های بیشتری وقف کتابخانه شد و در عهد قاجاریه و بعد از آن با گسترش مشهد به تعداد کتاب‌ها در علوم مختلف و قرآن‌های وقفی افزوده شد.

از جایگاه اولیه کتابخانه اطلاع صحیحی در دست نیست، از آنجا که کتابخانه آستان قدس رضوی در قدیم به نام‌های مختلفی مانند کتابخانه مبارکه رضویه و قرآن‌خانه حضرت، موسوم بوده است، می‌توان گفت، همواره در مکان‌های مجاور حرم شریف جای داشته و هرازگاه به دلایل گوناگون و به ضرورت، تغییر مکان داده است. در سال ۱۳۲۳ هجری قمری کتابخانه بالای موزه واقع در صحن سابق امام خمینی (ره)

اوج زیبایی خودنمایی می‌کند.

کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی یکی از مهمترین گنجینه‌های فرهنگ مکتوب در ایران و جهان است که با وجود فراز و نشیب‌های تاریخی به برکت وجود منور هشتمین امام شیعیان، همواره باقی مانده و به سوی تکامل گراییده است و امروزه از بزرگترین کتابخانه‌های خاورمیانه به شمار می‌آید. درباره تاریخ قدمت این کتابخانه نقل‌های

کتابشناسان، استادان، دانش پژوهان و نویسندگان عرضه می‌کند.

بخش نسخ خطی

پس از گذر از راهرویی نسبتاً کوتاه به دری تمام شیشه‌ای می‌رسیم. سمت چپ اتاقی در حدود ۲۰ متر قرار دارد که مخزن قرآن‌های چاپ سنگی است. قفسه‌هایی دورتادور اتاق را احاطه کرده‌اند که در خود قرآن‌های چاپ سنگی این مجموعه را جای داده‌اند. نگاهی به

اندیشه‌ها و جان‌هایی است که این قرآن را کتابت و تورق کرده‌اند، ۴ کارشناس در این بخش فعالیت می‌کنند، قرآن‌های چاپ سنگی که وقف یا خریداری شده‌اند، ابتدا وارد این بخش شده و پس از بررسی‌های کارشناسانه و آسیب‌زدایی، در صورت نیاز برای مرمت به بخش مرمت که در ساختمان کناری کتابخانه قرار دارد، فرستاده می‌شوند.

مشخصات همه قرآن‌های چاپ سنگی ابتدا در فهرست‌برگه منابع چاپ سنگی که شامل «شماره ثبت»، «رده‌بندی دیوبندی»، «سرشناسه»، «عنوان»، «کاتب»، «تاریخ کتابت»، «محل نشر»، «ناشر»، «صفحه‌شمار»، «روش تهیه»، «واقف» و... است، ثبت می‌شود، پس از فهرست‌نویسی، این قرآن‌ها در قفسه‌های خود جای می‌گیرند.

سالن بعدی ورودی قرآن‌ها و نسخ خطی است؛ ۶ فهرست‌نگار در این بخش در حوزه قرآن‌ها و کتاب‌های خطی کار می‌کنند که قرآن‌ها و کتاب‌های خطی را طبق همان روالی که برای قرآن‌های چاپ سنگی انجام می‌شود بررسی و شماره‌بندی می‌کنند.

مشخصات همه قرآن‌های چاپ سنگی ابتدا در فهرست‌برگه منابع چاپ سنگی که شامل «شماره ثبت»، «رده‌بندی دیوبندی»، «سرشناسه»، «عنوان»، «کاتب»، «تاریخ کتابت» و... است

«محمد وفادار مرادی» ارزیاب و کارشناس کتاب‌های خطی می‌گوید: همه قرآن‌های خطی و چاپ سنگی آستان قدس رضوی فهرست‌نویسی شده‌اند، هر نسخه‌ای که به این بخش راه می‌یابد، نهایتاً پس از ۳ روز اطلاعاتش استخراج می‌شود، اما مراحل فهرست‌نگاری آن متفاوت است. کارشناسان ابتدا اطلاعات مختصر قرآن‌ها که شامل ۱۲ بخش است را در شناسنامه قرآن ذکر می‌کنند، سپس این شناسنامه ۱۲ بخشی در دفاتر اموالی ثبت می‌شود.

وی بخش‌های این شناسنامه را شامل نوع خط، تعداد وروق، تعداد سطر، تذهیب‌ها، نوع جلد، کاتب، تاریخ کتابت، ترجمه، حاشیه، روش تهیه، تاریخ ثبت، رده‌بندی دیوبندی عنوان می‌کند، و می‌افزاید: این اطلاعات در شناسنامه ثبت شده و روی قرآن نصب و دفاتر ثبت اموالی یادداشت می‌شود.

زمانی که از مرادی درباره مراحل خرید و اهدای قرآن‌های خطی پرسیده می‌شود، می‌گوید: هر قرآنی که برای خرید ارائه می‌شود، در شورای ارزیابی که هر هفته تشکیل جلسه می‌دهد، بررسی و قیمت‌گذاری می‌شود و پس از توافق با فروشنده قرآن بررسی شده خریداری می‌شود، البته سقفی برای قیمت‌گذاری وجود ندارد و کارشناسان با توجه به دوره قرآن، کاتب، جلد، نوع کاغذ، تذهیب و سایر

در جریان وسیع کردن حرم رضوی و برداشتن برخی از دیوارها قرآن‌ها و اوراقی از قرآن‌های نفیس یافت شد، سپس کارشناسان با بررسی‌هایی که انجام می‌دهند، نسخه اصلی این ورق‌های قرآن را پیدا کرده و به آن الصاق می‌کنند

قرار داشته و در سال ۱۳۵۲ هجری شمسی به طبقه فوقانی رواق شیخ بهایی تغییر مکان یافت. در سال ۱۳۵۶ نیز به ساختمان جدید واقع در ضلع شرقی صحن سابق امام خمینی (ره) منتقل شد، این بنا که قبل از انقلاب ساخته شده، متناسب با ساختمان کتابخانه نبود و گنجایش کافی را نداشت، بنابراین پس از پیروزی انقلاب اسلامی آستان قدس رضوی، کتابخانه‌ای جدید احداث نمود، بنای ساختمان کنونی کتابخانه از سال ۱۳۶۸ در زمینی به مساحت ۱۱۰۰۰ مترمربع شروع و در سال ۱۳۷۲ با مساحت ۲۸۰۰۰ متر مربع زیربنا به پایان رسید.

اداره با ۱۵ هزار نسخه و جزوه قرآن خطی و حدود ۱۴۰۰ نسخه قرآن چاپ سنگی نفیس دارای بی‌نظیرترین مجموعه مصاحف شریفه در خاورمیانه و جهان است.

این کتابخانه در سه طبقه مطابق با استانداردهای بین‌المللی و با سبک معماری اسلامی ساخته شده است. تالارهای مطالعه قفسه باز، تالارهای مطالعه مخزن بسته، تالار مرجع، تالار محققان، تالار قرآن‌ها و نفایس، تالار مطالعه و گردش کتاب جوانان، تالار مطالعه و گردش کتاب نوجوانان، تالارهای سمعی و بصری، بخش گردش و امانت کتاب، تالارهای مطالعه آزاد، بخش مخزن کتب چاپی، کتابخانه تخصصی هنر، کتابخانه تخصصی جغرافیا، مرکز اطلاع‌رسانی و تالار اینترنت از تالارهای این کتابخانه است.

اداره مخطوطات

اداره مخطوطات در تالار قرآن‌ها و نفایس قرار دارد. این اداره یکی از ذخائر گران‌بهای جهان و گنجینه‌ای از تمدن و فرهنگ عظیم اسلامی است که هزاران نسخه خطی و صحایف بی‌نظیر و کم‌نظیر و مرقعات خوشنویسان نامی و نوادری از شاهکارهای جهان هنر که در طول قرن‌ها به این کتابخانه از جانب مسلمانان و شیعیان جهان اهدا شده را در خود جای داده است.

این اداره با ۱۵ هزار نسخه و جزوه قرآن خطی و حدود ۱۴۰۰ نسخه قرآن چاپ سنگی نفیس دارای بی‌نظیرترین مجموعه مصاحف شریفه در خاورمیانه و جهان است. قرآن‌های این مجموعه از نمونه‌های ممتاز خوشنویسی، قرآن‌آرایی و تجلید محسوب می‌شوند، برخی از آن‌ها مربوط به سده‌های اولیه اسلام و برخی دیگر به قلم استادان بزرگ خوشنویسی مانند «عثمان بن حسین وراق غزنوی» و دیگر سلاطین خط کتابت شده است.

این اداره در طبقه دوم ساختمان کتابخانه قرار دارد. «محمد رضا فاضل‌هاشمی» رئیس اداره مخطوطات سازمان کتابخانه، موزه و مرکز اسناد آستان قدس رضوی درباره این اداره می‌گوید: در این جا تصاویری رنگی از قرآن‌های خطی منسوب به امامان بزرگوار (ع) و ۲۳ نسخه قرآن چاپ سنگی منحصر به فرد در معرض زیارت مشتاقان تاریخ کتابت و قرآن‌آرایی قرار دارد. اداره مخطوطات با دارا بودن منابع اطلاعاتی چون کتاب‌ها و مصاحف خطی، چاپ سنگی، کتب عکسی، دست‌نویس‌ها، میکروفیلم، DC و اینترنت، خدمات خود را به فهرست‌نگاران

برخی از دیوارها، قرآن‌ها و اوراقی از قرآن‌های نفیس یافت شد، سپس کارشناسان با بررسی‌هایی که انجام می‌دهند، نسخه اصلی این ورق‌های قرآن را پیدا کرده و به آن الصاق می‌کنند.

مخزن نگهداری‌کننده قرآن‌ها و نسخه‌های خطی

پس از سالن ورودیه قرآن‌ها و نسخ خطی، گنجینه‌ای از فرهنگ و دانش مکتوب اسلامی - ایرانی که حاملان آن طی سال‌ها رنج و مرارت با عشق به حقیقت آن را به رشته تحریر در آورده‌اند و در کتابت قرآن‌ها نهایت ذوق و هنر ایرانی خود را به خرج داده‌اند، قرار دارد. برای ورود به این بخش که همه فعالیت‌های اداره مخطوطات حول آن می‌چرخد، کفش‌های خود را در می‌آوریم و با پوشیدن کفش‌هایی سفیدرنگ، دری تمام شیشه‌ای را باز می‌کنیم، احساس کردم، پیش از تعویض کفش‌ها، برای ورود به این فضای مقدس می‌بایست روح خود را پیرایش می‌کردم که با یادآوری زیارت حرم مطهر (ع) قبل از ورود به کتابخانه کمی دلم آرام گرفت.

سالنی است بزرگ در ابعاد ۴۰۰-۵۰۰ متر با سقفی کوتاه و نوری کم، وارد که می‌شوی تغییر هوای ناگهانی را احساس می‌کنی که مربوط به درجه دما و رطوبتی است که به نوعی از واردن آمدن آسیب‌پوسیدگی به این قرآن‌ها و نسخه‌ها در طول زمان جلوگیری می‌کند، هوا نسبتاً خنک است، قفسه‌هایی که این گنجینه‌های مکتوب را در سینه خود جای داده‌اند از سمت راست سالن شروع شده و به صورت حرف انگلیسی «ال» تا انتها و سمت چپ سالن پیش می‌رود. قفسه‌ها در چندین ردیف چیده شده‌اند، سمت چپ نیز برگ‌هایی از قرآن‌های خطی بسیار نفیس با تذهیب‌کاری‌های طلاکوب در ابعاد ۲ در ۱ متر هر یک در محفظه‌ای شیشه‌ای در جایگاهی رگال مانند به رنگ طلایی قرار دارد، که به راحتی می‌توان این برگ‌های قرآن که هر یک آیه‌ای را در خود دارند، ورق زد و به تماشا نشست، تماشایی که ممکن است ساعت‌ها تو را به خود مشغول کند، بدون آنکه گذر زمان را حس کنی. قبل از ورود به سالن، گمانم این بود که با فضایی بسیار باشکوه روبرو خواهیم بود، اما پس از ورود به سالن و سادگی محیط، و دانستن این نکته که در سالنی به این سادگی ۵۵ هزار نسخه و قرآن خطی نگهداری می‌شود، دریافتیم که شکوه و عظمت را باید در نسخه‌های خطی جست‌وجو کرد نه در ظاهر سالن که مانند پوسته‌ای بیرونی است.

حفاظت از نسخه‌ها و امنیت سالن

دیوارهایی که قفسه‌هایی را در کنار خود ندارند نیز از برکت و نور قرآن‌ها بی‌نصیب نمانده‌اند، روی این دیوارها هم تابلوهایی نفیس از آیه‌های قرآن و اسماء حق تعالی با کتابت نفیس تر به چشم می‌خورد،

معیارهایی که نفیس بودن مصحف را تشکیل می‌دهد به خرید قرآن می‌پردازند.

کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی یکی از مهمترین گنجینه‌های فرهنگ مکتوب در ایران و جهان است که با وجود فراز و نشیب‌های تاریخی به برکت وجود منور هشتمین امام شیعیان، همواره باقی مانده و به سوی تکامل گراییده است و امروزه از بزرگترین کتابخانه‌های خاورمیانه به شمار می‌آید. درباره تاریخ قدمت این کتابخانه نقل‌های متفاوتی وجود دارد، برخی از محققان بر این عقیده‌اند که تاریخ وقف قدیمی‌ترین قرآن یا کتاب خطی می‌تواند بیانگر مبدأ موجودیت و تأسیس کتابخانه آستان قدس رضوی باشد. بر این اساس، نخستین سال تأسیس و تشکیل قرآن‌خانه و کتابخانه آستانه قدس رضوی را سال ۳۶۳ هجری قمری می‌دانند.

این کتابخانه در سه طبقه مطابق با استانداردهای بین‌المللی و با سبک معماری اسلامی ساخته شده است. تالارهای مطالعه قفسه‌باز، تالارهای مطالعه مخزن بسته، تالار مرجع، تالار محققان، تالار قرآن‌ها و نفایس، تالار مطالعه و گردش کتاب جوانان، تالار مطالعه و گردش کتاب نوجوانان، تالارهای سمعی و بصری، بخش گردش و امانت کتاب، تالارهای مطالعه آزاد، بخش مخزن کتب چاپی، کتابخانه تخصصی هنر، کتابخانه تخصصی جغرافیا، مرکز اطلاع‌رسانی و تالار اینترنت از تالارهای این کتابخانه است.

اداره مخطوطات در تالار قرآن‌ها و نفایس قرار دارد، این اداره با ۱۵ هزار نسخه و جزوه قرآن خطی و حدود ۱۴۰۰ نسخه قرآن چاپ سنگی نفیس دارای بی‌نظیرترین مجموعه مصاحف شریفه در خاورمیانه و جهان است. قرآن‌های این مجموعه از نمونه‌های ممتاز خوشنویسی، قرآن‌آرایی و تجلید محسوب می‌شوند، برخی از آن‌ها مربوط به سده‌های اولیه اسلام و برخی دیگر به قلم استادان بزرگ خوشنویسی مانند «عثمان بن حسین وراق غزنوی» و دیگر سلاطین خط کتابت شده است.

گفتیم که در بخش نسخه‌های خطی و قرآن‌های اهدایی یا خریداری شده پس از ورود ابتدا بررسی و آسیب‌زدایی می‌شوند، سپس فهرست‌نگارانی مشخصات این قرآن‌ها و نسخه‌ها را که شامل «شماره ثبت»، «رده‌بندی دیوبندی»، «سرشناسه»، «عنوان»، «کاتب»، «تاریخ کتابت»، «محل نشر»، «ناشر»، در مورد قرآن‌های چاپ سنگی، «نوع خط»، «تعداد و روق»، «تعداد سطر»، «تذهیب‌ها»، «نوع جلد»، «ترجمه»، «حاشیه»، «روش تهیه»، «تاریخ ثبت»، «رده‌بندی دیوبندی» و... است، رادر شناسنامه قرآن ذکر و آن را به قرآن الصاق می‌کنند. قرآن‌های چاپ سنگی طی رده‌بندی دیوبندی و قرآن‌های خطی و جزوات نیز طبق شماره ثبت ورود نسخه چیده می‌شوند. در جریان وسیع کردن حرم رضوی و برداشتن

اداره مخطوطات در تالار قرآن‌ها و نفایس قرار دارد، این اداره با ۱۵ هزار نسخه و جزوه قرآن خطی و حدود ۱۴۰۰ نسخه قرآن چاپ سنگی نفیس دارای بی‌نظیرترین مجموعه مصاحف شریفه در خاورمیانه و جهان است

خطی و خادمان حرم مطهر برای مصون ماندن قرآن‌های خطی از حمله مغولان، آن‌ها را در دل دیوارها جای داده بودند.

در جریان وسیع کردن حرم رضوی و برداشتن برخی از دیوارها قرآن‌ها و اوراقی از قرآن‌های نفیس یافت شد، سپس کارشناسان با بررسی‌هایی که انجام می‌دهند، نسخه اصلی این ورق‌های قرآن را پیدا کرده و به آن الصاق می‌کنند، قرآن‌هایی که هنوز صحافی نشده‌اند، نمونه‌ای از این قرآن‌هاست که برگ‌هایی از آن پیدا شده، ولی هنوز تعدادی اوراق مفقود شده دارد که باید پیدا شود و به آن اضافه شود.

هاشمی درباره اینکه چگونه نسخه اصلی، اوراق یافت شده از قرآن‌های خطی شناسایی می‌شود، اضافه می‌کند: نکته مهم همین است که ورق‌های پیدا شده مربوط به کدام یک از این ۱۵ هزار نسخه قرآنی است که این کار هم بر اساس مشخصات قرآن‌ها و نوع کاغذها میسر می‌شود، به عبارت دیگر، می‌توان قرآن را از زاویه کاغذ، نوع مرکب، نگارش و کاتب شناسایی کرد.

فاضل هاشمی در ادامه یکی از وظایف اصلی آستان قدس رضوی را به عنوان قوی‌ترین و برترین مجموعه‌دار قرآن‌ها و مصاحف شریفه ایجاد بانک مشترک جامع نسخه‌های خطی در جهان می‌داند و می‌گوید: در اندیشه‌ها و برنامه‌ریزی‌های بلندمدت آستان قدس رضوی، ایجاد بانک جامع جهانی قرآن‌های خطی گنجانده شده است که در آینده به این مهم دست خواهیم یافت.

وی درباره روش فهرست‌نویسی قرآن‌ها در آستان قدس می‌گوید: فهرست‌نگاری قرآن‌ها در آستان قدس رضوی به صورت مجزا از سایر نسخ خطی انجام می‌شود و از همه نسخه‌های خطی اسکن، میکروفیلم و عکس رنگی تهیه می‌شود.

سالن هیچ پنجره و خروجی به جز همان درب شیشه‌ای ورودی ندارد. «محمد رضا فاضل هاشمی» رییس اداره مخطوطات آستان قدس رضوی درباره این محیط می‌گوید: سال‌ها پیش پنجره‌هایی وجود داشت که برای حفاظت بیشتر و جلوگیری از نور آفتاب این پنجره‌ها بسته و به جای آن دیوار کشیدیم. کپسول‌های متعدد آتش‌نشانی، سیستم هشدار حریق و سنسورهای حرارت‌سنج از دیگر امکانات حفاظتی قلب تپنده اداره مخطوطات کتابخانه آستان قدس رضوی است.

مجموعه قرآن‌های روی پوست آهو، موجود در آستان قدس رضوی در جهان بی‌نظیر است

میز بزرگی در وسط سالن قرار دارد که روی آن قرآن‌هایی خطی به صورت نامنظم دیده می‌شود. هاشمی رئیس اداره مخطوطات با اشاره به قرآنی در ابعاد بزرگ می‌گوید: این قرآن با پوست آهو مرمت شده و در جعبه‌ای از جنس کاغذهای «اسیدفری» نگهداری می‌شود، این جعبه‌ها حفاظت بیشتر از قرآن‌ها در برابر تغییر حرارت ناگهانی، دما و رطوبت به همراه دارد، جعبه‌های اسیدفری که از سوی اداره حفاظت و مرمت آستان قدس رضوی تهیه می‌شود، تنها برای قرآن‌های فوق‌العاده نفیس کاربرد دارد.

وی ادامه می‌دهد: مجموعه قرآن‌های روی پوست آهو، موجود در آستان قدس رضوی در جهان بی‌نظیر است و هیچ کتابخانه‌ای در جهان، قرآن روی پوست آهو ندارد.

در بین قرآن‌های روی میز قرآن‌هایی هم به صورت برگ، برگ دیده می‌شود که هنوز صحافی نشده است، زمانی که دلیل آن از هاشمی پرسیده می‌شود، می‌گوید: با حمله مغول‌ها به ایران مالکان قرآن‌های

احیاگران گنجینه قرآن‌های خطی جهان اسلام در پرتو حمایت رضوی

۸۹۰۱ سی دی و عنوان کتاب‌های عکسی، تابلو و آثار هنری است. این گزارش به مهمترین بحث حفاظت از گنجینه‌های خطی یعنی مرمت آثار می‌پردازد، همه روزه قرآن‌ها و نسخه‌های خطی بسیار نفیس و باارزشی به این اداره اهدا یا فروخته می‌شود، این نسخه‌ها در طول سالیان در دست مردمان و ناظر و شاهد روزگاران درازی بوده است. بنابراین از هجوم آسیب‌ها به دور نمانده است، هر یک از این نسخه‌ها که قدمت برخی از آن‌ها به قرن‌ها پیش باز می‌گردد، ممکن است دچار آسیب‌هایی باشند که به از بین رفتن کل اثر منجر شود، برای حفاظت از این گنجینه مکتوب جهان اسلام لازم است تا به مرمت و آسیب‌زدایی آن‌ها بپردازیم.

در اداره حفاظت و مرمت آستان قدس رضوی هر اثر صدمه دیده با روش ویژه همان اثر مرمت می‌شود، هم‌چنین در برخی از موارد از شیوه مرمت سنتی (نظیر بست‌های گیاهی) با تلفیق دو شیوه علمی و سنتی مرمت، در بازسازی کتب، نسخ خطی

این کتابخانه به همراه سایر کتابخانه‌های کشور در امر شناسایی، حفظ و مرمت نسخه‌های کهن تاریخی به ویژه قرآن‌های خطی فعال است

و... استفاده می‌شود

در اداره حفاظت و مرمت آستان قدس رضوی هر اثر صدمه دیده با روش ویژه همان اثر مرمت می‌شود، هم‌چنین در برخی از موارد از شیوه مرمت سنتی (نظیر بست‌های گیاهی) با تلفیق دو شیوه علمی و سنتی مرمت، در بازسازی کتب، نسخ خطی و... استفاده می‌شود. هر نسخه‌ای که به کتابخانه آستان قدس رضوی اهدا یا فروخته شده، ابتدا به آزمایشگاه فرستاده می‌شود، در آزمایشگاه پس از بررسی نسخه مورد نظر، نوع اسیدپخته کاغذ کتاب، نوع آفت و میزان رطوبت کاغذ، میزان خسارات وارد آمده، تعیین شده و آفت‌ها و آسیب‌های نسخه شناسایی می‌شود.

در اولین مرحله قارچ‌ها و کپک‌های موجود با گردگیری از سطح کاغذ نسخه برداشته می‌شود، لکه‌گیری کتاب، بر طرف کردن شکن‌ها،

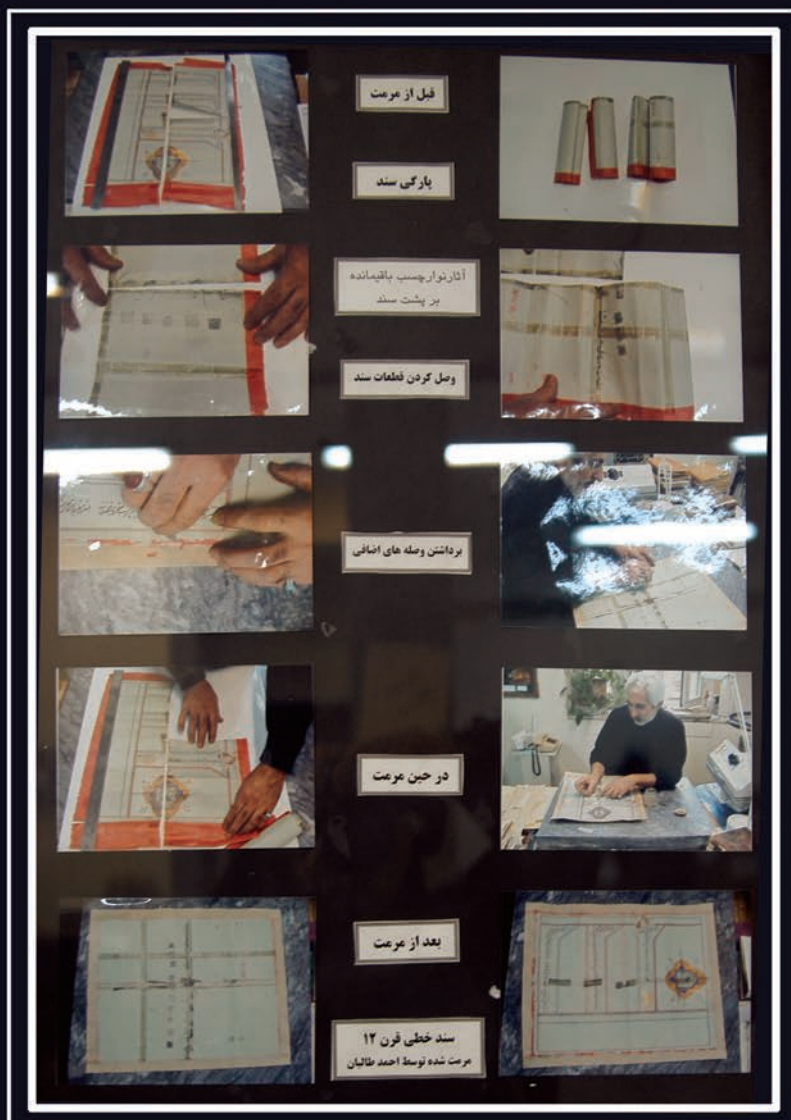
آستان قدس رضوی با ایجاد کارگاه‌های تخصصی اداره حفاظت و مرمت آثار فرهنگی خدمات بسیار ارزنده‌ای را در راستای صیانت از میراث فرهنگی انجام داده است.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی که همراه با سایر کتابخانه‌های وابسته، موزه‌ها، و مرکز اسناد آن سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی نامیده می‌شود، از مهم‌ترین گنجینه‌های فرهنگی ایران و جهان اسلام است که در ضلع شرقی حرم مطهر امام رضا (ع) در بست شیخ طوسی شهر مشهد قرار دارد و دارای گنجینه‌ای ارزشمند از کتاب‌های خطی نفیس و قرآن‌های خطی با ارزش است.

آسیب‌شناسی و آفت‌زدایی، مرمت، و هر نوع صحافی و جلدسازی نسخه‌های خطی با استفاده از فناوری جدید و اصول علمی در کنار شیوه‌های سنتی از جمله فعالیت‌های ممتاز کتابخانه در جهت حفظ میراث مکتوب است.

آستان قدس رضوی با ایجاد کارگاه‌های تخصصی اداره حفاظت و مرمت آثار فرهنگی خدمات بسیار ارزنده‌ای را در راستای صیانت از میراث فرهنگی انجام داده است، مرمت آثار فوق‌العاده نفیسی نظیر قرآن‌های منسوب به دست خط ائمه اطهار (ع)، بزرگ‌ترین قرآن خطی جهان (قرآن بایسنقری)، تابلوهای نقاشی کمال‌الملک، صندوق پوش‌های ضریح امام رضا (ع)، پرده کعبه و بزرگ‌ترین پرده تعزیه‌خوانی دوره قاجار از جمله کارهای این اداره است.

اداره مخطوطات و بخش نسخ چاپ سنگی و خطی دارای ۱۴۴۸۱۴ منبع اطلاعاتی شامل ۲۸۷۷۴ نسخه خطی، ۳۴۸۸ قرآن خطی، ۱۱۱۶۹ جزوه قرآنی، ۳۶۶۲۷ نسخه چاپ سنگی، ۴۲۳۸۸ حلقه میکروفیلم،

اسیدزدایی با آمونیاک از جمله کارهای دیگری است که در آزمایشگاه انجام می‌شود. در مرحله نهایی نسخه در داخل دستگاه و اتاق گاز قرار داده می‌شود تا آفت‌ها و حشرات موجود در کتاب نیز از بین برود.

هر نسخه خطی قبل از ورود به مخزن، حتماً باید ابتدا آسیب‌زدایی و سپس قرنطینه شود، تا آلودگی‌ها را با خود به مخزن وارد نکند و نسخه‌های دیگر را در معرض خطر قرار ندهد.

نسخه‌های خطی پس از آسیب‌زدایی به بخش مرمت و بازسازی فرستاده می‌شوند، در این بخش، نسخه‌ها از سوی کارشناسان مرمت و صحافی می‌شوند، مرمت‌کار با توجه به نفاست و ارزش نسخه، مواد مورد نیاز برای مرمت را استفاده می‌کند.

نسخه‌های خطی کاغذهای دست‌ساز با

در مرحله نهایی نسخه مرمت و آسیب‌زدایی شده به مخزن نسخ خطی وارد می‌شود و سپس مراحل ثبت و شناسنامه انجام می‌شود.

کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی یکی از مهمترین گنجینه‌های فرهنگ مکتوب در ایران و جهان است که با وجود فراز و نشیب‌های تاریخی به برکت وجود منور هشتمین امام شیعیان، همواره باقی مانده و به سوی تکامل گراییده است و امروزه از بزرگترین کتابخانه‌های خاورمیانه به شمار می‌آید.

این کتابخانه به همراه سایر کتابخانه‌های کشور در امر شناسایی، حفظ و مرمت نسخه‌های کهن تاریخی به ویژه قرآن‌های خطی فعال است و این گنجینه بزرگ جهان اسلام که همان قرآن‌های خطی است را برای آیندگان حفظ خواهد کرد.

رنگ‌های نخودی رنگ تیره دارند، بنابراین طبیعی است که برای مرمت از کاغذهایی استفاده شود که با گرم و رنگ کاغذ اصلی تطابق داشته باشد، مرمت‌کار پس از انتخاب کاغذ به رنگ آمیزی کاغذ می‌پردازد، برای رنگ آمیزی از پوست گردو و برگ حنا استفاده می‌شود، تا کاغذ به رنگی دلخواه درآید، سپس نسخه بسته به سبک مرمت که شورای آفت‌زدایی آن را تعیین کرده است، مرمت و بازسازی می‌شود.

پس از مرمت که شامل متن، حاشیه و استفاده از کاغذهای اسیدی روی اصل نسخه است، جزوه‌بندی و جلدسازی نسخه آغاز می‌شود. اگر نسخه بدون جلد باشد، با توجه به نفاست نسخه جلدسازی می‌شود، تیمار نوع چرم دباغی شده است که با توجه به نفاست نسخه در جلدسازی به کار می‌رود.

«موزه قرآن و کتابت»

گنجینه ماندگار آثار خوشنویسان ایران

«موزه قرآن و کتابت» مجموعه‌ای از قرآن مجید، نسخ خطی و قطعاتی از آثار خوشنویسان به نام ایران است که در سال ۱۳۸۰ در شهر تبریز تأسیس شده.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) این موزه که در شهر تبریز، خیابان دارائی، میدان صاحب‌الامر، بنای صاحب‌الامر واقع شده، نسخ خطی گرانبهایی از قرآن کریم را در دل خود جای داده است. آن چه در ادامه می‌آید نگاهی به مکان و قرآن‌های خطی این موزه است.

بنای مسجد شاه تهماسب صفوی معروف به مسجد صاحب‌الامر در شرق میدان صاحب‌الامر در قلب شهر تبریز در کنار مهران‌رود قرار دارد. این بنای تاریخی یک گنبد و دو مناره بلند دارد و در ابتدا مسجد ویژه شاه تهماسب اول صفوی بود که در سال ۱۰۴۵ ه.ق به وسیله سپاهیان سلطان مراد چهارم - امپراطور عثمانی - تخریب شد.

از زمان شاه تهماسب تنها دو طاق مرمری نقش‌دار در مدخل‌های دهلیز و اندرون بقعه باقی مانده است. حجاری‌های زیبایی از نقوش گل و بوته، اسلیمی و ختایی از جمله تزئینات معماری این بناست. سنگ نبشته مرمرینی هم در کنار یکی از طاق‌های آن نصب شده است. در بالای طاق دیگر سوره «الجن» به خط علاء‌الدین خوشنویس معروف زمان شاه تهماسب صفوی آمده است.

این مسجد پس از عقب‌نشینی عثمانیان در زمان شاه سلطان حسین صفوی توسط وزیر آذربایجان - میرزا محمد ابراهیم - بازسازی شد. زلزله سال ۱۱۹۳ ه.ق که شهر تبریز را در هم کوبید و هزاران کشته بر جای نهاد، این بنای عظیم را نیز ویران ساخت.

در سال ۱۲۶۶ ه.ق، «میرزا علی اکبر خان»، مترجم کنسولگری روس که مرد ثروتمندی بود به آیین‌بندی قسمتی از بقعه، دهلیز و تعمیرات آن اقدام کرد و صحن و مدرسه کنونی را احداث و موقوفاتی برای آن‌ها تعیین نمود، این صحن و مدرسه در بدو تأسیس «مدرسه اکبری» نام داشت، ولی بعدها «صحن صاحب‌الامر» خوانده شد.

با توجه به قداست این بنا پس از انجام تغییرات لازم این مکان به عنوان موزه قرآن و کتابت در نظر گرفته شد. در این موزه مجموعه نفیسی از نسخ قرآن مجید مربوط به ادوار مختلف تاریخ و قطعات زیبایی از آثار خوشنویسان به نام ایران به نمایش گذاشته شده است.

علاوه بر این نسخ خطی، انواع قلمدان‌های مقوایی مذهب دارای نقوش مینیاتوری و روکش لاک، همچنین انواع پلاک‌های فلزی منقوش به نقوش به ادعیه و اوراد، ظروف چینی - سفالی - برنجی مزین به آیات قرآنی و بسیاری از آثار، تصاویر بزرگان دینی در این موزه به

نمایش در آمده‌اند. در موزه قرآن و کتابت نسخه‌هایی از قرآن مجید به خط ائمه (ع) و خوشنویسان معروف جمع‌آوری و در معرض تماشای علاقه‌مندان گذاشته شده است؛ از جمله این نفایس می‌توان به یک صفحه از قرآن کریم منسوب به دستخط مبارک حضرت امام رضا (ع) اشاره کرد که بر روی تکه‌ای از پوست آهو نوشته شده است.

همچنین آثاری از خوشنویسان بزرگ تبریزی مانند «ملا عبدالباقی تبریزی» استاد خط ثلث، «میرزا محمد شفیع تبریزی»، «میرزا طاهر خوشنویس» از اساتید خط نسخ و آثاری از «محمدحسین تبریزی»، «علیرضا عباسی»، «علاالدین بیگ تبریزی»، «درویش عبدالمجید» و «میرعماد حسنی» را نیز در این موزه می‌توان دید. از برجسته‌ترین آثار دیگر این موزه می‌توان به لباس قسم منقوش به کل آیات قرآن، کوچکترین قرآن خطی مطلا، جام شفافخش و کتیبه سنگی میخی اشاره کرد.

کتاب ذادالمعاد جلد لاک، صفحات اول و دوم مذهب و مطلا و دور خطوط مطلا بوده و کلمات با مرکب مشکی نوشته شده و حاشیه آن با طلا تذهیب‌کاری شده با طرح گل و بوته در زمینه گل و بوته بر روی زمینه قرمز - خط آن نسخ و شکسته نستعلیق است در سال ۱۲۴۵ ه.ق به دست «محمدحسین تبریزی» تحریر شده و بعضی از صفحات مطلا و تذهیب شده است.

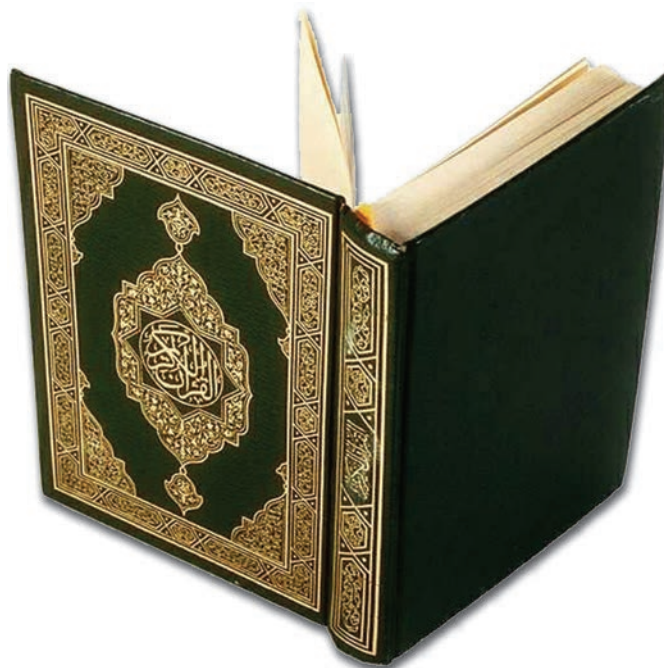
قرآن مجید به خط نسخ غبار کوچکترین قرآن به اندازه ۴ سانتی متر - ۶ سانتی متر با مرکب مشکی نوشته شده و صفحه اول و دوم مذهب، مطلا و بین آیات طلاکاری شده، تمام صفحات کادربندی به رنگ قرمز و طلایی کار شده، جلد آن لاک و طلا و تذهیب‌دار است. نشان جزء و حزب‌ها تذهیب و طلاکاری شده، داخل جلد کتاب زمینه قرمز رنگ با گل و بوته طلایی کار شده که به دست «مسیح الطالقانی» در سنه ۱۲۹۳ ه.ق تحریر شده از دیگر آثار نگهداری شده در این موزه است.

از دیگر آثار نگهداری شده در این موزه می‌توان به کاسه برنزی حکاکی شده مزین به آیات قرآنی و ادعیه که به صورت دوایر متحدالمرکز به تعداد ۴۲ سطر نوشته شده و سوره فاتحه‌الکتاب در مرکز آن به صورت افقی قرار گرفته، خط آن نسخ است و به سال ۱۱۱۰ (ق) نوشته شده و لباس قسم پیران قرآنی که کل قرآن به خط نسخ غبار نگاشته شده پارچه آن از جنس کتان بوده و آیات و سوره‌های قرآن از سینه راست شروع شده و در دست راست ختم قرآن است، اشاره کرد.

صفحه‌ای از قرآن مجید به خط کوفی روی پوست آهو با مرکب مشکی، ۲۵ سطر، منتسب به حضرت امام رضا (ع) مربوط به اوایل قرن سوم هجری قمری یکی از نسخ خطی گرانبه‌ای این موزه محسوب می‌شود.

نسخ خطی قرآن کریم پیشخوان نشر

کتابشناسی نسخ خطی قرآن

قرآن‌نگاران فارس) / سازمان میراث فرهنگی کشور / ۱۳۷۴
عظیمی / حبیب‌الله / «فهرست نسخ خطی قرآن کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران» / کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران / ۱۳۸۶
صدراپی خویی / علی / «فهرستگان نسخه‌های خطی ترجمه‌های
فارسی قرآن کریم» / قم / مرکز ترجمه قرآن مجید به زبان‌های
خارجی / ۱۳۸۳

در این کتاب، فهرست نسخه‌های خطی ترجمه‌های فارسی قرآن
کریم با این اطلاعات درج و عنوان ترجمه، تاریخ ترجمه، نام مترجم،
کتاب‌شناسی ترجمه، کتابنامه، نمونه‌ای از ترجمه، محل نگهداری
نسخه، نوع خط متن مصحف، نام کاتب، تاریخ کتابت متن، نام واقف،
توضیحات نسخه‌شناسی، تعداد برگ‌ها، تعداد سطور متن مصحف و
ترجمه، اندازه مصحف، اندازه نوشته در برگ‌ها و ماخذی که این
اطلاعات از آن گرفته شده است.

«تفسیر کیوان» (نسخه خطی): تفسیر سوره‌های رعد - ابراهیم -
حجر - نحل - بنی‌اسرائیل مسعودرضا مدرس چهاردهی
بکابی / محمد حسین / «کتابنامه بزرگ قرآن کریم» /
تهران / نشر قبله ۱۳۷۲

منزوی / احمد / «فهرست مشترک نسخه‌های
خطی علوم قرآنی در ایران» / تهران / انتشارات
پیام آزادی / ۱۳۷۸

منزوی / احمد / «فهرست مشترک نسخه‌های
خطی علوم قرآنی در پاکستان» / تهران /
انتشارات پیام آزادی / ۱۳۷۸

«گزیده‌ای از نسخ خطی قرآن کریم» /
مؤسسه چاپ نظر / ۱۳۷۷

«کتابشناسی جهانی قرآن‌های مترجم
خطی به زبان انگلیسی» / مرکز تحقیقات

فرهنگی، هنری و تاریخی سازمان کنفرانس اسلامی آنکارا / ۲۰۰۰

کمالی سروستانی / کورش / «الف، لام، میم» (گزیده‌ای از نسخ خطی میلادی

با توجه به ضرورت بحث ساماندهی نسخ خطی قرآن کریم، سرویس
ادب خبرگزاری ایکننا نگاهی دارد به کتاب‌های منتشر شده در حوزه این
نسخ گران‌بهای کشورمان.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکننا)، نسخه‌های خطی قرآن
کریم یکی از نشانه‌های توجه و علاقه یک ملت به تمدن اسلامی است
که کاتبان هنر خود را با کلامی که از جانب خداوند است، می‌آریند.
هر نسخه خطی قرآن علاوه بر تقدسی که در ذات کلام الهی آن نهفته
است، یک نشانه و حدیث محسوب می‌شود که سال‌ها تلاش و دلدادگی
جمعی از هنرمندان خطاط، مہذب و تصویرگر را برای ارائه دلنشین
کلام الهی پروردگار به مسلمانان نشان می‌دهد.

در روزگار امروز و در ایران، علی‌رغم وجود مراکز
که متولی امر حفظ و نگهداری این نسخه‌ها به
شمار می‌آیند، شمار زیادی از آن‌ها بدون ثبت
شدن در مکانی نامشخص در سطح ایران و
بعضاً دنیا گسترده شده است.

کتاب‌شناسی نسخ خطی قرآن نگاهی
است به برخی کتاب‌های محدود منتشر
شده در این عرصه.

محمدزاهد بن محمدصادق / «سوره
قرآن» نسخه‌برداری از قرآن / تهران /
مؤسسه فرهنگی پژوهشی چاپ و نشر
نظر / ۱۳۸۴

هر نسخه خطی قرآن علاوه بر تقدسی که در ذات کلام
الهی آن نهفته است، یک نشانه و حدیث محسوب
می‌شود که سال‌ها تلاش و دلدادگی جمعی از
هنرمندان خطاط، مہذب و تصویرگر را برای ارائه
دلنشین کلام الهی پروردگار به مسلمانان نشان می‌دهد

نگاهی به کتاب «فهرستگان نسخه‌های خطی ترجمه‌های فارسی قرآن کریم»

«فهرستگان نسخه‌های خطی ترجمه‌های فارسی قرآن کریم» به قلم «علی صدراعی خویی» از سوی مرکز ترجمه قرآن به زبان‌های خارجی در سال ۱۳۸۳ منتشر شده است.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) قرآن مجید اصیل‌ترین و مهم‌ترین منبع برای مطالعات و پژوهش‌های اسلامی است و از آغاز نزول تاکنون در مدت ۱۴ قرن همواره مسلمانان به تعلیم و تعلم آن پرداخته و بر محور آن علوم و فنون مختلفی را گسترش داده‌اند و به شهادت اسناد و مدارک تاریخی یکی از پرترجمه‌ترین کتاب‌هاست.

اما متأسفانه در سال‌های خیر تعداد دقیقی از آمار ترجمه‌های قرآن به ویژه ترجمه‌های خطی آن در دست نبود، ترجمه‌های مخطوطی که در طی ۱۴ قرن پدید آمده و عمدتاً در کتابخانه‌ها، موزه‌ها، مراکز علمی و هنری و مجموعه‌های خصوصی در جای جاتی جهان نگهداری می‌شود.

«فهرستگان نسخه‌های خطی ترجمه‌های فارسی قرآن کریم» با این هدف که فهرستی مشخص از همه ترجمه‌های قرآن خطی به دست آید، از سوی مرکز ترجمه قرآن به زبان‌های خارجی تألیف شده است.

نویسنده در مقدمه کتاب درباره روش کار خود می‌نویسد: «محور کار در آغاز فهرست‌های کتب خطی کتابخانه‌های داخل ایران بود. سپس فهرست‌های خطی سایر کتابخانه‌های جهان نیز به آن ضمیمه شد. در این میان مجموعه‌های خطی موجود نزد اشخاص نیز ملاحظه شد و حتی نسخه‌های منحصر به فرد هم مورد شناسایی قرار گرفت و روی

هم رفته از ۲۵۸ جلد از فهرست‌های کتابخانه‌های ایران و ۳۵۰ جلد از فهرست‌های کتابخانه‌های سراسر کشورها فیش برداری شد».

در معرفی نسخه‌های خطی به مواردی چون «عنوان ترجمه»، «تاریخ»، «نام مترجم»، «کتاب‌شناسی ترجمه» که شامل «مشخصات ظاهری و محتوایی ترجمه از قبیل نوع خط، ترجمه، محل تحریر ترجمه در مصحف، تاریخ ترجمه، کاتب و محل کتابت است؛ نمونه‌ای از ترجمه، محل نگهداری نسخه که شامل نام

کتابخانه نام شهر، نام کشور، شماره نسخه در کتابخانه، نوع خط متن مصحف، نام کاتب، تاریخ کتابت متن، نام واقف، توضیحات نسخه‌شناسی، تعداد برگ‌ها، تعداد سطور متن مصحف و ترجمه، اندازه مصحف، اندازه نوشته در برگ‌ها، و مأخذی که این اطلاعات از آن گرفته شده، اشاره شده است.

هم‌چنین در پایان کتاب، کتاب‌های معرفی شده، مترجمان، کاتبان، واقفان، نسخه‌های خطی ترجمه‌های معرفی شده از کتابخانه‌ها، آغاز و نمونه ترجمه‌ها و در نهایت ۳۱ تصویر از ترجمه‌های کهن چاپ شده است.

نویسنده در صفحات آغازین کتاب به منابع فاقد ترجمه فارسی قرآن اشاره کرده است، به عبارت دیگر فهرست‌هایی که در آن‌ها نسخه‌های از ترجمه قرآن وجود ندارد اشاره شده است، برخی از این فهرست‌ها عبارت از «تذکره النوادر من المخطوطات العربیة»، «التراث المجهول اطلالة علی عالم المخطوطات»، «جامع الزیتونه»، «سیری در کتابخانه‌های هند و پاکستان»، «فهرست الفبایی کتب خطی کتابخانه آستان قدس رضوی» است.

هم‌چنین نویسنده در این کتاب به اسامی کتابخانه‌هایی که نسخ خطی آن‌ها بررسی شده اشاره کرده است.

معرفی نسخه‌های ترجمه قرآن کریم با نثری روان و شیوا نگارش شده است، به گونه‌ای که برای مخاطب عام قابل فهم بوده و به راحتی

می‌تواند از آن استفاده کند، در معرفی نسخه‌ها به ویژگی‌های کتاب‌شناسی که شامل جنبه‌های موضوعی و محتوایی کتاب است و اطلاعات آن در نسخه‌های مختلف یک اثر، یکسان و ثابت است. در این بخش عنوان ترجمه، پدید آورنده، موضوع، زبان، فهرست ابواب و فصول، آغاز و انجام کتاب عرضه شده است. هم‌چنین به ویژگی‌های کتاب‌شناسی که ویژگی‌های ظاهری نسخه را معرفی می‌کند و شامل کاغذ، نوع خط، تعداد اوراق، تاریخ و محل تحریر، کاتب، حواشی، مقابله و تصحیح،

یادداشت‌های اوراق صدر و ذیل نسخه و مانند آن است اشاره شده است.

این کتاب در ۷۲۴ صفحه در شمارگان ۲۰۰۰ نسخه به قلم «علی صدراعی خویی» از سوی مرکز ترجمه قرآن مجید به زبان‌های خارجی سال ۱۳۸۳ منتشر شده است.

در سال‌های خیر تعداد دقیقی از آمار ترجمه‌های قرآن به ویژه ترجمه‌های خطی آن در دست نبود، ترجمه‌های مخطوطی که در طی ۱۴ قرن پدید آمده است

نگاهی به کتاب «فهرست مشترک نسخه‌های خطی فارسی علوم قرآن در ایران»

است که همه ویژگی‌های هنری و زبانی به بهترین شکل و برای نخستین بار در قرآن‌ها به کار رفته‌اند. به سبب فقدان اصول، قواعد ثابت و استاندارد که مورد قبول همه باشد، تدوین فهرست‌های نسخ خطی یکدست نیست. بیشتر فهرست‌ها بدون آشنایی با شیوه کار فهرست‌نگار به سادگی قابل استفاده نیستند. در نتیجه، ادغام این فهرست‌ها و فراهم آوردن مجموعه‌ای یکدست که حاوی تمامی اطلاعات مربوط به نسخه‌های خطی باشد، دشوار و بلکه غیر ممکن می‌شود.

کتاب «فهرست مشترک نسخه‌های خطی فارسی علوم قرآن در ایران» فهرستی جامع از نسخه‌های خطی علوم قرآنی را در خود جای داده است. در این کتاب فهرست مشترک نسخه‌های خطی فارسی علوم قرآنی در ایران، با سه مشخصه تدوین شده. بخش اول شامل اطلاعات کتاب‌هایی است که درباره تفسیر و ترجمه قرآن نگارش یافته است. «آثار الاخبار»، «آیات الاحکام»، «احسن التفسیر»، «احسن القصص»، «اسرار القلوب فی اوصاف المحجوب»،

کتاب «فهرست مشترک نسخه‌های خطی فارسی علوم قرآنی در ایران» به قلم «احمد منزوی» از سوی انتشارات «پیام آزادی» در سال ۱۳۷۸ منتشر شده است.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) فهرست‌نویسی نسخه‌های خطی یکی از ضروریات مهم بحث نسخه‌شناسی است. اهمیت فهرست‌نویسی نسخه‌های خطی در آن است که بنابه طبیعتشان، اغلب منحصر به فرد هستند و در کتابخانه‌های مختلف، به ویژه کتابخانه‌های قدیمی و مهجور پراکنده‌اند. بدون فهرست‌نویسی و فراهم کردن نقطه‌های بازیابی کافی، پژوهشگران نمی‌توانند نسخه‌های خطی را شناسایی کنند و به آنها دست یابند و در تصحیح متون کهن یا پژوهش‌های تاریخی از آنها بهره‌گیرند.

نسخه‌های خطی علوم قرآنی و قرآن‌های خطی نیز از مهمترین و پرتعدادترین نسخه‌های خطی هستند، اهمیت قرآن‌های خطی بیشتر از این جهت

هر سه بخش کتاب منابع براساس حروف الفبای فارسی مرتب شده است.

نویسنده در کتاب حاضر تلاش کرده تا به صورت موجز و خلاصه اطلاعاتی را در اختیار مخاطب قرار دهد، بنابراین اطلاعات موجود به صورتی است که تنها مخاطب خاص توان استفاده از آن را دارد و برای مخاطبان عامی که از سر تفنن بخواهند اطلاعاتی درباره فهرست نسخ خطی قرآنی به دست آورند چندان مناسب نیست.

نویسنده هم چنین در این کتاب تنها به اطلاعات کتاب شناختی که شامل جنبه های موضوعی و محتوایی کتاب است و اطلاعات آن در نسخه های مختلف یک اثر، یکسان و ثابت است. مانند عنوان، پدیدآورنده، موضوع، زبان، فهرست ابواب و فصول، آغاز و انجام کتاب اشاره می کند و به اطلاعات نسخه شناسی که شامل ویژگی های ظاهری نسخه مانند، جلد، کاغذ، نوع خط، تعداد اوراق، تاریخ و محل تحریر، کاتب، حواشی، مقابله، تصحیح، یادداشت های اوراق صدر و ذیل نسخه و مانند آن است اشاره ای نکرده است.

کتاب هم چنین فاقد مقدمه ای است که بتواند خواننده را برای ورود به بحث آماده و ضرورت آماده سازی چنین کتابی را یادآوری کند.

«فهرست مشترک نسخه های خطی فارسی علوم قرآنی در ایران» به قلم «احمد منزوی» از سوی انتشارات «پیام آزادی» در ۲۱۴ صفحه و شمارگان ۲۰۰۰ نسخه منتشر شده است.

«اشارات رموز»، «امانت الهی در تفسیر آیه امانت»، «بحرالاسرار» و «بدایع البیان»، «تفسیر سور آبادی»، «تفسیر روض الجنان» از تفسیرهای خطی هستند که در این فصل معرفی شده اند. هم چنین ترجمه هایی مانند «ترجمه تفسیر طبری»، «ترجمه البرهان»، «ترجمه قرآن سلطانی» و ... نیز در این بخش معرفی شده اند.

بخش دوم شامل معرفی منابعی است که در باب قرائت قرآن به طبع رسیده است؛ در این فصل جمعاً ۱۶۸ نسخه خطی درباره قرائت قرآن کریم معرفی شده است که می توان به «ایضاح المعانی فی شرح حرز الانانی وجه التهنانی»، «بحرالنور»، «التجريد فی التجويد»، «تحفه الابرار»، «دره الفرید»، «مناهج التلاوه» اشاره کرد.

بخش سوم این کتاب نیز به معرفی منابعی اختصاص دارد که درباره قرآن نوشته شده است. منابعی مانند «آداب قرائة سوره ياسين»، «آیت های سجده در قرآن»، «اسرار بسمله»، «اعراب القرآن»، «تحفه الغرایب»، «ترجمه لغات قرآن»، «خواص آیات و سور قرآن»، «رسم الخط قرآن»، «رسم المصحف»، «شأن نزول قرآن»، «شرح جواهر الایات»، «مخزن الاسرار» و «نور الایمان فی فضائل القرآن» در این فصل بررسی شده اند.

ذیل هر مدخل (منبع) عموماً اطلاعاتی مانند نام کتاب، نام پدیدآورنده، شماره بازیابی، نوع خط، مکان نگارش و نگهداری و گاه نیز توضیحات مختصری از نسخه مورد نظر به چشم می خورد. در

فهرست نسخه‌های خطی فارسی علوم قرآنی در پاکستان

خواندن قرآن، آمار آیت‌ها و حروف و سجدهات، احوال قاریان، خواص آیه‌ها و سوره و حروف، رسم الخط قرآن، رموز قرآن، فالنامه‌های قرآنی، کشف‌الایات و ناسخ و منسوخ، متشابهات است.

در هر سه بخش، منابع بر اساس حروف الفبا عنوان مرتب شده است. اطلاعاتی که خوانندگان در هر مدخل ملاحظه می‌کنند، عبارت‌اند از: نام کتاب، نام پدیدآورنده، شماره بازیابی کتاب، نوع خط، مکان نگارش و نگهداری نسخه و در پاره‌ای موارد نیز شرح کوتاهی درباره نسخه مربوطه است.

نویسنده در کتاب حاضر تلاش کرده تا به صورت موجز و خلاصه اطلاعاتی را در اختیار مخاطب قرار دهد، بنابراین اطلاعات موجود به صورتی است که تنها مخاطب خاص توان استفاده از آن را دارد و برای مخاطبان عامی که از سر تفنن بخواهند اطلاعاتی درباره فهرست نسخ خطی قرآنی به دست آورند چندان مناسب نیست.

نویسنده در این کتاب نیز به مانند جلد اول که فهرست مشترک نسخه‌های فارسی علوم قرآنی در ایران است، به اطلاعات کتاب‌شناختی که شامل جنبه‌های موضوعی و محتوایی کتاب است و اطلاعات آن در نسخه‌های مختلف یک اثر، یکسان و ثابت است. مانند عنوان، پدیدآورنده، موضوع، زبان، فهرست ابواب و فصول، آغاز و انجام کتاب است اشاره می‌کند و به اطلاعات نسخه‌شناسی که شامل ویژگی‌های ظاهری نسخه مانند، جلد، کاغذ، نوع خط، تعداد اوراق، تاریخ و محل تحریر، کاتب، حواشی، مقابله، تصحیح، یادداشت‌های اوراق صدر و ذیل نسخه و مانند آن است اشاره‌ای نکرده است.

کتاب هم‌چنین فاقد مقدمه‌ای است که بتواند خواننده را برای ورود به بحث آماده و ضرورت آماده‌سازی چنین کتابی را یادآوری کند.

«فهرست مشترک نسخه‌های خطی فارسی علوم قرآنی در پاکستان» در ۲۶۵ صفحه به قلم «احمد منزوی» از سوی انتشارات «پیام آزادی» شمارگان ۲۰۰۰ نسخه سال ۱۳۷۸ منتشر شده است.

«فهرست نسخه‌های خطی فارسی علوم قرآنی در پاکستان» به قلم «احمد منزوی» از سوی انتشارات «پیام آزادی» منتشر شده است.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) در این کتاب، فهرست مشترک نسخه‌های خطی فارسی علوم قرآنی در کشور پاکستان، در سه بخش به چاپ رسیده است.

بخش نخست به فهرست کتاب‌هایی که به تفسیر قرآن پرداخته، اختصاص دارد و در آن نسخه‌هایی چون «احسن القصص»، «انیس المریدین و روضة المحبین»، «بحر المعانی»، «تاج التراجم فی تفسیر القرآن للاعاجم»، «تاج القصص»، «تأویل آیتی من کلام الله»، «تفسیر آیت‌الهاکم التکائر»، «جواهر التفسیر لتحفة الامیر، حقایق الدقایق آمده است.

بخش دوم شامل اطلاعات کتاب‌ها و منابعی است که در باب تجوید نگارش یافته است که از میان این نسخه‌ها می‌توان به تبصرة القراء، تجوید منظوم، تذکرة القواعد، جواهر فرید، حرز صاحب تلاوت، دستور القراء، زبدة التجوید، زینت القاری، عجایب التجوید، فواید الفواید اشاره کرد.

بخش سوم کتاب به معرفی آثاری اختصاص یافته که درباره قرآن کریم به رشته تحریر درآمده است. این نسخه‌ها درباره موضوعاتی چون آداب

نسخ خطی قرآن؛ حلقه مفقوده پایان نامه‌ها و رساله‌های دانشگاهی

کلمات کلیدی صفحه آرایی کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی قرآن نسخه‌های خطی کتاب‌های برگزیده کتاب آرایی تیموریان، ۷۷۱۹۱۱ق نقاشی چاپ سنگی جلدسازی بخشی از این پایان نامه است.

تحقیق نسخه خطی تفسیر سوره یس تألیف محمدعلی بن احمد قراچه داغی (ت ۱۳۱۰هـ.ق)

نویسنده: آقاجانیان، هادی
مقطع: دکتری
استاد راهنما: حجتی، سید محمد باقر و
میر محمدی، سیدابوالفضل

رشته: علوم قرآن و حدیث
سال دفاع: ۱۳۷۸
مرکز آموزشی: دانشگاه تهران
چکیده:

پایان نامه حاضر در تحقیق نسخه‌ای خطی مر بوط به سوره «یس» است و در آن این مباحث آمده است: مقدمه مصحح، شرح حال مؤلف، شناخت علم تفسیر، پاسخ به اشکالی از اخباری‌ها، تفسیر سوره یس، تفسیر بسمله، اسم، الله، رحمن و رحیم، دیدگاه‌های درباره بسمله، فضایل سوره یس. در پایان دو فهرست در خصوص اشعار فارسی و عربی به کار فته در متن ترتیب داده شده است.

ترجمه و تحقیق بخشی از ریاض‌الابرار فی مناقب الائمة الاطهار (ع)

نام دانشجو: عذرآذالی قهقی
استاد راهنما: امیر توحیدی
استاد مشاور: احمدرضا غائی
واحد: تهران مرکز

چکیده:

تحقیق حاضر ترجمه و تحقیق بخشی از نسخه خطی تحت عنوان «ریاض‌الابرار فی مناقب الائمة الاطهار (ع)» نوشته سید نعمت‌الله جزایری فقیه عالمی است که در قرن یازدهم می‌زیسته. این مجموعه شامل دو فصل است: شخصیت سید نعمت‌الله جزایری و زندگانی نامه حضرت زهرا (س). فصل اول شامل: ولادت سید نعمت‌الله، موطن، آثار علمی، اساتید و مشایخ ایشان، شاگردان و همچنین بیان فواید گوناگون...

حقیق متن و تکمیل ماخذ و ترجمه کتاب لباب النقول فی اسباب النزول

دانشجو: نرگس پروازی ایزدی
استاد راهنما: ابوالقاسم امامی
استاد مشاور: ولی کامرانی
سال دفاع: ۱۳۷۶

واحد: کرج

در سال‌های گذشته برخی از دانشجویان، محققان و نسخه‌شناسان تلاش داشته‌اند تا کتاب‌ها، رساله‌ها و پایان‌نامه‌هایی را در زمینه نسخ خطی قرآن تدوین کنند، اما با تمام این تلاش‌ها سهم جامعه دانشگاهی در تدوین این پایان‌نامه‌ها بسیار اندک است.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) دریایی از فرهنگ گرانبهای اسلام در نسخه‌های خطی قرآن موج می‌زند؛ این نسخه‌ها در حقیقت کارنامه خطاطان و کاتبان قرآن کریم است و باید گفت احیا و بازشناسی این نسخ ارزشمند بر عهده تمامی نسل‌ها است.

با تمام کوشش‌هایی که در سال‌های اخیر برای شناسایی این ذخایر مکتوب انجام شده است، هنوز کارهای ناکرده بسیار است و هزاران کتاب و رساله خطی در داخل و خارج کشور شناسایی نشده و جامعه دانشگاهی کشور نیز برای تدوین پایان‌نامه‌ها و رساله‌های خود به این نسخه‌ها بی‌توجه است.

در پایین نگاهی به برخی از این رساله‌ها و پایان‌نامه‌ها آمده است:

تصحیح و تحقیق پنج نسخه خطی حدیثی و تفسیری

نویسنده: هزار، علیرضا
مقطع: کارشناسی ارشد
استاد راهنما: عابدی، احمد
رشته: علوم قرآن و حدیث

سال دفاع: ۱۳۷۹
مرکز آموزشی: دانشکده اصول دین قم
چکیده:

در این پایان‌نامه پنج نسخه در حدیث و تفسیر به این شرح تصحیح و تحقیق شده است: السحاب المطیر فی تفسیر آیه التطهیر، اثر قاضی نورالله شوشتری، منتخب‌الانوار فی تاریخ ائمة الاطهار (ع)، نوشته ابوعلی محمد بن ابی‌بکر همام بن سهیل کاتب اسکافی؛ التحصین فی صفات العارفين، تألیف احمد بن فهد حلی، التعازی، اثر ابو عبدالله محمد بن علی علوی؛ الفوائد المهمة فی احادیث الائمة (ع)، نوشته «محمد باقر وحید بهبهانی». در خصوص هر یک از این نسخه‌ها نخست مقدمه‌ای در شرح حال مؤلف و معرفی نسخه‌ها و بیان روش تحقیق آمده، سپس توضیحاتی نظیر استدراک ماخذ و شرح اعلام در پاورقی آورده شده است.

بررسی صفحه آرایی در نسخ خطی مانده از قدیم (یک دوره پانصدساله

از عهد تیموری تا پیدایش چاپ سنگی (۱۲۹۹ ۷۹۶ هجری قمری)

نویسنده یاری‌راد، احد
استاد راهنما آیت‌اللهی، حبیب‌اله
سال ارائه: ۱۳۷۴
چکیده:

چکیده:

خط رایج در عصر پیامبر، کیفیت انتقال خط به مکه و کاتبان کلام الهی در زمان پیامبر، کیفیت جمع‌آوری قرآن در زمان پیامبر (ص)، جمع و نگارش قرآن از دیگه خاورشناسان، نتیجه نگارش قرآن در زمان رسول خدا، اولین گردآورنده قرآن بعد از وفات پیامبر در آن آمده است.

علوم قرآنی نخستین دانش‌هایی هستند که در عهد تدوین علوم اسلامی در پرتو کوشش‌های پیگیر و فداکارانه علمای اسلامی شکل گرفته‌اند و به صورت کتب و رسائل بسیط و وجیز در عرصه علوم و معارف ظهور یافته است.

بررسی تاریخی تحول رسم الخط قرآن کریم از آغاز تا عصر حاضر

دانشجو: حمیدرضا مستفید

استاد راهنما: آیت الله محمدهادی

معرفت

استاد مشاور: سید محمدباقر حجتی

چکیده:

رساله حاضر شامل پنج بخش کلی است
۱- تحول رسم الخط از نظر خط و هنر خوشنویسی
۲- تحول رسم الخط از نظر «رسم المصحف»...

نقد و بررسی درباره کاتبان وحی

دانشجو: ابراهیم فتح‌اللهی

استاد راهنما: سید محمدباقر حجتی

دانشگاه: تهران

چکیده:

در این پایان‌نامه به مسأله کاتبان وحی پرداخته شده و مباحثی چون: وحی و معانی، تاریخچه مختصری از آغاز نزول، کتابت وحی در زمان پیامبر (ص)، نوع خط و نوشت افزارهای موجود در هنگام وحی، کاتبان وحی چه کسانی بودند؟ و ترجمه و شرح احوال کاتبان وحی در آن ذکر شده است.

پژوهشی پیرامون تاریخ تنظیم و جمع‌آوری قرآن کریم

نویسنده: اردمه - حسین

مقطع: سطح ۳

استاد راهنما: سجادی زاده - سید علی

تعداد صفحات: ۸۹

چکیده:

این تحقیق که پیرامون تاریخ تنظیم و جمع‌آوری قرآن است، در صد پاسخ‌گویی به این سؤال اساسی است که «با توجه به نزول تدریجی قرآن در طول ۲۳ سال و نوشت افزار آن زمان، چگونه قرآن مرتب شده است؟» رساله حاضر که بدون فصل بندی ارائه شده، مباحث خود را تحت عناوین ذیل مطرح کرده است:

در آستان با عظمت قرآن، تنظیم کلمات قرآن، نظم آیات قرآن و اقوال پیرامون آن، و ترتیب سوره‌های قرآن و اقوال درباره آن.

تصحیح کتاب مرآه الانوار ابوالحسن عاملی

نام دانشجو: سید علی رضا آیت اللهی

استاد راهنما: امیر توحیدی

استاد مشاور: سید محمد رضوی

واحد دانشگاهی: تهران مرکز

چکیده:

هدف از این رساله آشنایی بیش از تر با روش تفسیری اهل بیت (ع) تحقیق در زمینه بخش‌هایی از کتاب مرآه الانوار ابوالحسن عاملی که در مورد شناخت باطن آیات و مفردات قرآن کریم از منظر ائمه (ع) است. این تحقیق به روش کتابخانه‌ای و با استفاده از منابع تفسیری و متون حدیثی و نیز لوح فشرده جامع الاحادیث تدوین شده است که طی فصول آن ابتدا به بررسی روش تفسیری ابوالحسن عاملی (ره) ...

* منابع این گزارش از سایت «تسنیم» و مرکز فرهنگ و معارف قرآن

کریم اقتباس شده است

نقد و بررسی تفسیر منهج الصادقین فی الزام المخالفین، تألیف ملا

فتح‌الله کاشانی

دانشجو: اصغر معظم

استاد راهنما: آذرتاش آذر نوش

دانشگاه: تهران

چکیده:

در این پایان‌نامه تفسیر منهج الصادقین مورد بررسی قرار گرفته و در آن مباحثی چون: شرح حال مؤلف و سایر تألیفات وی، نگاهی به نثر منهج الصادقین، علت تألیف منهج الصادقین از زبان مؤلف، مباحث فقهی در تفسیر منهج الصادقین، مباحث تاریخی منهج الصادقین، شأن نزول آیات در منهج الصادقین و مبحث قرائت در منهج الصادقین مطرح شده است.

الاعجاز العلمی فی القرآن تألیف سید الجمیلی

دانشجو: عبدالرضا فدوی

استاد راهنما: منصور پهلوان

دانشگاه: تهران

چکیده:

در این پایان‌نامه کتاب ترجمه مورد بررسی قرار گرفته است. در ابتدا درباره مؤلف و شیوه کار مترجم مطالبی بیان شده است. سپس مطالب پس از ترجمه توضیح داده شده است.

نگارش قرآن در زمان پیامبر (ص) و نوشت افزارهای آن

دانشجو: علیرضا اسماعیلی

استاد راهنما: سید محمدباقر حجتی

واحد: تهران مرکزی

چکیده:

بحث این پایان‌نامه در خصوص نگارش قرآن در زمان پیامبر و نوشت افزارهای آن است و مباحثی چون نحوه رسیدن پیام الهی به پیامبران،

تازه ترین رویدادها در حوزه ی
نسخ خطی قرآن

نگاهی به نسخ قرآنی وقف شده توسط مقام معظم رهبری

جدایی ناپذیر فرهنگی ایرانی و اسلامی ایرانیان مبدل شده است و در طول قرن‌ها ایرانیان با مددجویی از این سنت حسنه، صدها باب مسجد، مدرسه، کتابخانه، مراکز درمانی و مراکز عمومی را برای بهره‌مندی جمعی از آن وقف کرده‌اند.

یکی از زیبایی‌های این سنت حسنه اسلامی، پیوند خوردن آن با مسأله حفظ میراث اسلامی مردمان یک سرزمین است که باعث حفظ و اشاعه درونمایه دینی و فرهنگی آن و نیز سندی بر میزان اعتبار و اعتنای یک ملت بر داشته‌های معنوی تاریخی خود است.

و از این رهگذر که سنت حسنه اهدای نسخ خطی به ویژه نسخ خطی قرآن کریم و اهدای آن به کتابخانه و مراکز آموزشی به منظور حفظ، بررسی و انتشار در سال‌های گذشته و امروز به یکی از زیباترین جلوه‌های پیوند میان اندیشه‌های فرهنگی اسلامی میان ما و گذشتگان ما تبدیل شده است.

در میان مراکز مختلف علمی و تحقیقی کشور، کتابخانه و مرکز اسناد آستان قدس رضوی را باید بی‌شک صاحب بزرگترین و قابل‌اعتناترین گنجینه نسخ خطی به ویژه نسخ خطی قرآن کریم دانست که در طول سالیان گذشته توانسته است مجموعه‌ای فاخر و درخور توجه از میراث اسلامی مردمان ایران زمین را در خود جمع‌آوری و ضبط کند.

در طول سالیان متمادی چهره‌ها و شخصیت‌هایی مانند خانواده مرحوم «حجت‌الاسلام مدیرشانه‌چی»، خاندان

مرحوم «آیت‌الله محمدحسن شمس‌الاشراق»، «بیت مرحوم آیت‌الله مرورید»، «حاج محمدحسین ذاکر مرنندی»، خاندان مرحوم «علی

اهدای نسخ خطی به ویژه نسخ خطی قرآن کریم به کتابخانه و مراکز آموزشی به منظور حفظ، بررسی و انتشار، در سال‌های گذشته به سنتی حسنه تبدیل شده است. مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، نیز

از بدو پیروزی انقلاب اسلامی از بزرگترین اهداکنندگان و واقفان نسخ خطی به ویژه نسخ خطی قرآن کریم محسوب شده‌اند. این گزارش نگاهی دارد به گوشه‌ای از فعالیت‌های اخیر معظم‌له در ارتباط با این سنت حسنه.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، وقف یکی از زیباترین نمادهای فرهنگ اسلامی است که نمایانگر میزان اهمیتی است که مسلمانان به حفظ و اشاعه یک مستند برای نسل‌های آینده و نیز استفاده آحاد مردم از برکات جمعی یک پدیده در جامعه دارند.

سنت حسنه وقف از زمان ورود آیین اسلام به ایران به یکی از اجزای

مقام معظم رهبری، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای از بدو پیروزی انقلاب اسلامی از بزرگترین اهداکنندگان و واقفان نسخ خطی به ویژه نسخ خطی قرآن کریم به این مرکز محسوب شده‌اند

صفحه اول آن طلاندازی شده از نفایس اهداشده توسط معظم له به این مرکز به شمار می‌آیند.

مقام معظم رهبری به تازگی نیز مجموعه‌ای نفیس مشتمل بر ۴۹۶ نسخه کتاب خطی کتابخانه مرحوم آیت الله کلباسی در ۳۳۹ عنوان کتاب را به کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی اهدا کرده‌اند.

در این مجموعه، آثار بسیار ارزشمندی متعلق به خانواده‌های «محمد ابراهیم و محمدحسن کلباسی» با موضوعات مختلف مانند فقه، اصول و اخبار وجود دارد که از نظر علمی و تاریخی منحصر به فرد هستند.

همچنین این مجموعه به واسطه وجود برخی از تقریرات علمای شیعه قرن سیزده و چهارده هجری قمری، نظیر آیات عظام «شیخ مرتضی انصاری»، «شیخ محمد حسین غروی نائینی»، «کوه کمره‌ای»، «محمد رضا قمشه‌ای» و «کلباسی» و نفایسی به دستخط علما و

دانشمندان بزرگ اسلام نظیر «علامه مجلسی»، «شیخ بهایی»، «شیخ مرتضی انصاری» و «آیت الله میرزای شیرازی» از ارزش و اهمیت فراوانی نزد محققان، نسخه‌شناسان و علاقه‌مندان به آثار تاریخی برخوردار است.

در میان کتب خطی اهدایی مقام معظم رهبری که متعلق به قرن نهم تا چهاردهم هجری قمری هستند، آثار کم نظیری مانند «رساله وجوب شیخ بهایی»، «مسالک الافهام شهید ثانی»، «حاشیه عروه الوثقی سیدکاظم یزدی»، «نخبه محمد ابراهیم کلباسی»، «اشارات الاصول»، «منهاج العقول» و «جنگ اشعار» دیده می‌شود که از نظر علمی و هنر کتابت و کتاب‌آرایی نفیس و ارزشمند هستند.

محمدرضا فاضل هاشمی - رئیس اداره مخطوطات آستان قدس رضوی - نیز از اهدای دو اثر قرآنی منحصر به فرد و متفاوت از سوی مقام معظم رهبری به این مرکز خبر داده است.

فاضل هاشمی این آثار را این‌گونه تشریح کرده است: «این آثار با خط خوش و برجسته و بر روی ورق‌هایی فلزی کتابت شده‌اند. در حقیقت اولین آنها جزء سی‌ام قرآن کریم است که بر روی اوراق مسی به وزن ۱۰ کیلوگرم ثبت شده است و اثر دوم سوره مبارکه «یس» به خط خوش برجسته نوشته شده است و شامل ۱۰ ورق است که در مجموع به وزن چهار کیلوگرم است.

مشار «فرزند خان بابامشار، «سیدرضا صفی»، «آذر دخت شمس اشراق»، «زهره محبوب تولایی»، «معصومه زاده حیدری»، «رضا و خسرو نورمحمدی» و «سیده معظم آغافاریابی» در امر اهدای نسخ خطی به این کتابخانه فعالیت داشته‌اند که این آثار که شامل اهدای قرآن و کتب خطی در موضوعات مختلف هستند و پس از آسیب‌شناسی، ثبت و فهرست‌نویسی در ردیف آثار خطی و چاپ سنگی کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی در اختیار نسخه‌شناسان، محققان و پژوهشگران قرار گرفته‌اند.

نسخ خطی وقف شده توسط مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) به آستان قدس رضوی

مقام معظم رهبری، حضرت آیت الله خامنه‌ای از بدو پیروزی انقلاب اسلامی از بزرگترین اهداکنندگان و واقفان نسخ خطی به ویژه نسخ خطی قرآن کریم به این مرکز محسوب شده‌اند.

«محمدهادی زاهدی» - رئیس سازمان کتابخانه‌ها، موزه و مرکز اسناد آستان قدس رضوی - در ارتباط با این موضوع می‌گوید: «مقام معظم رهبری تاکنون بیش از ده هزار نسخه خطی نفیس به این مرکز ارائه کردند که ۷۴۶ عنوان کتاب خطی و چاپ سنگی از این مجموعه در سال ۸۷ به این مرکز اهدا شده است.

وی می‌افزاید: در میان ۱۶ نسخه قرآن و جزوه قرآنی خطی اهدایی مقام معظم رهبری، آثار منحصر به فردی مانند قرآن منسوب به دست خط مبارک امام حسین (ع) وجود دارد که جزو نوادر خطی جهان محسوب می‌شوند. این قرآن به خط کوفی ۹ سطری و اعراب‌گذاری شنگرف کتابت شده و در ظهر آن، عبارت «کتابه حسین بن علی» و مهر شاه اسماعیل صفوی حسینی بهادر دیده می‌شود و از نفایس خطی جهان شمرده می‌شود. این قرآن دارای قطع بیاضی است و شامل کتابت بخشی از سوره‌های مبارکه سجده، سبأ، احزاب و لقمان در پانزده صفحه و هشت برگ است.

همچنین کتاب «مجامع الکلمات و منابع العادات» اثر «سید علی اکبر بن محمدبن سلطان العلماء نصرآبادی» که دارای تذهیب بسیار زیبایی با ترنج، نیم ترنج و طرح بال کبوتری و بین‌السطور دو

محمدرضا فاضل هاشمی - رئیس اداره مخطوطات آستان قدس رضوی - نیز از اهدای دو اثر قرآنی منحصر به فرد و متفاوت از سوی مقام معظم رهبری به این مرکز خبر داده است

از سوی آستان قدس رضوی صورت می‌گیرد انتشار فهرست مستقل قرآن‌های اهدایی مقام معظم رهبری (مدظله العالی) تا پایان سال جاری

منتشر می‌شود.

او درباره ویژگی‌های نسخه‌های قرآنی اهدایی گفت: برخی از این نسخه‌ها بسیار نفیس و مربوط به قرون هشتم، نهم و یازدهم هجری اند و برخی نیز دارای تذهیب بسیار نفیس هستند.

هم‌چنین این کتابخانه به تازگی جلد بیست‌وهفتم فهرست کتب خطی کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی با موضوع «اجازات، رجال و دریه الحدیث» را منتشر کرده است.

در این کتاب ۴۸۹ نسخه کتاب خطی معرفی شده که بسیاری از آن‌ها نفیس و دارای ارزش فراوانی اند و دست خط اجازه ۳۵ نفر و صورت اجازه ۵۰ نفر از فقها و محدثان مشهور در این کتاب آمده از اهمیت فراوانی نزد نسخه‌شناسان و محققان نسخ خطی برخوردار است.

در این فهرست نفایسی مانند «تهذیب‌الکمال ابن زکی» کتابت ۷۳۹ ه. ق تألیف «حسن بن زین الدین» معروف به صاحب معالم، «تحفه‌الابیة فیمن نسب الحاغیرابیة» «محمد بن یعقوب فیروز

آبادی» و «میزان الاعتدال» نوشته «عبدالله محمد بن عثمان بن قایمازذهبی شافعی» معرفی شده‌اند که از نظر دستخط مؤلف، قدمت و اصالت نسخه بسیار ارزشمند هستند.

کتابخانه آستان قدس رضوی در نظر دارد فهرست مستقل نسخه‌های خطی قرآن اهدایی مقام معظم رهبری (مدظله العالی) که در سال ۸۶ به این کتابخانه اهدا کرده‌اند را تا پایان سال جاری منتشر کند.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) آستان قدس رضوی در نظر دارد تا فهرست تعداد ۱۰۳۱۱ نسخه خطی اهدایی مقام معظم رهبری در سال ۸۶ به این کتابخانه را به صورت مستقل منتشر کند.

معاون اداره مخطوطات سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی با بیان این مطلب به ایکنا گفت: کتاب‌های اهدایی مقام معظم رهبری ابتدا به صورت مستقل فهرست شدند و در این بین حدود صدنسخه نفیس قرآنی نیز موجود است و برای تبرک نخستین جلد این فهرست‌ها به قرآن‌ها و علوم قرآنی مانند تفسیر و ترجمه اختصاص یافته است.

او ادامه داد: هم‌چنین دومین و سومین جلد این فهرست به علوم فقه و چهارمین و پنجمین جلد به مباحث اخبار اختصاص یافته است.

«محمد رضا فاضل هاشمی» تصریح کرد: جلد اول این فهرست که به مباحث علوم قرآنی اختصاص دارد در حال تصحیح و ویراستاری و جلد‌های دوم تا پنجم زیر چاپ است و این پنج جلد تا پایان سال جاری

کتاب‌های اهدایی مقام معظم رهبری ابتدا
به صورت مستقل فهرست شدند و در این بین
حدود صدنسخه نفیس قرآنی نیز موجود است

قرآن‌ها و کتاب‌های خطی ویژه عصر سلجوقی منتشر می‌شود

دفتر «مخطوطات»، مجموعه مقالات ویژه قرآن‌ها و کتاب‌های خطی عصر سلجوقیان به همت آستان قدس رضوی بهار سال آینده منتشر می‌شود.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) دفتر مخطوطات، مجموعه مقالات ویژه کتاب‌ها و قرآن‌های خطی ویژه عصر سلجوقیان است، این کتاب ۲۰ مقاله را در بر می‌گیرد، که به ویژگی کتاب‌سازی عصر سلجوقی و قرآن‌های خطی این دوره اشاره دارد. قرآن‌های خطی این دوره در ۷ مقاله معرفی و ویژگی‌های آن ذکر شده است، این قرآن‌ها در کتابخانه آستان قدس رضوی نگهداری می‌شود و برخی از آن‌ها از نفایس خطی این کتابخانه به شمار می‌روند. هر قرآن به صورت یک مقاله چندین صفحه‌ای در این کتاب معرفی شده و در دسترس پژوهشگران و دانشوران قرار گرفته خواهد گرفت. در این مقالات ویژگی‌های خط، تذهیب، جلدسازی، ترجمه، نوع کاغذ و سایر مشخصات هنری قرآن‌های این عصر بررسی و معرفی می‌شوند و از این منظر برای تاریخ‌شناسی هنری این دوره برای محققان و اندیشمندان حائز اهمیت است. در مجموع ۱۰۰ قرآن، مربوط به عصر سلجوقی در کتابخانه آستان قدس موجود است، که این دفتر به معرفی ۱۸ قرآن نفیس این مجموعه می‌پردازد، از این قرآن‌ها می‌توان به قرآن «راحت‌الصدر راوندی» اهدایی امام خمینی (ره)، قرآن «ابن وراق» که یکی از سه انتقال دهنده خط کوفی به خط مشهور امروزی است و ... اشاره کرد. اولین جلد دفتر مخطوطات ویژه عصر سلجوقی هم‌اکنون مراحل تصحیح نهایی را طی می‌کند و پس از اضافه کردن تصاویر تا بهار سال آینده منتشر می‌شود. جلد دوم این دفتر که به قرآن‌ها و کتاب‌های عصر ایلخانی می‌پردازد، هم‌اکنون مراحل اولیه خود را طی می‌کند و قرآن‌های نفیس آن گردآوری و تا پایان سال آینده منتشر می‌شود. دفتر مخطوطات با هدف معرفی سالیانه یکی از مکاتب معروف هنری در آستان قدس رضوی آغاز شده و دوره‌های سلجوقی، ایلخانی، تیموری، صفوی و قاجار و سایر مکاتب مشهور هنری با توجه به نسخه‌ها و قرآن‌های خطی را معرفی می‌کند.

اهدای نسخه نفیس قرآن متعلق به قرن ۱۳ به کتابخانه آستان قدس رضوی

قرآن مترجم خطی متعلق به قرن ۱۳ در ماه جاری به کتابخانه آستان قدس رضوی اهدا شد.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) این قرآن دارای خط نسخ خوش ۱۴ سطری با ترجمه زیرنویس به خط نستعلیق است، تاریخ کتابت این قرآن به قرن سیزدهم قمری مربوط و کاغذ آن از نوع کاغذ نباتی آهار مهره، است.

این قرآن خطی ۱۸۷ برگی در قطع وزیری بزرگ و به اندازه ۲۹ در ۱۸/۷ سانتی متری است.

دو صفحه ابتدایی این قرآن دارای سرلوح مذهب و منقش به گل‌های الوان و کتیبه صدر است، اسامی سوره‌ها میان کتیبه زربوش و منقش به خط ثلث به سرخی، نگاشته شده است، فاصله آیه‌ها دارای گوی زرین اخترنما، جداول و کمند به طلا و تحریر مشکی و نشانه‌ها در حاشیه حزب است.

هم‌چنین هشت صفحه آخر قرآن به دعای بعد از تلاوت اختصاص دارد، جلد آن روغنی دو روست که بیرون آن گل و برگ در میان ترنج بازمینه مشکی و اطراف آن گل و برگ زرین و دو حاشیه زمینه لاکه و مشکی دارد، دوران جلد در زمینه لاکه، گل و برگ‌هایی طلایی و دو حاشیه باریک دارد.

این قرآن نفیس به تازگی از سوی «اختر خادم باشی» همسر مرحوم «علی مشار» فرزند «خان بابا مشار»، به کتابخانه آستان قدس رضوی اهدا شده است.

مرحوم «خان بابا مشار» فرزند «مصطفی» متولد تهران، پس از اتمام تحصیلات مقدماتی و متوسطه به خدمت وزارت دارایی درآمده و در همان وزارتخانه بازنشسته شد. وی دارای تألیفات چند از جمله فهرست کتاب‌های چاپی فارسی از بدو چاپ و مولفان کتب چاپی فارسی و عربی است. وی از واقفان عمده کتاب به کتابخانه آستان قدس رضوی است که تعداد ۴۶۴ نسخه خطی را اهدا کرده است.

بزرگترین بانک اطلاعات نسخ و قرآن‌های خطی ایران ایجاد شد

نسخه‌های خطی ایران وجود داشته در این بانک وارد شده و می‌توان گفت، نسخه‌ای از نظر دور نمانده است.

درایتی تصریح کرد: این بانک امکان جستجو با حساسیت بسیار بالا دارد، چرا که اطلاعات نسخ خطی در ۷۰ مورد دسته‌بندی شده که بر اساس این ۷۰ دسته امکان جستجو وجود دارد، بنابراین امکان جستجو بر اساس نیازهای متعدد مخاطبان در این بانک وجود دارد.

وی با بیان این مطلب که مشابه این بانک در جهان وجود ندارد، گفت: ما سعی داریم این بانک را جهانی کرده و هم‌اکنون نیز در حال وارد کردن نسخ خطی کشور عراق به آن هستیم.

بانک جامع نسخ خطی ایران از سوی مؤسسه فرهنگی - پژوهشی الجواد(ع) در مشهد تهیه شده و در همایش نسخ خطی اسلامی که مرداد سال جاری در کمبریج برگزار می‌شود، معرفی خواهد شد.

بزرگترین بانک نسخ و قرآن‌های خطی ایران که شامل همه اطلاعات نسخه‌های موجود در داخل کشور است به همت به کوشش مؤسسه فرهنگی و پژوهشی الجواد(ع) ایجاد شد.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، مؤسسه فرهنگی و پژوهشی الجواد(ع) در مشهد مدت ۱۲ سال است که با تلاش «مصطفی درایتی» مشغول تهیه بانک جامع اطلاعات نسخ خطی اسلامی است.

«مصطفی درایتی» محقق این طرح با اعلام این خبر به ایکنا گفت: اطلاعات همه نسخه‌های خطی و قرآن‌های خطی موجود در ایران در این بانک جمع‌آوری شده است، به این صورت که فهرست کتابخانه‌های مختلف جمع‌آوری و پس از تصحیح و اصلاحات لازم وارد این بانک شده است. این بانک در مجموع شامل ۳۴۰ هزار نسخه خطی ایران است. وی ادامه داد: هر اطلاعاتی که تاکنون از

«علی اکبر اشعری» خبر داد:

خریداری ۱۰۰۰ نسخه خطی قرآن از سوی کتابخانه ملی

رییس مرکز اسناد و کتابخانه ملی ایران از خریداری مجموعاً ۱۰۰۰ نسخه خطی قرآن از سوی این مرکز خبر داد.

«علی اکبر اشعری» در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) افزود: کتابخانه ملی تاکنون موفق به خرید ۱۰۰۰ نسخه خطی و نفیس قرآن کریم شده که سعی ما در خریداری این نسخ این است که نسخه‌ها تکراری نباشد و از ویژگی‌های هنری متمایزی برخوردار باشد.

به گفته اشعری این نسخه‌های خطی منحصر به فرد بوده و یادگاری ارزشمند برای نسل‌های آینده است.

رییس سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران تأکید کرد: با خریداری نسخ خطی قرآن از مردم و نگه‌داری از آن‌ها در مخزن‌های مخصوص سعی در جمع‌آوری نسخ خطی قرآن و حفظ این نسخ داریم.

او با توجه به خرید گران‌ترین نسخه خطی قرآن گفت: این اثر چه از لحاظ خط و چه از لحاظ تذهیب اوج هنر قاجار است و یک تابلوی نفیس فرهنگی محسوب می‌شود.

کتابخانه ملی ایران هر ساله با فراخوانی نسخ خطی قرآن را از مراکز و مردم خریداری و در مخزن‌های ویژه گردآوری و در نخستین روز ماه مبارک رمضان در مراسمی رونمایی می‌کند.

انتشار جلد اول فهرست و تصاویر نفایس قرآن‌های خطی آستان قدس

طرح تهیه فهرست و تصاویری از نفایس قرآن‌های خطی آستان قدس در حال اجراست و اوایل سال آینده جلد اول این مجموعه منتشر می‌شود.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) جلد اول فهرست نفایس و تصاویر قرآن‌های خطی به همت آستان قدس رضوی سال آینده منتشر می‌شود. جلد اول این فهرست که به معرفی ۱۰۰ نسخه نفیس از قرآن کریم می‌پردازد، به ترتیب از قرآن‌های منسوب به ائمه (ع) و دستخط ایشان شروع شده و تا قرن‌های اخیر را در بر می‌گیرد.

در جلد اول علاوه بر فهرست ۱۰۰ نسخه خطی قرآنی نفیس تصاویری از اصل نسخه نیز به چاپ می‌رسد، قرآن‌های قرن چهارم، قرآن‌های «ابن سیمجور» از حکمرانان دوره سامانی اهدایی در قرن چهارم قرآن «محمد بن کثیر» اهدایی در سال ۳۹۳ قرآن «عثمان بن حسین وراق غزنوی» قرآنی فوق‌العاده نفیس از قرآن‌هایی است که در این جلد معرفی و تصاویر آن‌ها منتشر می‌شود. این طرح هم‌اکنون مراحل تدوین نهایی را می‌گذراند.

فهرست و تصاویر نفایس قرآن‌های خطی آستان قدس به صورت جلدبه‌جلد و دوره‌به‌دوره انجام می‌شود و تنها نفایس خطی قرآن‌ها و جزوات قرآنی را که در طول قرون به آستان قدس رضوی اهدا شده دربرمی‌گیرد.

تدوین این فهرست قدم مهمی در راه معرفی مصاحف شریفه قرآن کریم است که در طول اعصار کتابت شده است.

در بیست و دومین نمایشگاه بین المللی

کتاب تهران

انجمن جهانی

فهرست نگاران نسخ خطی

عضوگیری می کند

انجمن جهانی فهرست نگاران نسخ خطی از میان فعالان در عرصه نسخ خطی و قرآن های خطی در بیست و دومین نمایشگاه بین المللی کتاب تهران عضو گیری می کند.

«سیدصادق حسینی اشکوری» از اعضای اصلی هیأت مدیره انجمن جهانی فهرست نگاران نسخ خطی در گفت و گو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) افزود: در سومین جلسه انجمن فهرست نگاران نسخ خطی، بحث عضوگیری به تصویب رسید، که بر طبق آن، انجمن جهانی فهرست نگاران نسخ خطی در بیست و دومین نمایشگاه بین المللی کتاب تهران به عضوگیری می پردازد.

وی ادامه داد: افرادی می توانند به عضویت این انجمن در آیند که در حوزه نسخه های خطی شامل قرآن ها و سایر نسخ خطی دیگر حداقل یک مقاله درباره فهرست نگاری و یا نقدی بر فهرست نگاری یا فهرستی از نسخه های خطی نگاشته باشند.

رئیس مجمع ذخائر اسلامی تصریح کرد: نام این افراد به عنوان عضو در انجمن جهانی فهرست نگاران خطی به ثبت می رسد. هم چنین اولین شماره خبرنامه انجمن جهانی فهرست نگاران نسخ خطی، هم زمان با بیست و دومین نمایشگاه بین المللی کتاب تهران منتشر و توزیع می شود.

وی ادامه داد: این خبرنامه در ابتدا به صورت داخلی منتشر می شود، ولی اولین شماره آن در نمایشگاه بین المللی کتاب تهران در دسترس عموم علاقه مندان قرار خواهد گرفت.

وی دائمی شدن خبرنامه و چاپ نشریه ای در کنار آن را از دیگر برنامه های آینده این انجمن عنوان کرد و گفت: سایت رسمی انجمن به نام «الفهرست» و به آدرس اینترنتی www.alfehrest.ir ثبت شده است. انتخاب عنوان «الفهرست» مبتنی بر کتاب «الفهرست» نوشته «ابن ندیم» از قدیمی ترین فهرست نگاران مسلمان است که کتاب «الفهرست» وی شهرت بسیار دارد و به دلیل ارتباط مفهومی با فعالیت انجمن این عنوان برای سایت انتخاب شد.

موسوی گرمارودی ترجمه ای خطی از قرآن را تصحیح می کند

تصحیح ترجمه ای خطی از قرآن کریم به قلم «سیدعلی موسوی گرمارودی» تا پایان سال جاری منتشر می شود.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) «سید علی موسوی گرمارودی» مترجم قرآن و قرآن پژوه در حال تصحیح ترجمه ای خطی از قرآن است که پس از پایان آن را منتشر خواهد کرد.

وی در این باره به ایکنا گفت: طی ۴ سال در کشور تاجیکستان به تحقیق و پژوهش پرداختم و بنا به اقتضای علاقه ای که به قرآن پژوهی دارم با نسخه های خطی قرآن و علوم قرآنی بسیار روبرو بودم و در طول تحقیقات خود با ترجمه ای نفیس از قرآن روبرو شدم.

وی افزود: پس از تهیه کپی برابر با اصل از این نسخه اقدام به تصحیح آن کردم که هنوز ادامه دارد.

گرمارودی تصریح کرد: با بررسی های که من و نسخه شناسان دیگر مانند «علی رواقی» روی این نسخه انجام دادیم، مشخص شد که متعلق به قرن پنجم یا ششم هجری قمری است.

این مترجم نهج البلاغه بایان اینکه نسخه مذکور ترجمه ای تحت الفظی از قرآن است، گفت: نثر این ترجمه بسیار شیوا، روان و متعلق به نثر سامانی است که در موزه میراث مکتوب شهر دوشنبه در تاجیکستان در گنجینه نفایس خطی نگهداری می شود.

این قرآن پژوه تصریح کرد: صفحات اندکی از ابتدا و انتهای این نسخه قرآن متأسفانه در طول تاریخ مفقود شده است، بنابراین اطلاعات دقیقی از واقف و مترجم آن در دست نیست.

یادآوری می شود، تصحیح این ترجمه به قلم «سیدعلی موسوی گرمارودی» تا پایان سال جاری منتشر می شود.

سورة فاتحة الكتاب

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
الرَّحِيمِ
مَا لِكَ يَوْمَ الدِّينِ إِيَّاكَ نَعْبُدُ
وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ
اهْدِنَا الصِّرَاطَ
الْمُسْتَقِيمَ
صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ
غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ

سورة فاتحة الكتاب

بسم الله الرحمن الرحيم

اما بعد حمد الله الواجب على الله
والصلوة والسلام على محمد وآله
الاولاد والاولاد من نبي محمد
صلى الله عليه واله وسلم
انه قد اذن لي في كتابة
هذا الكتاب في تاريخ
السلطنة العثمانية
التي هي في ايام
الملك السلطان
سليمان القانوني
الذي هو في ايام
الملك السلطان
سليمان القانوني
الذي هو في ايام
الملك السلطان
سليمان القانوني

بسم الله الرحمن الرحيم

وقف نامه عبدالرحمن صاحبان مزین به مهر شیخ رجوعلی مجتهد